

**Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника
Навчально-науковий юридичний інститут
Кафедра конституційного, міжнародного та адміністративного
права
Кафедра теорії та історії держави і права
Центр дослідження конституційної юстиції
Регіональне представництво Уповноваженого Верховної Ради
України з прав людини в Івано-Франківській області**

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ**

**«Особливості прийняття та реалізації Міжнародних пактів з прав
людини 1966 року: міжнародний та національний досвід»
(присвячена 55-ій річниці прийняття Міжнародного пакту про
громадянські та політичні права та Міжнародного пакту про
економічні, соціальні і культурні права)**

16 грудня 2021 року



м. Івано-Франківськ, 2022

УДК 341.01; 342.95
ББК 67.9(4Укр)300.3
М 58

Матеріали друкуються в авторській редакції.

За повного або часткового відображення матеріалів даної публікації посилання на видання обов'язкове.

М 58 Міжнародна науково-практична інтернет-конференція: **«Особливості прийняття та реалізації Міжнародних пактів з прав людини 1966 року: міжнародний та національний досвід»** (присвячена 55-ій річниці прийняття Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права) (м. Івано-Франківськ, 16 грудня 2021 року) / упорядники: В. І. Розвадовський, В. В. Книш. Івано-Франківськ: 2022. 312 с.

ISBN

У збірнику вміщені матеріали наукових доповідей, повідомлень та інформацій, представлених на міжнародній науково-практичній інтернет-конференції, організованій кафедрою конституційного, міжнародного та адміністративного права навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника і проведених в Івано-Франківську 16 грудня 2021 року.

Для державних та муніципальних службовців, науковців, аспірантів, практикуючих юристів, та усіх тих, хто цікавиться станом реалізації механізмів прямої демократії в українському законодавстві.

УДК 341.01; 342.95

ISBN

© Навчально-науковий юридичний інститут, 2022

© Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, 2022

ВСТУПНЕ СЛОВО

Доброго дня, вельмишановні учасники Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Особливості прийняття та реалізації Міжнародних пактів з прав людини 1966 року: міжнародний та національний досвід», яка проводиться на базі кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Як відомо, сьогодні у нас вікопомна дата – 55 річниця з моменту прийняття двох ключових міжнародних актів: Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права. По суті, зазначені міжнародні акти ознаменували на нормативному рівні диференціацію прав і свобод людини за сферами суспільного життя, а також заклали цілу низку організаційних механізмів для їх практичної реалізації як на міжнародному рівні, так і на рівні національному (тобто на рівні держав, які їх ратифікували, зробивши частиною власної національної правової системи).

Безумовно, важливість піднятої проблематики та значна кількість доповідей, які визначені у програмі конференції, сприятиме ефективному пошуку шляхів вирішення ключових проблем та обґрунтуванню нових теоретичних конструкцій та практичних рекомендацій у сфері дії міжнародних пактів з прав людини.

Отож, бажаю учасникам міжнародної інтернет-конференції ефективної дискусії, плідної праці та розробки конструктивних пропозицій.

Вівчаренко О. А.,

*доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України,
заступник директора навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

ПЕРЕДМОВА

(від організаторів)

Кожний міжнародний акт чи акт внутрішнього законодавства завжди має певні передумови та причини його прийняття. Як правило, такими причинами та передумовами є суспільні процеси, рівень розвитку суспільства в цілому, а також низка політичних, економічних, соціальних та духовних (культурних) факторів зокрема.

Якщо вести мову про причини та передумови прийняття Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, то до числа загальних причин та передумов їх прийняття слід віднести новий етап розвитку інституту правового статусу особи на міжнародному рівні у другій половині ХХ століття (особливо – після Другої світової війни), визнання людини найвищою соціальною цінністю, потребу у трансформації суспільної та індивідуальної свідомості з питань розуміння важливості місця людини у суспільстві та державі.

До числа спеціальних причин та передумов прийняття вказаних актів доцільно віднести зміни, які відбулись у гуманітарній, політичній, економічній, соціальній та культурній сферах. Це, у свою чергу спричинило диференціацію правового статусу особи на громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права.

З урахуванням усього вищенаведеного, Загальна декларація прав людини, прийнята 10 грудня 1948 року, уже не могла сама по собі враховувати сукупність нових причин, передумов та потреб, що й обумовило потребу прийняття Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права 16 грудня 1966 року з подальшими додатковими документами до них.

Доцільно також зазначити, що такий підхід до диференціації прав та свобод особи, що був здійснений на міжнародно-правовому рівні, отримав подальший розвиток і на рівні вітчизняного

законодавства. Яскравим прикладом цього є конституційні акти окремих держав та окремі закони у цій сфері.

Саме тому логічним, на думку організаторів, є виокремлення п'яти основних напрямів, які присвячені:

1) фундаментальним проблемам змісту міжнародних пактів 1966 року;

2) положенням Міжнародного пакту про громадянські та політичні права;

3) змісту Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права;

4) реалізації окремих прав людини, передбачених зазначеними пактами, у правових системах окремих держав;

5) реалізації Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права за надзвичайних обставин (тобто в умовах збройних конфліктів, надзвичайного стану, в умовах пандемій чи в інших надзвичайних умовах).

Розвадовський В. І.,

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Книш В. В.,

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

PREFACE

(from the organizers)

Every international act or act of domestic law always has certain preconditions and reasons for its adoption. As a rule, such reasons and preconditions are social processes, the level of development of society in general, as well as a number of political, economic, social and spiritual (cultural) factors in particular.

If we talk about the reasons and preconditions for the adoption of the International Covenant on Civil and Political Rights and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, the general reasons and preconditions for their adoption include a new stage in the institution of legal status at the international level. The twentieth century (especially after the Second World War), the recognition of man as the highest social value, the need to transform public and individual consciousness to understand the importance of man's place in society and the state.

Among the special reasons and preconditions for the adoption of these acts should include the changes that have taken place in the humanitarian, political, economic, social and cultural spheres. This, in turn, led to the differentiation of a person's legal status into civil, political, economic, social and cultural rights.

In view of all the above, the Universal Declaration of Human Rights, adopted on 10 December 1948, could no longer in itself take into account a set of new causes, preconditions and needs, which necessitated the adoption of the International Covenant on Civil and Political Rights and the International Covenant on Economic and Social Rights. and cultural rights on December 16, 1966, with subsequent additional documents.

It is also worth noting that this approach to the differentiation of individual rights and freedoms, which was implemented at the international legal level, has been further developed at the level of domestic law. A striking example of this is the constitutional acts of individual states and individual laws in this area.

That is why it is logical, according to the organizers, to identify five main areas that are devoted to:

- 1) fundamental problems of the content of international pacts of 1966;
- 2) the provisions of the International Covenant on Civil and Political Rights;
- 3) the content of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights;
- 4) the implementation of certain human rights provided for in these covenants in the legal systems of individual states;
- 5) implementation of the International Covenant on Civil and Political Rights and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights in Emergencies (in the context of armed conflict, state of emergency, pandemics or other emergencies).

Volodymyr Rozvadovskyi,

Candidate of Law, Associate Professor, Head of the Department of Constitutional, International and Administrative Law of the Educational and Scientific Law Institute of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Vitalii Knysh,

Doctor of Law, Associate Professor, Professor of the Department of Constitutional, International and Administrative Law of the Educational and Scientific Law Institute of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

**НАПРЯМ 1. ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРИЙНЯТТЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ПАКТІВ З
ПРАВ ЛЮДИНИ 1966 року.
(DIRECTION 1. FUNDAMENTAL PROBLEMS OF
ADOPTION AND IMPLEMENTATION OF INTERNATIONAL
HUMAN RIGHTS PACTS OF 1966)**

Дерев'янку Сергій Миронович,
професор кафедри політичних інститутів та
процесів, доктор політичних наук
Прикарпатський національний університет
ім. В. Стефаника
(Serhiy Derevianko,
Doctor of Political Science, Professor of the
Department of Political Institutions and
Processes, Vasyl Stefanyk Precarpathian
National University)

**Обмеження політичних прав громадян в умовах пандемії
COVID-19: політико-правові підстави.
(Restrictions on the political rights of citizens in the context of
the COVID-19 pandemic: political and legal grounds)**

Пандемія Covid-19, що захопила практично всі країни світу об'єктивно призвела до радикальної зміни способу життя переважної більшості громадян, зокрема й України. Пандемія є не просто викликом для системи охорони здоров'я, а спричинила чимало нових політичних, соціальних та економічних проблемам, які вимагають нагального вирішення, здійснення системних заходів. Запроваджені обмеження щодо свободи пересування, ведення господарської діяльності, вільного доступу до духовних та культурних надбань та ін., загострили увагу й до проблеми дотримання прав і свобод людини та громадянина, зокрема й політичних.

Обмеження ці неоднозначно сприйняті і політикумом, і громадянами загалом. Думки полярні — від повної підтримки дій владних структур до сприйняття кампанії з вакцинації та введених обмежень як PR-акції влади чи прагнення наступу на права людини. Дорікають їй, що справедливо, на неефективність здійснюваних заходів, розвал системи охорони здоров'я, що має наслідком смерть тисяч українців, мільйонів людей у всьому світі, згубні наслідки для здоров'я людей та їх майбутнього. Виявом цього є й широкі масові «антивакцинаторські» акції. Це спонукає висловити міркування щодо правових підстав та мотивів політичного характеру, які об'єктивують обмеження політичних прав громадян в умовах пандемії Covid-19.

Із сукупності правових норм виокремимо тільки ті, які стосуються запровадження обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, зокрема, політичних. Проблеми тут, вважаємо, радше морально-політичного чи політтехнологічного, ніж власне правового характеру.

Вихідним є положення про те, що чинна Конституція України не тільки декларує політичні права громадян, але й визначає конкретний механізм їх реалізації, встановлює вичерпний перелік підстав їх обмеження. Показово, що їх формулювання в істотному збігаються із положеннями, які виписані у тесті «Загальної декларації прав людини» (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року) [1]. Порівняльний аналіз положень обох документів дає підстави стверджувати про прагнення українських законотворців не тільки імплементувати апробовані загальноприйняті міжнародно-правові норми, але й розширити їх розуміння в новітніх умовах.

Показовими є норми Основного Закону, за якими «права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними» (частина перша статті 22). «Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані» (частина друга статті 22). До того ж ця стаття містить застереження, що «при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не

допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод» (частина третя статті 22) [3].

З огляду на предмет дослідження важливими є норми обох документів, які стосуються обмеження прав і свобод громадян.

«При здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві» — передбачає частина друга статті 29 Декларації.

Певною мірою до новітніх українських реалій можуть бути використані і положення статті 2 Декларації про те, що «не повинно проводитися ніякого розрізнення на основі політичного, правового або міжнародного статусу країни або території, до якої людина належить, незалежно від того, чи є ця територія незалежною, підопічною, несамоврядованою або як-небудь інакше обмеженою у своєму суверенітеті» [1].

Конституція України містить приписи, за якими здійснення прав, передбачених частинами першою та другою статті 34, може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення (виділено автором – С. Д.), для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.(частина третя статті 34). Аналогічні застереження виписані у частині першій статті 36 щодо реалізації громадянами України права «на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації», а також у частині другій статті 39 щодо гарантованого частиною першою цієї ж статті права «збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації».

Певною мірою до ситуації, що склалась в умовах пандемії можна використати приписи статті 64 чинної Конституції України.

Статтею встановлено, що «Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України» (частина перша). «В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції» (частина друга) [3].

Наведені конституційні норми конкретизовані у названому чинному Законі України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16 березня 2020 року за № 1550-III. Із сукупності його норм і приписів проблеми дослідження стосуються, зокрема, наведене у статті 1 визначення надзвичайного стану. Не цитуватимемо повністю, а виокремимо положення, за яким «Надзвичайний стан - це особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян ... і передбачає надання відповідним органам державної влади ... та органам місцевого самоврядування відповідно до цього Закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [6].

Принципово важливою є стаття 4 цього Закону, яка визначає умови введення надзвичайного стану. Частиною першою цієї статті встановлено, що «Надзвичайний стан вводиться лише за наявності реальної загрози безпеці громадян або конституційному ладові,

усунення якої іншими способами є неможливим». До таких підстав віднесено «1) виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю і здоров'ю значних верств населення» (пункт 1 частини другої статті 4).

Названий Закон містить конкретні приписи щодо запровадження надзвичайного стану, пов'язаного з пандемією. Це зокрема, стаття 16 «Зміст заходів правового режиму надзвичайного стану», якою передбачено, що обмеження в інтересах охорони здоров'я, на які повинно бути акцентовано у відповідному Указі Президента України. Серед них, зокрема «4) заборона проведення масових заходів, крім заходів, заборона на проведення яких встановлюється судом»; 4) встановлення карантину та проведення інших обов'язкових санітарних та протиепідемічних заходів (стаття 17); 9) порушення у порядку, визначеному Конституцією і законами України, питання про заборону діяльності політичних партій, громадських організацій в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей (стаття 18) [6].

Надзвичайний стан в державі з часу поширення пандемії не вводився. Натомість запроваджувалась надзвичайна ситуація, коли застосовувалися карантинні заходи, які вже продовжені у формі адаптованого карантину до 31 березня 2022 року.

Поняття та особливості оголошення надзвичайної ситуації передбачені Кодексом цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI [2].

Крайнім виявом їх стало запровадження в Україні упродовж 2020-2021 рр. системи періодичних жорстких локдаунів, проте рівень дотримання і контроль за їх дотриманням залишався на низькому рівні. Запровадження та здійснення заходів провадиться відповідно до нормативно-правових актів Уряду України. Так, Постановою Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 року № 1236 введено

перелік карантинних обмежень, зокрема, щодо проведення масових заходів, а також затверджено «Порядок здійснення протиепідемічних заходів під час організації та проведення виборів» [4]. Очевидно, найбільш вразливим є питання щодо проведення виборів. Вибори в умовах надзвичайного стану не проводяться, а переносяться на час після їх завершення. Що ж до умов надзвичайної ситуації, виявом якої є карантин, то вони не є підставою для відміни виборів, а накладають відбиток на проведення заходів на всіх стадіях виборчого процесу. Яскравий приклад нещодавні місцеві вибори та проміжні вибори народних депутатів України, що проводились упродовж 2020-2021 років.

Виборчий кодекс України, введений в дію з 1 січня 2020 року не містить жодних приписів щодо особливостей проведення виборів в умовах пандемії. Прогалину цю заповнюють підзаконні нормативно-правові акти, зокрема, видані у межах її повноважень, постанови Центральної виборчої комісії. З останніх, яка повинна мати довгострокову дію, назвемо постанову ЦВК «Про особливості виготовлення іменних запрошень на вибори, всеукраїнський референдум у період дії карантину, встановленого з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 8 жовтня 2021 року за № 400. "Увага! Виборцю під час проведення голосування необхідно перебувати в респіраторі або захисній масці та рекомендується для здійснення голосування використовувати особисту ручку. Виборцю, який підлягає самоізоляції, рекомендується здійснювати голосування за місцем перебування. Виборець, який виявив бажання проголосувати за місцем перебування, не пізніше 20 години останньої п'ятниці перед днем голосування повинен подати до дільничної комісії з всеукраїнського референдуму заяву разом з документом, що підтверджує відповідний факт" [5].

Інші обмеження політичних прав громадян фактично не застосовувались. До причин політичного характеру віднесемо,

зокрема, неоднозначне сприйняття значною громадян запровадження таких обмежень.

Для підтвердження використаємо результати проведеного соціологічною службою Центру Разумкова з 14 по 20 жовтня 2021 року опитування щодо ставлення громадян України до питань пов'язаних з пандемією коронавірусу COVID-19. Оприлюднені результати, зокрема, свідчать, що «в українському суспільстві немає одностайності щодо питань пов'язаних з пандемією коронавірусу COVID-19. Лише 18,5% опитаних довіряють офіційній інформації про чисельність тих, хто захворів коронавірусом в Україні. 20,9% респондентів вважають, що ці цифри є заниженими, а 23,1% що завищеними. 23,0% відповіли, що не стежать за такою інформацією, а 14,5% вагалися з відповіддю. 42,4% опитаних вважають, що українська влада не спроможна протидіяти загрозам пандемії, 31,7% вважають, що можливості влади протидіяти пандемії COVID-19 є обмеженими і лише 14,7% респондентів відповіли, що українська влада має змогу протидіяти пандемії COVID-19 повною мірою.

Немає одностайності серед громадян і щодо питання, який спосіб боротьби з розповсюдженням коронавірусу є найбільш дієвим. Близько третини опитаних (31,1%) найдієвішим способом вважають тотальну вакцинацію населення, 18,4% широку мобілізацію медичних закладів та лікування хворих на коронавірус, 17,2% ізоляцію носіїв інфекції. Значно рідше найбільш дієвим способом боротьби з розповсюдженням коронавірусу називали запровадження превентивних заходів, по відношенню до груп ризику (8,2%) та запровадження тотального карантину (5,9%)[8].

2 грудня 2021 року Центром Разумкова презентовано результати дослідження «Соціально-економічні наслідки коронакризи», у якому наголошується, «що основний акцент у протидії поширенню пандемії повинен бути зроблений на посиленні контролю за епідеміологічним станом у закладах закритого типу та на фізичному дистанціюванні в місцях громадського перебування, однак влада більш «охоче» говорить про чергові локдауни в найжорсткіших форматах, що,

вочевидь, має на меті і політичне (антипротестне) застосування» [7, с. 79]. Стійкість позитивних очікувань населення безпосередньо пов'язана із зайнятістю, а також різними політичними заходами впродовж коронавірусної кризи. Тому, 20,7 % експертів серед наслідків коронакризи називають «посилення політичної нестабільності».

Наведені результати підтверджуються й даними інших аналітичних структур. Ситуація істотно не змінилась із припиненням локдауну.

Тому, щоб уникнути таких спекуляцій у майбутньому, очевидно, доцільним було б при оновленні Основного Закону держави та у Виборчому кодексі України, законодавчо закріпити застереження про неможливість заборони призначення виборів, навіть у випадку пандемій чи локальних конфліктів, як це прийнято в окремих державах.

Таким чином, запровадження обмежувальних заходів, вважаємо, є вимушеним кроком в умовах пандемії Covid-19. Чинне законодавство України створює загалом основу для функціонування режиму карантину, встановлені законодавством України обмеження щодо реалізації громадянами конституційних, зокрема, політичних прав, на наш погляд, є достатньо вичерпними. Внесення інших, крім названої, змін до оновленої Конституції України чи інших нормативно-правових актів щодо розширення цих обмежень прав громадян за умов нинішнього рівня політизації суспільства, досягнутих демократичних завоювань, вважаємо, було б недоцільним.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини: Прийнята і проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948 р. (Док. ООН/PES/217 А). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
2. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. Відомості Верховної Ради України (далі – ВВР). 2013, № 34-35.

Ст.458; поточна ред. – ред. від 10.06.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

3. Конституція України: [Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року]. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141; поточна ред. – ред. від 01.01.2020. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

4. Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2020 р. № 1236; поточна ред. – ред. від 06.12.2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2020-%D0%BF#Text>

5. Про особливості виготовлення іменних запрошень на вибори, всеукраїнський референдум у період дії карантину, встановленого з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Центральної виборчої комісії від 08.10.2021 р. № 400 URL: <https://bit.ly/3qcb4fI>

6. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2020 року. № 1550-III. ВВР. 2000. № 23. Ст. 176; поточна ред. – ред. від 24.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>

7. Соціально-економічні наслідки коронакризи [Центр Разумкова]. Київ, 2021. 236 с.

8. Ставлення громадян України до питань пов'язаних з пандемією коронавірусу COVID-19 (жовтень 2021р.) [Центра Разумкова. 03.11.2021] URL: <https://bit.ly/3EgD5aW>.

Книш Віталій Васильович,
доктор юридичних наук, професор
кафедри конституційного, міжнародного
та адміністративного права навчально-
наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного
університету ім. Василя Стефаника
(Vitalii Knysh,
Doctor of Law, Associate Professor,
Professor of the Department of
Constitutional, International and
Administrative Law of the Educational and
Scientific Law Institute of Vasyl Stefanyk
Precarpathian National University)

**Проблеми взаємодії вітчизняних та міжнародних інституцій
у процесі реалізації Міжнародних пактів з прав людини 1966 р.
(Problems of interaction between domestic and international
institutions in the implementation of the Impact of the International
Covenants on Human Rights in 1966)**

The term "mechanisms for international protection of human rights" means a system of international (interstate) bodies and organizations working to implement international standards of human rights and freedoms or their restoration in case of violation. It should be noted that, in addition to intergovernmental bodies and organizations, there are many so-called non-governmental human rights organizations in the world.

Accordingly, interstate human rights organizations differ in that:

- 1) they do have an impact on governments;
- 2) most often their decisions are binding, and in any case their opinion cannot be ignored;
- 3) they force the international community to pay attention to human rights violations.

Schematically, all international human rights organizations can be divided into two groups: universal and regional.

Universal human rights mechanisms are bodies and organizations that extend their activities to the whole world, regardless of state and regional borders.

The Charter obliges the main UN body, the UN General Assembly, to pay special attention to the protection of human rights. In 1948, it adopted the Universal Declaration of Human Rights, followed by a series of international legal acts dealing with various aspects of human rights activities (civil, political, cultural rights, prohibition of genocide, apartheid, racial discrimination, etc.). Human rights issues are considered in the General Committees of the Assembly, as well as in its subsidiary bodies (for example, in special committees on discrimination, anti-apartheid, etc.).

Among other major UN bodies, the Economic and Social Council (ECOSOC) has a special role to play in protecting human rights, and under the leadership of the General Assembly human rights and fundamental freedoms for all”.

However, despite the broad powers and the important role that the main UN bodies play in international relations, the main functions of human rights protection are performed by specialized human rights bodies and organizations.

Thus, all universal human rights bodies are divided into three types:

1) Permanent bodies that are part of the UN staff – the UN Commission on Human Rights and its expert body - the Subcommittee on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, the Commission on the Status of Women, the Human Rights Centre, the Office of the UN High Commissioner for Refugees. The last time the post of UN High Commissioner for Human Rights was established was in 1993.

2) Bodies established in accordance with international agreements concluded under the auspices of the United Nations. These bodies include the UN Human Rights Committee, the Committee on Economic, Social and Cultural Rights, the Committee on Racial Discrimination, the Committee against Torture, and more.

3) Specialized agencies of the United Nations. In accordance with Art. 57 and 63 of the UN Charter, various organizations established by intergovernmental agreements in the field of economy, social relations, culture, education, health care, etc. are connected with the Organization. Specialized institutions are permanent international organizations that operate on the basis of their own statutes and agreements with the UN. Today there are 16 such organizations. Such institutions include, in particular, the International Labour Organization and the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

The European system of human rights protection operates at the regional and international level. The system operates within the framework of the Council of Europe, of which Ukraine has been a member since 1995. The main European human rights body, the European Court of Human Rights, has one clear advantage over most modern human rights organizations - its decisions are binding on states that have acceded to the Convention for the Protection of Human Rights and Freedoms.

In addition to the court, the Council of Europe has the European Committee for the Minority Rights, the Committee of Independent Experts on Social and Economic Rights, and the European Committee for the Prevention of Torture. The powers of these bodies are incomparable with those of the Court.

Now about the national level of such institutions. These include:

1) The Supreme Council of Ukraine (paragraph 17 of Article 85 of the Constitution of Ukraine. The powers of the Supreme Council of Ukraine include: appointment and dismissal of the Commissioner for Human Rights of the Supreme Council of Ukraine; hearing of his annual reports on Ukraine);

2) the President of Ukraine, who according to part 2 of Art. 102 of the Constitution of Ukraine is the guarantor of human and civil rights and freedoms;

3) The Cabinet of Ministers of Ukraine, which under Part 2 of Article 116 of the Constitution of Ukraine takes measures to ensure the rights and freedoms of man and citizen.

We believe that in the field of international protection of human rights it is expedient to introduce the positions of the ombudsman for economic issues and the ombudsman for the protection of the rights of people with special needs.

Thus, all universal human rights bodies are divided into three types:

1) Permanent bodies that are part of the UN staff - the UN Commission on Human Rights and its expert body - the Subcommittee on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, the Commission on the Status of Women, the Human Rights Centre, the Office of the UN High Commissioner for Refugees. The last time the post of UN High Commissioner for Human Rights was established was in 1993.

2) Bodies established in accordance with international agreements concluded under the auspices of the United Nations. These bodies include the UN Human Rights Committee, the Committee on Economic, Social and Cultural Rights, the Committee on Racial Discrimination, the Committee against Torture, and more.

3) Specialized agencies of the United Nations. In accordance with Art. 57 and 63 of the UN Charter, various organizations established by intergovernmental agreements in the field of economy, social relations, culture, education, health care, etc. are connected with the Organization. Specialized institutions are permanent international organizations that operate on the basis of their own statutes and agreements with the UN. Today there are 16 such organizations. Such institutions include, in particular, the International Labour Organization and the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

The European system of human rights protection operates at the regional and international level. The system operates within the framework of the Council of Europe, of which Ukraine has been a member since 1995. The main European human rights body, the European Court of Human Rights, has one clear advantage over most modern human rights organizations - its decisions are binding on states that have acceded to the Convention for the Protection of Human Rights and Freedoms.

In addition to the court, the Council of Europe has the European Committee for the Minority Rights, the Committee of Independent Experts on Social and Economic Rights, and the European Committee for the Prevention of Torture. The powers of these bodies are incomparable with those of the Court.

Now about the national level of such institutions. These include:

1) The Supreme Council of Ukraine (paragraph 17 of Article 85 of the Constitution of Ukraine. The powers of the Supreme Council of Ukraine include: appointment and dismissal of the Commissioner for Human Rights of the Supreme Council of Ukraine; hearing of his annual reports on Ukraine);

2) the President of Ukraine, who according to part 2 of Art. 102 of the Constitution of Ukraine is the guarantor of human and civil rights and freedoms;

3) The Cabinet of Ministers of Ukraine, which under Part 2 of Article 116 of the Constitution of Ukraine takes measures to ensure the rights and freedoms of man and citizen.

We believe that in the field of international protection of human rights it is expedient to introduce the positions of the ombudsman for economic issues and the ombudsman for the protection of the rights of people with special needs.

Ковалишин Олександр Романович,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри судочинства, навчально-
наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного
університету ім. Василя Стефаника
(Olexandr Kovalyshyn,
Candidate of Law, Associate Professor
of the Department of judiciary of the
Educational and Scientific Law Institute
of Vasyl Stefanyk Precarpathian National
University)

**Вплив модельних правових актів на національне право.
(Influence of model legal acts on national law)**

Міжнародне та національне право як незалежні правові системи існують і активно взаємодіють у різних формах. Однією із основних і в певному значенні первинних форм взаємодії є процес, у рамках якого міжнародно-правова нормативна система впливає на внутрішньодержавні законодавчі акти. Пошуком перспективних напрямків гармонізації та уніфікації національних правових систем обумовлена необхідність використання специфічного способу правової уніфікації – уніфікації за допомогою міжнародних модельних норм.

Протягом останніх років почастишали випадки запозичення національними системами права норм модельних законів та інших документів розроблених за участі міжнародних організацій. Акти, розроблені міжнародними організаціями, в юридичній літературі отримали назву м'якого права «soft law».

Сучасне розуміння «м'якого права» сформувалося у середині 70-х рр. ХХ ст. у західноєвропейській доктрині і набуло поширення у сфері господарського права в першу чергу як частина джерел та засобів регулювання зовнішньоекономічної діяльності. На сьогодні роль «м'якого права» розширилась. Воно впливає на розвиток не

лише права зовнішньоекономічної діяльності, але й на інші сфери суспільної діяльності.

У доктрині міжнародного права під терміном «м'яке право» розуміють квазі-правові інструменти (рекомендаційні акти, договори, конвенції, резолюції тощо), які не мають обов'язкової юридичної сили або обов'язкова сила яких «слабша», ніж обов'язкова сила права, що діє в державі на поточний час.

Основними джерелами норм так званого «м'якого права» є резолюції міжурядових організацій системи ООН та її органів, насамперед Генеральної Асамблеї ООН, політичні акти регіональних конференцій та організацій, інші міжнародні акти, прийняті державами, міжурядовими організаціями, які мають не юридичний, а морально-політичний характер» [1, с. 180]. До них частково відносять і модельні закони.

Модельні закони розрізняються по видам: одні приймаються законодавчими органами федерації для її суб'єктів, інші — міждержавним об'єднанням для держав-членів, треті — міжнародними організаціями в якості правового орієнтиру, четверті — розробляються вченими-юристами, спеціалістами та мають доктринальний характер.

Ініціаторами створення модельних правових актів є, зокрема, ряд як суб'єктів міжнародного права. Діяльність цих організацій (МВФ, Світовий банк, ЄБРР, СНД та ін.) проявляється зокрема в розробці модельних законів (не тільки питання приватного права, але й стосовно галузей публічного права, запровадження певних стандартів в окремих галузях господарської діяльності тощо).

Серед суб'єктів уніфікаційного процесу є такі, які безпосередньо є «авторами» певного модельного закону (ЮНСІТРАЛ, СНД, ОЕСР), так і ті, мета яких полягає в сприянні поширенню кращих практик правового регулювання окремих сфер господарських відносин (наприклад, Transparency International).

До прикладу, ЮНСІТРАЛ (Комісія ООН з питань права Міжнародної торгівлі) відзначилась розробкою ряду модельних

законів. Модельний закон є свого роду орієнтиром для держави в процесі державотворення та дозволяють державам конструювати закони, що базуються на спільних підходах, принципах. Запозичуючи текст модельного закону держава одночасно може відійти від певних його положень чи навпаки його деталізувати. Хоча модельний закон не функціонує поза формами імплементації у внутрішнє законодавство окремих країн, а також не є частиною локального правового регулювання цієї міжнародної організації, більшість вчених сходяться на тому, що результати нормотворчої діяльності міжнародних організацій є правовими трансплантатами [2, с. 842]. Тим паче, що роль цих суб'єктів та їх розробок в сфері правового регулювання окремих сфер господарських відносин в останні роки набирає обертів.

Чи не найбільш відомим документом ЮНСІТРАЛ, який успішно запозичувався згодом на рівні права окремих країн, є Модельний Закон ЮНСІТРАЛ щодо міжнародного торговельного арбітражу [3]. Станом на 17 лютого 2017 року даний модельний Закон був імplementований 74 державами із 104 юрисдикцій світу [4]. Іншим модельним законом ЮНСІТРАЛ є Модельний кодекс про публічні закупівлі (Model Public Procurement Code), затверджений в липні 1993 року, який став зразком для розробки відповідного Закону в окремих державах Східної Європи.

Окрім того, значною кількістю держав було розроблено власні нормативно-правові акти на основі таких правових актів ЮНСІТРАЛ як: Модельний закон ЮНСІТРАЛ «Про транскордонне банкрутство», Модельний закон «По електронну торгівлю», Модельний закон «Про міжнародні кредитні угоди» (Model Law on International Credit Transfers, 1992), Модельний закон «Про закупівлю товарів, будівництво та послуги (Model Law on Procurement of Goods, Construction and Services, 1994).

Вагоме значення має модельна система принципів корпоративного управління, запропонована Організацією економічного співробітництва та розвитку (Organisation for Economic

Cooperation and Development, OECD) [5, с. 559]. Принципи корпоративного управління – це система стандартів корпоративного управління розроблена Організацією економічного співробітництва та розвитку для країн переважно східної та південно-східної Європи (країни перехідної економіки). Значна частина цих держав врахувала розроблені стандарти перш за все з метою підвищення своєї інвестиційної привабливості в очах потенційних інвесторів.

Серед регіональних суб'єктів-ініціаторів модельних законів варто виокремити СНД. Незважаючи на підписання Указу Президента України від 19 травня 2018 року про припинення участі в статутних органах СНД, чимало угод в рамках СНД залишаються все ще чинними для України. Закони СНД також були джерелом запозичень при формуванні законодавства України (головним чином, в сфері права неплатоспроможності). Але в рамках СНД також було прийнято ряд документів, які стосуються корпоративного права.

3 грудня 2009 року було прийнято Модельний Торговельний кодекс, затверджений постановою Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць СНД №33-24 [6], Модельний Закон «Про акціонерні товариства» затверджений Постановою №35-13 від 28.10.2010 року [7].

З метою забезпечення координації діяльності регуляторів ринків цінних паперів держав-учасниць СНД, в рамках СНД була створена Рада керівників державних органів з регулювання ринку цінних паперів держав-учасниць СНД на підставі Рішення Ради урядів СНД від 18.09.2003 р. Основні завдання діяльності Ради полягають в: забезпеченні координації дій щодо встановлення міжнародних стандартів регулювання, що забезпечують створення ефективних ринків цінних паперів держав-учасниць СНД; поглибленні економічної інтеграції держав-учасниць СНД в області ринку цінних паперів; забезпечення гарантованого та ефективного захисту прав та законних інтересів інвесторів на ринках цінних паперів держав-учасниць СНД; створенні умов для подальшої лібералізації руху капіталу в рамках СНД.

Радою було розроблено ряд документів рекомендаційного характеру, серед яких зокрема Рекомендації про принципи здійснення контролю та нагляду на ринку цінних паперів, Рекомендації щодо вдосконалення регулювання діяльності з організації торгівлі (фондові біржі) держав-учасниць СНД, Положення про розкриття статистичної інформації про стан фондових ринків держав-учасниць СНД, Рекомендації щодо гармонізації законодавства держав-учасників СНД, що регулює розкриття інформації про діяльність емітентів цінних паперів (акції), Про міжнародний досвід зловживання на ринку цінних паперів тощо [8].

Таким чином, модельні закони є вагомим чинником, який сприяє конвергенції національних систем права. Імплементация норм модельних законів сприяє поглибленню глобалізаційних процесів, обміну між системами права найбільш ефективними правовими інститутами та правовими конструкціями.

Список використаних джерел

1. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії : підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній ; за ред. В. Г. Буткевича. Київ : Либідь, 2002. 608 с. (с. 180)

2. Miller J.M., A Typology of Legal Transplants: Using Sociology, Legal History and Argentine Examples to Explain the Transplant Process, The American Journal of Comparative Law, Vol. 51, No. 4 (Autumn, 2003), pp. 839-885; Kasper Van Wallendael, Legal Transplants: profitable borrowing or harmful dependency? The use of the legal transplant framework for the Adoption of EU law: the case of Croatia / URL: http://revjournal.org/wp-content/uploads/sg/04_wallendael_SG.pdf

3. Типовий закон ЮНСІТРАЛ щодо міжнародного торговельного арбітражу / https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_879

4. Jurisdictions have adopted the UNCITRAL Model Law to date / <http://internationalarbitrationlaw.com/74-jurisdictions-have-adopted-the-uncitral-model-law-to-date/>

5. Wold & Zaelke, "Promoting Sustainable Development and Democracy in Central and Eastern Europe: the Role of the European Bank for Reconst Development," 7 Am. U.J. Int'l L. & Pol'y 559 (1992).

6. Модельний Торговельний кодекс для держав-учасниць СНД, Постанова №33-24 від 03.12.2009 року / URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_n01

7. Модельний Закон «Про акціонерні товариства» для держав-учасниць СНД, Постанова 35-13 від 28.10.2010 року / URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30993090#pos=9;-57

8. Рекомендації Ради керівників державних органів з регулювання ринку цінних паперів держав-учасниць СНД / URL: <http://www.ssmc.gov.ua/partners/international/boardrecommend>.

Кучма Павел,

доктор габлітований, професор кафедри конституційного, європейського та міжнародного публічного права факультету права та управління інституту правових наук Зеленогурського університету, юрисконсульт

(Paweł Kuczma,

[ORCID 0000-0003-1443-4742]

Doktor habilitowany, profesor UZ, radca prawny Katedra Prawa Konstytucyjnego, Europejskiego i Międzynarodowego Publicznego Wydział Prawa i Administracji, Instytut Nauk Prawnych, Uniwersytet Zielonogórski;

Pavel Kuchma,

Doctor of Habilitation, Professor of the Department of Constitutional, European and International Public Law, Faculty of Law and Management, Institute of Legal Sciences, University of Zelenogorsk, Legal Adviser)

**Застосування Міжнародних пактів про права людини в Польщі.
(Stosowanie Międzynarodowych Paktów Praw Człowieka w Polsce,
Application of International Covenants on Human Rights in Poland)**

Uchwalenie w 1966 r. Międzynarodowych Paktów Praw Człowieka stanowiło milowy krok w kierunku stworzenia skutecznych międzynarodowych gwarancji ochrony podstawowych praw człowieka. Ochrona tych praw stała się bowiem odtąd prawnym, a nie tylko moralno-politycznym obowiązkiem państw [1]. Polska ratyfikowała Pakty w dniu 3 marca 1977 r., co nałożyło na Polskę obowiązek dokonania analizy ustawodawstwa pod kątem widzenia jego treści i zgodności z postanowieniami Paktów [2]. Międzynarodowe zobowiązania odnoszące się do przestrzegania praw człowieka uzyskały nowy wymiar po uchwaleniu w dniu 2 kwietnia 1997 r. Konstytucji RP, kiedy to po raz pierwszy pojawił się przepis stanowiący o konieczności przestrzegania

przez Polskę wiążącego ją prawa międzynarodowego (art. 9) [3]. Pomimo długich tradycji związanych z obecnością w polskim porządku prawnym postanowień Międzynarodowych Paktów Praw Człowieka, ich stosowanie w praktyce pozostawia w pewnych aspektach wiele do życzenia. Z tego względu pojawiają się nawet poglądy głoszące, że to raczej system ochronny Europejskiej Karty Socjalnej stanowi otwarcie w kierunku „konceptji praw nie abstrakcyjnych i iluzorycznych, lecz rzeczywistych i skutecznych” [4]. Przedmiotem referatu będzie zwrócenie uwagi na wybrane kwestie odnoszące się do praktyki stosowania Paktów w Polsce m. in. na tle zaleceń Komitetu Praw Człowieka.

I.

Pierwszą kwestię podlegającą analizie są rekomendacje Komitetu Praw Człowieka ONZ w związku ze złożeniem przez Polskę VII sprawozdania z realizacji postanowień Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych. Komitet Praw Człowieka sprawuje kontrolę nad wykonywaniem przez państwa zobowiązań międzynarodowych wynikających z Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych. Komitet wskazał 19 obszarów, w których Polska narusza prawa człowieka i 19 rekomendacji co do zmian, które powinna wprowadzić. Ocena ONZ z realizacji postanowień Paktu jest krytyczna i wpływa negatywnie na wizerunek Polski na arenie międzynarodowej. Naruszenia Paktu wiążą się m. in. z:

- uchwałą Sejmu o zmniejszeniu budżetu biura Rzecznika Praw Obywatelskich, co zagraża zdolności do wykonywania jego obowiązków. Komitet zaleca jego podwyższenie,

- nowelizacją ustawy o Trybunale Konstytucyjnym z listopada i grudnia 2015 r. oraz lipca 2016 r., lekceważenia wyroków Trybunału, odmowy ich publikacji,

- ustawą antyterrorystyczną z 2016 r., która zawiera zbyt szeroką definicję terroryzmu. Komitet zaleca wprowadzenie regulacji, które nie pozwolą władzom na dowolne interpretowanie tego, czym jest „akt terrorystyczny” i ograniczą ich swobodę w naruszaniu praw zapisanych w Pakcie,

- zwiększeniem zależności publicznej telewizji i radia od władz. Komitet zaleca, aby Polska zagwarantowała mediom publicznym wolność słowa,

- rosnącą liczbą przypadków przemocy, mowy nienawiści i dyskryminacji oraz niewystarczającą reakcją władz na to zjawisko. Komitet zarzuca Polsce, że Kodeks karny wciąż nie uwzględnia przestępstw z nienawiści ze względu na wiek, niepełnosprawność, orientację i tożsamość seksualną,

- dużej liczby kobiet, będących ofiarami przemocy domowej. Komitet sugeruje, aby doszło do wzmocnienia kontroli nad postępowaniami wobec sprawców, a ofiarom zapewniono opiekę w schroniskach i centrach pomocy w całym kraju oraz organizację kampanii społecznej [4].

II.

Poważny problem wiąże się też z rozumieniem i stosowaniem art. 6 MPPOiP wyrażającego prawo do życia. Zdaniem A. Michalskiej Pakt Polityczny milczy na temat tego „od kiedy rozpoczyna się życie”, a więc w konsekwencji nie reguluje problemu od kiedy państwo zobowiązane jest „chronić życie” [5]. W istocie w Pakcie nie pojawia się, wzorem np. Konwencji Amerykańskiej, stwierdzenie, że „prawo do życia jest chronione od momentu poczęcia”. Nie mniej jednak proklamowanie przyrodzonego prawa do życia przysługującego „każdej istocie ludzkiej” jest znacznie szersze od terminu „człowiek”, bo obejmuje także okres do urodzenia [6] i oznacza rozciągnięcie ochrony na okres życia prenatalnego. Na gruncie Paktu ochrona życia nasciturusa nie ma charakteru bezwzględny. Okazuje się, że stosowanie art. 6 MPPOiP w Polsce nie jest zgodne z interpretacją Paktu przez Komitet Praw Człowieka ONZ. W zaleceniach z 2015 r. zwrócił on uwagę, że w Polsce obserwuje się: 1) dużą liczbą nielegalnych aborcji, które mogą stanowić ryzyko dla życia i zdrowia kobiet; 2) występują poważne przeszkody proceduralne i praktyczne w dostępie kobiet do bezpiecznej legalnej aborcji, co skłania je do dalekich wyjazdów lub wyjazdu za granicę w celu uzyskania dostępu do bezpiecznej legalnej aborcji; 3) w praktyce często występuje

niewłaściwe powoływanie się na sprzeciw sumienia przez lekarzy, co powoduje, że legalna aborcja jest niedostępna w całych instytucjach i w całych regionach kraju. Komitet wskazał także, że Polska powinna „powstrzymać się od przyjęcia jakiegokolwiek reformy legislacyjnej, która mogłaby prowadzić do regresu i tak już restrykcyjnych przepisów dotyczących dostępu kobiet do bezpiecznej i legalnej aborcji” [7]. Tymczasem Polska nie zastosowała się do tych wskazań i niedawno, na skutek wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. [8] doszło do zaostrzenia prawa aborcyjnego Wyrok spowodował bowiem wprowadzenie w Polsce niemal całkowitego zakazu aborcji, bowiem właśnie na podstawie tzw. przesłanki embriopatologicznej (pozwalającej na przerwanie ciąży w przypadku wad letalnych płodu), która została uznana za niezgodną z Konstytucją, wykonano w 2019 roku 98 proc. legalnych zabiegów aborcji w kraju (1074 z 1100 ogółem) [9].

III.

Przez wiele lat Komitet nie zajmował stanowiska w kwestii realizacji przez państwa zobowiązań wynikających z Paktu. „Nie stwierdzał również faktów naruszania praw człowieka. Sprawozdania Komitetu nie zawierały żadnych elementów ocennych i ograniczały się do streszczenia przebiegu dyskusji z przedstawicielem państwa” [11]. Przełom nastąpił w 1993 r., kiedy to Komitet Praw Człowieka przyznał sobie kompetencję do formułowania zaleceń pod adresem imiennie wskazanego państwa, co niewątpliwie wykraczało poza zakres kompetencji przyznanych mu w Pakcie. Podstawę do formułowania zaleceń stanowi art. 40 ust. 4 Paktu, zgodnie z którym „Komitet bada sprawozdania przedłożone przez Państwa-Strony niniejszego Paktu. Przekazuje on Państwom-Stronom swoje sprawozdania wraz z takimi uwagami natury ogólnej, jakie uzna za właściwe”. Zdaniem A. Michalskiej „nawet najbardziej życzliwa dla Komitetu interpretacja Paktu nie pozwala na wskazanie podstawy prawnej do tego typu zaleceń”. Określenie „uwagi natury ogólnej” daje jednak pole do rozmaitych interpretacji, z którego skwapliwie skorzystał Komitet. Zaobserwować też można, że Państwa-Strony Paktu nie wnoszą sprzeciwu w związku z faktem formułowania zaleceń, co oznacza, że utrwalił się w

tym względzie pewien zwyczaj, a zalecenia stały się trwałym elementem procedury rozpatrywania sprawozdań. W ten sposób Komitet Praw Człowieka staje się stopniowo organem kontroli międzynarodowej. W przypadku Polski procedura sprawozdawcza jest nieefektywna, ponieważ ze strony Komitetu powtarzają się te same zalecenia. W Polsce ciągle obserwuje się nietolerancję oraz uprzedzenia w stosunku do mniejszości, zwłaszcza pochodzenia romskiego i religii islamskiej. Polsce zarzuca się też, że nie podejmuje skutecznej walki z przejawami przejawów mowy nienawiści i nietolerancji wobec lesbijek, gejów, osób biseksualnych i transpłciowych. Pomimo upływu wielu lat w Polsce obserwuje się też niedostateczną reprezentacją kobiet na wyższych stanowiskach w sferze publicznej i politycznej, w szczególności w parlamencie, administracji rządowej, sądownictwie, służbie cywilnej, środowisku akademickim, policji i więziennictwie, a także brak należytych działań zwalczających przemoc w rodzinie, a kobietom – brak dostępu do usług zdrowia prokreacyjnego, w tym doradztwa w zakresie antykoncepcji, badań prenatalnych oraz zgodnego z prawem przerwania ciąży.

Dla porządku należy wskazać, że niektóre zalecenia Komitetu zostały wykonane, jak na przykład zmiany w prawie prowadzące do przywrócenia Biuro Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania w 2010 r. [12].

O ile jeszcze parę lat temu rząd polemizował ze stanowiskiem Komitetu Praw Człowieka, o tyle ostatnio uwagi te traktowane są poważnie. Można jednak zaobserwować pewną niechęć w realizacji zaleceń nie mieszczących się w ramach polityki rządu. Z kolei brak realizacji zaleceń odnoszących się do dyskryminacji kobiet wynikają w znacznej mierze z czynników pozaprawnych [13].

IV.

Liczne zarzuty o podobnej treści są formułowane pod adresem Polski ze strony Komitetu Praw Ekonomicznych, Społecznych i Kulturalnych. Dotyczą one prawa antyaborcyjnego, dyskryminacji kobiet, sytuacji mniejszości romskiej, przemocy domowej itd. [13].

V.

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego nie kwestionuje się możliwości powołania się na naruszenie Paktów Praw Człowieka jako wzorca kontroli. Analiza dotychczasowego orzecznictwa wskazuje, że zarzut naruszenia Międzynarodowych Paktów Praw Człowieka nie stanowił jak dotąd samodzielnej podstawy do wydania rozstrzygnięcia. Pakty Praw Człowieka pojawiają się jako akcesoryjny wzorzec kontroli, najczęściej obok postanowień Konstytucji i Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.).

Świadczy to o tym, że konstytucyjna regulacja praw człowieka ma charakter kompleksowy i pełny, a Trybunał dokonując rozpatrzenia spraw jest w stanie – przy odpowiedniej interpretacji - odnaleźć wzorce kontroli w ustawie zasadniczej. Orzecznictwo trybunalskie potwierdza to również tezę, że w Polsce europejski system ochrony praw człowieka odgrywa większe znaczenie niż system uniwersalny i to głównie akty europejskie (regionalne) popularyzują problematykę praw człowieka.

Literatura, źródła prawa, orzecznictwo:

1. A. Michalska, Uniwersalizm i regionalizm w międzynarodowej ochronie praw człowieka, s. 36.

2. Z. Resich, Pakty Praw Człowieka i ich ratyfikacja, „Palestra” 1977, nr 21/5(233), s. 20.

3. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm).

4. D. Flis, M. Chrzczonowicz, ONZ: Polska łamie prawa człowieka. 19 wytycznych, część dotyczy rządów PiS, <https://oko.press/onz-polska-lamie-prawa-czlowieka-19-wytycznych-czesc-dotyczy-rzadow-pis/> [3.12.2021].

5. T. Jasudowicz, Przeciwno „żelaznym kurtynom” w prawach człowieka, [w:] L. Wiśniewski (red.), Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka w polskim ustawodawstwie i praktyce organów ochrony prawa, Warszawa-Poznań 1996, s. 95.

6. A. Michalska, Uniwersalizm i regionalizm w międzynarodowej ochronie praw człowieka, s. 36.

7. B. Banaszak, M. Jabłoński, Art. 38, [w:] J. Boć (red.), *Konstytucje Rzeczypospolitej oraz komentarz do Konstytucji RP*, Wrocław 1998, s. 78.

8. Uwagi końcowe dotyczące siódmego sprawozdania okresowego Rzeczypospolitej Polskiej, posiedzenie nr 3329 z dnia 31 października 2016 r., www.rpo.gov.pl [dostęp: 3.12.2021].

9. Wyrok TK z dnia 22 października 2020 r., sygn. K 1/20.

10. K. Grzelak, Przepisy aborcyjne na świecie: w Polsce prawo surowsze niż w Iranie czy Pakistanie, <https://www.national-geographic.pl/artukul/przepisy-aborcyjne-na-swiecie-w-polsce-prawo-surowsze-niz-w-iranie-czy-pakistanie> [3.12.2021].

11. A. Michalska, Ewolucja kompetencji Komitetu Praw Człowieka, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” Rok LVIII — zeszyt 1 — 1996, s. 9.

12. Ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz. U. z 2016 r. poz. 1219, z 2020 r. poz. 284).

13. R. Wieruszewski, Oddziaływanie prawa międzynarodowego i prawa Unii Europejskiej na konstytucyjny status jednostki w RP, [w:] K. Wójtowicz (red.), *Otwarcie Konstytucji RP na prawo międzynarodowe i procesy integracyjne*, Warszawa 2006, s. 193.

14. R. Wieruszewski, Oddziaływanie prawa międzynarodowego i prawa Unii Europejskiej na konstytucyjny status jednostki w RP, [w:] K. Wójtowicz (red.), *Otwarcie Konstytucji RP na prawo międzynarodowe i procesy integracyjne*, Warszawa 2006, s. 193.

Марцеляк Олег Володимирович,
професор кафедри конституційного права
навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені
Тараса Шевченка, доктор юридичних наук,
професор
(Oleh Martselyak,
Doctor of Law science, Professor, Professor of
the Department of Constitutional Law,
Educational and Scientific Institute of Law,
Taras Shevchenko National University of Kyiv)

**Вплив Міжнародних пактів з прав людини 1966 р. на сучасний конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні.
(The influence of the International covenants on human rights of 1966 on the modern constitutional and legal status of human and citizen in Ukraine)**

Розробка і прийняття у 1966 році Організацією Об'єднаних Націй на основі Загальної декларації прав людини Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права стало важливою подією світового значення. Вони вперше на міжнародному рівні найповніше визначили перелік та зміст основних громадянських, політичних, соціально-економічних та культурних прав людини, завдяки цьому набули свого формування міжнародні стандарти прав людини. Ці документи фактично стали маніфестом людства щодо необхідності визнання людини соціально цінністю, а забезпечення прав людини почало розглядатися як необхідна передумова здобуття демократії, побудова правової держави та її соціально-економічне процвітання.

Закріплені Міжнародними пактами 1966 р. права людини визначили сферу свободи і самовизначення особи, її автономію, сприяли розкриттю економічного, політичного, соціального, творчого і громадянського потенціалу кожної особи. Завдяки цим

міжнародним актам були чітко визначені межі діяльності держави з метою недопущення невинного вторгнення держави у сферу особистої свободи людини. Права людини, проголошені Міжнародним пактом про громадянські та політичні права та Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права, встановили перепони всевладдю і свавіллю державних структур, визначили параметри взаємовідносин людини, суспільства і держави, їх відповідальність, що мало і має наслідком упорядкування суспільних відносин не тільки на національному рівні окремих держав, а й на міжнародному, сприяло світовій стабільності і нормальній життєдіяльності розвинутих демократичних країн.

Покладені в основу Міжнародних пактів 1966 року права людини стали наріжним каменем у побудові міжнародної системи забезпечення прав людини і ціннісним орієнтиром розвитку усіх демократичних держав. Їх визнання стало зобов'язанням цілого ряду розвинутих країн та держав, що стоять на шляху демократичних перетворень, які основною метою здійснюваних в суспільстві змін вбачають демократизацію статусу особи, створення людині гідних умов для життя і діяльності, активної участі в політиці й управлінні, гарантування їй свободи, недоторканності та соціальної захищеності. Так, станом на початок 2014 року Міжнародний пакт про громадянські та політичні права ратифікували 167 країн, а Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права - 161 держава.

Україна ратифікувала ці акти 19 жовтня 1973 р. (положення набули чинності 3 січня 1976 р. щодо Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та 23 березня 1976 р. щодо Міжнародного пакту про громадянські та політичні права).

В той же час необхідно відзначити, що імплементація передбачених Міжнародним пактом про громадянські та політичні права та Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права стандартів у галузі прав людини в нашій країні розпочалося значною мірою пізніше, коли в Україні почалися демократичні

процеси державного будівництва. Так, тільки 25 грудня 1990 року Україна приєдналася до Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, а його положення набули чинності для нашої держави 25 жовтня 1991 року.

Надалі вітчизняний законодавець зосередив всі свої зусилля на імплементації передбачених Міжнародним пактом про громадянські та політичні права та Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права прав людини у новій Конституції України. З гордістю можемо відзначити, що з цим завданням народні депутати України справилися доволі успішно. Ми бачимо, що у Конституції України знайшли відображення демократичні принципи конституційно-правового статусу людини і громадянина, які мають важливе значення, оскільки встановлюють керівні засади, що визначають правовий фундамент становища особи в суспільстві і державі. Закріплена в Основному Законі ціла низка прав та свобод людини та громадянина, які кореспондуються з правами людини, закріпленими Міжнародними пактами 1966 року, які дозволяють кожному громадянину вільно обирати вид і міру своєї поведінки, користуватися громадянськими, політичними, соціально-економічними й культурними правами і свободами та соціальними благами як в особистих, так і в суспільних інтересах. Значним позитивом вітчизняного Основного Закону є й те, що він не тільки містить досить широкий і демократичний перелік прав і свобод людини і громадянина, але закріплює ефективні гарантії проголошених прав і свобод людини, що забезпечує можливість їх реалізації, а у необхідних випадках й захист.

Також 16 березня 2007 року Україна визнала Другий Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, прийнятого резолюцією 44/128 Генеральною Асамблеєю ООН 15 грудня 1989 року (щодо скасування смертної кари) і він набув чинності 25 жовтня 2007 року. Так само Україна 24 вересня 2009 року підписала Факультативний протокол до Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права.

Отже, можемо робити висновок, що прийняті у 1966 році Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права стали правовими фундаментами демократичних перетворень у сфері конституційно-правового регулювання правового статусу людини і громадянина, формування в нашій країні громадянського суспільства та становлення України як демократичної, правової, соціальної держави.

Мельничук Світлана Миколаївна,
професор кафедри адміністративних та
цивільно-правових дисциплін Прикар-
патського факультету (м. Івано-Фран-
ківськ) Національної академії внутрішніх
справ, професор, доктор юридичних наук
(**Svitlana Melnychuk,**
Doctor of law science, professor, professor
of the department of administrative and
civil law disciplines, Precarpathian faculty
(Ivano-Frankivsk) of the National academy
of internal affairs)

**Реалізація Міжнародних пактів з прав людини 1966 року в
сучасних умовах: проблеми та перспективи.
(Implementation of the International Covenants of Human Rights of
1966 in modern conditions: problems and prospects)**

Права людини як природні можливості індивіда, що забезпечують його життя, гідність і свободу діяльності у всіх сферах суспільного буття закріплені в багатьох міжнародних документах, більшість із яких ратифіковані Україною. Серед таких міжнародних актів в сфері прав людини й Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права.

Відповідно до цих документів сформувалися групи прав людини (громадянські, політичні, соціально-економічні, культурні), які широко використовуються в міжнародній практиці, а їх дотримання є пріоритетом для будь-якої держави, зокрема й для сучасної держави Україна. Адже процедура їх виконання зобов'язує держави на фіксацію таких міжнародних стандартів у національному законодавстві, що є засобом забезпечення сатисфакції за порушення прав людини на національному рівні.

Так в конституційних положеннях закріплюються не лише права людини, але й обмеження щодо втручання в них органів держави.

Адже права людини є невідчужуваними та непорушними, а всі люди є вільними і рівними у своїй гідності та правах.

Разом з тим, незважаючи на фіксацію прав людини в Основному Законі, який містить норми прямої дії, й до нині спостерігається об'єктивна недостатність механізмів їх реалізації на належному рівні. Про це свідчать положення Національної стратегії у сфері прав людини, в яких відбулася нормативна фіксація системних порушень у сфері прав людини, зокрема щодо: забезпечення права на працю та соціальний захист; забезпечення права людини на охорону здоров'я; забезпечення права на життя; забезпечення екологічних прав; забезпечення дотримання прав людини в процесі ведення господарської діяльності; забезпечення права на свободу та особисту недоторканність; забезпечення права на справедливий суд; забезпечення свободи думки і слова, вираження поглядів і переконань, доступу до інформації; забезпечення права на приватність; забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та інших.

Затвердження Стратегії було зумовлено необхідністю вдосконалення діяльності держави щодо утвердження та забезпечення прав і свобод людини, створення дієвих механізмів їх реалізації та захисту, розв'язання системних проблем у зазначеній сфері [1].

Це позитивний аспект для сфери прав людини, оскільки метою Стратегії є забезпечення пріоритетності прав і свобод людини як визначального чинника у процесі формування та реалізації державної політики, здійснення повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, ведення господарської діяльності [1].

Однак, слід зазначити, що дотримання прав людини в тій чи іншій державі значною мірою залежить не тільки від національних механізмів їх реалізації та захисту, а насамперед від розуміння організації держави як такої (моделі держави, її мети, завдань та функцій, які опосередковують її способи досягнення). Адже реалізація прав людини не відбувається поза межами розв'язання

завдань, які обумовлені метою сучасної держави Україна, що опосередковують її функції, реалізація яких покладається на уповноважених суб'єктів і у визначеній державою правовій формі.

Для України притаманна модель розвитку демократичної, правової, соціальної держави, в якій людина визнається найвищою соціальною цінністю, її права та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [2].

Такі конституційні положення опосередковують модель взаємовідносин держави і людини, в якій держава бере на себе обов'язок гарантувати, забезпечувати й захищати права людини. Це означає, що функціонування сучасної держави Україна як соціальної публічної інституції, яка забезпечує цілісність, управління та розвиток суспільства в процесі реалізації її функцій [3, с. 42] має відбуватися через призму дотримання прав людини. Тому, що головним обов'язком держави, є втілення прав людини в реальність.

Важливу роль в належній реалізації прав людини відіграє їх фіксація в законах та конкретизація в підзаконних актах, а також правозастосування. Так у звіті української Гельсінської спілки з прав людини щодо виконання Україною Міжнародного пакту про громадянські і політичні права зазначено про те, що в реалізації Міжнародного пакту про громадянські і політичні права є прогрес на рівні законодавства, але бракує практичного застосування і це проблема правозастосування, і відсутність належної правозастосовної практики [4].

Однак слід розуміти, що окремі зміни не в змозі створити належні умови для реалізації прав людини. Вони повинні бути послідовними та системними. Насамперед, потрібно застосувати правовий моніторинг (діяльність уповноважених суб'єктів, що здійснюється за допомогою засобів спостереження, аналізу, оцінки і спрямована на виявлення реального стану правових явищ та процесів, а також їх вдосконалення [5, с. 344]), мета якого полягатиме у

встановленні реального стану, забезпеченості цілісності процесу та створення умов для реалізації прав людини в Україні. Саме завдяки правовому моніторингу можна виявити проблеми у цій сфері й сформулювати пропозиції щодо їх розв'язання і шляхів удосконалення механізму реалізації прав людини в Україні. Його результати здатні забезпечити попередження чи корегування як правотворчих деформацій, так і встановити правильність формування правила-роз'яснення змісту норми права, значимості інтерпретаційно-правового припису; встановлення відповідності правозастосовної діяльності та її результатів техніко-технологічним вимогам. Правовий моніторинг в цілому, є необхідним засобом для забезпечення цілісності механізму реалізації прав людини в сучасній державі Україна, його вдосконалення.

Також варто посилити відповідальність суб'єктів за невиконання чи неналежне виконання повноважень на всіх стадіях процесу реалізації прав людини в сучасній державі Україна, починаючи від виявлення правотворчого інтересу та його об'єктивації в нормативних актах і аж до безпосередньої реалізації таких прав. Адже, в ході аналізу програмних реформаційних документів і низки джерел права створених на їх виконання, з'ясувалося, що в них відсутні чіткі положення щодо повноважень відповідних суб'єктів й процедури притягнення їх до відповідальності.

Ці та інші способи розв'язання проблемних питань мають бути спрямовані на вдосконалення механізму реалізації прав людини в сучасній державі Україна як цілісного процесу. А можливість досягнення якісного результату мало би забезпечуватися інноваційними засобами ІТ-технологій.

Список використаних джерел

1. Про Національну стратегію у сфері прав людини: Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text>

2. Конституція України: Конституція, Закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>

3. Правові форми реалізації функцій сучасної держави Україна: загальнотеоретична характеристика. Монографія / С.М. Мельничук Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2018 436с.

4. Реалізація Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. Звіт УГСПЛ. 2018. URL: <https://uacrisis.org/uk/68233-international-covenant-on-civil-and-political-rights-implementation-in-ukraine>

5. Мельничук С.М. Правові форми реалізації функцій сучасної держави Україна. дис. ... д. юрид. наук: 12.00.01., Київ, 2019. 478 с.

Слінько Тетяна Миколаївна,
завідувачка кафедри конституційного
права Національного юридичного уні-
верситету ім. Ярослава Мудрого, кан-
дидат юридичних наук
(**Tetyana Slinko,**
Candidate of law science, headmistress
of the department of constitutional law,
Yaroslav Mudryi National University)

**Роль і місце міжнародних норм у сфері прав людини в
законодавстві України.**
(**The role and place of international human rights norms in the
legislation of Ukraine**)

Загальновідомо й загальновизнано, що необхідність закріплення основоположних прав людини й їх неухильного дотримання набуло особливої гостроти й актуальності після Другої світової війни, яка більшості народів Європи принесла біль, страждання. Однак найжахливішим визнається те, що за той час, що вона тривала, загинуло понад 20 млн солдат і понад 40 млн мирного населення. Крім того, народи, які проживали в 40 країнах, де велися активні бойові дії, опинилися віч-на-віч з расизмом, насильством, терором, поневіряннями, руйнуваннями, злочинами, які вчинялися проти них. Як наслідок, у цих країнах мали місце руйнація людських стосунків, розвивалися ненависть, жорстокість, тобто можна вести мову про порушення гармонії. Звісно, переживши усе це, країни Європи не могли допустити, щоб таке лихо, так би мовити, знову спіткало їх. З огляду на це вони, прагнучи збереження, підтримання й зміцнення миру й міжнародної безпеки, розвитку співробітництва між державами світу, прийняли рішення створити глобальну міжнародну організацію. Нею, як легко здогадатися, й стала Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН), заснована 24 жовтня 1945 року на конференції в Сан-Франциско на підставі Хартії Об'єднаних Націй.

За час існування цією організацією прийнято багато актів із широкого спектра питань, у тому числі про статус біженців, ліквідацію всіх форм расової дискримінації, з питань безпеки та співробітництва в Європі, проти катувань та інших жорстоких, нелюдських та інших, що принижують гідність, видів поводження і покарання тощо. Проте одними з перших, що цілком зрозуміло й показово, були документи, в яких закріплювалися права людини і основоположні свободи, а саме Загальна декларація прав людини (1948), Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Факультативні протоколи до нього, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966) та ін. Зауважимо, що в сукупності акти ООН утворюють так звану Міжнародну хартію прав людини. Наведене свідчить про те, що ООН закріпила міжнародні стандарти прав і свобод, яких країни, що стали учасницями, тобто ратифікували акти, мають неухильно дотримуватися. Більш того, основні права і свободи, що знайшли відображення у низці найважливіших міжнародно-правових актів, забезпечення їх безперешкодної реалізації нині не є об'єктом внутрішньої компетенції лише держави, а стали справою всього міжнародного співтовариства. Це означає, що міжнародне право впливає на формування норм національного права, а його ключові положення, так би мовити, проникають до національних правових систем, зокрема й України, тобто приписи міжнародних конвенцій і пактів із питань прав і свобод людини відображаються або включаються до актів певної країни.

Пошук відповідей на питання, які роль і місце міжнародних конвенцій та пактів у національній правовій системі України, як вони співвідносяться, має величезне наукове й практичне значення, оскільки дозволяє визначити їх юридичну силу, встановити ступінь впливу. Отже, спробуємо з'ясувати місце і роль міжнародних договорів із прав людини у системі національного законодавства, а також механізм імплементації норм міжнародних договорів з прав

людини, форми їх застосування у процесі врегулювання внутрішньодержавних правовідносин як запобіжника виваженості прийняття конкретного рішення, що ґрунтується на існуючих державних законах, механізму контролю та застосування, у разі потреби, санкцій міжнародного права» [1, с. 3].

В науці виокремлюють два основних підходи встановлення співвідношення норм міжнародних договорів і внутрішньодержавних нормативно-правових актів: 1) моністичний, прихильники якого обстоюють єдність двох систем права (щоправда, деякі вчені наголошують на приматі міжнародного права над внутрішньодержавним; інші ж перевагу/першість надають праву внутрішньодержавному); 2) дуалістичний, адепти якого наполягають на існуванні двох самостійних правових систем, стверджують, що діє принцип рівності міжнародного договору і внутрішньодержавного законодавства. Проте серед представників дуалістичної теорії також немає єдності: одні з них дотримуються думки про те, що питання про пріоритет міжнародного або національного права не може виникати як таке, а інші вважають, що у процесі вирішення цього питання перевага має надаватися фактору часу – пізніший акт скасовує попередній [2, с. 55], тобто «*lex posterior derogat legi priori*» [3, с. 3–4].

Однак останнім часом на доктринальному і законодавчому рівнях намітилася тенденція до поступової відмови від жорстко дуалістичного підходу і внутрішньодержавного права. Це пояснюється прискоренням процесів інтернаціоналізації й глобалізації, імплементацією міжнародно-правових стандартів у сфері прав людини в національні законодавства багатьох країн світу, успішним втіленням у життя європейської ідеї. Як результат, міжнародне право поступово почало сприйматися не як щось чуже, нав'язане ззовні, а як природна і гармонійна складова національної правової системи й законодавства. Такий підхід підтриманий і в Україні [4, с. 17].

На підтвердження висловленої думки вкажемо наступне. По-перше, у ч. 1 ст. 9 Конституції України закріплено положення про те, що ратифіковані міжнародні договори визнаються частиною національного законодавства України [5]. До речі, останнє, тобто поняття «національне законодавство України», розвивається у рішенні Конституційного Суду України від 9 липня 1998 р. № 12-рп/98 у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення ч. 3 ст. 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміна «законодавство»), відповідно до якого термін «законодавство» слід розуміти як прийняті в межах повноважень і відповідно до Конституції й законів України: закони України, чинні міжнародні договори України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України; постанови Верховної Ради України; укази Президента України; декрети і постанови Кабінету Міністрів України [6].

Вбачається, що Конституційним Судом України встановлюється співвідношення норм міжнародних угод і національних правових актів. З одного боку, положення міжнародних договорів не мають суперечити Основному Закону, норми якого є нормами прямої дії [5]. Свідченням цьому виступають приписи, по-перше, ч. 1 ст. 151 Конституції України, а саме стосовно того, що до повноважень Конституційного Суду України належить перевірка на відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість, по-друге, ч. 2 ст. 9 про те, що «укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України». З другого – міжнародні договори є достатньо самостійним порівняно з Конституцією інструментом правової політики. Підтвердження цьому знаходимо в ч. 2 ст. 9 Основного Закону, де закріплено, що «закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції і повинні відповідати їй». До

речі, своєрідною гарантією відсутності конкуренції між приписами міжнародних договорів й Основного Закону виступає положення ч. 2 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України»: «якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору» [7, с. 49]. Вбачається, що наведене якнайкраще ілюструє те, що в Україні діє принцип пріоритету міжнародних договорів, визнаних державою в установленому законом порядку.

По-друге, для того, щоб міжнародний договір, який закріплює міжнародні стандарти прав і свобод людини, став частиною національного законодавства, достатньо, щоб він був ратифікований і опублікований в установленому законом порядку [2, с. 57], тобто в Україні діє принцип автоматичної інкорпорації міжнародних договорів. Проте варто зауважити, прагнучи приведення норм внутрішньодержавного права у відповідність до міжнародних, варто пам'ятати, що інкорпоративна форма кореспондування міжнародних актів з правовими системами є не кінцевим етапом. Іноді виникає ситуація, за якої посилання на чинні норми міжнародного права не можливе, оскільки багато приписів міжнародно-правових документів не мають самовиконуючої сили. Як відомо, це не властиве загальновизнаним нормам міжнародного права, бо вони сприймаються правовою системою не як норми-регулятори, а як норми-принципи. У цьому випадку виникає необхідність у розробленні і прийнятті відповідного національного законодавчого акта. Хоча, звісно, не можна не помічати позитивних моментів конституційного закріплення відсилочних норм: вони «прямо» зобов'язують державні органи на території країни використовувати міжнародні норми у сфері прав людини. Крім того, значно спрощуються процес уніфікації; процедура приведення положень внутрішньодержавного права у відповідність до міжнародно-правих норм [3, с. 3–4].

Таким чином, в Україні норми міжнародно-правових актів у сфері прав людини сприймаються як норми-принципи, стаючи при цьому частиною національного законодавства. Крім того, в Україні діє принцип пріоритету міжнародних договорів, визнаних державою в установленому законом порядку, а між приписами міжнародних договорів й Основного Закону відсутня конкуренція. Таким чином, міжнародне право сприймається не як щось чуже, нав'язане ззовні, а як природна і гармонійна складова національної правової системи й законодавства.

Список використаних джерел

1. Гришук О. Принципи співвідношення міжнародного та внутрішньодержавного права щодо прав людини. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2006. Вип. 42. С. 3–9.

2. Руднєва О. М. Проблеми співвідношення внутрішньодержавного права та міжнародних стандартів прав і свобод людини. Право і суспільство. 2010. № 4. С. 54–59.

3. Гараджаєв Джейхун Ясин огли. Конституційні права і свободи людини та громадянина в країнах співдружності незалежних держав і міжнародно-правові стандарти (на матеріалах України, Росії, Азейбаржана) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук 12.00.02. Одеса, 1998. 19 с.

4. Евсеев А.П. Основные направления взаимодействия конституционного и международного права. Проблемы законности. 2009. № 103. С. 16–23.

5. Конституція України від 28 червня 1996р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

6. Рішення Конституційного Суду України (справа про тлумачення терміну «законодавство») № 12-рп / 98 від 9 липня 1998 року). Офіційний вісник України. 1998. № 32. Ст. 1209. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98>

7. Барабаш Ю. Г. Ключові напрями конституційної політики в галузі імплементації міжнародних стандартів прав людини. Вісник академії правових наук України. 2009. № 1(56). С.48–54.

Федорончук Андрій Володимирович,
кандидат юридичних наук, викладач
кафедри конституційного, міжнародного
та адміністративного права навчально-
наукового юридичного інституту Прикар-
патського національного університету ім.
В. Стефаника.

(Andriy Fedoronchuk,
candidate of law science, lecturer of the
department of constitutional, international
and administrative law, educational-scientific
law institute, Vasyl Stefanyk Precarpathian
national university)

**Окремі проблеми реалізації прав людини і громадянина на
сучасному етапі розвитку українського суспільства.**

**(Some problems of realization of human and citizen rights at the
present stage of development of Ukrainian society)**

Права людини і громадянина є загальнолюдською цінністю. Саме такий принцип закріплений у Загальній декларації прав людини, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року. Забезпечення прав людини є ключовою національною ідеєю усіх демократичних країн світу, в тому числі і нашої держави. Адже, незалежно від особливостей форми держави, в її центрі має знаходитися людина, її інтереси, дотримання прав і свобод. 28 червня 1996 року Верховна Рада України прийняла Конституцію України, в якій відображені всі норми, які проголошені Загальною декларацією прав людини та зазначено, що утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Важливо звернути увагу на те, що реалізація прав людини і громадянина в першу чергу залежить від суб'єкта, який безпосередньо реалізує права, тобто носія прав і обов'язків, а також, від суб'єкта, який сприяє реалізації прав. Дуже важливо, щоб кожна людина знала свої права, які визнані державою та суспільством та

вміла їх реалізувати та захищати. В цьому аспекті, для отримання людиною інформації про свої права важливим є безперервний процес її саморозвитку та самовдосконалення (самоосвіта), а також, діяльність держави щодо поширення інформації, як людина може реалізувати та захистити свої права. Досліджуючи проблеми та перспективи розвитку прав людини в Україні О.В. Прієшкіна зазначає, що нині реальний захист прав людини належить до найгостріших проблем української дійсності. Він виступає важливішим завданням не тільки функціонування, а й існування української державності. Тому слід мати на увазі, що забезпечити дотримання прав людини в Україні можливо тільки за допомогою ефективного реформування системи влади та дотримання комплексного підходу до забезпечення прав людини як з боку держави, так і громадянського суспільства [1].

Фундаментальний характер прав людини означає, що будь-яке втручання державної влади у їх реалізацію має бути чітко юридично закріпленим, відповідати положенням Конституції та бути обґрунтованим. Проголошення на конституційному рівні захисту прав і свобод людини як вищої соціальної цінності означає кореспондуючий обов'язок держави утворювати спеціальні установи з охорони прав і свобод: правоохоронні органи, суди і т. д., визначити основи їхнього правового статусу в Конституції України, інших нормативно-правових актах, систематично аналізувати їх діяльність щодо дотримання прав і свобод людини і громадянина.

Однією із проблем реалізації прав людини і громадянина є недоліки в самому законодавстві, а саме, недостатньо розроблені юридичні механізми реалізації і захисту тих чи інших прав і свобод. У зв'язку з цим, такі механізми мають періодично переглядатися та спрощуватися. Незважаючи на те, що в Україні прийнято демократичне законодавство у сфері прав і свобод людини, можуть мати місце випадки, коли відсутні ефективні механізми захисту прав, що призводить до їх масових і систематичних порушень, а іноді просто до неможливості їх реалізації. Вагомими факторами, які в

сучасних умовах є перешкодою на шляху до реалізації людиною своїх прав є корупція, розвиток тіньової економіки, беззаконня, правове свавілля та інші явища, які суттєво підривають віру громадян у право і закон, здатність влади навести у країні правопорядок. Для того, щоб ефективно боротися з цими явищами, потрібно, щоб державна політика у відповідній сфері, зокрема й, правове забезпечення реалізації прав та свобод відповідало рівню розвитку суспільних відносин.

Важливою причиною наявних проблем у галузі реалізації прав і свобод є те, що юридичні норми, які стосуються прав і свобод особи, об'єктивно не відповідають фактичним соціальним можливостям, які вони опосередковують. Через економічні проблеми держава фактично не спроможна забезпечити і гарантувати всім громадянам більшість проголошених у Конституції соціальних і економічних прав і свобод. До проблем реалізації та захисту прав людини і громадянина в Україні в контексті верховенства права Пильгун Н.В. та Вінічук О.Ю. відносять: низький рівень правової культури і правової свідомості переважної більшості членів нашого суспільства; незадовільний рівень зовнішнього виховного впливу на кожну людину з боку суспільства та самовиховання за наявності у багатьох людей реального відчуття власної честі та гідності; низький рівень дотримання правопорядку (законності) у житті суспільства і держави та беззастережної відповідальності кожної без винятку особи перед собою і оточенням за процес і результати своєї діяльності; нерівноправність гілок та органів державної влади та недосконалість функціонування місцевого самоврядування територіальних громад у реальному житті; низький рівень професіоналізму у сфері політичного та державного менеджменту і його виняткова залежність від особистих й групових (кланових) інтересів; відсутність чіткої структурованості громадянського суспільства і громадського контролю за діяльністю всіх органів державної влади; високий рівень корупції на всіх рівнях і щаблях державного і суспільного життя та відсутність політичної волі у його зменшенні; відсутність прямої

обопільної залежності між людиною і громадянином та державою і суспільством [2].

Розглядаючи стан забезпечення прав людини в Україні на сучасному етапі, М.Д. Лазарева зазначає, що є всі підстави стверджувати, що права і свободи особи, незважаючи на ґрунтовне їх закріплення та детальну регламентацію в Конституції України, поки що не стали дійсно вищою соціальною цінністю для держави, що зумовлено історією нашої держави, яка протягом тривалого часу була тоталітарною, теперішніми складними політичними та соціальними проблемами. Аналіз практики вирішення спорів Європейським судом з прав людини щодо порушення Україною в статусі її органів норм Конвенції про захист прав людини і свобод свідчить про негативну тенденцію у діяльності всієї системи державних органів у результаті порушення окремими посадовими особами норм українського та міжнародного законодавства [3].

Разом з тим, є очевидним те, що ми надалі маємо цілеспрямовано рухатися у двох напрямках. Велику роль у реалізації та захисті прав людини відіграє громадська активність, активність кожного із нас, спрямована на те, щоб домогтися від органів державної влади та органів місцевого самоврядування дотримання прав людини. Окрім того, держава має визнавати людину найвищою соціальною цінністю, охороняти, захищати її права і свободи, гарантувати їх реальне здійснення.

Список використаних джерел

1.Прієшкіна О.В. Права людини в Україні: проблеми та перспективи розвитку, Правова держава 26'2017, URL:<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:uZvNB0Ms hLYJ:pd.onu.edu.ua/article/view/233393/232141>.

2.Пильгун Н.В. Вінічук О.Ю. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні, Часопис Національного університету «Острозька академія». 2018. № 1 (17), URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2018/n1/18pnvhvu.pdf>.

3. Лазарева М.Д. Стан забезпечення прав людини в Україні на сучасному етапі, Юридичний науковий електронний журнал №1/2020, URL: http://lsej.org.ua/1_2020/13.pdf.

Щербанюк Оксана Володимирівна,
завідувач кафедри процесуального
права Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича,
доктор юридичних наук, професор
(Oksana Shcherbanyuk,
doctor of law sciences, professor, head of
the department of procedural law, Yuriy
Fedkovych Chernivtsi national university)

**Європейська конвенція з прав людини як джерело тлумачення
Конституції України.
(European convention of human rights as a source of interpretation of
the Constitution of Ukraine)**

Захист основних прав являє собою сценарій, у якому вимірюються та оцінюються інструменти, корисні для досягнення в європейському регіональному контексті як тіснішого політичного співробітництва між державами, так і більш ефективного захисту прав людини.

Вирішуючи питання відносин між судами, неминує досліджувати відносини між правовими системами, національною та системою Європейського Союзу, між різними джерелами. У цьому контексті нагадується схема «Сімменталь-Граніталь», яка досліджує основи права Союзу та взаємозв'язок між національним правом та законодавством Європейського Союзу.

Аналіз судової практики свідчить про неоднакове розуміння судами місця і ролі Конвенції як міжнародного договору в національній правовій системі, а також рішень Європейського суду з прав людини. Складність тлумачення окресленого міжнародно-правового акта полягає у формулюванні більшості приписів Конвенції максимально широкими та гнучкими, в яких містяться чимало оцінних понять, що передбачають широку дискрецію національних правозастосовних

органів, тобто можливість діяти на власний розсуд, а тому потребують вироблення більш-менш чітких правил їх тлумачення.

Конституційний Суд України при розгляді конституційного подання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Лутковської Валерії Володимирівни щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 9 Конституції України. Обґрунтовуючи підстави, які спричинили потребу в офіційному тлумаченні положення частини першої статті 9 Конституції України, суб'єкт права на конституційне подання зазначає, що одні суди України при розгляді справ надають пріоритетне значення національним законам, а не Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, яка застосовується в рішеннях Європейського суду з прав людини, а інші - навпаки. При цьому одні суди України вважають, що обов'язковими до застосування є лише рішення Європейського суду з прав людини у справах щодо України, тоді як інші застосовують також рішення цього суду, прийняті відносно інших держав. Автор клопотання вважає, що таке неоднозначне розуміння міжнародного договору, як частини національного законодавства України, підриває стабільність судової практики, призводить до непрогнозованості висновків суду та порушення принципу юридичної визначеності, зумовлює неможливість спрогнозувати потреби системи освіти, а також спричиняє недотримання Україною своїх міжнародних зобов'язань щодо гарантування кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, прав і свобод, визначених у розділі I Конвенції [1].

Велика палата Конституційного Суду України вказала, що у конституційному поданні насправді порушено питання про надання роз'яснень з приводу правозастосування з метою усунення розбіжностей у судовій практиці, що не належить до повноважень Конституційного Суду України. Крім того, наведене не є обґрунтуванням підстав, які спричинили потребу в офіційному тлумаченні положення частини першої статті 9 Конституції України, в розумінні частини четвертої статті 51 Закону України «Про

Конституційний Суд України». З огляду на викладене Велика палата Конституційного Суду України дійшла висновку, що є підстави для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктами 2, 3 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» - неналежність до повноважень Конституційного Суду України питань, порушених у конституційному поданні; невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим цим законом.

Отже, Суд повинен враховувати і застосовувати Конвенцію в межах методично прийнятеного тлумачення. Гарантії Конвенції впливають на тлумачення прав людини та принципів, закріплених у Конституції України. Текст Конвенції і судова практика Європейського суду з прав людини виступають на рівні конституційного права допоміжною системою тлумачення під час визначення обсягу і сфери дії зазначених прав людини та принципів за умови, що наслідком такого тлумачення не є обмеження або скасування тих гарантій захисту прав людини, які закріплені в Основному Законі України. Цю позицію поділяють також інші авторитетні конституційні суди європейського континенту.

Список використаних джерел

1. Ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Лутковської Валерії Володимирівни щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 9 Конституції України № 28-у/2018 від 31 травня 2018 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v028u710-18#Text>.

**НАПРЯМ 2. СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ
МІЖНАРОДНОГО ПАКТУ ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ І
ПОЛІТИЧНІ ПРАВА.**

**(DIRECTION 2. STATUS AND PROBLEMS OF
IMPLEMENTATION OF THE INTERNATIONAL COVENANT ON
CIVIL AND POLITICAL RIGHTS)**

Саламоун Ленка,
доктор юридичних наук, адвокат
(**Lenka Šalamoun**, Prague, Czech
Republic,
Salamoun Lenka, Doctor of Law,
JUDr. + Ph.D.)

**Міжнародний пакт про громадянські та політичні права
з точки зору Чеської Республіки.**

**(International Covenant on Civil and Political Rights from the
perspective of the Czech Republic)**

International Covenant on Civil and Political Rights (hereinafter “the Covenant”) was adopted and opened for signature, ratification, and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966. This important international Covenant entered in accordance with Article 49 into force the 23th March 1976. In 2021, therefore, we commemorate the important anniversary of this legal document of the huge global and worldwide importance.

In occasion of an interesting and inspirational online international conference organized by the Vasyl Stefanyk Precarpathian national university with participants from Ukraine, Poland, Slovak Republic and Czech Republic I have presented the thesis focused on the application of the Covenants in the Czech Republic, which both Covenant and Protocols are in force for the Czech Republic since 1976. In this paper I would like to bring to conference’s participants and readers a more elaborated

overview on the relation of the Czech Republic in regard of the Covenant and its protocols, in particular as revealed in up today's presented periodical Country Reports of the Czech Republic on fulfilment of commitments and obligations arising from the Covenant in accordance with the provisions of Article 40, Paragraph 1 as described in Reports of the Council of the Czech government for the Human Rights and Report of the Czech Republic since 1993.

In the course of preparing and writing this paper I came out mainly on Initial and following periodical reports of the Czech Republic. I drew available information from the internet, particularly from the web sites and related documents of both OSN and Czech Republic institutions.

Chapter I

Czech Republic in relation to the International Covenant on Civic and Political Rights and its protocols

The Czech Republic was established on January 1, 1993, as one of the two successor states of the Czech and Slovak Federative Republic (hereinafter "CSFR"). The International Covenant on Civil and Political Rights (hereinafter "the Covenant"), of December 16, 1966, was signed by the Czechoslovak Socialist Republic (hereinafter "CSSR") on October 7, 1968, in New York.

By a notification of February 22, 1993, addressed to the Secretary General of the United Nations (hereinafter "UN"), the Czech Republic succeeded, as of January 1, 1993, into the obligations arising from the Covenant for the former Czech and Slovak Federative Republic, including the declaration pertaining to Article 48, Paragraph 1, of the Covenant. The declaration pertaining to Article 41 was repealed as of March 12, 1991. The reservation made as of June 7, 1991, with respect to reservations of the Republic of Korea to Article 14, Paragraphs 5 and 7, and Article 22 of the Covenant has also remained effective.

By a notification of February 22, 1993, addressed to the UN Secretary General, the Czech Republic also succeeded, as of January 1, 1993, into the obligations arising for the former Czech and Slovak Federative Republic from the First Optional Protocol to the Covenant.

CSFR acceded to the First Optional Protocol as of March 12, 1991. The First Optional Protocol took effect there on June 12, 1991 (promulgated in a communication of the Ministry of Foreign Affairs under No. 169/1991 of Coll.). However, the Czech Republic is not a signatory of the Second Optional Protocol.

The Covenant itself took effect in CSSR on March 23, 1976 and it was promulgated in a communication of the Ministry of Foreign Affairs under No. 120/1976 of Coll., in Czech as “Vyhláška ministra zahraničních věcí o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech č. 120/176 Sb. “ Link: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1976-120>

The Czech Republic among Central and Eastern European countries considered to be one of the best compliers of the Covenant. More on the <https://academic.oup.com/ejil>, <https://academic.oup.com/ejil/article/29/2/397/5057068>

Other international treaties and conventions on human rights and freedoms

The Czech Republic is a signatory of a number of others UN international treaties on human rights and a signatory of a number of instruments of the Council of Europe. The Czech Republic is a signatory namely and in particular of here mentioned and followed treaties and conventions.

➤ International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination

No. 95/1974 of Coll.), in Czech vyhl.č. 95/1974 Sb.

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1974-95>

➤ International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights

No. 120/1976 of Coll.), in Czech vyhl. č. 120/1976 Sb.,

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1976-120>

➤ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women

No. 62/1987 of Coll.); in Czech vyhl. č. 62/1987 Sb.,

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1987-62>

➤ **Convention on the Rights of the Child**

No. 104/1991 of Coll.); in Czech Sdělení MZV č. 104/1991 Sb.

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>

➤ **Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment**

No. 143/1988 of Coll.); in Czech vyhl. č. 143/1988 Sb.,

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1988-143>

➤ **Slavery Convention**, No. 165/1990 of Coll.

➤ **Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms** (No.109/1992 of Coll.) in terms of its protocols,

➤ **the European Social Charter**

No. 14/2000 of Coll., in Czech Sdělení MZV č. 14/2000 S.m.s.

Evropská sociální charta, <https://www.zakonyprolidi.cz/ms/2000-14>

➤ **the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment** in the wording of its protocols

No. 9/1996 of Coll.,

➤ **the Framework Agreement on the Protection of Ethnic Minorities**

No. 96/1998 of Coll., in Czech Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin, Sdělení MZV o sjednání Rámcové úmluvy č. 96/1998 Sb.

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-96>

Chapter II

THE COUNCIL of the FOR HUMAN RIGHTS OF THE GOVERNMENT"

Rada vlády pro lidská práva

The Government of the Czech Republic has established, by its resolution No. 809 of December 9, 1998, the Council for Human Rights of the Government of the Czech Republic (hereinafter "the Council", <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/rlp-uvod-17537>

or

<https://www.vlada.cz/scripts/modules/fs/default.php?locale=CZ&sort=rank&site=www.vlada.cz%3Bicv.vlada.cz&searchtext=Rada+pro+lidsk%C3%A1+pr%C3%A1va>

The Council was established to act as an advisory and coordinating body of the Czech Government responsible for monitoring domestic compliance with international commitments of the Czech Republic in the field of human rights and fundamental freedoms. The Council monitors compliance with the Constitution of the Czech Republic, the Charter of Fundamental Rights and Freedoms and other legislation governing the protection of and respect for human rights and fundamental freedoms. The Council further monitors the national implementation of international commitments of the Czech Republic in the field of human rights and fundamental freedoms

The president of the Council for Human Rights is Mr. Petr Fiala, the Prime Minister of the Czech Republic. The Council has two vicepresidents from which one is the Government Commissioner for Human Rights Mrs. Prof. JUDr. Helena Válková, CSc. In a historical way the first Government Commissioner for Human Rights was Petr Uhl, replaced by Mr. Jan Jařab, who discussed in front of the CCPR the first Initial Czech Country Report. The Council is presided by the Government Commissioner for Human Rights. Other members of the Council should be found on this link: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/clenove/>.

The Council Chairman convenes meetings of the Council at least four times a year. Activities of the Council are governed by the Statute and the Rules of Procedure. Its secretariat is a part of the organisational structure of the Office of the Government of the Czech Republic.

The Council has created several committees and working group which are helping to fulfil role and tasks of it. The Council has Committee for Sexual Minorities, Committee against Torture and Committee for the Rights of the Child, Committee for the Rights of Foreigners and Committee for the Fundamental Rights and Prevention of Discrimination. More Working Group on Human Rights and Modern Technologies, Working Group on the Protection of the Rights of Persons at Risk of

Poverty and Social Exclusion and Working Group on the Protection of the Rights of Older Persons.

Another task of the Council and its chairman, i.e. the Commissioner for Human Rights, is to submit to the Czech Government, through the Deputy Prime Minister/Chairman of the Legislative Council, information, proposals and position papers regarding the compliance with commitments arising from instruments binding on the Czech Republic or which it intends to accede to.

Every year by the end of March, the Commissioner, together with the Deputy Prime Minister/Chairman of the Legislative Council, submits an annual report describing the human rights situation in the Czech Republic in the previous year to the Government. The first such report, i.e. Initial Report of the Czech Republic was submitted to the Government on March 31, 1999.

Contact Address: Úřad vlády ČR, Nábřeží Edvarda Beneše 4, Praha 1, PSČ 118 01

E-mail: posta@vlada.cz Phone N.: + 420 224 002 111

www.vlada.cz

Chapter II.

The Covenant's Place in the Czech Legal System and general framework of the protection of civil rights and freedoms in the Czech Republic

The Covenant makes in the Czech Republic a part of the Czech legal system and law order. In accordance with Article 10 of the Constitution of the Czech Republic (hereinafter “the Constitution”), ratified and promulgated international treaties on human rights and fundamental freedoms binding on the Czech Republic are directly applicable and prevail over the law. These treaties can be referred to directly before appropriate authorities, particularly courts. In the event of a discrepancy with the law, these treaties (including the Covenant) prevail.

THE CONSTITUTION OF THE CZECH REPUBLIC

Ústava České republiky

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-1>

The Constitution of the Czech Republic (Ústava České republiky) was adopted on December 16, 1992. No. 1/1993 Col., in Czech Ústavní zákon č. 1/1993 Sb.

In the Constitution in the Article 1 we found the general legal framework for the democracy status and protection of rights and freedoms as follows: „ *The Czech Republic is a sovereign, unitary and democratic law abiding state based on respect for the rights and freedoms of man and citizen* “ Furthermore, Article 2 of the Constitution reads as follows:

„(1) The people shall be the source of all the power of the State, and shall exercise it through legislative, executive, and judicial power bodies.

(2) A constitutional law may stipulate cases in which the people will exercise the above power directly.

(3) The power of the state shall serve all citizens and can only be applied in cases, within limits and in the manner stipulated by the law.

(4) Every citizen shall be free to do anything which the law does not forbid, and no one shall be forced to do anything which the law does not require. “

THE CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS AND FREEDOMS

Listina základních práv a svobod

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>

The Charter of Fundamental Rights and Freedoms (hereinafter “the Charter”) introduces into the law most of the civil and political freedoms listed in the Covenant, as well as of the rights laid down in the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. However, commitments and obligations arising from the Covenant are binding upon the Czech Republic even above the framework of what the Charter contains.

The Charter was proclaimed by the Presidium of the Czech National Council, in its Resolution No. 2/1993 of Coll., as a part of the constitutional order of the Czech Republic (pursuant to Article 3 of the

Constitution). In Czech i.e. Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky, č. 2/1993 Sb.

The rights and freedoms set forth in the Covenant constitute a significant part of the Charter.

COURTS SYSTEM of the Czech Republic

According to Article 4 of the Constitution, fundamental rights and freedoms are protected by the judicial power. Courts are responsible for offering that protection in the manner stipulated by law. Only courts can make decisions regarding the guilt and punishment for criminal acts.

The system of courts comprises the Supreme Court, the Supreme Administrative Court, High Courts, Regional Courts and District Courts. The jurisdiction of courts and organisation of the judicial system are stipulated by law.

CONSTITUTIONAL COURT

Ústavní soud

<https://www.usoud.cz/>

<https://www.usoud.cz/en/>

The Constitutional Court is a judicial body responsible for protecting constitutionality. It was established pursuant to Article 83 of the Constitution. The jurisdiction and organisational structure of the Constitutional Court are stipulated in the Constitution and by law. The Constitutional Court seats at Brno. The present and long working President of the Constitutional Court of the Czech Republic is Mr. JUDr. Pavel Rychetský.

However, the Czech Constitutional Court (CCC) de facto constitutionalized international human rights treaties, and thus, they serve as a benchmark for the constitutional review of legislation. Regarding the decisions and rulings of international human rights bodies the CCC has held that complying with the (ECHR) European Court of Human Right's judgment against the Czech Republic is a constitutional duty and that public authorities are obliged to take into account the ECHR case law even if it concerns other states. The UN Human Rights Committee's views are

seen by the judiciary as legally non-binding. Only recently, the CCC has specified that, though not legally binding, the Human Rights Committee's views provide reliable interpretation by the authority established by states to strengthen rights protection and, thus, have to be taken into account.¹

More and detailed description of the right to judicial protection and neutral justice should be found in articles 93 – 99 of the last the Fourth Periodical Country Report of the Czech Republic. Subsequent articles 100 – 103 deal on right on access to justice. Articles 104 and subsequent describes the juvenile justice related to youth less 15 years.²

Judges and courts – soudci a soudy.

Judges and courts are a key element insofar to guarantee the protection of human rights. The key change compared to in 1989 as the independence of courts was declared by law. Making their decisions judges are bound by law and performing their duties there are independent. Judges of general courts are appointed by the President of the Czech Republic for an indefinite period. The judge's job is incompatible with that of the President of the Republic or a member of the Parliament, or any other public administration office. The act on courts and judges stipulates additional jobs and offices which the performance of the judge's duties is incompatible with.

The fundamental legal framework for the activity of judges including the system of courts rules by the Law no. 6/2002 Sb. regarding courts, judges, associates judges and state administration of courts as further amended. Link: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-6>

Public Prosecution/State Prosecutors – státní zástupci

<https://verejnazaloba.cz/>

<https://verejnazaloba.cz/en/>

Because of its independence on political parties and its authority to perform certain acts of judicial nature, the Department of the State

¹ More David Kosar and Jan Petrov, „Determinants of Compliance Difficulties among ‘Good Compliers’: Implementation of International Human Rights Rulings in the Czech Republic“, *European Journal of International Law*, Volume 29, Issue 2, May 2018, Pages 397–425, published: 23 July 2018, <https://doi.org/10.1093/ejil/chy028>

² Čtvrtá periodická zpráva

Prosecutor can also perform a certain role with respect to the protection of human rights. State procurators exercise in compliance with the law supervision over legality of pre-trial criminal proceedings and represent public prosecution in proceedings before courts, in particular in criminal cases. Furthermore state procurators safe public interest in number of other proceedings of non-criminal nature, for example in case related to the protection of child rights.

The Department of the State Prosecutor comprises the Supreme Office of the State Prosecutor and High, Regional and District State Prosecutor's Offices. The Department of the State Prosecutor acts as a public prosecutor, performing related duties as set forth in the Criminal Procedures Code, and also fulfils other tasks, if required to do so by law, e.g. by the Civil Procedures Code. The fundamental legal framework for the activity of public prosecution including the system of state prosecutors' rules by the Law no. 283/1993 Sb. Regarding the State Prosecution as further amended. Link: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-283>

THE OMBUDSMAN – The Public Defender of Rights

Veřejný ochránce práv

<https://www.ochrance.cz/>

<https://www.ochrance.cz/en/>

In the last the Fourth submitted Periodical Country Report on the implementation of the Covenant the Czech government declares that the Ombudsman remains a key institution for the protection and promotion of human rights.

The Ombudsman, in the Czech Republic, officially called as the Public Defender of Rights, protects persons against the conduct by authorities and other institutions if such conduct is contrary to the law, or does not correspond to the principles of democratic rule of law, or in case the authorities fail to act. The Ombudsman also protect people from discrimination, performs visits to facilities housing people restricted in their freedom, strives to prevent ill-treatment and monitors the rights of people with disabilities.

The institution of the Ombudsman, or better the Public Defender of Right was established by the Act n. 349/1999 Coll. of 8th December 1999 on the Public Defender of Rights. This law was up today 13 times changed and modified. In the present Article n.1 of this Act is declared as follows:

(1) The Public Defender of Rights (hereinafter the “Defender”) shall work to defend persons against the conduct of authorities and other institutions set forth in this Act where such conduct is at variance with the law or does not comply with the principles of a democratic State governed by the rule of law and good administration, as well as against their inaction, thereby contributing to the defence of fundamental rights and freedoms.

(2) The competence of the Defender pursuant to paragraph 1 above applies to ministries and other administrative authorities having competence over the entire territory of the Czech Republic, administrative authorities subject to them, the Czech National Bank when acting as an administrative authority, the Council for Radio and Television Broadcasting, bodies of regional and local government in the exercise of State administration, and unless hereafter stipulated otherwise, the Police of the Czech Republic, Army of the Czech Republic, Castle Guard, Prison Service of the Czech Republic, and also to facilities serving for remand in custody, imprisonment, protective or institutional education, protective treatment, preventive detention, as well as to public health insurance companies (hereinafter an “authority”).

(3) The Defender shall systematically visit places where persons restricted in their freedom by public authority, or as a result of their dependence on care provided, are or may be confined, with the objective of strengthening the protection of these persons against torture, or cruel, inhuman and degrading treatment, or punishment and other forms of ill-treatment.

(4) The competence of the Defender pursuant to paragraph 3 above applies to

a) facilities serving for remand in custody, imprisonment, protective or institutional education, or protective treatment or preventive detention.

b) other places where persons restricted in their freedom by public authority are or may be confined, especially police cells, facilities for the detention of foreigners and asylum facilities.

c) places where persons restricted in their freedom are or may be confined as a result of dependence on the care provided, especially social services facilities and other facilities providing similar care, health-care facilities and facilities providing social and legal protection of children (hereinafter a “facility”).

(5) The Defender shall act within his or her competence in matters concerning the right to equal treatment and protection against discrimination.¹

(6) The Defender shall monitor detention of foreign nationals and the enforcement of administrative expulsion, transfer or transit of detained foreign nationals and of the punishment of expulsion imposed on foreign nationals placed in expulsion custody or serving prison sentences (hereinafter “expulsion monitoring”).

(7) The Defender shall monitor the implementation of the international treaty on the rights of persons with disabilities.²

(8) The Defender shall perform competence in matters related to the freedom of movement of citizens of the European Union and the European Economic Area and their family members³ (hereinafter “citizens of the European Union”) within the scope pursuant to Section 21d.⁴

(9) The competence of the Defender does not apply to the Parliament, the President of the Republic and the Government, the Supreme Audit Office, the intelligence services of the Czech Republic, prosecuting bodies, public prosecutors and courts, with the exception of the public prosecutor’s administrative bodies and the State administration of courts.

(10) The Defender is authorised to initiate proceedings pursuant to the Act on Proceedings in Matters of Judges and Public Prosecutors⁵ and participate in the proceedings.

(11) The Defender is not authorised to interfere with the activities and decisions made by authorities and facilities in any manner other than as stipulated in this Act.

The present Ombudsman, i.e. the Public Defender of Rights in charge is JUDr. Stanislav Křeček and the Deputy of the Public Defender of Rights is JUDr. Monika Šimůnková, originally active and involved on the field of the child protection rights. The seat of the Office of the Public Defender of Rights is Brno.

Contact Address: Údolní 39, 602 00, Brno

Phone: + 420 542 542 888

Email: podatelna@ochrance.cz

ANTIDISCRIMINATION LAW, No. 198/2009 Col.

Zákon č. 198/2009 Sb. , Zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-198>

Chapter III.

Periodical Country Reports of the Czech Republic on Implementation

The Czech Republic (as a new state, established after the peaceful separation of the former Czechoslovakia) submitted the Initial Report on the implementation of the Covenant for the period 1993-1999 to the Committee in 2000. The CCPR presented to the Czech government its final recommendations in 2001.

The second periodic report was submitted by the Czech Republic to the Committee in 2006. The third in 2011 and the up today the last the fourth periodical report was submitted in 2017.

Reports on implementation of ICCPR shall be found on the below indicated link. All reports on this links are only in Czech language available. <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/mezinarodni-pakt-o-obcanskych-a-politicky-pravech-19851/>

Initial Report for the period 1993 – 1999 and others

The Initial Report of the Czech Republic to the Counsel in the original English version is to be found on this link: <https://digitallibrary.un.org/record/428346>

The Initial Report of the Czech Republic on the Implementation (fulfilment) of commitments and obligations arising from the ICCPR in accordance with the provisions of Article 40, Paragraph 1, of the Covenant to the CCPR was presented by the Czech government with the dealing n. CCPR/C/CZE/2000/ on the 14 May 2000. It covers the period between January 1, 1993, and November 30, 1999. It was elaborated in accordance with General Guidelines No. CCPR/C/66/GUI/Rev. 1. It contains 415 articles and is divided in two parts. The general part describes the implementation of the Covenant in the Czech Republic and the second, special parts deals with individual rights according to individuals' articles of the Covenant.

The Initial Report was discussed on the 72nd session of the CCPR in Geneva in days of July 9-27, 2001.

CCPR RECCOMENDATION for the Czech Republic

The UN Committee criticized the Czech Republic mainly for the application of law and judgements based on the Act No. 87/1991 on co called “out of court rehabilitations” and repealed some provisions on the condition of permanent residence in the Czech Republic with reference to Article 11, paragraph 2 of the Charter of Fundamental rights and freedoms as certain things may only be owned by Czech citizens but did not repeal the condition citizenship of the Czech Republic. Judgment of the CCC – Czech Constitutional Court with No. 185/1997 Coll. recognized the condition of Czech citizenship for property restitution as constitutional. The monitoring of complaints to the police has significantly improved with the amendment to the Criminal Procedure Code, which entered into force on 1 January 2002. The authority passed from the Ministry of the Interior to the Ministry of Justice, which strengthened the independence of the investigation and control under the police and policemen.

The second periodic report was submitted by the Czech Republic to the Committee in 2006.

THE THIRD PERIODICAL REPORT

The Third Periodical Report of the Czech Republic was sent to the CCPR in 2011 for the period 2005-2010. The report was discussed by a working group at 107 committee meetings held on March 11-28, 2013. The Third Report is divided into 256 paragraphs, 17 appendices and contains a total of 88 pages. A brief introduction, a short chapter devoted to the development of the Czech Republic's international obligations in the field of human rights and the main part with comments on the individual 27 articles of the Covenant.

The Committee discussed the third regular report submitted by the Czech Republic (CCPER / C / CZE / 3) at its 2992nd and 2993rd meetings (CCPR / C / SR 2992 and CCPR / C / SR 2993), held on 16 and 17 July 2013. At its 3003rd meeting, held on 24 July 2013, adopted final recommendations.

Annually to the Czech Government presented Report on human rights in the Czech Republic elaborated by the Government Counsel in years 1998 – 2020 are unfortunately only in Czech language archived on this link: <https://www.vlada.cz/scripts/detail.php?pgid=302> The last report is related to 2020.

THE FOURTH PERIODICAL REPORT

The up today the last one – the Fourth periodical report elaborated by the Czech Republic was submitted to the CCPR in 2017. It covers period to 2018.

Chapter IV.

NOTIFICATION TO INDIVIDUALS

Most of the complaints filed under the First Optional Protocol of the Committee against the Czech Republic for violations of the Covenant concerned the application of Act No. 87/1991 Coll., On Out-of-Court Rehabilitation.

In the case of a total of 29 notifications submitted by individuals to the Czech Republic, the Committee/CCPR after assessing the conditions of

admissibility, stated that they were admissible. At the same time, after assessing the merits, he came to the conclusion that they were in breach of the rights enshrined in the Covenant.

In addition to the notification of the case *Patera v. CR*, which concerned the custody of the child, all of these notifications involved disputes concerning the restitution of confiscated property. There is discordance between the Czech Republic and the Counsel since the Initial Report presentation regarding the non-compliance in the topic of restitution of property, in particular the condition for it based on the Czech citizenship.

Restitution of the property and the so called process of the out of court (extrajudicial) rehabilitation in the Czech context encompasses the return of property taken by both the Nazi and communist regimes from its original owners. The key constitutional litigation in the Czech Republic concerned Act no. 87/1991 on Extrajudicial Rehabilitation. Initially, the Act on Extrajudicial Rehabilitation was stipulated two key limiting conditions for restitution: (i) citizenship of the Czech and Slovak Federal Republic (CSFR) and (ii) permanent residence in the territory of the CSFR. These two conditions de facto excluded from restitution persons who emigrated from Czechoslovakia between 1948 and 1989 because these emigrants either lost their Czechoslovak citizenship as a result of adopting the citizenship of another country or no longer had a permanent residence in Czechoslovakia due to their emigration. This design of the LER was a deeply political choice, which was adopted after a heated parliamentary debate.³

SUMMARY AND CONCLUSION:

Similarly, as in other countries and not exclusively in Central and Eastern Europe, the Covenant has played in the Czech Republic since

³ More David Kosar and Jan Petrov, „Determinants of Compliance Difficulties among ‘Good Compliers’: Implementation of International Human Rights Rulings in the Czech Republic“, *European Journal of International Law*, Volume 29, Issue 2, May 2018, Pages 397–425, published: 23 July 2018, <https://doi.org/10.1093/ejil/chy028>

beginning a significant role in the formation of a modern democratic state based on the rule of law. The some of state bodies and institutions were under the impact and influence of the Covenant established and formed, as for example the Czech ombudsman called as the Public Defender of Rights. Large number of acts or amendments of law were adopted in the course of time including the penal, civil or administrative legislation. The Covenants helped to develop and formed the national judicial and law system and harmonized it. Several individual notifications were presented to the CCPR and some of them were found acceptable. In some cases the breach of the Covenant was declared. The remaining and permanent disaccord between the Czech Republic and the CCPR is related to the conditions and process of the restitution of the property under the Act n. 87/1991 Coll.

Адамович Сергій Васильович,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та історії
держави і права навчально-наукового
юридичного інституту
Прикарпатського національного
університету ім. В. Стефаника
(Serhiy Adamovych,
Doctor of Historical Science, Professor,
Head of the Department of theory and
history of state and law, educational-
scientific law institute, Vasyl Stefanyk
Precarpathian National University)

**Звітування Україною про виконання Міжнародного пакту про
громадянські та політичні права на 133 сесії Комітету з прав
людини ООН (11.10 – 5.11 2021 р.**

**(Reporting to Ukraine on the Implementation of the International
Covenant on Civil and Political Rights at the 133rd Session of the UN
Human Rights Committee (October 11 - November 5, 2021)**

Згідно статті 40 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права держави, які беруть участь у цьому Пакті, «зобов'язуються подавати доповіді про здійснені ними заходи для втілення у життя прав визнаних у цьому Пакті, і про прогрес, досягнутий у використанні цих прав» [2]. Відповідно до встановленої періодичності подачі державами доповідей про виконання Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, раз у 4-5 роки (конкретна дата подачі доповіді визначається Комітетом) держави мають звітувати перед Комітетом ООН з прав людини про виконання положень Пакту. У червні 2018 року Україною було подано 8-му періодичну доповідь про виконання положень Пакту. В листопаді 2019 р. Україна отримала перелік запитань Комітету ООН з прав людини до захисту 8-ї періодичної доповіді. Офіційна відповідь

на зазначені запитання Комітету була направлена Міністерством юстиції до Міністерства закордонних справ 10 квітня 2020 р. [1].

26 жовтня 2021 р. Комітет з прав людини ООН завершив розгляд восьмої періодичної доповіді України про заходи, вжиті для імплементації Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та забезпечення захисту прав людини як в Україні, так і на окупованих територіях України.

Заступник Міністра юстиції України з питань європейської інтеграції, голова делегації В. Коломієць під час презентації звіту зазначила, що органи державної влади України продовжують робити кроки, спрямовані на зміцнення механізмів захисту прав людини в країні, у тому числі шляхом ратифікації низки міжнародних законів. У 2021 р. було оновлено Національну стратегію у сфері прав людини та прийнято План дій щодо її реалізації до 2023 року. У рамках Стратегії прав людини на 2018-2021 рр. ухвалено закони про спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень, про забезпечення доступності приміщень суду для осіб з інвалідністю, про процедури визнання особи без громадянства та про корінні народи України. З 1 січня 2020 р. набрав чинності Виборчий кодекс. Крім того, у 2021 р. була прийнята Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на період до 2026 р., з 1 липня 2021 р. забезпечено здійснення громадянами України прав приватної власності на землі сільськогосподарського призначення, в роботі проєкт закону про захист персональних даних. З 1 липня 2020 р. набули чинності зміни до Кримінального кодексу щодо посилення кримінальної відповідальності за порушення рівноправності громадян залежно від їх раси, національної приналежності, релігійних переконань, інвалідності та інших ознак [4].

У вересні 2020 р. було створено Координаційну комісію з питань взаємодії органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків. Україна працювала над внесенням змін до деяких законодавчих актів, щоб забезпечити

захист прав жінок в країні, також внесено зміни до законодавства та вжито певного комплексу заходів для забезпечення рівних можливостей для матерів і батьків, які доглядають за дітьми. У 2019 р. почала функціонувати Рада з питань свободи слова та захисту професійної діяльності журналістів. У липні 2021 р. для гарантування прав корінних народів, захисту їх культурних, інформаційних та інших прав прийнято закон про корінні народи України. У липні 2021 р. затверджено стратегію сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини на період до 2030 року. У 2021 р. було визначено поняття «антисемітизм» і встановлено його заборону. Поняття «торгівлі людьми» у Кримінальному кодексі приведено у відповідність до Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Протоколів до неї. У рамках стратегії реформування судової системи та пов'язаних з нею правових інституцій почав діяти Вищий антикорупційний суд та покращено доступ громадян України до правосуддя. Була зміцнена і незалежність судової влади. У 2021 р. прийнято стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на період 2021-2023 рр. [4].

В. Коломієць повідомила, що Російська Федерація продовжувала порушувати права людини на тимчасово окупованих територіях України, припинена діяльність незалежних ЗМІ, тривають переслідування за національною та релігійною ознакою, ліквідована можливість здобуття освіти українською та кримськотатарською мовами, триває масова примусова видача російських паспортів громадянам України. Натомість український уряд у вересні 2021 р. затвердив план заходів щодо реалізації стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Криму та м. Севастополь. 2020 р. запроваджено електронну версію довідки про взяття на облік внутрішньо переміщених осіб і вони отримали право на отримання матеріальної компенсації за зруйноване житло. Також посилено соціальний захист внутрішньо переміщених осіб, які не працюють під час карантину через COVID-19 [4].

Експерти Комітету ставили перед українською делегацією наступні зауваження і запитання. Так, вони визнавали існуючі через російську окупацію обмежені можливості України повністю виконувати Пакт на територіях, які контролюються сепаратистами на Донбасі, а також в Криму та м. Севастополь. Однак, на думку експерта, це не звільняло Україну, від позитивних зобов'язань щодо захисту осіб на цих територіях.

Експерти комітету запитали про полегшення процедури отримання свідоцтва про народження, про наміри України відновити процедури створення адекватної правової бази. Було висловлено занепокоєння тим, що Стамбульська конвенція про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству ще не була представлена на ратифікацію до парламенту і експерти цікавилися, які заходи вживаються державою в цьому напрямку [4].

Були і парадоксальні запитання: щодо мовної дискримінації, свавільних затримань, катувань та жорстокого поводження працівників Служби безпеки України, проблеми свавільного затримання в контексті призову до Збройних сил України, розголошення приватності «націоналістичним сайтом «Миротворець», насильства з боку прихильників Православної Церкви України за підтримки влади, депортації шукачів притулку, обмежувальних заходів щодо протидії пандемії COVID-19, заходів для забезпечення рівного представництва жінок. Під сумнів навіть ставилася законність судової заборони Комуністичної партії в Україні. Комітет запитував, які загальні заходи вживав уряд, щоб посилити захист цивільного населення в зоні військового конфлікту. Експерти зазначали, що деякі рекомендації щодо захисту сексуальних меншин у українському законодавстві не прописані, опікувалися утисками ромів, лесбіянок, геїв, бісексуалів, трансгендерів та інтерсексуалів, говрили про випадки катувань та жорстокого поводження з особами, позбавленими волі [4].

Зауваження експертів також стосувалися нецільового використання державних ресурсів під час президентських та

парламентських виборів у 2019 р., клієнтелізму, патронажу, порушень виборчих прав внутрішньо переміщених осіб та національних меншин та зловживань під час виборів. Експерти задавали питання щодо свободи слова та мирних зібрань, нападів на журналістів та громадських активістів, заходів для захисту викривачів корупції. Інший експерт поставив низку запитань щодо незалежності суддів та права на справедливий суд [4].

Голова Комітету з прав людини Фотіні Пазарціс у заключних зауваженнях зазначив, що Комітет визнає існуючі обмеження можливості України повністю виконувати Пакт, у тому числі на частинах території, які не перебувають під її ефективним контролем. Проте, хоча Україну високо оцінили за всі зусилля, які вона вжила для реалізації прав, передбачених Пактом, її настійно закликали продовжувати ці зусилля для забезпечення поваги прав, гарантованих Пактом, на всій її території [4].

11 листопада 2021 р. Комітет ООН з прав людини оприлюднив свої висновки щодо України, які він розглянув під час 133 сесії. Висновки містили позитивні аспекти виконання Україною Міжнародного пакту, а також основні проблеми та рекомендації Комітету. Під час сесії Комітет провів конструктивні діалоги з чотирма державами-учасницями, а саме з Німеччиною, Ботсваною, Вірменією та Україною, та прийняв підсумкові зауваження [3].

Так, Комітет з прав людини висловив стурбованість повідомленнями про залякування, переслідування та напади на журналістів і правозахисників, а також на антикорупційних активістів, ЛГБТІ та гендерних активістів з боку різних акторів, у тому числі крайніх правих груп. Він закликав Українську державу забезпечити, щоб урядовці не перешкоджали праву на свободу висловлювання поглядів правозахисників і журналістів та ефективно захистити їх від погроз, тиску, залякування чи нападів. Крім того, Комітет закликав Україну прискорити свої зусилля щодо проведення ретельного та неупередженого розслідування вбивств та інших порушень прав людини, які мали місце під час Майдану та протестів

в Одесі на початку 2014 р., відзначив повільний прогрес у розслідуванні та відповідних судових процесах. Він також закликав Україну виявити, притягнути до відповідальності та покарати всіх винних покараннями відповідними важкості їхніх злочинів [5].

Отже, з урахуванням 8 періодичної доповіді перед Комітетом ООН з прав людини про виконання положень Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та її прилюдним заслуховуванням і обговоренням у Комітеті у жовтні-листопаді 2021 р. Українська держава засвідчила позитивні аспекти виконання Пакту, а більшість висловлених проблемних питань та рекомендацій Комітету вирішуються українською державною владою або є свідченням нерозуміння експертами міжнародної структури внутрішньополітичних особливостей українських реалій.

Список використаних джерел

1. Звітування про виконання Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. URL: <https://minjust.gov.ua/m/zvituvannya-pro-vikonannya-mijnarodnogo-paktu-pro-gromadyanski-ta-politichni-prava>.

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

3. Human Rights Committee concludes its one Hundred and thirty-third session after adopting concluding observations on reports of Germany, Botswana, Armenia and Ukraine. URL: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=27775&LangID=E>.

4. In Dialogue with Ukraine, Human Rights Committee Asks about Situation of Human Rights in Ukraine and in the Occupied Territories of Ukraine. URL: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=27710&LangID=E>.

5. UN Human Rights Committee issues findings on Germany, Ukraine, Armenia and Botswana. URL:

<https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=27798&LangID=E>.

**Кернякевич-Танасійчук Юля
Володимирівна,**

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри судочинства навча-
льно-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного уні-
верситету імені Василя Стефаника
(Yulia Kernyakevych-Tanasiychuk,
Doctor of law science, professor, head of
the department of judiciary, educational-
scientific law institute, Vasyl Stefanyk
Precarpathian national university)

**Міжнародні стандарти поводження із засудженими, закріплені у
Міжнародному пакті про громадянські та політичні права.
(International Standards for the Treatment of Convicts, enshrined in
the 1966 International Covenant on Civil and Political Rights)**

Міжнародні нормативно-правові акти, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, займають наступне після Конституції України місце у системі джерел кримінально-виконавчого права та кримінально-виконавчої політики і характеризуються пріоритетом над законами України.

У міжнародних нормативно-правових актах закріплені міжнародні стандарти поводження із засудженими. У зв'язку з проголошенням курсу України на повернення у світове демократичне співтовариство роль відповідних міжнародних актів є надзвичайно важливою, а імплементація міжнародного законодавства служить «лакмусовим папірцем» при визначенні ефективності реформування кримінально-виконавчої системи України з огляду на міжнародні орієнтири у сфері поводження із засудженими [1, с. 56].

Системою міжнародних стандартів у сфері поводження із засудженими називають сукупність відповідних принципів, конвенцій, рекомендацій та норм, прийнятих на міжнародному рівні [2, с. 167].

У юридичній літературі спостерігається розмаїття наукових позицій з приводу критеріїв, на основі яких можна здійснити класифікацію міжнародних стандартів поведження із засудженими.

На наш погляд, доречно аналізувати відповідні міжнародні стандарти, враховуючи їх поділ за сферою дії на всесвітні (універсальні), що, як правило, приймаються в результаті діяльності Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) та її структурних підрозділів, і регіональні (континентальні), які приймаються в межах регіональних міжнародних інституцій, наприклад Ради Європи, Європейського Союзу. Крім того, як всесвітні, так і регіональні міжнародні акти класифікуються на акти загального характеру і спеціального характеру. Міжнародні акти загального характеру не містять спеціальних норм, що регламентують поведження із засудженими, але в них передбачені стандарти щодо прав людини взагалі, які стосуються й засуджених. Міжнародні акти спеціального характеру безпосередньо спрямовані на встановлення стандартів поведження із засудженими [1, с. 56-57].

Міжнародні нормативно-правових акти ООН закріплюють найважливіші права та свободи людини, в тому числі засудженої. До основних актів ООН загального характеру разом із Загальною декларацією прав людини 1948 року належить Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року (далі – Міжнародного пакту).

У ч. 1 статті 6 Міжнародного пакту закріплюється невід'ємне право кожної людини на життя, що відіграє важливу роль у контексті скасування покарання у вигляді смертної кари.

Стаття 7 Міжнародного пакту передбачає, що: «нікого не може бути піддано катуванню чи жорстокому, нелюдському або принижуючому гідність поведженню чи покаранню» [3], а у ч. 1 ст. 10 Міжнародного пакту зазначається, що «всі особи, позбавлені волі, мають право на гуманне поведження і поважання гідності, властивої людській особі» [3]. Наведені норми відображають зміст основоположного принципу поваги до прав і свобод людини у

процесі виконання-відбування покарань, який закріплений у Кримінально-виконавчому кодексі України.

У результаті аналізу положень Міжнародного пакту можна зробити висновок, що питання забезпечення прав та свобод засуджених осіб проходить червоною ниткою по його тексту.

Більше того норма, закріплена у ч. 3 ст. 10 Міжнародного пакту про те, що: «Пенітенціарною системою передбачається режим для ув'язнених, істотною метою якого є їх виправлення і соціальне перевиховання» [3] встановлює орієнтири для функціонування національної кримінально-виконавчої системи та її подальшої гуманізації.

Список використаних джерел

1. Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Кримінально-виконавча політика України : монографія. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2019. 336 с.

2. Кримінально-виконавче право України. Загальна та Особлива частини : підручник / О. М. Литвинов, А. Х. Степанюк, І. С. Яковець, К. А. Автухов, А. П. Гель, С. В. Лосич, Є. С. Назимко ; за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Литвинова та д.ю.н., проф. А. Х. Степанюка. КИЇВ : ВД «Дакор», 2015. 632 с.

3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 07.12.2021).

Мергель Микола Русланович,
аспірант навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, суддя Галицького районного суду Івано-Франківської області
(Mykola Mergel,
graduate student of the educational-scientific law institute, Vasyl Stefanyk Precarpathian national university, judge of the Halych district court of Ivano-Frankivsk region)

Смертна кара як вид покарання в контексті права на життя за Міжнародним пактом про громадянські та політичні права 1966 року.

(The Death Penalty as a Punishment in the Context of the Right to Life under the 1966 International Covenant on Civil and Political Rights)

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року (далі – Міжнародний пакт) є одним з найважливіших нормативних документів, прийнятих в рамках діяльності Організації Об'єднаних Націй.

Цей міжнародний нормативно-правовий акт закріплює каталог основних прав людини, у тому числі містить норми, присвячені основоположному праву людини – праву на життя. Так, у ч 1. ст. 6 Міжнародного пакту зазначається, що: «Право на життя є невід'ємне право кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя» [1].

При цьому слід зауважити, що ще раніше у Загальній декларації прав людини 1948 року, у ст. 3 передбачалося, що: «Кожна людина має право на життя...» [2]. Тому норма Міжнародного пакту є по-суті деталізацією правового регулювання та послідовним продовженням правового закріплення цього невід'ємного права кожної людини.

На забезпечення права на життя спрямований Другий факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, що стосується скасування смертної кари 1989 року, де у ч. 2 ст. 1 визначено: «Кожна держава-учасниця вживає всіх необхідних заходів для скасування смертної кари в межах своєї юрисдикції» [3].

У контексті наведених вище положень міжнародних актів постає питання про правомірність застосування смертної кари як виду покарання.

Сьогодні смертну кару не практикують понад 100 країн. Останні, хто відмовився – Казахстан, Малайзія, Каліфорнія, Монголія, Гватемала і Гвінея. Майже 40 країн використовують тільки у вкрай тяжких злочинах. Але є приблизно 50 держав, у яких смертна кара – це те саме, що довічне ув'язнення: Японія, Кувейт, Іран, Ірак та Лівія [4].

Смертна кара у Сполучених Штатах Америки (далі – США) досі дозволена у 27 штатах [5]. Проте 1 липня 2021 року Мін'юстом США було запроваджено тимчасовий мораторій на смертну кару на федеральному рівні з метою перегляду політики відомства у цій сфері [6].

Серед країн Європи та Центральної Азії цей вид покарання зберігається лише у законодавстві Республіки Білорусь. Смертна кара виконується через розстріл.

При цьому Європейський Союз (далі – ЄС), Організація з безпеки і співробітництва в Європі засуджують застосування покарання у виді смертної кари у Республіці Білорусь та закликають ухвалити рішення про її скасування. Як заявив посол ЄС у республіці Білорусь Дірк Шубель: «Світ сформулював дюжину вагомих аргументів проти смертної кари, тому, поряд з тортурами і рабством, вона має бути безповоротно виключена з систем правосуддя усіх спільнот, включно, звичайно, і білоруської» [7].

З наведеного вище, можна зробити висновок, що в цивілізованих країнах вже давно скасована смертна кара, а у багатьох інших –

спостерігається позитивна тенденція до її скасування або хоча б накладення мораторію на її застосування.

Тому, як бачимо, питання захисту задекларованого ще в ХХ столітті права на життя не втрачає своєї актуальності і своїм гуманістичним змістом пронизує всі сфери життя, у тому числі сферу призначення та виконання покарань.

Список використаних джерел

1. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 09.12.2021).

2. Загальна декларація прав людини 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015?lang=uk#Text (дата звернення: 09.12.2021).

3. Другий факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, що стосується скасування смертної кари 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_187#Text (дата звернення: 09.12.2021).

4. ЯКІ КРАЇНИ ДОСІ ВИКОРИСТОВУЮТЬ СМЕРТНУ КАРУ ТА ЧИМ ВОНА НЕБЕЗПЕЧНА. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/yaki-krayiny-dosi-vykorystovuiut-smertnu-karu-ta-chym-vona-nebezpechna/>

5. Вірджинія стала першим південним штатом США, який скасував смертну кару. URL: https://lb.ua/world/2021/03/25/480724_virdzhiniya_stala_pershim_pivdenim.html (дата звернення: 09.12.2021).

6. У США запровадили тимчасовий мораторій на смертну кару. URL: <https://www.dw.com/uk/u-ssha-zaprovadyly-tymchasovyi-moratorii-na-smertnu-karu/a-58133686> (дата звернення: 09.12.2021).

7. ЄС знову закликає Білорусь скасувати смертну кару. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/772790.html> (дата звернення: 09.12.2021).

Непийвода Людмила Іванівна,
регіональний представник
Уповноваженого Верховної Ради
України з прав людини в Івано-
Франківській області
(**Lyudmyla Nepiyvoda,**
regional representative of the Ukrainian
Parliament's Commissioner for human
rights in Ivano-Frankivsk region)

**Право на повагу до гідності: особливості реалізації в Україні
статті 7 Міжнародного пакта про громадянські і політичні права.
(Right to Respect for Dignity: Peculiarities of Implementation in
Ukraine of Article 7 of the International Covenant on Civil and
Political Rights)**

Невід'ємне право кожної людини на життя нерозривно поєднано з її правом на людську гідність. Конституційний Суд України наголошує, що людську гідність необхідно трактувати як право, гарантоване статтею 28 Конституції України, і як конституційну цінність, яка наповнює сенсом людське буття, є фундаментом для усіх інших конституційних прав, мірилом визначення їх сутності та критерієм допустимості можливих обмежень таких прав. Наведене опосередковано підтверджується унікальним значенням людської гідності в Конституції України, за якою, зокрема, людина її життя і здоров'я, честь і гідність визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (частина перша статті 3); усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах (стаття 21); кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (частина перша статті 68).

Катування чи жорстоке, нелюдське чи таке, що принижує гідність поводження, є ганебним явищем сучасного світу. Упродовж багатьох десятиліть міжнародна спільнота намагається розв'язати цю

проблему, приймаючи різні правові акти з питань протидії катуванням та створюючи відповідні інституціональні механізми, які мають забезпечити виконання цих функцій.

Абсолютна заборона катувань є імперативною нормою міжнародного права, і, як постійно підкреслює у своїй практиці Європейський суд з прав людини, - «відображає одну з фундаментальних цінностей демократичного суспільства».

Стандарти заборони катувань отримали нормативне закріплення у положеннях статті 5 Загальної декларації з прав людини, статті 7 Міжнародного пакта про громадянські і політичні права, статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенції ООН про заборону катувань та інших нелюдських, чи таких, що принижують гідність, видів поведження чи покарання від 10 грудня 1984 року.

Порівняно новим підходом, який, проте, вже довів свою ефективність у напрямі запобігання катуванням та жорсткому поведженню, є національний превентивний механізм (далі – НПМ), передбачений Факультативним протоколом до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження та покарання, який було прийнято 18 грудня 2002 року.

НПМ – це система регулярних відвідувань, що здійснюються незалежними міжнародними та національними органами, місць, де знаходяться позбавлені волі особи, з метою недопущення катувань та інших жорстоких, нелюдських бо таких, що принижують гідність, видів поведження та покарання.

Запровадження системи регулярних, незалежних відвідувань будь-якого місця, що перебуває під юрисдикцією та контролем держави, де утримуються чи можуть утримуватися особи, позбавлені волі, за розпорядженням державного органу чи за його вказівкою, або з його відома чи мовчазної згоди.

До повноважень НПМ належить безперешкодний доступ до будь-якого місця несвободи, відвідування без попереднього

повідомлення про час і мету відвідувань, відсутні обмеження в кількості відвідувань, доступ до будь-якої інформації, можливість проведення конфіденційних бесід та опитувань осіб, які перебувають у місцях несвободи за умов, що виключають можливість прослуховування чи підслуховування.

В Україні функції НПМ покладаються на Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, який запроваджений у форматі «Омбудсман +», що передбачає здійснення моніторингових візитів до місць несвободи працівниками офісу Уповноваженого спільно з активістами громадянського суспільства (моніторами - особами, які висловили бажання брати участь у моніторингових візитах й пройшли відповідний відбір та навчання. Це люди різних професій: лікарі, вчителі, соціальні працівники, представники громадських організацій тощо).

До, так званих, місць несвободи законодавство відносить будь-яке місце, що знаходиться під юрисдикцією та контролем держави, де утримуються чи можуть утримуватися особи, позбавлені волі, за розпорядженням державного органу чи за його вказівкою, або з його відома чи мовчазної згоди. Іншими словами – це державне чи приватне місце утримання особи, за наказом будь-якого судового, адміністративного чи іншого органу, яке ця особа не має права залишити (покинути) за власним бажанням.

В Україні місця несвободи перебувають у підпорядкуванні 10 державних органів: Національна поліція (ізолятори тимчасового тримання, відділки поліції), Міністерство юстиції (слідчі ізолятори, установи виконання покарань), Міністерство соціальної політики (дитячі будинки-інтернати, притулки для дітей, психоневрологічні інтернати), Міністерство освіти і науки (школи-інтернати, дитячі будинки), Міністерство оборони (гауптвахти, дисциплінарні батальйони), Міністерство охорони здоров'я (психіатричні та туберкульозні лікарні, хоспіси, наркологічні диспансери), Державна прикордонна служба (пункти тимчасового тримання, спеціальні приміщення для адмін. затриманих), Державна міграційна служба

(пункти тимчасового розміщення біженців), Державна судова адміністрація (суди – камери для обвинувачених (підсудних), засуджених)), Служба безпеки України (ізолятор тимчасового тримання).

Під час моніторингових візитів НПМ збирається інформацію про те, що відбувається в місцях несвободи, аналізується ситуація та порівнюється зі стандартами гуманного поводження, створюються й просуваються рекомендації з усунення системних порушень прав людини в цих місцях.

За результатами візитів НПМ складаються звіти та надсилаються акти реагування Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з викладенням рекомендацій щодо усунення виявлених порушень прав і свобод людини органами державної влади, місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємств, установ організацій незалежно від форми власності, їх посадовими та службовими особами.

Візити НПМ є вкрай важливими, адже дають можливість побачити, що відбувається з правами людини в закритих установах.

Важливу роль у цьому процесі відіграють письмові звернення громадян, їхніх родичів, які є одним із джерел отримання інформації про стан додержання прав осіб, які перебувають у місцях несвободи.

За 11 місяців 2021 року до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини звернулося 3 410 осіб з повідомленнями про порушення прав людини в місцях несвободи, що на 10% більше ніж у 2020 році (3 154) та вдвічі більше ніж у 2019 році (1 775).

80% таких скарг стосуються порушення прав людини в установах ДКВС та медичних закладах ЦОЗ ДКВС, які підпорядковані Міністерству юстиції України. Найчастіше скарги щодо порушення прав утримуваних осіб стосуються неналежних умов тримання (45%), порушення права на охорону здоров'я та медичну допомогу (45%).

З метою запобігання катуванням, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність поводженню чи покаранню, в рамках

НПМ, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини постійно збільшує кількість моніторингових візитів до місць несвободи усіх типів. У 2020 році в умовах пандемії COVID-19 не припинилися такі візити та навіть збільшено їх кількість порівняно із 2019 роком на 15% (711 та 815 відповідно).

Україна увійшла до п'ятірки європейських країн, які продовжували візити до місць несвободи з метою моніторингу дотримання прав і свобод людини і громадянина в умовах пандемії коронавірусної інфекції. Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню та Підкомітет ООН проти катувань відзначили досвід інституції Уповноваженого в реалізації національного превентивного механізму в умовах пандемії COVID-19 як позитивний, що відображено у Європейському інформаційному бюлетені.

У 2021 році НПМ-візитами охоплено 25% від усіх місць несвободи (з 753), що є найвищим показником з моменту впровадження національного превентивного механізму в Україні. За 11 місяців 2021 року проведено 958 моніторингових візитів до місць несвободи усіх типів.

Порушення прав людини виявляються у 99% об'єктів моніторингу, зокрема на охорону здоров'я та медичну допомогу (95%), гідні умови тримання (90 %), захист від катувань та жорстокого поводження (40%).

За зверненнями Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини до правоохоронних органів щодо порушень прав людини в місцях несвободи розпочато досудове розслідування у 30 кримінальних провадженнях. До органів державної влади направлено 2 371 лист з рекомендаціями щодо усунення недоліків, які призводять до порушень прав осіб в місцях несвободи.

В межах здійснення парламентського контролю за додержанням конституційного права людини на захист від катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує її гідність, поводження чи

покарання, та реалізації функції національного превентивного механізму Уповноважений Верховної Ради України з прав людини продовжує принципово реагувати на кожен виявлений факт фізичного чи психічного насилля відносно осіб, які перебувають у місцях несвободи.

Список використаних джерел

1. Конституція

України:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 190-1 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару) від 29 грудня 1999 року № 11-рп/1999.

4. Рішення Великої палати Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII від 22 травня 2018 року № 5-р/2018.

5. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

6. Міжнародні стандарти прав людини у правоохоронній діяльності: практикум / Боняк В.О., Завгородній В.А., Перепьолкін С.М., Філяніна Л.А., Христова Ю.В. – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр справ, 2014.

Панкевич Іван Миронович,

доктор юридичних наук, професор кафедри конституційного права галузевих дисциплін національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне).

Науковий консультант центру дослідження конституційної юстиції Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

(Ivan Pankevych,

Doctor of law science, professor of the department of constitutional law of branch disciplines of the National university of water environmental (Rivne). Scientific consultant of the Centre for the study of constitutional justice, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University)

**Проблеми реалізації виборчих прав громадян у контексті
Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.
(Problems of realization of citizens voting rights in the context of the
International covenant on civil and political rights)**

В демократичному суспільстві існує постійний напрям діяльності – формування структур влади. Позитивна риса виборів як політико-правового інституту полягає в тому, що саме за допомогою народовладдя реалізовується становлення органів державної влади та місцевого самоврядування. Отже, вибори є однією з найважливіших функцій народовладдя. Зазначимо, що вибори відбувалися ще за первісних часів, коли обирали вождів. Однак пізніше виборча процедура стала більш складною і наприкінці XVIII століття було створено класичну теорію виборів, головними рисами якої є:

– народний суверенітет, який є джерелом державної влади;

– делегування належної народів владі своїм представникам, обраним у процесі демократичних виборів;

– кожний представник органу законодавчої владі представляє народ у цілому, а не лише той виборчий округ у якому він був обраним; представник повинен бути незалежним від виборців у виконанні своїх обов'язків.

Варто погодитися з думкою про те, що шляхом виборів народ віддає суверенну владу своїм представникам, тому що народ є суверенним носієм владі [1, с. 3-4]. Вибори відображають тип політичної системи та безпосередньо на нього впливають. Шляхом виборів делегується не тільки право суверенної владі у визначених Конституцією межах. Жодну гілку владі не можна вважати носієм народного суверенітету, оскільки принцип поділу владі не дозволяє концентрувати його у руках однієї особи чи одного органу владі. Парламент та президент можуть реалізовувати власні конституційні повноваження у визначених у Конституції та законодавстві України межах. Вибори виконують низку важливих функцій. Передусім, як зазначає О. Лавринович, вони дають змогу легітимізувати владу. Основна ознака демократичної владі – її високий рівень легітимізації, а вибори – це засіб її отримання [2, с. 3].

За допомогою виборів народ визначає своїх представників та делегує їх з метою виконання його суверенних прав. У такий спосіб реалізовується одне з найважливіших прав людини. Загальна декларація прав людини 1948 року у статті 21 встановлює, що кожна людина має право брати участь в управлінні своєю країною безпосередньо або через вільно обраних представників. Кожна людина має право рівного доступу до державної служби у своїй країні. Воля народу повинна бути основою владі уряду; ця воля повинна виявлятися у періодичних і нефальсифікованих виборах, які повинні провадитись при загальному і рівному виборчому праві шляхом таємного голосування або ж через інші рівнозначні форми, що забезпечують свободу голосування [3]. У цій статті Загальної декларації відображено вибори як засіб легітимізації владі. Подібний

погляд міститься у Протоколі до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, стаття 3 якого встановлює, що високі Договірні Сторони зобов'язуються проводити вільні вибори з розумною періодичністю шляхом таємного голосування в умовах, які забезпечують вільне вираження думки народу у виборі законодавчого органу [4].

Значно ширше йдеться про вибори у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 року, стаття 25 якого передбачає, що кожний громадянин повинен мати без будь-якої дискримінації і без необґрунтованих обмежень право і можливість: а) брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і за посередництвом вільно обраних представників; б) голосувати і бути обраним на справжніх періодичних виборах, які проводяться на основі загального і рівного виборчого права при таємному голосуванні і забезпечують свободу волевиявлення виборців; с) допускатися в своїй країні на загальних умовах рівності до державної служби [5]. Як слушно зазначає Б. Кофман, «саме вибори формують домінуючу глобальну тенденцію, в якій об'єктивно відбивається пошук міжнародним співтовариством і державами-членами цього співтовариства дієвих критеріїв статуарного існування і функціональної діяльності правової демократичної державності. Саме вони спрямовані на зміцнення соціально-політичних, юридичних і міжнародно-правових концептів, субстратів, основ, принципів і рішень, що приймаються в рамках такої державності, розширення соціальної і гуманітарної бази представницької демократії, забезпечення реальної і свідомої політичної участі в цьому процесі на основі масової громадянської залученості та реалізацію зобов'язань держав, узятих ними на міжнародній арені» [6, с. 8].

Вибори є своєрідним барометром суспільного життя. У процесі виборів зіштовхуються інтереси різних політичних сил, різні політичні погляди, виразниками яких є політичні партії. Результати виборів дають об'єктивну оцінку ступеня їхнього впливу на суспільство, відображаючи тенденції політичного життя. Крім того,

вибори є засобом своєрідного селекціонування політичних лідерів. Вони надають громадянам можливість передати владу тим особам, які є (з погляду громадян) гідні того, щоб виконувати такі функції. Проте необхідно пам'ятати, що, незважаючи на закріплення стандартів виборів у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 року, не в усіх державах відбуваються демократичні вибори. Більше того, можна стверджувати, що диктатури, марксистські режими, однопартійні уряди проводять вибори для того, щоб легітимізувати свою владу. У таких виборах може брати участь тільки один кандидат або кандидати, визначені на кожну посаду. Недемократичними є також вибори, що проводять шляхом виборчих фальсифікацій або ж за допомогою використання адміністративного ресурсу. Яскравим прикладом недемократичних виборів є вибори у багатьох колишніх республіках Радянського Союзу. Однак, як бачимо, сценарій, який є цілком можливим у Білорусі, що підтверджується результатами останніх президентських виборів у цій державі, неможливо реалізувати в Україні. Адже вибори виконують свою роль у суспільстві тільки тоді, коли вони є демократичними. З огляду на це доречною є думка колишнього посла Сполучених Штатів Америки при Організації Об'єднаних Націй Джин Кирпатрик, яка запропонувала власну дефініцію демократичних виборів: демократичні вибори є не тільки символічними. Це конкурентні, визначені, остаточні вибори, у яких найвищих осіб, які ухвалюють урядові рішення, обирають громадяни, які користаються широкою свободою критики уряду, публікування критичних матеріалів та пропонування альтернативи [7, с. 31].

Необхідно погодитися з поглядом О. Чижової, яка зазначає, що «Україна може вважатися цілком демократичною країною, вона має усі інші атрибути сучасного демократичного суспільства: цілком демократичну Конституцію, розподіл влади між різними гілками, багатопартійну систему, яка включає легальне існування опозиції, загальне виборче право, регулярно відбуваються вільні вибори різних рівнів на основі змагальності – від місцевих до президентських,

кількість недержавних засобів масової інформації набагато перевищує державні, немає проблем з об'єднанням громадян у громадські організації» [8, с. 670]. Проте для ефективного розвитку демократії в Україні передусім треба вирішити низку проблем історичного характеру. Лише за умови, що загальнодемократичні стандарти та цінності, у тому числі й ті, які є проголошеними у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 року, стануть цінностями більшості українського суспільства, демократія в Україні стане нездоланною реальністю. При цьому відповідальною має бути не тільки людина перед державою, а й держава не повинна порушувати прав особи.

Список використаних джерел

1. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів / Джованні Сарторі ; [пер. з 2-го англ. вид.] К.: АртЕк, 2001.
2. Лавринович О. В. Конституційне забезпечення народовладдя в Україні // Віче. № 2(95). 2000.
3. Загальна декларація прав людини // Офіційний вісник України. 2008. № 93. Ст. 3103.
4. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод // Офіційний вісник України. 2006. № 32. Ст. 2372.
5. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
6. Кофман Б. Я. Міжнародні виборчі стандарти та їх імплементація в законодавство України : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: 12.00.02. Маріуполь: Б.в., 2012.
7. Кирпатрик Д. Що таке демократія? // Агентство США з міжнародного розвитку. К., 2000.
8. Чижова О. М. Демократизація суспільно-державного розвитку як прагматична орієнтація України на сучасному етапі розвитку українського суспільства // Держава і право. 2010. № 47.

Федоровський Віталій Юрійович,
студент навчально-наукового юридичного
інституту Прикарпатського національного
університету ім. В. Стефаника.
Науковий керівник: доцент, кандидат
юридичних наук **Петровська І. І.**
(**Vitaliy Fedorovskyi**,
student of the educational – scientific law
institute, Vasyl Stefanyk Precarpathian national
university.
Scientific adviser: candidate of law science,
associate professor **Iryna Petrovska**)

Право на мирні збори, мітинги, походи і демонстрації.
(The right to peaceful assembly, rallies, marches and demonstrations)

Одним із найважливіших прав для вільного існування людини і забезпечення її можливості мирно та демократично захищати інші свої права та інтереси, є право на мирні збори, мітинги, походи і демонстрації. Воно дає змогу відверто висловити свою думку щодо будь-якого питання кожній особі і гарантує можливість колективно чи одноосібно впливати на суспільно-політичні процеси в демократичних, правових державах. Події кінця 2013-початку 2014 продемонстрували вагу і значення права на мирні збори, мітинги, походи і демонстрації. Водночас, яскраво засвідчили, що державні гарантії свободи мирних зборів є недостатніми, а тому потребують суттєвого удосконалення та контролю з боку як суспільства, так і влади та правоохоронних органів. Необхідність удосконалення нормативно-правової бази у сфері гарантування та захисту права на мирні збори, зумовлює високу актуальність досліджуваного питання.

Незважаючи на досить широке міжнародне визнання та закріплення в нормативних документах, право на мирні зібрання на національному рівні потребує законодавчого регулювання. «Право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи

виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування» закріплене у 39 статті Конституції України [1]. У частині 1 статті 20 Загальної декларації прав людини встановлено, що «кожна людина має право на свободу мирних зборів та асоціацій», а статтею 21 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права визначено, що визнається право на мирні збори[2; 3]. Користування цим правом не підлягає жодним обмеженням, крім тих, які накладаються відповідно до закону і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної чи суспільної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я і моральності населення або захисту прав та свобод інших осіб". Таким чином, положення Конституції України відповідають нормам міжнародного права [4, с.152]

У правових джерелах та доктрині використовуються різні терміни, зокрема зустрічаються згадки про свободу зборів, свободу зібрань, право на збори, право на мирні зібрання, право збиратися мирно, без зброї та ін. У юридичній літературі подане таке розуміння термінів [5, с. 27]:

- право на мирні зібрання є колективним політичним правом невизначеної кількості осіб на проведення в місцях із необмеженим публічним доступом будь-яких не заборонених Конституцією та законами України заходів та дій, спрямованих на висловлення та оприлюднення власної колективної позиції щодо визначеного питання або питань, які становлять соціальну або групову значущість;

- мирне зібрання - колективний, мирний, доступний кожному публічний захід, який проводиться з метою привернення уваги громадськості, формування та (або) висловлення позиції щодо різноманітних питань суспільного життя, підтримки, захисту або висловлення протесту щодо будь-яких рішень державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій всіх форм власності, у передбачених законодавством України формах;

- демонстрація — це масове знаходження громадян з приводу висловлення будь-яких громадсько-політичних настроїв, в тому числі з питань протесту або незгоди будь з чим;

- вуличний похід проводиться з тією ж метою, що і демонстрація, мітинг, однак відрізняється меншою динамікою, відсутністю мітингово-демонстраційної атрибутики;

- пікетування — форма демонстрації, під час якої виставляються представники будь-де, наприклад, перед будинками об'єднань, підприємств з метою висловлення протесту проти чого-небудь, для забезпечення охорони на місці проведення страйку або демонстрації [5, с. 47].

Право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, закріплене в статті 39 Конституції України, є їх невідчужуваним і непорушним правом, гарантованим Основним Законом України. Це право є однією з конституційних гарантій права громадянина на свободу свого світогляду і віросповідання, думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, на використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір, права на вільний розвиток своєї особистості тощо. При здійсненні цих прав і свобод не повинно бути посягань на права і свободи, честь і гідність інших людей [6]. Таким чином право на мирні зібрання є суб'єктивним і природним правом усіх громадян.

Продовжуючи характеристику права на мирні збори, слід вказати, що дана категорія є як індивідуальною, так і колективною. Право може здійснюватись активно та пасивно. При цьому застосування права на мирні збори сильно пов'язане з реалізацією та захистом громадянських, політичних, економічних, соціальних, культурних та інших прав [7].

Важливою складовою реалізації права на мирні зібрання є дотримання частини 2 статті 39 Конституції України, а саме: «Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки

та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.» В Україні відсутній закон про реалізацію права на мирні зібрання, отже вказана норма Конституції реалізується як норма прямої дії. Метою обмеження права на мирні збори, мітинги та демонстрації є запобігання посяганням на національну безпеку, порядок, права і свободи інших людей. Підставою для обмеження права на збори є судові рішення.[8]

В Україні судово-адміністративне регулювання права на мирні зібрання має обмежувально-заборонний характер. Зокрема, за даними судової статистики у 2014 році суди першої інстанції розглянули 112 позовів про обмеження мирних зібрань (більшість з них у січні – лютому 201 року), 85 з яких завершилися обмеженням свободи мирних зібрань (76 %). У 2015 році суди обмежили мирні зібрані у 20 справах (53 %), у 2016 році у 8 справах (53 %), а у 2017 році узагалі жодного разу не заборонили мирні зібрання, при цьому 6 разів відмовившись задовольняти позов про обмеження мирних зібрань. Проте після Революції Гідності існує тенденція до покращення ситуації [9].

Нормативно-правові акти України передбачають гарантії здійснення права на мирні зібрання, зокрема: гарантії Верховної Ради України; гарантії Президента України; гарантії органів виконавчої влади; судові гарантії; гарантії омбудсмана, інші гарантії. Статтею 340 КК України передбачено відповідальність за незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій, якщо це діяння було вчинене службовою особою або із застосуванням фізичного насильства, у розмірі виправних робіт на строк до двох років, арешту на строк до шести місяців, обмеження волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк [10]. Проте, гарантії не є чітко визначеними та зафіксованими. Законодавці обмежились лише побіжними згадками про забезпечення права на мирні зібрання, мітинги та демонстрації. В цілому ж законодавство України має

обмежувально-заборонний механізм реагування на проведення публічних акцій.

Важливий вплив на державне забезпечення прав на вільні зібрання має Європейський суд з прав людини (надалі – ЄСПЛ). Значення рішень Європейського суду з прав людини для національних правових систем тяжко переоцінити. Адже рішення Суду є не тільки юридично обов'язковими для держави-відповідача, але й безпосередньо впливають на розвиток правової системи Конвенції, яка у свою чергу є частиною національного законодавства країн-членів. Сам же Європейський суд користується довірою українських громадян, про що свідчить хоча б той факт, що з року в рік Україна є одним із лідерів за кількістю звернень у Європейський суд, зокрема, і у справах щодо обмеження свободи мирних зібрань. Щодо України розглянуто п'ять справ щодо порушення права на свободу мирних зібрань і у трьох із них постало питання про обґрунтованість застосування адміністративних і кримінальних санкцій до заявників за порушення порядку проведення мирних зібрань, в одній – про обґрунтованість заборони страйку працівникам авіакомпанії, а в останній – про законність і пропорційність звільнення з роботи за прогул у зв'язку з участю у страйку-пикеті [11].

Кожен може звернутись до міжнародних судів за захистом порушеного права, згідно з частиною 4 статті 55 Конституції України. Таким, зокрема є і ЄСПЛ. Україна ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, якою передбачена компетенція ЄСПЛ щодо вирішення суперечок за зверненням суб'єктів, якими можуть бути і громадяни України.

Важливим питанням, що зумовлює актуальність теми є необхідність нормативно-правового удосконалення механізму здійснення та державно-правового захисту можливостей громадян України використовувати право на проведення мирних мітингів, демонстрацій, походів та зборів. Слід почати із внесення змін до фундаментальної статті 39 Конституції України, де врахувавши досвід Грузії та Румунії в цій частині, варто внести зміни до

формулювання 39 статті. А саме: розширити це право на всіх людей, тобто замінити термін «громадяни» на термін «кожен». Доцільно врахувати останні тенденції світової практики щодо обов'язковості завчасного повідомлення про мирні зібрання у тих випадках, коли зібрання не є чисельним та не перешкоджає роботі транспорту. Корисним було б підкреслити на конституційному рівні роль позитивних обов'язків держави, які виникають після сповіщення громадянами свого наміру провести мирні зібрання у встановленому порядку. Доцільніше зобов'язати організаторів повідомляти про проведення мирного зібрання правоохоронні органи за місцем проведення заходу. Ще однією бажаною зміною у конституційному регулюванні є запровадження чітких принципів, яких мають дотримуватись суди у разі прийняття ними рішень про обмеження права на мирні зібрання. У науковому, громадському і суддівському середовищі протягом останніх двадцяти років точаться дискусії щодо необхідності ухвалення спеціального закону (або ж законодавства) щодо організації мирних зібрань. Закон про мирні зібрання є необхідним у зв'язку з недостатністю національного законодавчого регулювання у цій сфері. Потрібно закріпити принципи права на мирні зібрання та визначити позитивні обов'язки держави при проведенні мирних зібрань [5 с. 74].

Таким чином, Україна, успадкувавши від СРСР загальний підхід до розуміння і гарантування права на вільні збори, мітинги, демонстрації, протягом 30 років незалежності здійснила мало заходів для покращення ситуації, пов'язаної із використанням громадянами права на вільні зібрання. Одним із найгірших наслідків недостатньо твердого гарантування права на вільні зібрання, стали події Революції Гідності. Ця доповідь покликана не лише проаналізувати стан права на вільні збори, але й посприяти початку наукової та політичної дискусії щодо пошуку шляхів удосконалення механізму здійснення та захисту права на вільні зібрання. Для цього державі варто вирішити такі питання: удосконалення законодавства, зокрема Конституції. Впровадження міжнародних та європейських конструкцій, що

чіткіше б розкривали зміст права на мирні збори. Додатковою гарантією стало б ухвалення спеціального закону; зміна напрямку судової практики розгляду справ; заміна карально-обмежувального характеру рішень на дозвільно-застережний; визначення покарань за порушення прав громадян на вільні збори; встановити права та обов'язки учасників мирних акцій; визначити правомірні заходи реагування органів влади та правопорядку у разі переростання мирного зібрання в загрозливий для життя та здоров'я людей, безпеки держави та громадського порядку захід.

Зосередження уваги науковців та влади на вирішенні цих питань дозволить покращити правове визначення та гарантування здійснення права громадян на мирні зібрання. Це стане прогресивним кроком для подальшого розвитку демократії та громадянського суспільства в Україні.

Список використаних джерел

1. Конституція України зі змінами і доповненнями від 01.01.2020 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 14.12.2021).
2. Загальна декларація прав людини (повний текст). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015?lang=uk#Text (дата звернення 14.12.2021).
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права Док. ООН A/RES/2200 A (XXI). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення 14.12.2021).
4. Мельник Р.С. Право на свободу мирних зібрань. Теорія і практика. Київ: ВАІТЕ, 2015. 168 с.
5. П'ятничка М.В. Правове регулювання реалізації права на мирні зібрання. Дослідження на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» за спеціальністю 081 «Право». Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2018. 106 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/28403/1/%D0%9F%D1%8F>

%D1%82%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B0%20%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D0%BE%20%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.pdf (дата звернення 14.12.2021).

6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання) м. Київ справа № 1-30/2001 19 квітня 2001 року № 4-рп/2001.

7. Онищенко С. М. Адміністративно-правове забезпечення права на мирні зібрання. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. юрид.наук за спец. 12.00.07. Київ. 2019. 21с. URL: https://dndi.mvs.gov.ua/files/pdf/abstract_Onisthenko_S_M.pdf (дата звернення 14.12.2021).

8. Довідка щодо вивчення та узагальнення практики застосування адміністративними судами законодавства під час розгляду та вирішення впродовж 2010-2011 років справ стосовно реалізації права на мирні зібрання (збори, мітинги, походи, демонстрації тощо. Вищий Адміністративний Суд України 01.04.2012.

9. Кобрусєва Є. А. Судовий розгляд справ у провадженнях щодо мирних зібрань. Правова позиція, № 4 (29), 2020.

10. Кримінальний кодекс України. ВВР України. 2001. № 25-26. Ст. 131.

11. Кобрусєва Є. А. Практика Європейського Суду з прав людини щодо забезпечення права на мирні зібрання та ефективного захисту на справедливий суд в Україні. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/6-2_2020/part_1/29.pdf (дата звернення 14.12.2021).

**НАПРЯМ 3. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСНОВНИХ
ПОЛОЖЕНЬ МІЖНАРОДНОГО ПАКТУ ПРО ЕКОНОМІЧНІ,
СОЦІАЛЬНІ І КУЛЬТУРНІ ПРАВА.**

**(DIRECTION 3. CURRENT PROBLEMS OF IMPLEMENTATION
OF THE MAIN PROVISIONS OF THE INTERNATIONAL PACT
ON ECONOMIC, SOCIAL AND CULTURAL RIGHTS)**

Анджей Татара

магістр, адвокат, кафедра адміністративного
та фінансового права Інститут правових
наук, Факультет права та адміністрації
Зеленогурського університету

(Andrzej Tatara

[ORCID 0000-0003-4905-2349]

Magister, adwokat, Katedra Prawa
Administracyjnego i Finansowego Instytut Nauk
Prawnych, Wydział Prawa i Administracji,
Uniwersytet Zielonogórski

Andrzej Tatara

Master, attorney, department of administrative
and financial law Institute of legal sciences,
Faculty of law and administration, University of
Zielona Góra

**Редистрибуційна функція податку як елемент реалізації
положень Міжнародного пакту про економічні, соціальні і
культурні права 1966 р.**

**(Funkcja redystrybucyjna podatku jako element realizacji
postanowień Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych,
Społecznych i Kulturalnych z 1966 r.)**

**(The tax redistribution function as an element of the implementation
of the provisions of the International Covenant on economic, social
and cultural rights of 1966)**

W niniejszym raporcie zwrócono uwagę na znaczenie funkcji redystrybucyjnej podatków, dla realizacji celów Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych Społecznych i Kulturalnych. Redystrybucja środków może być realizowana na płaszczyźnie podmiotowej, przedmiotowej i terytorialnej. Oddziaływanie na płaszczyźnie podmiotowej, stanowi formę wsparcia osób które znalazły się w trudnej sytuacji życiowej. Takie działanie zmierza do zapewnienia godziwych warunków bytowych w tym zapewnienie mieszkania, odzieży, wyżywienia. Jednocześnie państwo może wspierać osoby ubogie poprzez zmniejszanie ich obciążeń podatkowych np. za pomocą „kwoty wolnej od podatku”, lub też ulg podatkowych. Realizacja redystrybucji stanowi również element wsparcia rodzin np. poprzez świadczenie wychowawcze, czy ulgę na dzieci. Z tych powodów elementy redystrybucji, zapewniają realizację postanowień Paktu przez Polskę.

У проведеному дослідженні підкреслено важливість функції перерозподілу податків для досягнення цілей, закріплених у Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права. Перерозподіл коштів може здійснюватися на суб'єктному, предметному та територіальному рівнях. Вплив на суб'єктному рівні є формою підтримки людей, які опинилися у складній життєвій ситуації. Такі дії спрямовані на забезпечення гідних умов життя, зокрема забезпечення житлом, одягом та харчуванням. При цьому держава може підтримати незахищені прошарки населення, зменшивши їхнє податкове навантаження, наприклад, на «неоподатковувану суму» чи за допомогою надання податкових пільг. Здійснення перерозподілу також є елементом підтримки сім'ї, наприклад, наданням допомоги на отримання освіти або допомоги на дітей. З цих причин елементи перерозподілу забезпечують виконання Польщею положень Пакту.

Funkcja redystrybucyjna podatku jako element realizacji Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych Społecznych i Kulturalnych

Dochody publiczne są istotnym elementem funkcjonowania każdego organizmu państwowego, ponieważ umożliwiają pozyskiwanie środków finansowych niezbędnych dla realizacji podstawowych zadań państwa. [1] Jako najistotniejsze źródło dochodów budżetowych w Polsce należy wskazać podatki, ponieważ stanowią 88% wszystkich dochodów państwa. [2] Podatki poza realizacją funkcji fiskalnej spełniają również zadania o charakterze redystrybucyjnym, stymulacyjnym i informacyjno-kontrolnym. [3]

Przedmiotem rozważań podjętych w niniejszym opracowaniu jest funkcja redystrybucyjna (rozdzielcza) podatków. Stanowi ona element podziału tworzego w państwie produktu krajowego brutto. [4] Realizacja funkcji rozdzielczej może następować za pomocą systemu podatkowego, a także poprzez dotacje, subwencje i zasiłki. [4, s. 20] Dystrybucja dochodów podatkowych może przejawiać się w wielu płaszczyznach: podmiotowej (np. pomiędzy ludnością, a jednostkami sektora finansów publicznych), przedmiotowej (między sferą produkcyjną i nieprodukcyjną), jak również terytorialnej (pomiędzy jednostkami podziału administracyjnego państwa). [5] Jest ona nierozzerwalnie związana z funkcją fiskalną, ponieważ sprowadza się do przejmowania i rozdysponowania określonej części zasobów pieniężnych do sektora finansów publicznych. [6] Z tego powodu funkcja redystrybucyjna stanowi element realizacji transferu środków pozyskanych z podatków na funkcjonowanie państwa. Alokacja środków może być dokonywana pośrednio poprzez tworzenie instrumentów zaspokajających różne potrzeby obywateli, jak również bezpośrednio z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb jednostki. [7]

Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka stanowią wiążącą konkretyzację postanowień zawartych w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. [8] Z perspektywy oddziaływania funkcji redystrybucyjnej podatku istotne znaczenie mają postanowienia Międzynarodowego Paktu

Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych. [9] Jest to następstwo regulacji zawartych w art. 10 i 11 Paktu, które nakazują zapewnienie przez Państwo stronie odpowiednich warunków ekonomicznych funkcjonowania rodziny jako jednostki społecznej, jak również obywateli. Realizacja tych postanowień następuje już na etapie norm prawa ustrojowego poprzez wprowadzenie obowiązku wsparcia ekonomicznego obywateli, rodzin jak również osób niepełnosprawnych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. [10] Znaczenie ustawy zasadniczej jako najważniejszego obliguje organy państwa polskiego do wprowadzenia rozwiązań mających na celu wspieranie rodzin, a także obywateli poprzez zapewnienie im odpowiedniego poziomu życia. Podjęcie przez państwo działań realizujących postanowienia Paktu, wynika z dwóch powodów, po pierwsze wskazywanej implementacji jego rozwiązań wprost do krajowego prawa organicznego, po drugie z konieczności przestrzegania zasady pacta sunt servanda. Ta zasada prawa międzynarodowego również została wprowadzona do prawa ustrojowego Polski poprzez art. 9 Konstytucji RP. Z tych powodów organy państwa Polskiego są zobowiązane do podejmowania wszelkich działań zmierzających do wsparcia rodziny – art. 10 ust. 1 Paktu, jak również zapewnienia swoim obywatelom odpowiedniego poziomu życia – art. 11 ust. 1 Paktu.

Inicjatywy państwa podejmowane w celu realizacji postanowień Paktu mogą polegać działaniu związanym z redystrybucją Produktu Krajowego Brutto. Z tego powodu funkcja rozdzielcza podatków stanowi istotny element realizacji postanowień dotyczących wsparcia rodziny i zapewnienia obywatelom odpowiedniego poziomu życia, ponieważ jej istotą jest podział dochodu i majątku uzyskiwanego z tytułu podatków. Jak wskazywano działania państwa w zakresie alokacji mogą polegać na inicjatywach o charakterze powszechnym, jak dostęp do edukacji, czy infrastruktury publicznej, ale także bezpośrednim wsparciu finansowym.

Bezpośrednie wsparcie obywateli przy pomocy różnych instrumentów finansowych ma duże znaczenie z perspektywy realizacji praw człowieka sformułowanych w Pakcie. Podejmowane działania mogą również realizować stymulację finansową, która następuje poprzez

tworzenie bodźców prawno-finansowych, stanowiących motyw odpowiedniego działania obywateli. [11] Z tego powodu należy wyodrębnić działania państwa podejmowane w celu wykonania postanowień Paktu, a które są wyłącznie elementem redystrybucji, a także inicjatywy obejmujące zarówno stymulację jak i redystrybucję.

Działania stanowiące wyłącznie realizację funkcji redystrybucyjnej sprowadzają się do bezpośredniego wsparcia finansowego obywateli przez państwo. Takie działanie następuje zarówno poprzez przyznanie określonych świadczeń pieniężnych, jak również pośrednio poprzez zmniejszenie obciążeń ponoszonych przez obywatela. Bezpośrednie działania państwa zmierzające do realizacji postanowień określonych w Pakcie, polegają na stworzeniu systemu i różnych form wsparcia. Podstawową formą realizacji zadań państwa związanych ze wspieraniem obywateli znajdujących się w trudnym położeniu ekonomicznym jest pomoc społeczna. [12] W treści art. 36 u.p.s. sformułowano katalog form pomocy wyodrębniając dwie kategorie tzn. wsparcie pieniężnej i niepieniężnej. Wsparcie pieniężne określone w art. 36 pkt 1 u.p.s. polega na redystrybucji środków publicznych i przekazanie ich osobom potrzebującym w formie bezpośrednich wypłat pieniężnych. Natomiast pomoc określona w art. 36 pkt 2 u.p.s., przewiduje zapewnienie schronienia, posiłku, ubioru, pokrycie kosztów transportu publicznego, pokrycie kosztów składek na ubezpieczenie zdrowotne i społeczne, a także zapewnienie pomocy w uzyskaniu pracy zarobkowej, czy usamodzielnieniu się. Zdecydowana większość świadczeń przewidzianych w tej ustawie polega na bezpośrednim wsparciu osób w trudnej sytuacji materialnej, stanowiąc element realizacji postanowień Paktu. Jednakże jednym z celów tej ustawy jest doprowadzenie osób uzyskujących świadczenia o charakterze pomocowym do usamodzielnienia się i przezwyciężenia tej trudnej sytuacji. W praktyce oznacza to, że wsparcie nie ma charakteru ciągłego, a winno trwać tylko do momentu poprawy standardu życia beneficjentów pomocy społecznej.

Formą bezpośredniego wsparcia rodziny jest również świadczenie wychowawcze określone w ustawie o pomocy państwa w wychowywaniu

dzieci. [13] Ta forma alokacji środków państwa polega na przekazaniu kwoty świadczenia osobom sprawującym bezpośrednią opiekę nad dzieckiem. Katalog podmiotów uprawnionych został określony w art. 4 ust. 2 u.p.p.w.d. Wysokość przysługującego wsparcia jest kwotą stałą określoną w art. 5 ust. 1 u.p.p.w.d., a wynoszącą 500 złotych. Takie działanie państwa realizuje postanowienia Paktu w kwestii wsparcia rodzin wychowujących dziecko, drugim z celów wprowadzenia tego świadczenia było przewyciężenie trudnej sytuacji demograficznej, a tym samym również podjęcie działań o charakterze stymulacyjnym.

Inną formą wsparcia rodzin i osób najuboższych jest przyznawanie preferencji podatkowych. Takie działanie państwa stanowi realizację zarówno funkcji redystrybucyjnej jak i stymulacyjnej. Z jednej strony stanowi bowiem bezpośrednie wsparcie przejawiające się w przyznaniu ulg i zwolnień podatkowych, z drugiej strony pobudza obywateli do podjęcia pracy zarobkowej. Jedną z form preferencji przyznanej rodzinom jest możliwość wspólnego rozliczania się małżonków z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych. [14] To rozwiązanie uregulowane w art. 6 ust. 2 u.p.d.o.f. umożliwia zmniejszenie obciążenia podatkowego w sytuacji gdy jedno z małżonków przekracza wyższy próg w skali progresywnej podatku dochodowego. Skutkiem tego rozwiązania podatkowego jest zmniejszenie finalnej kwoty podatku, który małżonkowie są zobowiązani uiścić. Kolejną z preferencji jest tak zwana „kwota wolna od podatku”, polega ona na zmniejszeniu należności podatkowych osób uzyskujących najniższe dochody. Zgodnie z art. 27 ust. 1a, aktualna wysokość kwoty wolnej od podatku wynosi 8.000 złotych. Ostatnim z elementów wskazanych preferencji jest ulga na dzieci określona w art. 27f u.p.d.o.f., polegająca na możliwości odliczenia sumy pieniężnej od podatku dochodowego. Działanie to poza wsparciem rodzin, ma również za zadanie wspierać wzrost demograficzny państwa. W przypadku preferencji na gruncie podatku dochodowego od osób fizycznych relokacja środków ma kilka celów. Po pierwsze, umożliwia osobom z najniższymi kwalifikacjami zawodowymi uzyskiwanie dochodów bez konieczności uiszczania podatku dochodowego. Po drugie,

pozwała na zmniejszenie obciążeń podatkowych współmałżonków. Po trzecie, zawiera możliwość zmniejszenia należnego podatku w przypadku posiadania dzieci, a zatem stanowi formę wsparcia rodzin.

Przechodząc do konkluzji relokacja środków finansowych państwa stanowi istotny element wsparcia osób o trudnej sytuacji życiowej. Pomoc ze strony państwa może polegać na wsparciu bezpośrednim, poprzez przyznanie świadczeń pieniężnych, zmniejszeniu pasywów tzn. należności podatkowych, jak również zapewnienie zaspokojenia podstawowych potrzeb tzn. mieszkania, wyżywienia i odzieży, czy aktywizacji zawodowej. Z tego powodu alokacja środków umożliwia realizację postanowień Paktu, ponieważ jego celem jest zapewnienie godziwych warunków bytowych dla wszystkich ludzi. Jednocześnie redystrybucja środków pozwala na wsparcie rodzin poprzez przyznanie świadczenia wychowawczego, świadczeń z pomocy społecznej, czy zmniejszenie należnych zobowiązań podatkowych.

Literatura, źródła prawa i orzecznictwo

[1] W. Wójtowicz, Dochody publiczne i ich klasyfikacja, [w:] Prawo podatkowe, pod red. P. Smolenia, W. Wójtowicz, Warszawa 2017.

[2] Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia 2020 do 31 grudnia 2020 r., Warszawa 2021.

[3] W. Wójtowicz, Funkcje systemu podatkowego, [w:] Prawo podatkowe, pod red. P. Smolenia, W. Wójtowicz, Warszawa 2017.

[4] W. Wójtowicz, Funkcje finansów publicznych, [w:] Zarys finansów publicznych i prawa finansowego, pod red. W. Wójtowicz, Warszawa 2017.

[5] M. Weralski, Instrumenty prawno-finansowe, [w:] System instytucji prawno-finansowych PRL, t. I, Instytucje ogólne, Warszawa 1982.

[6] N. Gajl, Teorie podatkowe w świecie, Warszawa 1992.

[7] M. Weralski, Funkcje podatków, a instrumenty podatkowe, [w:] System instytucji prawno-finansowych PRL, t. III, Instytucje budżetowe, Warszawa 1985.

[8] W. Góralczyk, S. Sawicki, Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie, Warszawa 2009.

[9] Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z dnia 19 grudnia 1966 r., Dz. U. 1977, nr 38, poz. 169, zwany dalej Paktem.

[10] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. 1997, nr 78, poz. 483, zwana dalej Konstytucją RP.

[11] H. Reniger, Bodźce prawno-finansowe, [w:] System instytucji prawno-finansowych PRL, t. I, Instytucje ogólne, Warszawa 1982.

[12] Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r., t. jedn. Dz. U. 2020, poz. 1876, zwana dalej u.p.s.

[13] Ustawa o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci z dnia 11 lutego 2016 r., t. jedn. Dz. U. 2019, poz. 2407, zwana dalej u.p.p.w.d.

[14] ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych z dnia 26 lipca 1991 r., t. jedn. Dz. U. 2021, poz. 1128, zwana dalej u.p.d.o.f.

Станіславшин Пьотр Станіслав,
доктор права, суддя, Опольський університет, Інститут правових наук, доцент кафедри економічного та фінансового права

(Piotr Stanisławiszyn,
[ORCID 0000-0001-7269-3254]

Doktor prawa, sędzia, Katedra Prawa Gospodarczego i Finansowego, Instytut Nauk Prawnych, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Opolski

Piotr Stanisławiszyn,
Doctor of law, judge, Department of economic and financial law, Institute of legal sciences, Faculty of law and administration, University of Opole

Детермінанти банкрутства підприємців та стандарти Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права 1966 року.

(Uwarunkowania upadłości i restrukturyzacji przedsiębiorców a standardy Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z 1966 roku.

Determinants of bankruptcy and restructuring of entrepreneurs and the standards of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights of 1966)

Streszczenie

Swoboda rozwoju gospodarczego wskazana w art. 1 Paktu, przy jednoczesnym poszanowaniu innych Praw, powinna być rozumiana jako stworzenie ram prawnych i ekonomicznych dla upadłości i restrukturyzacji przedsiębiorców. Warunki te zostaną spełnione, gdy takie postępowania będą prowadzone przed sądami lub innym organem władzy publicznej jako gwarancja poszanowania ich praw oraz praw jednostki. Przedsiębiorcom należy zagwarantować jasne przepisy materialnoprawne i

proceduralne oraz prawo do aktywnego udziału w postępowaniach upadłościowych i restrukturyzacyjnych. Oznacza to wpływ na przebieg postępowania, ochronę majątku przedsiębiorstwa i likwidację go na przejrzystych warunkach. Zasady te powinny być zagwarantowane w prawie krajowym w aktach prawnych rangi Konstytucji i ustaw. Zasady i standardy postępowania upadłościowego i restrukturyzacyjnego powinny być obiektywne i dostępne dla wszystkich przedsiębiorców, bez dyskryminowania kogokolwiek ze względu na czynnik obywatelstwa lub pochodzenia kapitału, pochodzenia lub płci. Istotny jest również wpływ na powyższe standardy prawa Unii Europejskiej poprzez Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/848 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego oraz w sprawach restrukturyzacyjnych poprzez Dyrektywę Drugiej Szansy.

Summary

The freedom of economic development indicated in Article 1 of the Covenant, while respecting the other rights, should also be broadly defined as the creation of a legal and economic framework for the bankruptcy and restructuring of entrepreneurs. These conditions will be met when the proceedings are conducted before the Court or another public authority as a guarantee of their respect and respect for the right of the individual. Entrepreneurs should be guaranteed clear substantive and procedural procedures and the right to participate actively in bankruptcy and restructuring proceedings. This means influencing the course of proceedings, protecting the company's assets and liquidating them on transparent terms and conditions. These principles should be guaranteed in national law in legal acts of the rank of the Constitution and the law. The principles and standards of bankruptcy and restructuring proceedings should be objective and accessible to all entrepreneurs without discriminating against anyone on the basis of the factor of citizenship or origin of capital, origin or sex. It is also important to influence the above standards of European Union law through Regulation (EU) 2015/848 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on

bankruptcy proceedings and in the field of restructuring cases through Second Chance Directive.

Swoboda rozwoju gospodarczego wskazana w art. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z dnia 19 grudnia 1968 r. (dalej jako Pakt) [1], przy jednoczesnym poszanowaniu innych Praw, powinna być szeroko zdefiniowana jako stworzenie ram prawnych i warunków gospodarczych dla upadłości i restrukturyzacji przedsiębiorców. Nie może być bowiem zawężana tylko do wolności pojmowanej jako swoboda co do wyboru np. formy działalności gospodarczej, ale winna dotyczyć także sfery dotyczącej zakończenia prowadzenia działalności gospodarczej w formule i warunkach wynikających z regulacji prawnych [2]. Zachowanie tych standardów dotyczy również możliwości wyboru w adekwatnym i odpowiednim czasie procedury restrukturyzacji wobec przedsiębiorcy, który wobec postępujących problemów gospodarczych niezależnie od ich przyczyny, winien mieć możliwość podjęcia decyzji i realizacji wdrożenia adekwatnych procedur. Jest to tym bardziej aktualna problematyka, iż wobec problemów pojawiających się z istnieniem epidemii COVID – 19 większość państw wdrożyło modyfikację albo wręcz stworzyło nowe rozwiązania w tym zakresie. Nie mniej jednak wskazane wyżej zasady i standardy postępowania upadłościowego i restrukturyzacyjnego bez względu na obszerność ich katalogu powinny być obiektywne i dostępne dla wszystkich przedsiębiorców, bez dyskryminowania kogokolwiek ze względu na czynnik obywatelstwa lub pochodzenia kapitału, pochodzenia lub płci [3].

Powyższa problematyka dotyczy nie tylko rozwiązań krajowych, ale w całej rozciągłości winna dotyczyć także zagadnień z zakresu międzynarodowych postępowań restrukturyzacyjnych i upadłościowych. Zasadniczo też koniecznym jest pojmowanie zasady wyrażonej w art. 1 Paktu w sposób zbliżony zarówno w państwie goszczącym jak i w kraju gospodarza w przypadku działalności międzynarodowej czy transgranicznej, co winno stanowić istotne ograniczenie różnic regulacyjnych. Przy czym należy podkreślić, iż pojmowanie tak

rozumianej zasady rozwoju gospodarczego musi być nie tylko zasadą ustrojową, ale znaleźć swoje pełne uzasadnienie w regulacjach prawa materialnego oraz procesowego. Nie można tracić z pola, widzenia tego, iż te zasady mają swoje tak bezpośrednie jak i pośrednie przełożenie na inne sfery życia społecznego jak i mają wpływ na rozwój kulturalny i edukację gospodarczą [4].

Wydaje się, iż należy przyjąć założenie, iż warunkiem zachowania gwarancji w ramach wyżej określonych celów i funkcji jest przyjęcie że warunki te zostaną spełnione, gdy postępowanie będzie prowadzone przed sądem lub Trybunałem lub innym organem władzy publicznej jako gwarancja poszanowania praw jednostki przy jednoczesnym zapewnieniu wszelkich standardów dotyczących niezawisłości i niezależności organów prowadzących to postępowanie. Zasada ma także zastosowania do takich procedur czy też postępowań gdy rola sądu bądź władzy sądowniczej sprowadza się do potwierdzenia skutków pozasądowych procedur i postępowań prowadzonych przy zachowaniu standardów reguł jakie przynależą do postępowań sądowych. W ramach tak przyjętych założeń nie może dochodzić do jakiegokolwiek dyskryminowania przedsiębiorców, czy jako jak osób fizycznych czy jako podmiotów korporacyjnych z uwagi na czynnik obywatelstwa, pochodzenia kapitału czy też siedziby spółki matki dla podmiotów działających strukturze holdingowej [5]. Przy czym nie stoi w opozycji do zachowania tych standardów ustalenie kognicji sądu każdego kraju do wszczęcia i prowadzenia postępowania restrukturyzacyjnego i upadłościowego. Przedsiębiorcom w ramach powyższych standardów należy zagwarantować jasne przepisy materialnoprawne i proceduralne gwarantujące aktywny udział w postępowaniach upadłościowych i restrukturyzacyjnych. Oznacza to realny wpływ na tok i przebieg postępowania, ochronę majątku przedsiębiorstwa oraz w przypadku jego likwidacji przeprowadzenie tego procesu na przejrzystych warunkach. Dotyczy to zarówno dłużnika przedsiębiorcy jak i podmiotów gospodarczych biorących udział w tych postępowaniach jako wierzyciele. W tym ostatnim przypadku wierzyciele winni mieć zagwarantowane

warunki udziału w postępowaniu restrukturyzacyjnym bądź upadłościowym dłużnika, gwarantujące ochronę i realizację swoich uprawnień bądź praw słusznie nabytych i zabezpieczonych na majątku dłużnika, bez uzasadnionego uprzywilejowanie jakiegokolwiek grupy wierzycieli lub wierzycieli. Innymi słowy stosowanie tych standardów to nie tylko przebieg, ale także skuteczność procesów restrukturyzacyjnych i upadłościowych. Przy czym o tym nie może decydować tylko charakter podmiotu (prywatnoprawny czy publicznoprawny), ale przede wszystkim wysokość wierzycieli, jako podstawowego kryterium zaspokojenia i skuteczności poszczególnych procedur. Wszystkie wyżej wskazane zasady powinny być zagwarantowane w prawie krajowym w aktach prawnych rangi Konstytucji[6] i ustaw [7].

Przyjęcie zasad równości i poszanowania standardów zawartych w Pakcie winno być także rozpatrywana w zakresie dostępu do pomocy publicznej, która winna być przyznawana i oceniana wobec ujednoczonych standardowych wzorców i zachowań. Oznacza to, iż każde Państwo w ramach samostanowienia winno stworzyć procedury i organy władne do tego aby taką pomoc podmiotom zagrożonym niewypłacalnością gwarantować, ustalić tryb i formy jej udzielania, ale nade wszystko określić jasne reguły dotyczące udzielenia i weryfikacji sposobu korzystania z pomocy publicznej [8].

Nie można tracić z pola widzenia, iż z zasadą jaka wynika z art. 1 i 2 Paktu winno być uznanie w ramach porządku krajowego, iż procedura restrukturyzacyjna oraz upadłościowa ma doprowadzić do ostatecznego oddłużenia dłużnika, co będzie wywoływało skutki także w porządkach prawnych innych krajów Unii Europejskiej. Z punktu widzenia tak regulacji materialnoprawnych jak i procesowych oraz egzekucyjnych oznacza to całkowity brak możliwości podejmowania jakichkolwiek działań skutecznych prawnie wobec podmiotu i przedsiębiorcy wobec którego przeprowadzono skuteczną procedurę upadłościową czy restrukturyzacyjną. W tym znaczeniu prowadzone postępowania restrukturyzacyjne i upadłościowe mają stanowić całkowite i

nieodwracalne oraz niewzruszalne zakończenie czynności sprzed dnia ogłoszenia upadłości czy otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego [9].

Określenie zasad i standardów w zakresie upadłości przedsiębiorców nie może być postrzegane jedynie jako wpływ na rozwój gospodarczy gdyż pociąga za sobą określone skutki społeczne (vide art. 3 i 6 Paktu). Równie ważne są bowiem skutki społeczne w tym zapewnienie należytej ochrony dla pracowników i ich wynagrodzeń, osób dotkniętych niepełnosprawnościami, osób uposażonych alimentacyjnie czy wreszcie innych osób, które posiadają skutecznie i prawnie chronione wierzytelności podlegające weryfikacji i zaspokojeniu w toku postępowania restrukturyzacyjnego czy upadłościowego. Zwłaszcza w toku tego ostatniego postępowania przejawem respektowania praw społecznych jest obejmowanie z urzędu przez właściwe organy tegoż postępowania i zaspokajanie wierzytelności z zakresu alimentów, rent oraz należności pracowniczych. Te ostatnie bowiem winny zawsze podlegać szczególnej ochronie i być zaspokajane w pierwszej kategoriach interesu bezpośrednio po kosztach postępowania [10].

Istotne jest również wpływanie na powyższe standardy prawa Unii Europejskiej poprzez Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/848 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego [11] oraz w sprawach restrukturyzacyjnych poprzez Dyrektywę drugiej szansy [12].

Zwłaszcza w zakresie implementacji tych regulacji europejskich należy wskazać, iż stosowanie tych standardów przejawia się na każdym etapie procedur upadłościowych. Przy czym nie może to powodować asymetrii przyjętych rozwiązań, iż ma jedynie zapewnić ochronę prawa i interesów dłużników bez zachowania gwarancji dla ochrony słusznych praw podmiotów gospodarczych będących w tym przypadku wierzycielami. Koniecznym jest zatem stanowienie takich zasad i reguł aby spełnić kryteria równomiernej i skutecznej ochrony i wsparcia [13].

Analiza regulacji polskich w zakresie ustawy Prawo upadłościowe oraz Prawo restrukturyzacyjne zarówno na poziomie krajowym oraz transponowania regulacji europejskich czy też międzynarodowych

pozwalają na stwierdzenie, iż w ramach stanowionych regulacji zachowane zostały standardy i zasady zawarte w Pakcie. Dotyczy to nie tylko wolności i praw gospodarczych, ale doszło także do poszanowania praw społecznych i kulturalnych. Dotyczy to nie tylko kwestii związanych z samym przedmiotem tych postępowań, ale dokonania odpowiednich regulacji gwarantujących nie tylko przebieg, ale ochronę praw podmiotowych na przedpolu upadłości czy restrukturyzacji oraz po ich zakończeniu. Warto podkreślić, iż czyni temu zadość nie tylko zasada uniwersalnej i kompleksowej egzekucji, ale także podporządkowanie regulacji postępowań cywilnych i administracyjnych oraz podatkowych reżimom wynikających z regulacji prawa restrukturyzacyjnego oraz upadłościowego [14]. Ostatnie nowelizacje w tym zakresie nie tylko podtrzymały te zasady ale je wzmocniły. Można zatem pokusić się o stwierdzenie, iż polskie regulacje prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego nie tylko w zakresie praw gospodarczych ale całego Paktu realizują jego cele i funkcje. Dotyczy to także praw społecznych i kulturalnych jako powiązanych z prawami gospodarczymi [15].

Literatura, źródła prawa i orzecznictwo:

[1] Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z dnia 19 grudnia 1966 r., Dz. U. 1977, nr 38, poz. 169.

[2] Piotr Buława, Tax cancellation, A comparative analysis, Katowice 2021, s. 33.

[3] Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 stycznia 1999 r. sygn. akt K 1/98, publ. OTK 1999/1/3.

[4] Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 15 września 2020 r. sygn. akt I SA/Wa 539/20, publ. LEX nr 3100548.

[5] Wyrok Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 13 kwietnia 2010 r. sygn. akt C-73/08, Bressol i inni, Chaverot i inni v. Gouvernement de la Communauté Française, publ. ZOTSiS 2010/4A/I-2735-2814.

[6] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. 1997, nr 78, poz. 483 z późn. zm

[7] Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe, Dz. U. z 2020 r. poz. 1228 t.j. z późn. zm. oraz ustawa z dnia 15 maja 2015 r. Prawo restrukturyzacyjne, Dz. U. z 2020 r. poz. 814 t.j. z późn. zm.

[8] R. Wienberg, K. Dellit, [w:] Handbuch Insolvenzrecht, red. R. Bork, G. Hölzle Cologne 2014 s. 869.

[9] M. Reimann, R. Zimmermann, The Oxford Handbook of Comparative Law, Oxford 2008, s. 380-381.

[10] Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Białymstoku z 17 stycznia 2018 r., sygn. akt I SA/Bk 626/17 oraz wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 29 lipca 2016 r., sygn. akt III SA/Wa 2818/15, niepubl.

[11] Dz. Urz. U.E. L 2015 Nr 141, str. 19, patrz serzej A.J. Belohlavek, EU and international insolvency proceedings regulation (EU) 2015/848 on insolvency proceedings commentary, Hauge 2020.

[12] Dz. Urz. U.E. L 2019 Nr 172, str. 18.

[13] A. Hrycaj, Cztery postępowania restrukturyzacyjne, Doradca restrukturyzacyjny, nr 1/2015, s. 2 i n.

[14] B. Magnowski, W. Młócek, Postępowanie restrukturyzacyjne – wybrane zagadnienia podatkowe, Doradca restrukturyzacyjny nr 26/4/2021, s. 53 i n. P. Stanisławiszyn, Artykuł 77 prawa restrukturyzacyjnego a wybrane regulacje prawa podatkowego na przykładzie podatku od towarów i usług, Doradca restrukturyzacyjny, nr 3/2016, s. 38.

[15] Wyrok Trybunału Konstytucyjnego wyrok z dnia 12 czerwca 2006 r. sygn. akt K 38/05, publ. OTK-A 2006/6/63.

Гнатківська Олеся Вікторівна,
студентка навчально-наукового
юридичного інституту Прикарпатського
національного університету ім. В.
Стефаника

Науковий керівник: професор, доктор
юридичних наук **Книш В. В.**

(Olesya Gnatkivska,
student of educational and scientific law
institute of Vasyl Stefanyk Precarpathian
national university

Scientific adviser: professor, doctor of law
Vitalii Knysh)

**Стадії впровадження Міжнародного пакту про економічні,
соціальні і культурні права.**

**(Stages of implementation of the International Covenant on Economic,
Social and Cultural Rights)**

The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights is a covenant adopted by the UN General Assembly on December 16, 1966 and entered into force on January 3, 1976.

The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, as well as the International Covenant on Civil and Political Rights, provides, first of all, international protection at the world level of individual, but not collective, human rights and freedoms.

An international pact about economic, social and cultural rights more richly in content defined such human rights, as right to work, on a strike, on a health protection, on education, on participating in cultural life, and also of right for convict.

The International Covenant on Economic, Social and Cultural Human Rights pays great attention to the proclamation and consolidation, along with others, of fundamental labour rights, including:

- 1) The right to work.

- 2) The right to just and favourable conditions of work, including or fair wages without discrimination.
- 3) Satisfactory living conditions for workers and families.
- 4) Safe and healthy working conditions.
- 5) The same career opportunities for all exclude based on seniority and skill level.
- 6) The right to rest.
- 7) The right to a trade union company.
- 8) The right to strike.

It establishes specific obligations of the states that have ratified the Covenant regarding the practical implementation of its provisions.

In particular, with regard to the right to work, the Covenant includes the right of every person to be able to earn his living in work that he freely chooses or freely accepts. To ensure this right, states must implement a number of vocational training and education programs, define the ways and methods of economic, social and cultural development, full employment in conditions that guarantee the fundamental political and economic freedoms of a person.

In addition to the above basic rights in the field of social and labour relations, the Pact proclaims a number of other rights: the right to social security, including social insurance; protection and assistance to families, mothers within a reasonable time before and after childbirth, all children and adolescents; the right to an adequate standard of living, freedom from hunger; the right to the highest attainable standard of physical and mental health; the right to education; the right to take part in cultural life; the right to use the results of technical progress and their practical application; the human right to protection of moral and material interests arising in connection with any scientific, cultural, artistic works of which he is the author.

The most important international source for the formation and consolidation economic human rights is the International Covenant on Economic, Social and cultural rights. Compared to any other global normative acts in the field of human rights International Covenant on

economic, social and cultural rights are the most important international legal framework for the protection of these fundamental human rights.

Compliance by States parties with their obligations under the Covenant and the level of implementation of the relevant rights and obligations is monitored by the Committee on economic, social and cultural rights. In its activities, the Committee relies on a variety of information sources, including reports, submitted by the participating States, and the incoming notifications specialized agencies of the United Nations.

The need to implement the provisions of the Covenant within the framework of internal state legislation is consistent with Article 27 of the Vienna 1969 Convention on the Law of Treaties, which emphasizes says that “a participant cannot refer to the position of his internal his rights as an excuse for his failure to fulfil the contract" Moreover, the Covenant often attributes the adoption of legislative measures in those cases when the current legislation violates the provisions of the Covenant obligations.

The Limburg Principles for the Implementation of the International Covenant Economic, Social and Cultural Rights¹⁴ emphasizes that «Participating States must provide effective remedies for protection, including, if necessary, judicial protection» (principle 19).

Since the Covenant does not yet provide for a procedure submission of complaints by individuals, full implementation of the rights specified in this normative act all the more depends on the availability at the national level of appropriate laws and remedies Noah protection.

The national and local judicial authorities of the participating States should no use such international human rights law, what is the Covenant as a guideline in the interpretation of domestic law norms and ensure the interpretation and application of national legislation in accordance with the provisions of the ratified state howl of international human rights treaties. From an international perspective law, the principle that courts should avoid putting their government in a position that forces him to violate the norms of the international lent contract.

Social orientation of most states of the world, domination in social policy states of the model of social justice require the provision and provision of basic socio-economic rights, which are reflected at the universal level, in particular in the International Covenant, and in regional documents. For support and recognition by states rights of the second generation, mainly socio-economic rights, the UN has repeatedly proclaimed their importance and significance on an equal basis with other rights, including the rights of the first generation. In particular, the UN General Assembly unanimously adopted Resolution 32/130 of December 16, 1977 stating that «all human rights and fundamental freedoms are indivisible and interrelated, ... implementation, dissemination and protection of both civil and political rights, and economic, social, cultural and give them equal attention; full implementation of public and political rights is impossible without the implementation of economic, social and cultural right».

One of the main problems in the implementation of the provisions of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights is the declarative nature of Ukrainian legislation. In the Constitution, laws, programs and other regulations, there are many obligations to ensure certain rights. However, the legislation lacks proper procedures for the implementation of these rights or their implementation is not supported by government funding.

In Ukraine, there is no division in legislation into norms that ensure certain social, economic or cultural rights and certain privileges associated with special merit, position, etc. The difference in legal regulation is obvious: the norms ensuring the implementation of social and economic rights cannot be cancelled or suspended in action. Privileges can change and are more dependent on the will of the state.

As a result, dozens, if not hundreds, of legislative provisions that define the implementation of economic and social rights are stopped in the annually adopted laws of Ukraine on the state budget. That is, these laws stopped the operation of certain norms of individual laws, which guaranteed the implementation of certain rights.

Грицан Ольга Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, викладач
кафедри конституційного, міжнарод-
ного та адміністративного права, навча-
льно-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного універ-
ситету ім. В. Стефаника.

(Olga Grytsan,
Candidate of law science, lecturer of the
department of constitutional, international
and administrative law of the educational-
scientific law institute, Vasyl Stefanyk
Precarpathian national university)

**Міжнародно-правові механізми охорони культурної спадщини.
(International legal mechanisms for the protection of cultural
heritage)**

Згідно ч.2 статті 54 Конституції України культурна спадщина охороняється законом. Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами. Можна зробити висновок, що вказаному обов'язку кореспондує право людини вимагати збереження таких пам'яток та об'єктів.

У ст. 4 Закону України «Про культуру» міститься обов'язок держави у пріоритетному порядку створювати умови для розвитку культури української нації, корінних народів та національних меншин України, а також збереження, відтворення та охорони історичного середовища. Цьому обов'язку кореспондує право громадян на збереження, розвиток, пропагування культурної, мовної самобутності, традицій, звичаїв та обрядів, доступ до культурних цінностей, культурної спадщини і культурних благ (ст. 6). Відповідно до ст. 16 Закону органи виконавчої влади та органи місцевого

самоврядування повинні забезпечувати збереження нематеріальної культурної спадщини, в тому числі традиційної народної культури, мов, діалектів і говірок, фольклору, традицій, звичаїв і обрядів, народних художніх промислів та ремесел, історичних топонімів тощо.

Згідно Довгострокової стратегії розвитку української культури, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2016 року № 119-р сфера культури є найчутливішим показником реалізації прав людини, зокрема таких, як право на ідентичність, національну пам'ять, почуття власної гідності та соціальної злагоди. Саме культура, що заохочує до найрізноманітніших форм творчого самовираження і водночас вивчення та оновлення традицій, сприяє розвитку творчої економіки, інноваційної політики та активній участі громадськості в побудові сучасної та демократичної держави. Однією із стратегічних цілей для нашої держави визнається удосконалення політики у сфері захисту культурної спадщини: культурна спадщина, згідно документу, - рухома, нерухома та нематеріальна, свідчить про людську творчість і лежить в основі ідентичності народу. Здатність оцінювати, зберігати та передавати традиції, знання та навички визначає самобутність культури окремих груп, громад і суспільств; посилення зусиль у сфері збереження і відтворення культурної (матеріальної і нематеріальної) та природної спадщини, як це зазначено в програмах довгострокового розвитку Європи та ООН, є одним із пріоритетів Стратегії, що визначає культуру як базовий елемент національної пам'яті через переосмислення значення і ролі культурної спадщини в розвитку суспільства.

Властиві сьогоденню глобалізація всіх сторін суспільних відносин та комерціалізація культури значно загострили питання щодо залучення авторитету міжнародних організацій до збереження культурних здобутків і надбань народів світу, захисту та використання їхньої культурної спадщини. Серед таких міжнародних організацій варто в першу чергу згадати Організацію Об'єднаних

Націй з питань освіти, науки і культури – ЮНЕСКО, членом якої є Україна.

17 жовтня 2003 року ЮНЕСКО прийняла Конвенцію про охорону нематеріальної культурної спадщини [22], до якої Україна приєдналася 6 березня 2008 року. Зазначений документ, без сумніву, має велике значення для подальшого збереження українських національних традицій. Цілями цієї Конвенції є: охорона нематеріальної культурної спадщини; забезпечення поваги до нематеріальної культурної спадщини відповідних спільнот, груп та окремих осіб; підвищення рівня знань на місцевому, національному та міжнародному рівнях про важливість нематеріальної культурної спадщини та забезпечення її взаємного визнання.

У Конвенції термін «нематеріальна культурна спадщина» означає звичаї, форми показу та вираження, знання та навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти й культурні простори, які визнані спільнотами, групами й у деяких випадках окремим особами як частина їхньої культурної спадщини. Ця нематеріальна культурна спадщина, що передається від покоління до покоління, постійно відтворюється спільнотами та групами під впливом їхнього оточення, їхньої взаємодії з природою та їхньої історії і формує у них почуття самотності й наступності, сприяючи таким чином повазі до культурного різноманіття й творчості людини.

Термін «нематеріальна культурна спадщина», проявляється, зокрема, у таких галузях: а) усних традиціях та формах вираження, б) виконавському мистецтві; в) звичаях, обрядах, святкуваннях; традиційних ремеслах. «Охорона», згідно Конвенції, означає заходи, спрямовані на забезпечення життєздатності нематеріальної культурної спадщини, у тому числі її ідентифікації, документування, дослідження, збереження, захисту, популяризацію, підвищення її ролі, її передачу, а також відродження різних аспектів такої спадщини.

У рамках ЮНЕСКО засновано Міжурядовий комітет з охорони нематеріальної культурної спадщини. Комітет складається з

представників 18 держав-учасниць. Допомога, що надається Комітетом державі-учасниці, може набувати таких форм: дослідження, що стосуються різних аспектів охорони; надання послуг експертів та спеціалістів-практиків; підготовки всього необхідного персоналу; розробки нормативних та інших заходів; створення та забезпечення функціонування інфраструктур; надання обладнання та ноу-хау; інших форми фінансової й технічної допомоги, зокрема у відповідних випадках надання позик з низькими процентними ставками та пожертв.

Згідно Конвенції, кожна держава-учасниця: а) уживає необхідних заходів для забезпечення охорони нематеріальної культурної спадщини, наявної на її території; б) ідентифікує й визначає різні елементи нематеріальної культурної спадщини, наявної на її території, за участю спільнот, груп та відповідних неурядових організацій. Щоб забезпечити ідентифікацію для охорони, кожна держава-учасниця з урахуванням своєї ситуації складає один чи більш ніж один перелік нематеріальної культурної спадщини, наявної на її території. Такі переліки повинні оновлюватися регулярно.

Кожна держава-учасниця, щоб забезпечувати охорону, розвиток та підвищення ролі нематеріальної культурної спадщини, наявної на її території, докладає зусиль для: прийняття спільної політики, спрямованої на підвищення ролі нематеріальної культурної спадщини в суспільстві та включення охорони цієї спадщини до програм планування; сприяння науковим, технічним та мистецтвознавчим дослідженням, а також розробці методик дослідження для ефективною охорони нематеріальної культурної спадщини, зокрема нематеріальної культурної спадщини, яка знаходяться в небезпеці; вжиття відповідних юридичних, технічних, адміністративних та фінансових заходів, спрямованих на: сприяння створенню або посиленню установ з підготовки кадрів у галузі управління нематеріальною культурною спадщиною, а також передачі такої спадщини через форуми та простори, призначені для її представлення або вираження; забезпечення доступу до нематеріальної культурної

спадщини з дотриманням загальноприйнятої практики, що визначає порядок доступу певних аспектів такої спадщини тощо.

Важливе значення для України на цьому етапі відіграє ведення Національного реєстру елементів нематеріальної культурної спадщини України – згідно положень Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини. Наказом Міністерства культури України від 27 липня 2015 р. № 548 його веде Український центр культурних досліджень Міністерства культури та інформаційної політики України. Національний реєстр є єдиним переліком, в якому зберігаються всі елементи нематеріальної культурної спадщини України, навіть ті, які поширені за межами України.

Також з метою збору, обробки та складання орієнтовного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини для внесення їх до відповідних списків розпорядженнями обласних державних адміністрацій у кожній області України було створено обласні комісії зі збору, обробки та складання орієнтовного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини. Крім цього, наказом Міністерства культури України від 13 червня 2017 р. № 439 було затверджено Положення про Експертну раду з питань нематеріальної культурної спадщини при Міністерстві культури України.

Робота над створенням національного реєстру проводиться в Україні з 2013 року. Проте відсутність чітких інструкцій і механізмів позначилася на її ефективності та злагодженості. Великі сподівання щодо поживлення роботи нині покладають на залучення до роботи місцевих фахівців з різних регіонів країни: етнографів, краєзнавців, працівників культури. Проведення діяльності по створенню, наповненню і веденню Реєстру елементів нематеріальної культурної спадщини потребує сконцентрованих зусиль спеціалістів різних галузей, використання накопиченого українського та зарубіжного досвіду, удосконалення підготовки кваліфікованих кадрів, які здібні проводити роботу з виявлення та обліку елементів нематеріальної

культурної спадщини, а також інвентаризацію елементів нематеріальної культурної спадщини місцевого/регіональних рівнів.

Так, до прикладу, одним з елементів нематеріальної спадщини Харківської області визнано традиції різдвяних святок с. Киселі Первомайського району. Автентичні пісенно-обрядові традиції цього краю знаходяться на загрозливій межі зникнення. В пам'яті сучасних селян Харківської області вже не залишилося спогадів про весняні, жнивні пісні та обряди. Тим цінніше свідоцтво ще активного побутування зимових традицій колядування та щедрування, представлене у фільмі Первомайського району про село Киселі. Фільм про Щедрівку у Киселях демонструє суттєвий вплив масової культури, залишків культурно-просвітницької системи радянських часів, що проявляється у використанні «клубних костюмів», «сценічних реплік», постановочних елементів, співу популярних колядок, на прадавні складові обряду. Однак учасниці гурту «Киселяночка» зберегли місцеві тексти та старовинну манеру виконання колядок та щедрівок. На жаль, колективу бракує молодих наслідувачів, і таким чином, місцеві традиції заходяться під загрозою зникнення.

У січні 2014 року розпочато процедуру внесення унікальної буковинської Маланки до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО, готуються відповідні презентаційні документи для подання до Міністерства культури України.

На сьогодні розроблено також проект Закону України «Про нематеріальну культуру», яким визначатимуться принципи державної політики у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини, повноваження органів державної влади у цій сфері тощо.

Урбанський Іван Вікторович,
студент навчально-наукового юридичного
інституту Прикарпатського національного
університету ім. В. Стефаника
Науковий керівник: професор, доктор
юридичних наук **Книш В. В.**
(Ivan Urbanskyi,
student of educational and scientific law
institute of Vasyl Stefanyk Precarpathian
national university
Scientific adviser: professor, doctor of law
Vitalii Knysh)

**Проблеми реалізації економічних прав громадян України,
передбачених міжнародним пактом про економічні, соціальні та
культурні права.**

**(Problems of realization of economic rights of citizens of Ukraine
provided by the international pact on economic, social and cultural
rights)**

December 16, 2021 marks the 55th anniversary of the International Covenant on Civil and Political Rights and the Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. These documents are fundamental in the regulation of individual rights in various spheres of life, and on their basis is the creation of new legal documents that detail these rights, as well as help to fully implement and protect these rights.

In this regard, the main problems in this area are the problems of realization of economic rights of citizens of Ukraine provided by the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights of December 16, 1966. According to Article 9 of the Basic Law of Ukraine, current international agreements, the binding nature of which has been approved by the Supreme Council of Ukraine, are part of the national legislation of Ukraine [1]. Let me remind you that the international pacts of 1966 were ratified by Ukraine in 1973. First of all, I would like to start by defining economic rights. Economic rights are subjective rights of a

person related to human activities in the economic sphere, his social relations with society, the state, groups, other people [2].

Today our state is not in the best conditions for its development in the socio-economic sphere. In my opinion, this is due to two factors. First of all, the war in the east between Ukraine and the Russian Federation. As a result, many enterprises and institutions that are business entities were destroyed and thus made it impossible for them to function, which led to a decrease in revenues to the state budget through the payment of various taxes, and limited the socio-economic rights of individuals to the region where the fighting is taking place. The second factor is the struggle for top management positions. This has a very negative impact on the state from the inside, we can talk about the collapse of the system of public authorities, which leads to improper management in all spheres of life, including in the socio-economic sphere. In this situation, the rights and interests of citizens take second place, and the interests of the authorities come to the fore, which is a violation of international covenants of 1966 and Article 3 of the Constitution of Ukraine, where man, his life and health, honour and dignity, inviolability and security recognized in Ukraine as the highest social value, as well as the fact that the main duty of the state is to promote and ensure human rights and freedoms.

An important aspect of the social and legal state is revealed in socio-economic rights. Article 1 of the Constitution of Ukraine establishes that Ukraine is a welfare state. Social is a state that is committed to the care of social justice, well-being of its citizens, their social security, and its main task - to achieve social progress based on the enshrined principles of social equality, universal solidarity and mutual responsibility [3].

The task of the welfare state is to redistribute income between different social groups in society by establishing an appropriate system of benefits, the state budget, funding social programs. The policy of the welfare state is aimed at creating conditions that ensure a decent standard of living and free and comprehensive development of everyone, to ensure equality of all citizens. The task of a democratic, social state is to reduce the impact of certain circumstances on existing inequality. The state can

influence the development of the economy in order to counteract the insecurity and economic inequality of certain segments of the population. The social policy of the state should be aimed at ensuring that able-bodied citizens achieve normal material prosperity for themselves and their families and those who are unable to take care of themselves are provided with guaranteed social protection from the state. That is, the state must pursue an active social policy; create a system of social security and social assistance, resulting in the idea of creating equal opportunities for each individual to participate in social life. All this is done within the framework of every modern social civilized state [4].

Unfortunately, today it is impossible to say that Ukraine is a welfare state, because this idea is feasible only in a strong economy. The realization of individual rights and freedoms on an equal footing is directly related to the formation of a viable civil society in Ukraine, the rule of constitutional law in all spheres of society and the state, a balanced social policy, and the eradication of corruption and ensuring equal equality before the law. Court, despite the existing property and social inequality. In my opinion, an important condition for building social statehood in Ukraine is the creation of a real system of guarantees and a perfect mechanism of legal means of exercising and protecting human rights and freedoms in order to ensure the actual implementation of freedom, social justice, equality and morality. Therefore, summarizing the above, I believe that the effective solution of socio-economic programs in Ukrainian society is possible only in parallel with the process of building the rule of law with all its features, components and principles, when the rule of law becomes the norm.

References

1. Конституція України від 28.06.1996 р.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text/>.
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.

3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права
16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

**НАПРЯМ 4. ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ
ПАКТІВ 1966 р. У ЧАСТИНІ ОКРЕМИХ ПРАВ ОСОБИ
(DIRECTION 4. PROBLEMS OF IMPLEMENTATION OF
INTERNATIONAL TREATIES OF 1966 IN PART OF
INDIVIDUAL RIGHTS)**

Албу Андрій Аркадійович,
кандидат юридичних наук, викладач кафедри
конституційного, міжнародного та
адміністративного права навчально-наукового
юридичного інституту Прикарпатського
національного університету ім. В. Стефаника
(**Andriy Albu,**
Candidate of law science, lecturer of the
department of constitutional, international and
administrative law of the educational-scientific
law institute, Vasyl Stefanyk Precarpathian
national university)

**Проблеми захисту та реалізації прав та свобод людини і
громадянина в Україні.
(Problems of protection and realization of human and citizen rights
and freedoms in Ukraine)**

Основним показником розвинутості громадянського суспільства є ступінь забезпеченості реалізації прав людини, які визнані загальнолюдською цінністю [1, с.3]. Важливі засади громадянського суспільства в українській державі втілюються дуже повільно, а подекуди і взагалі гальмуються. Це все обумовлено тим, що наша країна ще розвивається, як самостійна і демократична держава. Один із засобів реалізації прав людини полягає у тому, що їх можна захистити у випадку порушення. Конституційне прагнення розвивати і зміцнювати демократичну державу неможливо реалізувати без утвердження в суспільній свідомості і соціальній практиці невідчужуваних прав і свобод людини, нормативного закріплення їх

гарантій. Держава зобов'язана проявляти активність у забезпеченні прав людини, у створенні матеріальних, організаційних, соціальних, політичних та інших умов для найповнішого використання людиною своїх прав і свобод.

Для забезпечення реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина, Конституція і законодавство України передбачають можливість здійснення громадянами певних дій, а також утворення системи органів держави, призначенням якої є допомога громадянам у реалізації і захисті їх прав. Можливості здійснення громадянами певних вчинків щодо захисту власних прав і свобод, система органів, які захищають і забезпечують ці права та свободи утворюють юридичний механізм захисту прав людини. Юридичний механізм захисту прав людини – це можливості здійснення громадянами певних вчинків щодо захисту власних прав і свобод.

Конституція України досить чітко визначає систему органів та посадових осіб різних рівнів, які повинні захищати права і свободи людини і громадянина. Це: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації, підсистема судів загальної юрисдикції та спеціалізованих судів, Конституційний Суд України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокуратура, адвокатура, інші правоохоронні органи України.

Верховна Рада України здійснює захист прав і свобод через законодавчу діяльність шляхом визначення виключно в законах України прав і свобод людини і громадянина, гарантій цих прав і свобод, основних обов'язків громадян; громадянства, правосуб'єктності громадян, статусу іноземців і осіб без громадянства; прав корінних народів і національних меншин; основ соціального захисту; визначення правового режиму власності, правових засад і гарантій підприємництва, правил конкуренції та норм антимонопольного регулювання (пп. 1-3, 6-8 ч. 1 ст. 92 Конституції) [2].

Особливе місце у системі гарантій посідає Президент України. Він зобов'язаний сприяти формуванню відповідних механізмів контролю та забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, а обстоюючи їх, створювати умови нетерпимого ставлення до будь-яких випадків порушення таких прав і свобод.

Основною ефективною формою захисту прав і свобод є судовий захист. Потреба у судовому захисті закономірно впливає з ускладнення характеру структури економічних відносин, зростанні конфліктності і соціальних протиріч у суспільному житті. Закон прямо не передбачає здійснення захисту прав людини Конституційним Судом, але це впливає із його завдань: 1) гарантувати верховенство Конституції України на всій території держави; 2) здійснюючи контроль за відповідністю основному Закону законів та інших правових актів. Конституційний Суд може визнати їх чи окремі їхні положення неконституційними. Такі акти втрачають чинність, а якщо їх дією було порушено конституційні права та свободи, вони фактично поновлюються.

Діяльність з посилення гарантій захисту прав і свобод людини покладено на інститут Уповноваженого з прав людини, який існує в рамках парламентаризму. Зазначена посадова особа заповнює прогалини і компенсує недоліки судових засобів захисту, парламентського та відомчого контролю за адміністративними органами.

Широкими повноваженнями щодо захисту прав і свобод людини наділена прокуратура України при виконанні функцій нагляду за додержанням і застосуванням законів. Діяльність органів прокуратури по вирішенню заяв і звернень громадян, перевірці сигналів преси та інших засобів масової інформації про порушення законності забезпечує своєчасний і кваліфікований розгляд кожного звернення, всебічну перевірку доводів заявника і прийняття на місці правильного рішення, поновлення порушених прав і законних інтересів громадян, притягнення до відповідальності винних осіб.

Забезпечення прав і свобод громадян неможливе без такого інституту, як адвокатура. Адвокат зобов'язаний здійснювати представництво, сприяти захисту прав та законних інтересів громадян і юридичних осіб за їх дорученням в усіх органах, установах, організаціях. Вказана діяльність базується на принципах верховенства права, незалежності, гуманізму, демократизму і конфіденційності. Гарантування суб'єктивних прав людини органами внутрішніх справ проявляється у забезпеченні особистої безпеки громадян; у своєчасному запобіганні злочинам та адміністративним правопорушенням, швидкому і повному їх розкритті, охороні суспільного порядку та забезпеченні суспільної безпеки; захисті власності від протиправних посягань; наданні правової та організаційної допомоги громадянам, посадовим особам й іншим суб'єктам у здійсненні їх законних прав та інтересів [3, с.335].

Таким чином, можна стверджувати, що в нашій країні діє система захисту прав людини, подібна до тієї, що існує у розвинутих демократичних країнах, проте одним із чинником, який стримує захист прав та свобод людини є корупція. Запобігти цьому, можна було б створення незалежного органу контролю, який б реально діяв, а не приховував ознаки корупції. Можливо, при вступі в ЄС такий орган буде, адже органи ЄС ведуть контроль за такими проблемами на міжнародному рівні за міжнародними стандартами і сховатися від покарання буде майже неможливо.

Крім цього, однією із проблем є освіта. Більшість населення навіть і не здогадується якими способами можна захистити свої права і які права вони мають. В Україні немає свідомого правового суспільства. Можливо це зумовлено історично, адже під час становлення державності, українці не вмiли і не жили в умовах справедливості та свободи. Одним із його проявів є ігнорування суб'єктивних прав і законних інтересів конкретних суб'єктів правовідносин, окремих особистостей, цілих спільнот, народу, націй, де право не належить до першорядних цінностей, де воно втратило чи не остаточно свій гуманістичний сенс [4, с. 65]. Способом подолання

цього, можна використовувати ЗМІ, які об'єктивно висвітлювали правову інформацію, та у своїх звернень до населення використовували досвід європейських країн, які чітко розділяють і показують проблеми та можливості прав індивіда, його незалежність від впливу держави та захищеності за допомогою реального діючого механізму прав і свобод людини.

Ще одна негативна риса, щодо реалізації прав і свобод людини, є тотальне копіювання деяких законів законодавства інших країн. Так, в деяких аспектах це плюси, брати приклад з розвинутих і демократичних держав та вкладати їх у правову систему України. Але, бажання політиків без змін перенести права та свободи із світової скарбниці на національним ґрунт є негативним. Набір прав людини не можна автоматично перенести із світової скарбниці цінностей в правову систему України без врахування специфіки, національного менталітету, свідомості українців. Крім того, нормативні акти, прийняті парламентом, повинні бути пронизані шаную до громадянина, справедливого ставлення до нього, тобто принцип гуманізму повинен бути присутній в усій сфері законодавства держави.

Список використаних джерел

1. Філик Н. В. Державно-правові засади громадянського суспільства: автореф. дис. На здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень». К., 2004. 19 с.

2. Конституція України : прийнята 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

3. Погорілко В. Ф. Конституційне право України: Підруч. / За заг. ред. проф. В. Л. Федоренка. 3-тє вид., перероб.; передмова проф. В. В. Коваленка. К.: КНТ; Ліра-К, 2011. 532 с.

4. Колодій А. М. Принципи права України. — К.: Юрінком Інтер, 1998. 208 с.

Биркович Олександр Іванович,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права Ужгородського
національного університету, доктор
юридичних наук, доцент
(Oleksandr Byrkovych,
Doctor of law science, associate
professor, associate professor of theory
and history of state and law, Uzhhorod
National University)

**Право на незалежне судочинство як чинник загальних прав
людини.**

**(The right to an independent judiciary as a factor in universal
human rights)**

Першим суттєвим кроком до створення незалежної української системи судоустрою став Закон України «Про зміни і доповнення Конституції Української РСР» від 24 жовтня 1990 р., яким, українські судові інституції виводилися з підпорядкування загальносоюзних. Саме прийняття цього закону створило умови для затвердження Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні», у відповідності до якого суди отримали право переглядати усі політичні справи, що були прийняті після 1917 р. Це був справді революційний крок, адже суд міг дати оцінку дій влади впродовж останніх 70-ти років. Однак, на практиці, цей закон було важко реалізувати, адже він суперечив чинним нормам права. Судді чи адвокати засуджених осіб були позбавлені доступу до політичних архівів, а самі ув'язнені або перебували у східних регіонах СРСР, або померли, а ті хто вижив і повернулись додому, боялися виступати із черговим звинуваченням влади. Власне тільки завдяки участі громадськості, науковців, впродовж 1990-х рр. було переглянуто десятки-тисяч кримінальних справ і реабілітовано багатьох громадян.

Зміни до Конституції України прийняті в жовтні 1990 р. значно розширили й повноваження органів прокуратури, гарантувавши їм незалежний статус і виключну підпорядкованість Генерального прокурора України Верховній Раді УРСР

Черговим кроком до реформування судоустрою були чергові зміни до Конституції України, прийняті 19 червня 1991 р. Вони, зокрема, передбачали створення системи арбітражних судів. Характерно, що ці зміни ініціювалися не стільки українськими законотворцями, а союзним законодавством, яке через формування системи арбітражних судів розпочало впровадження ідеї збереження союзної федерації.

Тільки після прийняття 24 серпня 1991 р. «Акта проголошення незалежності України», а також проведення 1 грудня 1991 р. всеукраїнського референдум, розпочався реальний процес формування національної системи судоустрою і судочинства. Українські дослідники, вважають, що цими двома історичними подіями вдалося розрізати «пуповину», що пов'язувала судову владу незалежної України та УРСР (СРСР) [7, с. 471]. Ми не зовсім погоджуємося з цим висловлюванням, адже окремі декларування незалежності органів судоустрою реальних змін у порівнянні з радянською епохою не відбулося. В цьому контексті, більш точнішим може бути формулювання Р. Куйбіди та В. Городовенка, які вказують що початок 1990-х рр. суди не мали реальної влади і були складовою адміністративно-командної системи державного управління, як це було в радянський період [3, с. 14; 39]. Як підтвердження цього висловлювання, можуть слугувати дані наведені Д.Шадурою, що об'єктивною умовою реформування системи судоустрою та судочинства було «розширення обсягу нормативного матеріалу і багатократне збільшення кількості цивільних, господарських та адміністративних справ у судах» [8, с. 65].

Характерно, що українські законотворці, усвідомили потребу реформ з огляду на формування системи арбітражних судів, які були абсолютно новим типом органів правосуддя, у зв'язку із визнанням

приватної власності потреби захисту інтересів суб'єктів підприємницької діяльності. Власне, за кілька місяців до проголошення незалежності, у червні 1991 р. було прийнято Закон «Про арбітражний суд», а у листопаді 1991 р. – Арбітражний процесуальний кодекс України [5, с. 88]. Це був спеціалізований суд, що здійснював правосуддя у господарських відносинах, і був абсолютно новим для пострадянської дійсності. Його створення і функціонування продемонструвало здатність і потребу відходу від радянської системи судоустрою.

Власне формування системи арбітражного судочинства стало передумовою до започаткування повноцінної судової реформи, початком якої стало прийняття у 1992 р. «Концепції судово-правової реформи» [1], яка після прийняття у 1996 р. Конституції майже втратила важливість програмного документа, однак деякі положення Концепції деякий час залишалися актуальними.

Передбачені в Концепції зміни реалізовувалися в трьох основних напрямках: вдосконалення і організації форм судочинства; реорганізація органів прокуратури, адвокатури, досудового слідства та юстиції; реформування процесуального законодавства.

Черговим етапом у процесі становлення національної системи судоустрою та судочинства стала прийнята 28 червня 1996 р. Конституція України. У VIII розділі Основного закону «Правосуддя» в статтях 124-131 законодавчо закріплено головні принципи та засади правосуддя в Україні [2]. Так, згідно ст. 124 «правосуддя в Україні здійснюється лише судами» [2].

Завершальний етап реформування судової системи, розпочався у 2014 р. коли після Революції Гідності, назріли не тільки об'єктивні підстави для реформування системи судоустрою, а й до її відповідності запитам суспільства та правосвідомості. Що стало причиною реформування судової системи та прийняття чергової редакції Закону «Про судоустрій та статус суддів» у 2016 р. [6].

Вважаємо, що на підставі тривало історичного досвіду та трьох десятиліть існування національної держави, можна говорити про

наявність в українців чіткої правової культури. Рівень якості судових змін, ми визначаємо на підставі рівня суспільної задоволеності, а також реакцією міжнародної спільноти, яка не менше українців, стимулювала подібні зміни.

Нажаль навіть залучення громадськості до контролю за системою судоустрою не дало тих позитивних змін які очікує громадянське суспільство та міжнародна спільнота. Зокрема, з 2016 р. розпочала роботу Громадська рада правосуддя, основним завданням якої сприяння «Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання, яке проводилось в тому числі в межах конкурсу до Верховного Суду» [4]. Але все в цілому на практиці працює не ефективно та не на належному рівні.

Як висновок можемо стверджувати, що в Україні на законодавчому рівні закріплено право людини на незалежне судочинство. Незалежне та справедливе судочинство як чинник загальних прав людини. Однак, вчинки суддів (корупція, хабарництво, аморальність тощо) визначають авторитет всієї судової гілки влади, що зумовлює необхідність ставати кращою з урахуванням загальнолюдських цінностей. Так як вчинки та слова судді є об'єктом публічної критики. Масове незадоволення українським судочинством через суцільну корупцію та аморальність спостерігається з боку громадян України так і міжнародним організаціями. Тобто, повагу суспільства до судової системи та окремого статусу судді підірвана або зовсім відсутня.

Список використаних джерел

1. Василевич М. В. Напрями реформування судової системи України. Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. 2008. № 3. С. 63-69. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/6464>.

2. Конституція України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

3. Куйбіда Р. О. Реформування правосуддя в Україні: стан і перспективи: Монографія. К.: Атіка, 2004. 288 с.

4. Матат А. Як ОАСК скасовував негативні висновки грд: судові рішення. URL: <https://cedem.org.ua/articles/yak-oask-skasovuvav-negatyvni-vysnovky-grd-sudovi-rishennya/>.

5. Охотницька Н. В. Становлення судової системи України (1991 – 2012 рр.): історико-правовий аспект: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук : 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень; Міністерство освіти і науки України, Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2015. 212 с.

6. Про судоустрій і статус суддів: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст. 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

7. Судова влада в Україні: історичні витoki, закономірності, особливості розвитку / Авт. кол.: В. С. Бігун, І. Й. Бойко, Т. І. Бондарук, К. А. Віслобоков, О. А. Гавриленко, Л. О. Зайцев, А. Ю. Іванова, О. О. Малишев, І. В. Музика, В. Т. Окіпнюк, Є. В. Ромінський, О. О. Самойленко, М. І. Сірий, І. Б. Усенко (кер. кол.), М. Д. Ходаківський, Л. В. Худояр, О. Н. Ярмиш. НАН України. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького; Міжнародна асоціація істориків права. К.: «Видавництво «Наукова думка» НАН України», 2014. 503 с.

8. Шадура Д. М. Цивільна юрисдикція: Дис.... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2008. 223 с.

Біла Софія Романівна,

студентка навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Науковий керівник: завідувач кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника, доцент, кандидат юридичних наук

Розвадовський В. І.

(Sofiya Bila,

student of the educational and scientific law institute, Vasyl Stefanyk Precarpathian national university.

Scientific adviser: candidate of law science, associate professor, head of the department of constitutional, international and administrative law of the the educational and scientific law institute of the Vasyl Stefanyk Precarpathian national university) **Volodymyr Rozvadovskyi**

Практично-прикладні аспекти діяльності прокуратури у сфері захисту неповнолітніх від насильства.

(Practical and applied aspects of the prosecutor's office in the field of protection of minors from violence.)

Прокуратура є невід'ємним елементом правозахисної системи держави. На її вирішальній ролі в кримінальному судочинстві наголошується у Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи від 2000 р. № 19 «Про роль служби публічного обвинувачення у системі кримінальної юстиції»[1 с.3-4].

Прокуратура визнається таким державним органом, який забезпечує правозастосування від імені суспільства у випадку, якщо порушення закону тягне за собою кримінальне покарання,

враховуючи, як права особи, так і дієвість системи кримінального правосуддя.

Правовою основою діяльності прокуратури України є Конституція України, міжнародно-правові договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Закон України «Про прокуратуру», процесуальне законодавство, процесуальні акти, відомчі акти офісу Генерального прокурора України, міжнародно-правові стандарти діяльності прокуратури та ін. Головним орієнтиром у роботі прокуратури щодо захисту прав і свобод людини і громадянина є Конституція України, відповідно до якої «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. (Стаття 3 Конституції України)[2 с.3]

В Основному Законі прописані функції прокуратури України. Прокуратура є єдиною системою, на яку покладається: підтримання державного обвинувачення в суді; представництво інтересів громадянина, неповнолітніх або держави в суді у випадках, визначених законом; нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру,

Згідно із чинною Конституцією України, прокуратура має представляти інтереси громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом, підставою представництва у суді інтересів громадянина є його нездатність самотійно захищати свої порушені права або реалізувати процесуальні повноваження у зв'язку із фізичним чи матеріальним станом, похилим віком, неповнолітніх або з інших поважних причин.

Закон України «Про прокуратуру» надає повноваження органам прокуратури наглядати за дотриманням законів у оперативно-розшуковій діяльності під час проведення досудового розслідування, що є одним з аспектів правового захисту.

Обмежуючи прокурорські функції, цей закон тим самим покликаний гуманізувати діяльність прокуратури, перетворити цю інституцію в елемент захисту саме прав людини в тому числі неповнолітніх, а не волі держави.

Науковці визнають особливим напрямком правозахисної діяльності прокуратури нагляд за дотриманням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах та застосуванні інших заходів примусового характеру, що обумовлюють обмеження особистої свободи громадян. Одним із завдань прокуратури є охорона прав та інтересів осіб, що перебувають у місцях позбавлення волі та інших осіб, що тимчасово обмежені у свободі, а тому не мають можливості захищати свої права самостійно.

Згідно із пунктом 9 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України, у прокуратури залишилось виконання функції нагляду за дотриманням і застосуванням законів у межах діючого законодавства та функція попереднього слідства до введення в дію законів, що регулюють діяльність державних органів стосовно контролю за дотриманням законів та до створення системи досудового слідства і введення в дію законів, що регулюють його функціонування [2 с. 72].

На сьогоднішній день прокуратура здійснює нагляд за дотриманням законів та розслідування діянь, що містять ознаки злочину, оскільки до теперішнього часу приписи зазначеного конституційного положення лишаються невиконаними.

Напрямок роботи прокурорської системи і окремих органів прокуратури походить від правоохоронної функції держави, тобто її діяльності із забезпечення охорони конституційного ладу, прав і свобод громадян, законності і правопорядку, всіх суспільних відносин, врегульованих правом.

Окрім цього, прокуратура долучається до забезпечення реалізації регулятивної та охоронної функції права.

Науковці наголошують на обов'язковості дотримання демократичних принципів під час реалізації усіх прокурорських функцій, адже без них можливий відхід від демократії.

Не можемо погодитися з думкою, що в умовах збільшення злочинних проявів і правового нігілізму, а також неусталеного діючого законодавства України «прокуратура України повною мірою зберігає свою роль і значення як структура, правозахисна діяльність якої спрямована на зміцнення законності і правопорядку».

На наш погляд, прокуратура України, на жаль, не справляється з покладеними на неї правозахисними обов'язками в повній мірі. Іноді вона навпаки сприяє зростанню злочинності в сьогоднішній Україні.

Головною метою прокурорського нагляду у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина є досягнення такого становища, коли ці права і свободи реально дотримуються усіма органами влади і посадовими особами. Коли громадяни впевнені, що їх інтереси надійно захищені, і що у разі порушення їхніх прав, вони можуть розраховувати на допомогу відповідних державних органів, у тому числі і органів прокуратури.

Провідну роль у системі прокурорської діяльності займають також функції прокуратури з питань захисту інтересів дітей та протидії насильству, які регламентовані Наказом офісу Генерального прокурора України «Про особливості виконання функцій прокуратури з питань захисту інтересів дітей та протидії насильству» від 04.11.2020 року № 509 [3 с. 4] Згідно зазначеного акту, безпосереднє виконання функцій прокуратури щодо захисту інтересів дітей та протидії насильству було доручено прокурорам, які мають високі моральні, ділові та професійні якості (так званим «ювенальним прокурорам»). При цьому, основними принципами роботи ювенальних прокурорів виступають: 1) отримання дітьми інформації про їхні права, забезпечення вільного доступу дітей до правосуддя та можливості повідомляти про факти порушення їхніх прав; 2)

забезпечення найкращих інтересів дитини; 3) повага до гідності дитини та її захист від дискримінації; 4) захист дитини від усіх форм насильства, зловживань, включаючи сексуальні, особливо з боку батьків, опікунів (піклувальників) чи інших осіб, які турбуються про дитину, а також її експлуатації.

Крім того, ювенальні прокурори також повинні забезпечити виконання своїх функцій у наступних сферах:

1) у сфері охорони дитинства;

2) у справах, в яких неповнолітня особа залучена до провадження як потерпілий або є особою, права та інтереси якої порушено чи може бути порушено внаслідок вчинення кримінального правопорушення;

3) у справах щодо неповнолітньої особи, у тому числі, якщо кримінальне провадження здійснюється щодо декількох осіб, хоча б одна з яких є неповнолітньою, стосовно особи, яка не досягла віку кримінальної відповідальності.

Отже, враховуючи усе вищенаведене, доцільно акцентувати увагу на двох наступних основних аспектах:

1) виникає необхідність у подальшому реформуванні діючої загальної системи органів прокуратури України (з урахуванням територіальних, організаційних та функціональних аспектів);

2) існує необхідність подальшого розвитку інституту ювенальної прокуратури в Україні.

Список використаних джерел

1. Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи від 2000 р. № 19 «Про роль служби публічного обвинувачення у системі кримінальної юстиції» Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 724 засіданні заступників міністрів 6 жовтня 2000 року.

2. Конституція України від 28.06.1996 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> .

3. Наказ офісу Генерального прокурора України «Про особливості виконання функцій прокуратури з питань захисту інтересів дітей та протидії насильству» від 04.11.2020 року № 509.

Бринська Ярина Ігорівна,
студентка навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.
Науковий керівник: викладач, кандидат юридичних наук **Албу А. А.**
(Yaryna Brynska,
student of the educational and scientific law institute, Vasyl Stefanyk Precarpathian national university.
Scientific adviser: lecturer, candidate of law science **Andrii Albu)**

Право на працю. **(The right to work)**

З юридичної точки зору працю можна розглядати в широкому і вузькому розумінні. У широкому розумінні праця – це первинно необхідна, суспільно корисна діяльність, пов’язана з реалізацією унікальних властивостей людини шляхом її творчого і фізичного самоствердження, що породжує особливий вид суспільних відносин та потребує у зв’язку із цим правового регулювання. У вузькому розумінні праця – це цілеспрямована діяльність людини задля створення матеріальних і духовних благ з метою задоволення її потреб та інтересів. Оскільки праця відіграє значну роль в житті кожного, право на працю потребує детального та всебічного розгляду [1, ст.139].

З наукових позицій актуальність питання права на працю зумовлена насамперед реформою і динамікою трудового законодавства. Наразі реалізація права на працю пов’язана з низкою гострих проблем, таких як дискримінація працівників, обмеження або утиск трудових прав, оплата праці, безробіття, трудова міграція. Оскільки право на працю є провідним питанням у сфері трудових відносин, то відповідно йому, як основоположному праву людини, приділяється особлива увага як на національному, так і на

міжнародному рівні. Саме тому це питання є нагальним, повинно всебічно і принципово досліджуватися [2, ст.210-211].

Право на працю - одне з фундаментальних прав людини, встановлене міжнародно-правовими актами і визнане усіма державами світу, яке належить до групи соціально-економічних прав людини, і ця подвійність - економічна та соціальна складові - свідчить про комплексний характер названого права [4].

Вперше на світовому рівні право на працю було зафіксовано статтею 23 Загальної декларації прав людини [7], у ній містяться положення про те, що кожна людина має право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі і сприятливі умови праці та на захист від безробіття [1, с.140].

Подальше відображення знаходимо у Міжнародному Пакті про економічні, соціальні та культурні права [11], в статті 6 якого сказано, що держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право на працю, що включає право кожної людини дістати можливість заробляти собі на життя працею, яку вона вільно вибирає або на яку вона вільно погоджується [1, с.140].

У Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [9] акцент зроблено не на праві на працю загалом, а на забороні рабства і примусової праці. Визначено таке: нікого не можна тримати в рабстві або в підневільному стані; ніхто не може бути присилуваний виконувати примусову чи обов'язкову працю [1, с.140].

Серед регіональних актів варто ще виділити Європейську соціальну хартію 1996 року [6]. Європейська соціальна хартія зосереджує увагу на обов'язках держави зі створення умов для високої стабільної зайнятості та підвищення кваліфікації працівників, містить перелік прав працівників та їхніх сімей, а також наголошує на вільному виборі професії як на ключовому факторі успішної реалізації права на працю [1, с.140].

За радянських часів право на працю пов'язувалося з обов'язком держави забезпечити роботою всіх працездатних громадян.

Положення Конституції УРСР 1978 р. розглядали працю як невід'ємне право, і як почесний обов'язок кожного громадянина. Норми Кримінального кодексу УРСР 1961 р. закріплювали відповідальність за ухилення від суспільно корисної праці [1, с.141].

Сьогодні право на працю зафіксовано статтею 43 Конституції України [10], де прописано, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно вибирає або на яку вільно погоджується. Право вільно розпоряджатися своїми здібностями до праці означає, що особа сама вирішує, чи займатися трудовою діяльністю чи ні. Незайнятість не тягне за собою юридичної відповідальності [1, с.141].

Якщо порівнювати визначення, що містяться в Конституції України [10] та Кодексі законів про працю [8], то очевидно, що вони дещо по-різному трактують це право. Головна складність полягає в тому, що відсутня єдина термінологія. Основний Закон використовує категорії «заробляти на життя», «праця, яку вільно обирає чи на яку вільно погоджується», тоді як у Кодексі законів про працю віднаходимо «одержання роботи», «вільний вибір професії, роду занять і роботи», що свідчить про застарілий підхід і невідповідність як актам міжнародного законодавства, так і Конституції України [1, с.142].

Проектом Трудового кодексу № 1658 [13] в статті 20 передбачено широкий перелік основних прав працівника. Варто наголосити, що він лишається відкритим. У проекті Закону України «Про працю» № 2708 [12] відсутнє визначення права на працю. Крім того, немає чіткого переліку прав працівника – лише окремі складники. Проект закону «Про працю» дуже звужує, порівняно з чинним Кодексом законів про працю та проектом Трудового кодексу, перелік прав працівника [1, с.143].

Варто зазначити, що право на працю різниться його нормативною фіксацією в зарубіжних державах. Наприклад, США, Великобританія, Канада, Австрія, Норвегія, Данія тощо взагалі не приділяють уваги нормативній фіксації цього права, оскільки це

право вважається невід'ємним, тобто таким, що не піддається сумніву, правом кожної людини, і посягання на нього є недопустимим. У країнах колишнього соціалістичного табору, зокрема у Польщі, Угорщині, Білорусі, Молдові, конституційне право людини на працю закріплюється досить широко, з встановленням цілої системи юридичних гарантій [2, с.212-213].

На жаль, сьогодні в Україні маємо доволі високий рівень безробіття, який залишається однією із проблемних сфер гарантування трудових прав. Проте є певні позитивні зрушення в цій сфері. Якщо посилались на дані Державної служби статистики України та порівнювати статистику з березнем 2020 року та станом на вересень 2021 року, то кількість безробітних в Україні знизилася. Рівень безробіття серед робочої сили віком від 15–70 років становив по 10,1% у 2020 році, а у 2021 - становить 9,3% [14,15].

Не меншою проблемою є низький рівень оплати праці та наявність значної заборгованості по виплаті заробітної плати. За даними Державної служби статистики, у січні 2021 середня зарплатня українців становила 12 337 грн. (406 €). Скажімо, у Фінляндії це €2,696, Франції €2,400, Польща €1297. Різниця є, і на жаль, велика [16].

Не рідко зустрічаються випадки виробничого травматизму на підприємствах, що відображає те, що часто заходи щодо безпеки праці не були ефективними і потребують вдосконалення, щоб максимально забезпечити безпеку людей [5]. За 2020 рік порівняно з 2019 роком кількість страхових нещасних випадків збільшилась на 51,3 % (з 4394 до 6646), кількість смертельно травмованих осіб зменшилась на 4,1 % (з 410 до 393) [17].

Україна переживає бум внутрішньої та зовнішньої трудової міграції. Війна на Донбасі та анексія Криму стимулювали мільйони українців шукати кращої долі. За статистикою, яку наводять демографи, на заробітки за кордон за останні 20 років виїхало від 7 до 15% економічно активних громадян [5]. Тим більш, що нині освіта

української молоді за кордоном доволі часто перетворюється на канал її трудової еміграції [3].

Таким чином, право на працю є правом кожного, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно вибирає або на яку вільно погоджується. Закріплення його здійснюється як на міжнародному рівні, так і на національному. Відображення в Конституції України права на працю підкреслило його важливість. Стоїть питання уніфікації визначення категорії «права на працю», адже воно різниться в Основному законі та в Кодексі законів про працю України. Крім того, є необхідність в оновленні законодавства. Аналізуючи вищезгадану інформацію було виявлено, що в конституціях зарубіжних країн законодавець нерідко вибирає саме категорію «право на працю» для закріплення правомочності громадян у сфері праці. Маємо проєкт Трудового кодексу та проєкт закону «Про працю». Ці акти є гранично різними. Якщо в першому закріплено право на працю та перелік прав працівника, який надалі допоможе ефективно реалізувати таке право, то в другому відсутня навіть згадка про право на працю. Лише віднаходимо окремі гарантії. Вважаю, що проєкт закону «Про працю» потребує перегляду і доопрацювання. Вищезгадані статистичні дані дають змогу задуматися над усіма цими проблемами і їх потрібно якнайшвидше вирішити.

Список використаних джерел

1. Дейнека Віолета. Генеза і сутність права на працю / Віолета Дейнека. // Щомісячний науково-практичний юридичний журнал «Підприємництво, господарство і право». – 2020. - №2. – С.139-144. – Режим доступу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/2/24.pdf>

2. Клецова Н. Наукове дослідження права на працю: порівняння міжнародного досвіду та актуальна практика ЄСПЛ. / Клецова Н., Волченко Н., Казбан А. // Щомісячний науково-практичний юридичний журнал «Підприємництво, господарство і право». – 2021.

- №6. – С.210-215. – Режим доступу: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2021/6/34.pdf>

3. Кулицький С. Проблеми розвитку ринку праці в Україні [Електронний ресурс] / С. Кулицький // Україна: події, факти, коментарі. – 2017. – № 21. – С. 56–69. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2017/ukr21.pdf>

4. Швед С. Право людини на працю і державні гарантії його забезпечення / С. Швед // Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://eco.cg.gov.ua/index.php?id=322257&tp=0>

5. Щербатюк М. Право на працю. Публікація «Українська Гельсінська спілка з прав людини. – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/pravo-na-pratsyu-m-scherbatyuk/>

6. Європейська соціальна хартія / Рада Європи. 1961 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_300#Text

7. Загальна декларація прав людини. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН. № 217 від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

8. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. Дата оновлення: 24.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи. 04.11.1950 р. Урядовий кур'єр. 2010. № 215. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

10. Конституція України : прийнята 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

11. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права: Пакт ООН від 16 грудня 1966р. Дата оновлення: 19.10.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text

12. Проект закону України «Про працю» від 28.12.2019 № 2708. Дата оновлення: 28.12.2019. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67833

13. Проект Трудового кодексу України від 27.12.2014 № 1658.
Дата оновлення: 07.02.2019. URL:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221

14. Зайнятість та безробіття населення в IV кварталі 2020 року / Статистичні дані Державної служби статистики України/ Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2021/03/33.pdf>

15. Зайнятість та безробіття населення в II кварталі 2021 року / Статистичні дані Державної служби статистики України/ Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2021/09/116.pdf>

16. Середня заробітня плата в Україні / Статистичні дані Державної служби статистики України/ Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-56496903>

17. Стан виробничого травматизму / Статистичні дані Державної служби України з питань праці / Режим доступу: <https://dsp.gov.ua/stan-vyrobnychoho-travmatyzmu/>

Гаврилюк Микола Петрович,
студент навчально-наукового
юридичного інституту Прикарпатського
національного університету ім. В.
Стефаника.

Науковий керівник: доцент, кандидат
юридичних наук **Петровська І. І.**

(Mykola Gavrilyuk,
student of the educational and scientific
law institute, Vasyl Stefanyk Precarpathian
national university.

Scientific adviser: candidate of law
science, associate professor, **Iryna
Petrovska)**

Питання запровадження інституту подвійного громадянства в Україні.

(The issue of introducing the institution of dual citizenship in Ukraine)

Проблема біпатризму в Україні існує вже давно, однак за нинішніх обставин дане питання є дуже важливим. Збройна агресія з боку Російської Федерації, тимчасова окупація Автономної Республіки Крим та частини території Донбасу, масова еміграція громадян в держави Європейського Союзу, – все це на сьогоднішній день є великою загрозою національній безпеці, а також напряму зв'язано з питанням подвійного громадянства.

На сьогодні питання подвійного громадянства в Україні регулюється чинною Конституцією України [1], Законом України «Про громадянство України» від 16.07.2021р. [2], а також міжнародними договорами України. Подвійне громадянство в Україні не визнається на законодавчому рівні, так в статті 2 Закону України «Про громадянство України» передбачено, що законодавство України про громадянство ґрунтується на принципі єдиного громадянства [2].

Водночас, у світі зараз постає питання врегулювання взаємозв'язків держав із діаспорами. Все більше держав надають

можливість представникам діаспор набути громадянство історичної Батьківщини. Цей процес відбувається і в Україні. Так, Законом України «Про закордонних українців» [3] було запроваджено статус закордонного українця з видачею відповідного посвідчення. Отримання такого статусу надає право на спрощення процедури в'їзду та порядку імміграції до України представників української діаспори. Закордонними українцями вважаються громадяни держав, з якими Україна має договори про візовий режим, на підставі такого посвідчення, мають право на безкоштовне оформлення багаторазової візи для відвідання України без надання відповідного запрошення терміном дії на 5 років [4].

З іншого боку, суміжні до нас держави, такі як Румунія, Угорщина, Польща впровадили спрощену процедуру набуття громадянства особами які мають певний зв'язок з даними державами. Тобто постійно проживають на територіях, які колись належали цим державам, або ж мають певні родинні чи історичні зв'язки. За даними із публічних ЗМІ близько 1 млн українців, які проживають на прикордонних територіях (Прикарпаття, Закарпаття, Львівська область, Буковина) набули громадянство суміжної держави [4].

На протилежному боці території нашої держави відбувається масова видача паспортів Російської Федерації на тимчасово окупованих територіях Криму і Донбасу. За підрахунками різних експертів, кількість виданих російських паспортів перевищує п'ятсот тисяч, і їх кількість тільки зростає. У контексті «паспортного» політичного конфлікту з Угорщиною та агресії Російської Федерації проти України це створює пряму загрозу територіальній цілісності нашої держави.

Крім того, в Україні існують зафіксовані факти біпатризму серед державних посадовців. З повідомлень українських ЗМІ багато українських чиновників мають по 2-3 іноземних паспортів. Так, олігарх і колишній голова Дніпропетровської ОДА Ігор Коломойський зізнався, що має крім українського ще 2 іноземних громадянства. Колишній прокурор Спеціалізованої антикорупційної

прокуратури Роман Сімків у судовому засіданні продемонстрував документи про отримання Насировим паспорта Великобританії і попросив суд долучити їх до справи. Крім того, прокурори заявили, що мають інформацію про отримання головою Державної фіскальної служби громадянства Угорщини. І такі випадки не є поодинокими. Наявність у чиновників паспортів інших держав підкреслює наявні колізії в законодавстві, відповідно демонструючи громадянам відсутність дієвого механізму протидії біпатризму [6].

Аналіз законодавства України щодо врегулювання питань подвійного громадянства дозволяє зробити висновок щодо наявності у ньому значних прогалин. Слід зазначити відсутність у нормативно-правових актах чіткого визначення біпатризму. Зокрема, у Законі України «Про громадянство України» серед принципів державної політики у сфері врегулювання питань громадянства відсутній принцип недопустимості таких випадків. Більше того, даний Закон містить перелік випадків, за яким дозволяється подвійне громадянство. Так, зокрема, це стосується випадку «недобровільного» набуття подвійного громадянства дитиною при народженні (за громадянством своїх батьків, якщо вони є громадянами різних держав), закріпленому ст.19 вказаного Закону. Добровільне набуття громадянства іншої держави є підставою для втрати українського громадянства. Проте даний процес не відбувається автоматично. Національним законодавством не розроблено механізми попередження виникнення подвійного громадянства.

Зокрема, слід зазначити, що Закон України «Про громадянство України» не встановлює порядку декларування громадянами України наявності в них громадянства іншої держави, оскільки в Україні відсутні форми фіксації подвійного громадянства. Наразі багато країн (Ізраїль, Румунія, Угорщина та ін.) не видають довідок про подвійне громадянство. Отже, довести факт наявності подвійного громадянства у громадянина України практично неможливо.

При цьому, даним Законом закріплено притягнення громадянина України до адміністративної відповідальності за неподання або несвоєчасне подання заяви про отримання ним громадянства іншої держави із копією документа, що підтверджує факт наявності подвійного громадянства. Адміністративна відповідальність за таке порушення настає у вигляді накладення штрафу. При цьому, у відповідності до Конституції України, особа не може бути притягнута до юридичної відповідальності двічі за одне й те саме правопорушення. Таким чином, сплата штрафу одноразово фактично дозволяє мати подвійне громадянство [5. с.178-179].

Водночас повна заборона в Україні подвійного громадянства на тлі економічного занепаду і триваючих бойових дій може призвести до відмови (втрати) переважною більшістю вже існуючих біпатридів від громадянства не іншої держави, а України. А постійне проживання (у тому числі компактне) на території України значної кількості таких іноземних громадян – представників відповідних національних меншин може лише підвищити загрозу національній безпеці, ускладнити роботу органів публічної влади на місцевому рівні та відносини з сусідніми державами, заохочуватиме їх до втручання у внутрішні справи України. Примусове ж позбавлення громадянства України біпатридів, які постійно проживають закордоном (діаспора, трудові мігранти, мешканці невизнаного Придністров'я), матиме наслідком втрату ними зв'язку з Україною [6].

Отже, проблема подвійного громадянства в Україні актуальна як ніколи раніше внаслідок впливу як внутрішніх, так зовнішніх чинників. Активна еміграція працездатного населення, збройна агресія Російської Федерації, сепаратистські настрої національних меншин, все це створює значну загрозу національній безпеці та територіальній цілісності України. А значить, потребує негайного правильного вирішення. На наш погляд, таким рішенням може бути лише запровадження оновленої законодавчої бази, щодо інституту подвійного громадянства, яка буде визначати коло осіб які матимуть

право на набуття громадянства України або ж іншої держави як другого (діаспори, закордонні інвестори, науковці), визначатиме дієвий механізм покарань за зловживання таким правом, а також заборона державним службовцям перебувати на службі маючи інше громадянство окрім громадянства України.

Список використаних джерел

1. Конституція України зі змінами і доповненнями від 01.01.2020 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.12.2021)
2. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text> (дата звернення 15.12.2021)
3. Про закордонних українців: Закон України від 06.06.2012р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1582-15#Text> (дата звернення 15.12.2021)
3. Ананьїн О. «Проблема біпатризму в Україні» (правова регламентація та перспективи вирішення). Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Юридичні науки. 2019. Вип.4.
4. Радченко О.І. Заборона полігромадянства в Україні: перспективи запровадження та ймовірні наслідки. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми: тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 трав. 2019 р.). Харків: ХНУВС, 2019. С. 178-179.
5. Подвійне громадянство в Україні та світі: вигоди, ризики і перспективи. URL: <https://ckp.in.ua/articles/18870> (дата звернення 15.12.2021)
6. Які правові наслідки виявлення випадків подвійного громадянства? Державна міграційна служба України. URL: <https://dmsu.gov.ua/faq/pitannya-gromadyanstva/yaki-pravovi-naslidki->

viyavlennya-vipadkiv-podvijnogo-gromadyanstva.html (дата звернення
15.12.2021)

Загурський Олександр Богданович,
доцент кафедри управління та
адміністрування Івано-Франківського
навчально-наукового інституту менеджменту
Західноукраїнського національного
університету, доцент, кандидат юридичних
наук, науковий консультант центру
дослідження конституційної юстиції
Прикарпатського національного
університету ім. В. Стефаника
(Oleksandr Zagursky,
candidate of law science, associate professor
of the department of management and
administration of Ivano-Frankivsk educational-
scientific institute of management of the
Western Ukrainian national university, associate
professor, scientific consultant of the centre for
constitutional justice research of Vasyl Stefanyk
Precarpathian national university)

**Стратегічний розвиток громади в умовах децентралізації.
(Strategic development of the community in the context of
decentralization)**

У посткомуністичних країнах однією з найважливіших соціальних програм є створення та розвиток суб'єктивності місцевих та регіональних суспільств. Перш за все, мова йде про зміну особливо освіченого менталітету суспільства, що в багатьох випадках є найважливішим бар'єром, що заважає успішному розвитку територій. Ця мета може бути одним з основних аргументів для відбудови територіального устрою цих країн. Його сенс полягає у збільшенні участі місцевих та регіональних громад у здійсненні влади шляхом посилення ролі місцевих органів влади.

Децентралізація, що трактується як конституційна структура відносин між суб'єктами публічного права, визначає організацію

виконавчої влади. Конституційний принцип децентралізації, що тлумачиться у поєднанні з іншими конституційними принципами, і, зокрема, з принципом субсидіарності – призводить до зобов'язання створити конкретні системи завдань і компетенцій, що зводиться до формули “перенесення державних завдань зверху вниз” на нижчі ланки їх виконання [1].

В контексті аналізованих структурних питань державного апарату його слід трактувати як принцип, що вимагає побудови структур знизу, а його дотримання повинно бути помітним в інституційних та організаційних рішеннях.

Принцип децентралізації публічної влади заснований на повазі до громад місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування є невід’ємною частиною державного устрою з конституційно гарантованою незалежністю одиниць місцевого самоврядування як суб’єктів права та децентралізованих суб’єктів публічної влади.

Це вираз сучасного підходу до державного управління, елемент сучасної організації та функціонування держави з децентралізованою структурою, який не можна ігнорувати при формуванні сучасних структур для організації діяльності.

Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні визначено два етапи реалізації реформи та часові рамки їх проведення: підготовчий етап (2014 рік) та другий етап (2015-2017 рр.).

Разом з тим, зазначених строків дотримано не було в силу різних обставин та причин. Тому на сьогодні Урядом запроваджено новий план-графік впровадження реформи. До середини 2020 року має відбутися формування спроможних територіальних громад, яке б відповідало вже прийнятому закону про адміністративно-територіальний устрій в Україні.

Принцип добровільності, при цьому, залишається базовим. З 2018 року розпочалася також реорганізація районів та формування адміністративних округів як тимчасової територіальної основи для організаційної побудови територіальних одиниць центральних

органів виконавчої влади з урахуванням конфігурації госпітальних округів, а також переформатування самої мережі територіальних органів центральних органів виконавчої влади, райдержадміністрацій та їх структур [2-4].

Прикладом такого всеохоплюючого, конкретного, роздільного розподілу державних завдань, нормативно відокремленої сфери діяльності суб'єктів державної влади, включаючи всі рівні здійснення публічної влади, є сфера політики розвитку [5].

Проведення політики розвитку охоплює державні завдання, що виконуються в національному масштабі, одночасно в регіональному та місцевому вимірі, створюючи тісні стосунки між суб'єктами державного виконавчого апарату, який зобов'язаний досягти статутної мети, яка полягає у забезпеченні стійкого розвитку країни, соціально-економічний, регіональний та просторового розвитку, підвищення конкурентоспроможності економіки та створення нових робочих місць у національному, регіональному або місцевому масштабі.

Основні передумови централізації і децентралізації влади зображено в табл. 1.

Таблиця 1

Основні передумови централізації і децентралізації влади

№ з/п	Особливості	Централізація	Децентралізація
Передумови для централізації та децентралізації			
1	Функції представницьких установ	Сильна присутність держави	Функціонування демократії є необхідне
2	Потужності	Концентрація потужностей на центральному рівні	Обов'язкові локальні технічні можливості
3	Організації громадянського суспільства	Втручання тільки у формі типу порад на центральному рівні	Організації громадянського суспільства також імплантовані у різні рівні управління
Сприятливі умови			
4	Сприятливі умови	Якщо політика централізації є оправданою	Якщо потреби на місцевому рівні відповідних

		в сучасних умовах	конкретних умов кожної території вимагають диференціації політики
5		Якщо доводиться стикатися з ситуаціями, що вимагають швидкої і скоординованої інтервенції на центральному рівні (у ситуації війни, стихійного лиха)	Якщо місцева мобілізація влади – це вирішальний фактор успіху політики

Примітка: складена автором за [6].

Тим не менше можемо виокремити такі недоліки децентралізування влади, зокрема:

- 1) автономізація цілей;
- 2) реалізації одиночних амбіцій;
- 3) загроза монополістичної позиції держави у окремих сферах;
- 4) дезінтеграція публічної діяльності;
- 5) укладення координації державного та місцевого рівнів.

Таким чином, адміністративна децентралізація, навпаки, полягає у виділенні та точному визначенні обсягу завдань, покладених на нижчі рівні, та оснащенні їх адміністративними інструментами, що дозволяють реалізувати доручені їм завдання. Факторами, що впливають на обсяг та форму адміністративної децентралізації, є насамперед територіальна система (єдині та складні держави) та прийнята модель місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України . Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е. Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні». DESPRO. К.: ТОВ «Софія». 2012. 128 с.

2. Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України № 157-19 від 5.02.2015 р. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=%D0%B2%D1%80%D1%83>. (дата звернення: 30.11.2021). Назва з екрану.

3. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад. Постанова Кабінету Міністрів України № 214 від 8.04.2015 р. URL: <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=%D0%B2%D1%80%D1%83>. (дата звернення: 30.11.2021). Назва з екрану.

4. Про співробітництво територіальних громад. Закон України № 1508-VII від 17.06.2014. URL: <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=%D0%B2%D1%80%D1%83>. (дата звернення: 30.11.2021). Назва з екрану.

5. J. Jeżewski Idea demokracji w przekształceniach samorządu terytorialnego. „Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny” 77, 2015, z. 3 (Polska – 25 lat samorządu terytorialnego), S. 65-78.

6. Дорош У. До визначення поняття децентралізації влади. Ефективність державного управління. 2017. Вип. 3 (52). Ч. 1. С. 130-137.

Кіщук Віталіна Євгенівна,
студентка навчально-наукового
юридичного інституту Прикарпатського
національного університету ім. В.
Стефаника.

Науковий керівник: викладач
Саветчук Н. М.

(Vitalina Kishchuk,
student of the educational and scientific law
institute, Vasyl Stefanyk Precarpathian
national university.

Scientific adviser: lecturer **Nataliya
Savetchuk)**

Право на віросповідання: питання реалізації в Україні. (The right to religion: issues of implementation in Ukraine)

На шляху становлення України як правової держави особливого значення набуває питання повного й ефективного гарантування прав людини. Наша держава радикально активізувала процес їхнього визнання й удосконалення юридичних засобів для ефективної реалізації, охорони та захисту. Одним із таких загальносоціальних прав людини є її свобода віросповідання, що є основою для багатьох інших особистісних і культурних прав.

Основою свободи віросповідання є віра, яку людина здатна проявляти у процесі духовного і фізичного розвитку. На даному етапі розвитку суспільства зміст свободи віросповідання як фундаментальної, природної можливості людини найбільш повно відображений в основних міжнародних документах із прав людини, а саме: у Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, Декларації ООН про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на підставі релігії чи переконань, Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод тощо.

На підставі аналізу цих міжнародних документів із прав людини можна сформулювати визначення поняття свободи віросповідання

таким чином, що це можливість людини мати, приймати, змінювати, сповідувати релігійні або інші переконання, здобувати релігійну та/або світську освіту й утримуватися від окремих дій, несумісних із релігійними чи іншими переконаннями людини[9].

Найбільше уваги захисту релігійної свободи було приділено в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права. У цьому документі проголошується, що кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії. Це право включає в себе свободу мати чи приймати релігію або переконання на свій вибір і свободу сповідувати свою релігію та переконання як одноосібно, так і спільно з іншими, публічно чи приватно, у відправленні культу, виконанні релігійних і ритуальних обрядів. Ніхто не повинен зазнавати примусу, що принижує його свободу мати чи приймати релігію або переконання на свій вибір. Свобода сповідувати релігію або переконання підлягає лише обмеженням, які встановлено законом і які є необхідними для охорони суспільної безпеки, порядку, здоров'я і моралі, так само як і основних прав та свобод інших осіб. У цьому ж документі йдеться про неприпустимість дискримінації людини через її релігійні погляди, та поважається право людини на альтернативну військову службу саме через релігійні переконання [3].

В Україні за період її незалежності сформований ефективний механізм юридичного забезпечення свободи віросповідання, який є комплексним інститутом законодавства, до структури якого входять такі нормативно-правові акти як: Конституція України, Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації», Закон України «Про альтернативну (невійськову) службу та інші.

У Конституції України закріплено, що кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. У ст.35 Конституції України проголошені також такі важливі принципи: церква і релігійні організації відокремлені від держави, а школа – від

церкви; жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова [2]. У Законі України «Про свободу совісті та релігійні організації» проголошується, що «кожному громадянину в Україні гарантується право на свободу совісті. Це право включає свободу мати, приймати і змінювати релігію або переконання за своїм вибором і свободу одноособово чи разом з іншими сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, відкрито виражати і вільно поширювати свої релігійні або атеїстичні переконання [6]. Закон України «Про альтернативну (невійськову) службу» закріплює, що «право на альтернативну службу мають громадяни України, якщо виконання військового обов'язку суперечить їхнім релігійним переконанням, і ці громадяни належать до діючих згідно із законодавством України релігійних організацій, віровчення яких не допускає користування зброєю» [5].

Як зазначає Л. В. Ярмол, юридичний механізм забезпечення свободи віросповідання людини – це система юридичних засобів реалізації, охорони та захисту свободи віросповідання[9]. Цей механізм ґрунтується на національному законодавстві України, де проголошується і визнається свобода віросповідання людини; юридичних засобах реалізації, охорони та захисту свободи віросповідання.

Одним із найважливіших аспектів правового регулювання релігійних відносин, механізму реалізації права на свободу віросповідання в Україні, як визначає Є. В. Ткаченко, є чітке юридичне визначення засад взаємовідносин держави та церкви [8]. Перш за все, як наголошує науковець Г. Л. Сергієнко, відносини держави та церкви в Україні в релігійній сфері визначаються світським характером держави, що означає: держава, її органи та посадові особи не мають права втручатись у визначення особою свого ставлення до релігії, формувати і контролювати його, вести облік за цією ознакою чи примушувати особу діяти на користь певного об'єднання віруючих; держава не ототожнює себе з жодною релігією чи групою віруючих, жодним переконанням чи об'єднанням

його прихильників, не виступає від імені або проти будь-кого з них, не має права підтримувати будь-яку сторону в міжрелігійних конфліктах; держава не повинна ставитися до організацій, заснованих з метою реалізації права на свободу релігії, менш сприятливо, ніж до світських об'єднань громадян [7, с.11]. Крім того, на думку Д. О. Вовка, світська держава не втручається у справи богословського характеру, зміст віровчень, обрядів, церемоній, внутрішню церковну ієрархію та систему управління, включаючи нормативний елемент, а також у навчально-виховний процес закладів освіти об'єднання віруючих [1, с.92].

Виходячи із зазначених положень, релігійні організації як інститути громадянського суспільства є автономними утвореннями і саме тому ні держава, ні її органи, ні територіальні громади, ні органи місцевого самоврядування не мають права визначати на центральному чи локальному рівнях пріоритетною або обмежувати ту чи іншу релігію, надавати особливий захист та юридичний статус тій чи іншій релігійній організації, втручатися у її діяльність. Обмеження ж реалізації права на віросповідання можливе лише на підставі закону і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я або захисту прав і свобод інших людей [4, с.29].

Як зазначає Л. В. Ярмол, діяльність нашої держави щодо забезпечення свободи віросповідання повинна здійснюватись у таких напрямках: законодавче проголошення свободи віросповідання; обов'язкова реєстраційна діяльність всіх релігійних організацій; встановлення меж поведінки, за які не можуть виходити прихильники будь-якої віри, у відповідності до міжнародних стандартів; захист свободи віросповідання тощо. Звичайно, позитивні зрушення в цьому напрямку є. Такими позитивними тенденціями у сфері юридичного забезпечення свободи віросповідання в Україні є наступні: створення нормативно-правової бази з питань свободи віросповідання; передача державою у власність та в користування релігійним організаціям культових

споруд; упровадження капеланської служби у Збройних силах та Національній гвардії; можливість громадян звертатися до парламентського омбудсмена, Конституційного Суду України, Європейського суду з прав людини з питань захисту свободи віросповідання [9].

Таким чином, свобода віросповідання як природне право людини – це можливість людини мати і сповідувати релігійні переконання, здобувати релігійну освіту, а також утримуватися від деяких несумісних дій щодо релігійних переконань людини. Тому законодавство України закріплює свободу кожного сповідувати релігію, яку особа вважає найбільш прийнятною і бажаною. Релігійна ситуація в Україні характеризується наявністю багатоконфесійності, що призводить до виникнення суперечностей між різними конфесіями. Досягнути єдності можливо тільки шляхом примирення за допомогою богословських і правових засобів, а також за допомогою милосердя та віротерпимості у взаєминах між представниками різних конфесій.

Список використаних джерел

1. Вовк Д. О. Право і релігія: загальнотеоретичні проблеми співвідношення: монографія. Х. : Право, 2009. 186 с.
2. Конституція України від 28.06.1996 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> .
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043/ .
4. Новіков В. В., Боровікова В. С. Гарантованість свободи совісті та віросповідання в Україні. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2016. Випуск 4. С.26-36
5. Про альтернативну (невійськову) службу: Закон України від 12.12.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1975-12#Text> .
6. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text> .

7. Сергієнко Г. Л. Роль конституційно-правового регулювання відносин держави і релігійних організацій у гарантуванні свободи віросповідання в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02: Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2004. 18 с.

8. Ткаченко Є. В. Право на свободу віросповідання: судовий захист та деякі проблеми реалізації. 2015. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/230566432.pdf>.

9. Ярмол Л. В. Свобода віросповідання: позитивні тенденції та проблеми у сфері юридичного забезпечення в Україні. 2020. URL: http://lsej.org.ua/6_2020/9.pdf.

Ковбас Ігор Васильович,

доктор юридичних наук, доцент кафедри публічного права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,

Гавалешко Петро,

суддя Троїцького районного суду Луганської області

(Ihor Kovbas,

doctor of law science, associate professor of public law, Yuriy Fedkovych Chernivtsi national university,

Petro Gavaleshko,

judge of the Troyitsky district court, Luhansk region)

**Правова природа апеляції та її значення для усунення
судових помилок: зарубіжний досвід.**

**(Legal nature of appeal and its significance for resolving judicial
errors: foreign experience)**

Апеляційне оскарження – це подання скарги до суду апеляційної інстанції на судові рішення суду першої інстанції через неправильне встановлення обставин у справі (питання факту) або неправильне застосування норм матеріального чи порушення норм процесуального права (питання права). Отже, апеляційне оскарження може стосуватися як питань факту, так і питань права. До суду апеляційної інстанції можуть бути оскаржені будь-які постанови суду першої інстанції, тобто судові рішення, якими справа вирішується за суттю заявлених вимог, за незначними винятками. Окремо від постанови суду в апеляційному порядку можуть бути оскаржені ухвали у випадках, визначених Кодексом адміністративного судочинства України (надалі – КАС України) [1]. Отож з позиції механізму виявлення й усунення судових помилок винесення обвинувального вироку судом першої інстанції ще не означає, що в

адміністративній справі поставлено крапку. Адже невід'ємним правом людини у будь-якому судочинстві є право на оскарження, «право на другу інстанцію». Відповідно до ч. 1 ст. 2 Протоколу № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожен засуджений за скоєння правопорушення має право на те, щоб винесений щодо нього вирок або певне покарання були переглянуті вищою судовою інстанцією [2]. У цьому випадку звернемося до досвіду Німеччини.

У Німеччині оскарження у другій інстанції є, по суті, повним переглядом справи [3]. Утім, для розуміння правової природи апеляції (Berufung) та касації (Revision) у Німеччині потрібно розрізняти поняття «спосіб оскарження» та «правовий засіб захисту» (або просто «засіб захисту»).

Під способами оскарження (Rechtsbehelfe) в німецькій доктрині розуміють усі встановлені правові можливості або, як їх ще називають, юридичні інструменти для заперечення прийнятого рішення в межах різних юридичних процедур [4]. Правові засоби захисту (Rechtsmittel) – це особлива група способів оскарження, що характеризується тільки процесуальною природою з властивими їй особливостями, зумовленими найбільш процесуальною формою [5].

Апеляція в Німеччині, поряд зі скаргою, запереченням на рішення судді, винесене у порядку спрощеного провадження за дрібні правопорушення, та касацією (ревізією), є ординарним (ordentliche) способом оскарження (Rechtsbehelfe) підсумкових рішень щодо адміністративної справи [6].

У системі засобів оскарження в адміністративному судочинстві Німеччини скарга (Beschwerde) певною мірою аналогічна вітчизняній скарзі у порядку КАС України, а апеляція та касація є правовими засобами захисту (дослівно – «правовими засобами» (Rechtsmittel)).

Підставою для апеляційного оскарження є допущення судом помилки чи то щодо встановлення обставин у справі, чи застосування норм матеріального та/або процесуального права. Зокрема, оскаржити судові рішення в апеляційному порядку можна у разі: 1)

неповного з'ясування судом першої інстанції обставин, що мають значення для справи; 2) недоведеності обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції визнав встановленими; 3) невідповідності висновків суду обставинам у справі; 4) вирішення судом не всіх позовних вимог чи питань внаслідок нез'ясування необхідних обставин; 5) порушення норм матеріального або процесуального права, що призвело до неправильного вирішення справи або питання; 6) якщо справу розглядав неповноважний склад суду першої інстанції; 7) якщо в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід через його упередженість (і відповідну заяву суд апеляційної інстанції визнав обґрунтованою); 8) коли судові рішення ухвалено чи підписано не тим суддею, який розглянув справу. Причому оскаржувати рішення у справі можна повністю або частково, тобто лише окремі висновки суду [7, с. 50–51].

За допомогою апеляції оспорюване рішення втрачає свою законну силу. При цьому правовий засіб захисту піднімає адміністративну справу на вищий рівень інстанційних сходів. У Німеччині такий ефект може мати як послідовний характер на кшталт від апеляції до касації, так і «стрибкоподібний», що виявляється у правовому феномені так званої безпосередньої касації, касації з вибору або, дослівно, «стрижкової» касації (Sprungrevision) [4].

Згідно з німецьким процесуальним законодавством, апеляція допустима щодо вироків судді в адміністративних справах, винесених одноосібно, або вироків суду шефенів (тобто колегії дільничного суду, що складається з одного професійного судді та двох судових засідателів). Звідси випливає: 1) оскарженню підлягають лише вирок (Urteil) або інші рішення, які мають властивості вироку; 2) апеляція поширюється лише на вирок, винесені дільничним судом.

Рішення у формі апеляційного вироку за апеляційною скаргою приймає окружний суд (§ 74 III GVG) [8] або, дослівно, «суд землі» (Landgericht). Уповноважена в цьому відношенні Мала палата в

адміністративних справах, яка складається з апеляційного судді та двох шефенів.

Апеляційний суд у Німеччині є другою «повноцінною» інстанцією за фактичними обставинами (zweite Tatsacheninstanz) [9]. Це означає, що апеляція щодо термінології процесуального права ФРН може бути спрямована проти рішень дільничного суду (AG) та розглянута у правових та фактичних відносинах, тобто з так званих питань права і факту (Tat- und Rechtsfrage).

Апеляція як основний елемент механізму виявлення й усунення судових помилок, а також їхніх наслідків функціонально може виправляти різні види помилок. Але судові помилки першої інстанції в Німеччині за загальним правилом виправляються ніби опосередковано, тобто шляхом з'ясування нових обставин та/або використання нових доказів, які приносяться без будь-яких обмежень або шляхом зміни оцінки встановлених обставин в апеляційному провадженні.

Апеляція – це не перевірка вироку в суворому сенсі цього слова, а самостійний судовий розгляд щодо предмета, сформованого до стадії передання обвинуваченого суду. Передача справи апеляції на розгляд судом першої інстанції – це винятковий випадок, який майже не представлений практично. Апеляційний суд сам ухвалює рішення – апеляційний вирок. Зібрані докази мають бути заново оцінені на основі суддівського розсуду, а нові докази, безумовно, мають бути допущені до використання.

Оскільки апеляція, за словами німецьких юристів, «відкриває» наступну інстанцію за фактичними обставинами, весь процесуальний матеріал, що був предметом розгляду першої інстанції, від переказу до судового розгляду в дільничному суді, знову в повному обсязі підлягає дослідженню й оцінці, оснований на внутрішньому переконанні та повному, всебічному й об'єктивному дослідженні всіх обставин справи.

У німецькій юридичній літературі виокремлюють два аспекти апеляції:

по-перше, апеляція – це, за загальним правилом, завжди новий, повноцінний, самостійний судовий розгляд у суді другої інстанції питань права та факту щодо предмета, визначеного до стадії передачі до суду;

по-друге, апеляція передбачає повний перегляд вироку суду шляхом здійснення повторного судового розгляду.

Апеляція в системі усунення судових помилок спрямована на їх виправлення в певний спосіб: за допомогою проведення нового незалежного й самостійного судового розгляду предмета, сформованого до стадії передання до суду (*Zwischenverfahren*). У цьому незалежність виявляється у встановленні загального правила про повний перегляд вироку суду першої інстанції, а самостійність виражається у винесенні вироку судом апеляційної інстанції в разі прийняття апеляційної скарги до провадження.

Отже, модель апеляційного провадження в адміністративному процесі Німеччини багато в чому схожа з вітчизняною. Тож за раціонального підходу можемо застосовувати досвід цієї держави. Це актуально, зокрема, в такому аспекті. Інститут апеляції в Україні далекий від класичних континентально-правових уявлень: за чинним процесуальним законодавством нові докази можуть бути представлені тільки за дотримання низки умов, що суперечить природі апеляції. При цьому якщо в апеляційній скарзі наводяться нові докази, які не були надані суду першої інстанції, то в ній зазначається причина, з якої ці докази не були надані. Тобто в українській моделі реалізована концепція про додаткові матеріали – так звані квазідокази.

Список використаних джерел

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон від 06.07.2005 № 2747-IV. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 17.12.2021).

2. Протокол № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: міжнар. док. від 22.11.1984 / Рада Європи. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_804#Text (дата звернення: 17.12.2021).

3. Gercke J., Temming Z. Strafprozeßordnung. C. F. Müller, 2019. 2544 S.

4. Münchener Kommentar zur Strafprozeßordnung. In 3 Bänden. 1. Aufl. München: Verlag C. H. Beck, 2016. 2472 S.

5. Heiner-Kühne H. Strafprozessrecht. Eine systematische Darstellung des deutschen und europäischen Rechts. C. F. Müller, 2015. 838 S.

6. Heghmanns M. Strafverfahren. Berlin: Springer, 2014. 580 S.

7. Путівник для учасника адміністративного процесу / авт.-упоряд.: Р. О. Куйбіда, Т. В. Руда. Київ, 2011. 104 с.

8. Gerichtsverfassungsgesetz in der letzten Fassung // BGBI. I S. 1077; I. S. 2633, 2634.

9. Satzger H., Schluckebier W., Widmaier G. Strafprozeßordnung mit GVG und EMRK: Kommentar. 1. Aufl. 2016. 2400 S.

Козаровський Олександр Ігорович,
студент навчально-наукового юридичного
інституту Прикарпатського національного
університету ім. В. Стефаника.

Науковий керівник: професор, доктор
юридичних наук **Книш В. В.**

(Olexander Kozarovskiy,
student of the educational and scientific law
institute, Vasyl Stefanyk Precarpathian
national university.

Scientific adviser: professor, doctor of law
Vitalii Knysh)

Колізії у конституційному праві. (Collisions in constitutional law)

Наукові розробки проблем колізійного права – нова тенденція сучасної юриспруденції. Правове реформування в Україні неможливе без всебічного аналізу цього явища, причин виникнення та механізму виникнення юридичних колізій, становлення єдиного понятійного апарату колізійного права. Незважаючи на те, що наукові розробки проблем колізійності є тенденцією саме сучасності, їх розвиток має давню історію, адже конфлікти, суперечки й зіткнення в суспільстві існували завжди. Ще античні мислителі прагнули зрозуміти суперечності в світі і роль законів у їх подоланні, намагалися знайти адекватні способи їх запобігання та подолання. Ще афінський законодавець Соломон мав досвід в тлумаченні законів, коли йому доводилося роз'яснювати законодавчі тексти з огляду на їх заплутаність, або як сказали б зараз – їх колізійності. У практиці римської юриспруденції також виникало чимало колізійних ситуацій, з приводу яких були сформульовані правила їх дозволу. Більшість із них залишилися у правових системах романо-германського типу.

Оскільки природа колізій законодавства має давню історію, то і саме визначення колізій, як явища мало багато форм та інтерпретацій. Теоретичну основу юридичних колізій розробляли такі вчені, як

Конт, Вальтер, Гегель, Власенко, Алексеєв, Лунц, Ієринг та багато інших. Проте, найбільш повне та юридично правильне визначення даної дефініції, на мою думку, дає Совгіря. Вона визначає юридичну колізію як розходження або протиріччя між окремими нормативно-правовими актами, що регулюють оді й ті самі або суміжні суспільні відносини, а також протиріччя, що виникають у процесі правозастосування та здійснення компетентними органами і посадовими особами своїх повноважень. Також вона виділяє види юридичних колізій, серед них наступні: 1) між нормативними актами та окремими правовими нормами; 2) колізії в правотворчості (безсистемність, дублювання, взаємовиключні акти); 3) колізії в правозастосуванні (відмінності в практиці реалізації одних і тих самих положень); 4) колізії повноважень та статусів державних органів, посадових осіб, інших владних структур.

Звісно, такі небезпечні явища з'явилися у вітчизняному правовому полі небезпричинно. Серед таких причин можна виділити: 1) поспіхом сформоване законодавство молодій державі; 2) політичний аспект, зумовлений плюралізмом (різні політичні сили лобіюють свої законопроекти); 3) економічний стан держави; 4) соціальний аспект (конфлікт інтересів сильних та слабких, багатих та бідних, повністю погасити який не під силу жодному закону); 5) культурний аспект (в українському політикумі ще не устоялися традиції високої політичної та правової культури, як у країнах сталої демократії).

Безумовно, найнебезпечнішими є колізії саме в конституційному праві, адже вони загрожують реалізації основної функції конституційного права – охороні прав і свобод людини і громадянина та ускладнюють роботу правової системи в принципі. Вони можуть породжувати серйозні політичні конфлікти і конституційні кризи (Росія 1993, Білорусь 1996), що призводить до дестабілізації суспільного життя і роботи державних органів. Визначна роль у врегулюванні колізійності відводиться Конституції. Будучи вищою нормою, конституція прагне примиряти взаємно суперечливі

принципи, зібрати воедино і узагальнити на найвищому рівні абстрактні фундаментальні норми різних галузей права. Проте, кожна з галузей будується на підставі певного відповідного їй інтерпретаційного принципу, що дає цій галузі цілісність. Поставлені поряд в одному основоположному законі, ці принципи узгоджуються компромісом між ними. Отже, конституція є актом, узагальнюючим на найвищому рівні правові принципи, але разом з тим кристалізуючи їх протиріччя. Виходом із цієї ситуації може бути визначення співіснування суперечливих норм і принципів, знаходження компромісу. Отже, визначивши правову природу та причини появи колізій у конституційному праві ми перейдемо саме до способів протистояння ним. Питання подолання колізій, в першу чергу, є питання юридичної науки як такої. Оскільки всі науки поділяють на аналітичні та синтетичні (таку думку вперше висловив Огюст Конт), виникає питання і про віднесення юридичної до однієї із них. Кожна зі шкіл притримується своєї думки щодо двох основних питань: 1) чи є правові колізії окремими випадками формально-логічних суперечностей; 2) чи можна раз і назавжди встановити правила вирішення юридичних колізій подібно до математичних теорем.

Основною рисою аналітичної школи є те, що вона розглядає колізію як автономне явище, тяжіє до застосування формальної логіки та до системного аналізу явища колізії, примату частини над цілим, насамперед шляхом виділення конкретних елементів норм та їх зіставлення. Так, застосовуючи аналітичний підхід юрист не розглядає кожен окремий юридичний казус як ціле. Він розділяє практичне проблемне питання на складові елементи, тобто по суті накладанням гіпотез правових норм та порівняння розбіжностей диспозицій та санкцій. Порівняти між собою гіпотези, у разі збігу порівняти диспозиції чи санкції. І у разі неузгодженості застосувати ієрархічний, темпоральний чи змістовний принцип вирішення колізій. (спір вирішується на користь нормативно-правового акту вищої юридичної сили, виданого пізніше та якщо за змістом розходяться загальний та спеціальний акти одного рівня, то застосовується

спеціальний, якщо різного – загальний). Тобто, по суті, вирішення рівняння. Тут підтверджуються слова відомого представника цієї школи Луї Ліара, який казав, що справжній юрист – це геометр. Керуючись подібним міркуванням, деякі вітчизняні юристи ведуть мову про необхідність у закріпленні аксіом вирішення колізій, подібно до математичних теорем. Безумовно, використання методів формальної логіки вносить ясність у правозастосовчий процес і дозволяє винести науковий дискус щодо конституційно-правових колізій на якісно новий рівень. Проте, як завжди, разом із перевагами є і недоліки. По-перше, не враховується те, що правові категорії значно відрізняються від математичних. Основний інструмент права – мова, яка є явищем далеко недосконалим. Основна ознака мови – багатозначність. Тож правові поняття не можуть бути встановленими раз і назавжди, а отже і оціненіми з позиції їх істинності чи хибності. По-друге, аналітична школа орієнтується на те, що кожна конкретна норма матиме класичну трьохелементну структуру і буде становити ідеальне протиріччя. Проте аналіз конституційно-правових норм дає можливість стверджувати, що більшість із них не містять гіпотез, часто в них відсутня диспозиція в тому сенсі, в якому її часто розуміють. Елементи норм конституційного права України дуже важко виокремити в конкретно об'єктивній нормі права.

На думку представників синтетичної школи, колізія не може розглядатися лише як логічне протиріччя диспозицій або санкцій правових норм, адже у чистому вигляді такого протиріччя не існує. Воно проявляється як у синтезі як із мисленневою діяльністю суб'єкта правозастосування, так і у невід'ємній єдності з іншими правовими явищами. Синтетичний напрям дотримується тези про превалювання цілого над частиною. Безумовно, синтетична школа теж має ряд недоліків. Насамперед, такий підхід створює ґрунт для зловживань з боку правозастосовчих органів, адже те, що нечітко прописано в законодавстві, найчастіше на практиці тлумачиться не на користь громадян, а в інтересах самих органів.

Поділ наукових підходів на дві школи є досить умовним. Проте таке протиріччя існує і на офіційному рівні в Україні. Як приклад аналітичної школи вирішення колізій можна використати п.1 листа Міністерства юстиції від 26 грудня 2008 року «Щодо практики застосування норм права у випадку колізій»: «У разі існування неузгодженості між нормами, виданими одним і тим самим нормотворчим органом, застосовується акт, виданий пізніше, навіть якщо прийнятий раніше акт не втратив чинність». Тут, наприклад, постає питання як діяти коли гіпотеза конституційно-правової норми вміщена в одному акті, диспозиція в другому, а санкція в третьому. А от синтетичного підходу, на нашу думку, дотримувався КСУ при вирішення колізій між Основним законом та законодавчими актами, адже орган конституційного контролю завжди тлумачив положення Конституції та законодавства у їх системному зв'язку і ніколи роздільно. Про це говорять термінології до яких вдавався КСУ у текстах своїх актів «системний зв'язок приписів», «системний аналіз Конституції». Тож, якому із підходів варто надати перевагу? Насправді, жодному. Тут варто використовувати правило золотієї середини. Тобто, для правильного розуміння, а отже і вирішення конституційно-правової колізії, не можна відкидати ані аналітичний, ані синтетичний метод. Головне – не зводити якийсь із методів у абсолют, і тим більше не закріплювати його принципи у законодавстві, як це пропонується зробити щодо аналітичного методу. Яскрава ілюстрація того, яким чином вибір підходу до вирішення конституційно-правової колізії вплине на її застосування. Існувала колізія між окремими нормами законодавства щодо суб'єкта, який повинен визначати кількісний склад міських та районних рад. Зокрема, ст. 26 ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» такими суб'єктами визначали відповідні ради. У той час, як положення ЗУ «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» наділяло відповідними повноваженнями виключно обласні ради.

Застосуємо аналітичний підхід. Виділимо однаковий обсяг норм, що колізують, зіставимо диспозиції відповідних норм і, керуючись темпоральним принципом зробимо вибір на користь тієї норми, яка була прийнята пізніше – тобто норми виборчого закону. Проте такий підхід занадто спрощений. Адже ми не розглянули норми у їх системному зв'язку з іншими нормами законодавства, наприклад, не врахували інших положень ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні». Так, сам факт наділення обласної ради компетенцією щодо визначення кількісного складу міської та районної ради суперечить принципу правової та організаційної самостійності місцевих рад, закріпленому у статті 4 цього закону. Та конституційним положенням щодо самої сутності місцевого самоврядування як, зокрема права громади – жителів міста, через міську раду вирішувати питання міського значення.

Отже, робимо висновок. Цілком очевидно, що ідеальної системи права не існує, які б заходи не вживалися щодо забезпечення єдності та взаємодії її елементів. У ній неминуче з'являються протиріччя, які називаються юридичними колізіями. Повинні бути передбачені механізми їх вирішення і особливо важлива їх наявність та вмале використання у сфері конституційно-правового регулювання. Станом наданий час, єдиного якісно діючого механізму вирішення юридичних колізій ні у національних законодавствах, ні у науковій доктрині немає. Існує дві школи вирішення юридичних колізій – аналітична та синтетична, обидві знаходять місце у правозастосовчій діяльності України. Обидві мають недоліки та переваги. Законодавче закріплення аналітичного методу вирішення колізій, що неодноразово знаходило своє місце у відповідних законопроектах, на нашу думку, приведе до знецінення здорового глузду у правозастосовчій діяльності та виникнення ще більшої кількості нових колізій. Оптимальною могла б стати дворівнева модель вирішення колізій. В такому випадку норми спочатку піддавалися б формально-логічному аналізу, а далі детальному розгляду в їх взаємозв'язку з іншими нормами законодавства та такими принципами як верховенство

права, демократизму, неможливості звуження існуючих прав і свобод та інших. Проте це питання потребує подальших наукових досліджень, адже поєднання таких методів на практиці є проблемним.

Мазурик Юлія Ярославівна,
студентка навчально-наукового юриди-
чного інституту Прикарпатського націо-
нального університету ім. В. Стефаника.
Науковий керівник: доцент, кандидат
юридичних наук **Петровська І. І.**
(Yuliya Mazuryk,
student of the educational and scientific law
institute, Vasyl Stefanyk Precarpathian
national university.
Scientific adviser: candidate of law science,
associate professor **Iryna Petrovska)**

Право на соціальний захист та соціальне забезпечення.
(The right to social protection and social security)

Соціальний захист (соціальне забезпечення) – це система суспільно-економічних заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення населення від соціальних ризиків (хвороба, інвалідність, старість, втрата годувальника, безробіття, нещасний випадок на виробництві тощо). В статті 46 Конституції України [3] закріплюється право громадян на соціальний захист. Саме це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення, створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними. Саме по собі право на соціальний захист належить до категорії суб'єктивних юридичних прав особистості. Це можна підтвердити тим, що соціальний захист є юридичним способом забезпечення захисту інтересів особи. Крім того, він є юридичним засобом розподілу соціальних благ і формою задоволення матеріальних і культурних потреб особи. Важливою ознакою права на соціальний захист є визначення меж можливої відповідної поведінки нормою права. Безумовно, право на соціальний захист є природним, воно

потребує правової регламентації та розробки особливого механізму його реалізації [1, с.302].

Право громадян на соціальний захист не залежить від досягнення ними певного віку. Таке право гарантується всім громадянам, які його потребують, незалежно від того, до якої вікової категорії вони належать. Не пов'язується з досягненням певного віку за змістом статті 46 Конституції України і складова частина цього права - право громадян на пенсійне забезпечення. До того ж, право на соціальний захист громадян у старості не обмежується тільки пенсійним забезпеченням, а й включає інші види передбаченої законом допомоги. Конституція України виокремлює й інші категорії громадян України, які потребують додаткових гарантій держави, зокрема гарантій соціального захисту. До них насамперед належать громадяни, які відповідно до статті 17 Конституції України перебувають на службі в органах, що забезпечують суверенітет і територіальну цілісність України, її економічну та інформаційну безпеку [6].

Можна виділити три головні складники системи соціального захисту: 1) пенсійне забезпечення та забезпечення на випадок безробіття; 2) грошова допомога сім'ям; 3) різні форми соціальної допомоги й соціальних послуг (догляд за людьми похилого віку, інвалідами, опіка над сиротами). Соціальний захист має розглядатися як категорія, що відображає сукупність відносин, які складаються в суспільстві з приводу виробництва, розподілу і перерозподілу суспільного продукту з метою забезпечення адекватної соціальної адаптації і інтеграції індивідів, не здатних самотійно справитися з негативною дією соціальних ризиків [4, с.67].

Соціальне забезпечення – це система суспільних відносин, що існують для створення достатніх умов життя і діяльності осіб, які з незалежних від них обставин втратили засоби до існування, завдяки мережі соціального страхування, бюджету та іншого фінансування. Про право соціального забезпечення як самотійну галузь права почали згадувати в середині 60-років найбільш повну ідею

самостійності цієї галузі обґрунтував В.С.Андрєєв. Предметом права соціального забезпечення є комплекс якісно однорідних суспільних відносин, що існують у сфері соціального забезпечення осіб, які зазнали соціального ризику (соціально-забезпечувальні відносини), а також пов'язані з ними процедурні та соціально-страхові відносини.

Право на соціальне забезпечення – це визнана Конституцією України [3], міжнародним співтовариством і гарантована державою можливість людини одержати соціальну допомогу та підтримку для задоволення фізіологічних, соціальних і духовних потреб в обсязі необхідному для гідного життя у тих випадках, якщо внаслідок впливу соціального ризику громадянин з незалежних від нього причин не має джерел та засобів до існування. Принципи соціального забезпечення варто розглядати як основоположні ідеї, керівні положення та відправні начала, що засновані на міжнародних стандартах у галузі соціальної політики та закріплені в нормах національного законодавства, які втілюють науково обґрунтовані розробки та ідеологічно закріплені концепції в галузі соціального забезпечення. До основних принципів соціального забезпечення належать: законність, загальність соціального захисту, усебічність, рівність прав і можливостей громадян, соціальна справедливість, державна гарантованість установлених прав у сфері соціального захисту, юридична ясність, реальність проголошених прав [2, с.46].

Відмінність соціального захисту від соціального забезпечення полягає в тому, що соціальний захист – ширше поняття, пов'язане зі стратегією соціальної держави. Поняття соціального захисту, що почало активно використовуватися в роки незалежності України і було закріплене в Основному Законі нашої держави, порівняно із широко вживаним до 1991 року поняттям соціального забезпечення має таке специфічне навантаження, як захист від негараздів трансформаційного періоду, ризиків переходу від соціалістичної економіки до ринкової [8].

За змістовим критерієм усі відносини в предметі права соціального забезпечення діляться на матеріальні, організаційно-

розпорядчі, фінансові, процедурні та процесуальні. На думку Болотіної Н.Б., до предмету соціального забезпечення входять соціально-забезпечувальні відносини, що складаються в процесі матеріального забезпечення, соціального обслуговування та утримання з боку державних або недержавних органів, за дозволом і під контролем держави, установ і закладів соціального захисту фізичних осіб, які зазнали соціальних ризиків, унаслідок чого не мають засобів до існування й не можуть самостійними зусиллями заробляти на життя та утримувати (обслуговувати) себе й своїх утриманців [9].

Право соціального забезпечення є однією з ключових галузей права, оскільки його норми спрямовані на реалізацію одного з найважливіших конституційних прав людини – соціальне забезпечення. Його виникнення значною мірою пов'язано з великою кількістю нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання соціально-забезпечувальних відносин. Право на соціальний захист та соціальне забезпечення визнається державою і міжнародним співтовариством та займає чільне місце серед прав людини, оскільки ним від народження до смерті неодноразово користується кожна людина. Даний вид права за своєю природою суттєво відрізняється від класичних прав і потребує особливого механізму реалізації та охорони [5, с. 60].

Зміцнити і удосконалити сутність права на соціальний захист та соціальне забезпечення можна за допомогою запровадження певних інновацій, дотримування рекомендацій та пропозицій. До прикладу це можуть бути: ратифікація міжнародних договорів щодо соціальних прав людини та соціального захисту повинна відбуватися одночасно із внесенням відповідних змін до діючих законів України, прийняттям нових або скасуванням тих, які не відповідають взятим державою міжнародним зобов'язанням; органи державної влади повинні запровадити систему розробки заходів (планів) на виконання зобов'язань України за міжнародними договорами щодо соціальних прав людини, модернізації та інтеграції діючої системи соціального

захисту, а також здійснювати періодичний моніторинг їх виконання. Доцільно, також, надати згоду на обов'язковість для України Конвенції ООН про права інвалідів, ряду міжнародно-правових актів МОП, а також Європейського кодексу соціального забезпечення [4]. З метою гармонізації законодавства України з європейським правом необхідно визнати обов'язковими для України положення Європейської соціальної хартії (переглянутої) щодо права на соціальне забезпечення; потрібно здійснити аудит всієї системи діючих пільг, соціальних та компенсаційних виплат, в т. ч. переглянути перелік критеріїв та підстав, на основі яких громадянам надається право на соціальний захист з боку держави. Такий перелік повинен відповідати конституційним гарантіям та міжнародним зобов'язанням України щодо забезпечення та реалізації соціальних прав людини; загальна концепція реформування діючої в Україні системи соціального захисту та соціального забезпечення повинна полягати у зміні пріоритетів щодо форм соціального захисту: має відбутися поступовий перехід держави від переважання натуральних трансфертів (перш за все, пільг) до грошових трансфертів. Водночас частина пільг може бути трансформована у соціальні послуги або умовні грошові трансферти; в межах одного закону слід закріпити вичерпний перелік підстав та критеріїв, які дають право на соціальний захист з боку держави, а також характеристики всіх форм та видів соціального захисту, які держава гарантує різним соціальним групам та категоріям населення. Основою для формування такого переліку повинні бути конституційні гарантії соціальних прав людини, міжнародні зобов'язання України, а також законодавчо визначені пріоритети соціального розвитку держави; законодавство у сфері соціального захисту та соціального забезпечення має узгоджуватися із бюджетним законодавством як у підходах і механізмах, так і в основних процедурах: запровадження нових форм і видів соціального захисту повинне здійснюватися разом із прийняттям рішень про необхідне фінансування, визначенням обсягу і джерел такого фінансування [7].

Список використаних джерел

1. Бориченко К.В. Поняття права на соціальний захист. Університетські наукові записки. 2016. № 3. С. 301-309. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2016_3_31.
2. Гнатенко К.В. Щодо питання принципів соціального забезпечення. Право і суспільство, 2018. №6 частина 2. С 44-49.
3. Конституція України зі змінами і доповненнями від 01.01.2020 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 14.12.2021)
4. Лаврухін В.В. Соціальний захист населення: понятійно-категорійний аналіз. Державне управління: теорія та практика. 2014. № 1. С. 61-70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2014_1_9.
5. Луцька Н.І. Соціальний захист населення та забезпечення прав людини. АГРОСВІТ. № 22, 2013 С.57-60 с.
6. Право на соціальний захист. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (за рішеннями, висновками). Права, свободи і обов'язки людини і громадянина. Економічні, соціальні та культурні права. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/446-pravo-na-socialnyu-zahyst> (дата звернення 14.12.2021)
7. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. К.: Центр громадської експертизи, 2009. 104 с. URL: https://www.irf.ua/files/ukr/programs_law_areas_publ_2028_ua_law.pdf (дата звернення 14.12.2021)
8. Чорна М. Сутність права громадян на соціальний захист. Підприємництво, господарство і право. № 4. 2019, С. 151-156.
9. Яковлева Г. Право соціального забезпечення як самостійна галузь права в національній правовій системі України. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 3. С. 102-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_3_23 (дата звернення 14.12.2021).

Марчишин Максим Володимирович,
студент навчально-наукового юридичного
інституту Прикарпатського національного
університету ім. В. Стефаника.

Науковий керівник: викладач, кандидат
юридичних наук

Албу А. А.

(Maksym Marchyshyn,
student of the educational and scientific law
institute, Vasyl Stefanyk Precarpathian
national university.

Scientific adviser: candidate of law science,
lecturer **Andrii Albu**)

Проблеми розвитку органічного конституціоналізму в Україні. (Problems of development of organic constitutionalism in Ukraine)

На сьогодні, поняття конституціоналізму досі не одержало свого єдиного визначення, навколо чого в науці конституційного права постійно відбувається наукова дискусія між вченими. Так, В. М. Шаповал розглядає конституціоналізм з різних позицій, а саме: як політико-правову ідеологію, інтелектуальні узагальнення, притаманні певному етапу історичного розвитку; як суспільно-політичний рух, спрямований на реалізацію відповідних ідей; як державне правління, обмежене за змістом конституції. Вчений ототожнює конституціоналізм з практикою конституційного регулювання суспільних відносин [7, с. 17]. Ю. М. Тодика і В. С. Журавський розглядають конституціоналізм у політичному розумінні як особливий характер відносин між державою і суспільством, що є оформленням суспільної згоди щодо відповідних цінностей, принципів та механізмів [4, с. 5]. С. В. Шевчук розглядає конституціоналізм як режим функціонування державної влади відповідно до конституції, яка повинна бути заснована на ідеології конституціоналізму [8, с. 136].

Органічний конституціоналізм займає особливе місце в науці конституційного права, значення якого полягає насамперед в тому, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю в державі, права і свободи якої повинні бути утверджені і забезпечені державою на конституційному рівні. Це говорить про те, що людина є вільною і рівною у своїй гідності та правах від народження, які не можуть бути відчужувані чи порушені, відповідно захищаються конституцією. Конституційні права і свободи людини є невичерпними, тобто вони не можуть бути скасовані, а при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не може бути звужено їхнього змісту чи обсягу [1]. Сучасний органічний конституціоналізм в Україні сформувався в умовах конституційного реформування, в зв'язку з чим в науці конституційного права України активно досліджується конституційна реформа в Україні як основний напрям розвитку конституційно-правової держави. Загалом конституційне реформування в Україні розглядається у двох періодах, які в свою чергу відображають становлення і розвиток сучасного органічного конституціоналізму в Україні [5, с. 419].

Перший період характеризується прийняттям Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р., ідеї якої були закріплені в Акті проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. Саме ці конституційні акти разом зі змінами до Конституції УРСР 1978 р. відіграли основну роль у становленні України як суверенної і незалежної держави, а також у становленні сучасного органічного конституціоналізму в Україні. Другий період характеризується прийняттям Конституції України від 28 червня 1996 р. та подальшим внесенням змін до неї, що відіграє важливу роль у розвитку сучасного органічного конституціоналізму в Україні. Перші внесення змін до Конституції України розпочалися із проведення всеукраїнського референдуму та обговорення таких змін [5, с. 452].

Указом Президента України «Про організацію роботи з підготовки законопроектів про внесення змін до Конституції України

та виборчих законів» від 3 жовтня 2002 р. та Постановою Верховної Ради України «Про утворення Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України по опрацюванню проектів законів України про внесення змін до Конституції України» від 26 грудня 2002 р. було проголошено політичну реформу, яка втілилася в Законі України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 р. [2]. Але прийняття цього Закону не означало досягнення мети політичної реформи, в зв'язку з чим вона потребувала додержання конституційної процедури при внесенні змін до Конституції України, де основна увага повинна приділятися захисту прав і свобод людини на конституційному рівні.

Важливу роль щодо нової редакції Конституції України відіграв Проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 31 березня 2009 р., на основі якого був виданий Указ Президента України «Про винесення на всенародне обговорення проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 25 серпня 2009 р. Основні напрями Проекту Конституції України полягали в тому, що в її преамбулі поряд із соборністю України закріплювалося, що Український народ є невід'ємною частиною європейської спільноти. Також в преамбулу вносилися категорія соціальної справедливості, що означає гуманізацію громадянського суспільства та формування України як демократичної, соціальної, правової держави, де людина визнається найвищою цінністю. Найбільшої уваги заслуговує те, що в Проекті збільшувалася саме та кількість норм, які стосуються прав і свобод людини, їх гарантування на конституційному рівні, а також введення інституту конституційної скарги. В Проекті зберігся принцип розподілу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, межі яких повинні бути встановлені Конституцією. Важливим також у Проекті було закріплення конституційних законів, які можуть вносити зміни до Конституції. Проект Конституції України був винесений на всенародне обговорення, але з початком президентської виборчої кампанії в 2009-2010 рр. він втратив свою актуальність [5, с. 460].

Наступне реформування Конституції України розпочалося з того, що Конституційний Суд України у своєму Рішенні визнав Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 30 вересня 2010 р. неконституційним та повернув чинність Конституції України у редакції від 28 червня 1996 р. [3]. Це Рішення стало одним із ключових інструментів узурпації державної влади Президентом України. За всю 15-річну історію Конституції України до неї були внесені такі зміни вдруге, що поставило під сумнів легітимність Конституції України. Окрім цього, здійснювалося прийняття неконституційних законів, які суттєво обмежували права і свободи людей, внаслідок чого відбулася революція, де Український народ вкотре довів владі, що вони є найвищою соціальною цінністю в державі, права і свободи яких повинні бути захищені на конституційному рівні [6, с. 29].

Революція започаткувала нове реформування Конституції України. 21 лютого 2014 р. Верховна Рада України прийняла рішення про поновлення основних положень Конституції України 2004 р. З метою забезпечення легітимної конституційної реформи 4 березня 2014 р. Верховна Рада України створила Тимчасову спеціальну комісію з питань підготовки законопроекту про внесення змін до Конституції України. Ця реформа повинна була вирішити насамперед питання щодо відповідності Конституції України загальносвітовому та загальноєвропейському досвіду конституціоналізму; утворення системи соціальних цінностей, на вершині якої повинна знаходитися людина, а не держава; удосконалення механізму захисту прав і свобод людини; запровадження парламентсько-президентської моделі державного правління; оптимізації взаємодії громадянського суспільства на формування та реалізацію державної політики; реформування місцевого самоврядування та децентралізації влади; посилення гарантій законності і правопорядку в державі та низка інших важливих питань, що потребували конституційного врегулювання. Ключові пропозиції були сформульовані таким чином, що вони не повинні торкатися внесення змін до розділу I «Загальні

засади» Конституції України, прийняття якого може відбуватися виключно на всеукраїнському референдумі [9, с. 21].

Отже, розвиток сучасного органічного конституціоналізму в Україні характеризується внесенням змін до Конституції України, що в науці конституційного права України розглядається як реформування Основного Закону держави. Таке реформування спрямоване на покращення змісту Закону, де основна увага повинна приділятися насамперед захисту прав і свобод людини на конституційному рівні, яка в свою чергу визнається найбільшою соціальною цінністю конституційно-правової держави.

Список використаних джерел

1. Конституція України: прийнята 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 08.12.2004 № 2222-IV. Дата оновлення: 30.09.2010.

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222- IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України) від 30.09.2010 № 20-рп/2010. Дата оновлення: 30.09.2010.

4. Конституційне право України: підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. Ю. М. Тодики, В. С. Журавського. К., 2002. С. 5.

5. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм Київ: Юрінком Інтер, 2010. 560 с.

6. Скрипнюк О. Конституційна реформа в Україні: етапи поступу та методологія сучасної модернізації Основного Закону. Юридичний журнал «Право України». №7. 2014. С. 25-34.

7. Шаповал В. М. Сучасний конституціоналізм. К., 2005. С. 17.

8. Шевчук С. Основи конституційної юриспруденції Х., 2002. С. 136.

9. Шемшученко Ю. Конституційний процес у незалежній Україні. Юридичний журнал «Право України». №7. 2014 С. 19-24.

Пархуць Ярослав Володимирович,
магістр права навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Науковий керівник: завідувач кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника, доцент, кандидат юридичних наук

Розвадовський В. І.

(Yaroslav Parkhuts,
master of law, educational and scientific law institute, Vasyl Stefanyk Precarpathian national university.

Scientific adviser: candidate of law, associate professor, head of the department of constitutional, international and administrative law of the educational and scientific law institute of Vasyl Stefanyk Precarpathian national university) **Volodymyr Rozvadovskyi)**

Право на людську гідність у системі прав і свобод людини і громадянина.

(The right to human dignity in the system of human and civil rights and freedoms)

Одним із актуальних питань протягом всього існування людства залишається питання прав людини, можливість їх реалізації та захисту. Утвердження, забезпечення, реалізація прав людини є важливим показником, що вказує на демократичність та соціальність держави, а також на те, що така держава є правовою.

Гарантії дотримання прав людини та їх захисту закріплені як в національних, так і в міжнародних нормативних актах. Перш за все

це Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН в 1948 році, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року. У Європі це Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року, договір про Європейський Союз.

Людська гідність як прояв внутрішньої сутності людини й одна з основних її моральних цінностей є основою природного права. Сутність цього права коріниться в природі людської особистості. Для того, щоб залишатися людиною, особа не лише повинна мати право на збереження самої себе, власної гідності, а й поважати гідність інших людей. Це досягається, зокрема, усвідомленням не тільки своїх прав, а й обов'язків.

Поняття невід'ємної, вродженої людської гідності є основним поняттям концепції прав людини, що походить із самої сутності людства. Права людини не можуть гарантувати справедливості чи добробуту — вони захищають від приниження людської гідності, яка є першою цінністю, що лежить в основі концепції прав людини. Другою фундаментальною цінністю концепції прав людини є рівність. Держава не повинна і не може когось виокремлювати. Державна влада покликана забезпечити хоча б мінімальні умови всім, хто перебуває під її юрисдикцією, щоб вони могли жити з почуттям людської гідності. Іншими цінностями, на яких має ґрунтуватися співіснування людей, є свобода, недискримінація, толерантність, справедливість, відповідальність.

Тлумачення змісту людської гідності і прав людини зазнало впливу різних факторів: позитивних (філософія, релігія, розвиток культури і цивілізації) та негативних (приниження людини, масові вбивства людей, тоталітарні, расистські та нацистські ідеології, а також збудовані на них політичні системи).

Найчастіше право на честь та гідність порушується поширенням недостовірної інформації. При цьому неважливо, яким способом здійснюється поширення інформації (усним, письмовим, за допомогою творів мистецтва, за допомогою міміки, жестів та інших

усталених дій, через засоби масової інформації, за допомогою електронних комунікацій тощо). Основним є те, щоб ця інформація стосувалася певної особи, була викладена недостовірно та порушувала це право.

До інших способів порушення права на честь і гідність належать такі: вчинення певних незаконних насильницьких дій над особою, наприклад, катування, жорстоке, нелюдське або таке, що принижує людську гідність, поводження та покарання; примусові медичні дослідження та експерименти тощо.

У сучасному світі все частіше проявляється порушення прав серед уразливих груп населення. Згідно з результатами проекту REAct яке проводилось МБФ «Альянс громадського здоров'я», найчастіше порушувалися права людей, які вживають ін'єкційні наркотики, людей, які живуть з ВІЛ, працівників секс-індустрії. Саме ці, незахищені категорії населення, не отримують рівний доступ до реалізації своїх прав і свобод.

Крім того, за результатами опитування основним порушенням прав груп ризику в країнах регіону (Грузія, Молдова, Таджикистан і Киргизстан) є дискримінація, неправомірні дії, насильство з боку правоохоронних органів (45% кейсів), відмова в доступі до медичних послуг, розголошення медичних даних і стигма з боку працівників установ охорони здоров'я (26%), фізичне насильство щодо жінок з боку як статевих партнерів і родичів, так і офіцерів поліції (20%).

Ще однією із ключовою складовою в якій спостерігається порушення прав людини є збройні конфлікти. Питання порушення прав людини в умовах воєнних конфліктів набуло і для нашої країни актуального значення. Військовий конфлікт на Сході України спричинив хвилю значних порушень у сфері міжнародного гуманітарного права. До прав, які порушуються, слід віднести: жорстоке поводження з людьми що проявляються у незаконних чи свавільних затримань, катувань, жорстокого насильства та погроз щодо особистої недоторканності ; свобода думки та вираження поглядів мова йдеться про захист свободи думки та вираження

поглядів, свободу засобів масової інформації, мирних зібрань та об'єднання як обов'язкову умову забезпечення відкритого та конструктивного демократичного й громадянського простору ; порушення прав людей на лінії зіткнення, цивільні, які живуть по обидва боки від лінії розмежування, та внутрішньо переміщені особи потерпають від відсутності можливості отримати відшкодування, примусового виселення та відсутності механізму реституції та компенсації за пошкоджене майно, проблем доступу до соціального забезпечення, соціального захисту, медичних і освітніх закладів ; порушення прав людей у Криму що проявляються у насильницьких зникнення, обмеження основоположних свобод і посягання на право власності.

Варто зазначити ,що для подолання даних порушень , необхідно ухвалити комплексну державну політику та розробити механізм для забезпечення правового захисту, який б захищав громадян щодо який порушуються норми міжнародного та національного законодавства в цілому, в системі основоположних прав людини і громадянина.

Отже, можемо зробити висновок, що захист та реалізація прав на повагу до людської гідності полягає у реалізації механізму захисту прав громадян. Щодо різновиду даного процесу слід відносити судовий механізм захисту прав та свобод людини і громадянина, який передбачений статті 10 Загальної декларації права людини.

Наступним елементом захисту прав слід відносити позасудовий механізм захисту прав та свобод людини і громадянина, який передбачає розгляд звернень громадян в органах державної влади та органах місцевого самоврядування чим саме посилює роль національного законодавства.

В Україні особливе місце в системі захисту прав та свобод громадянина відведено інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини ключовою метою якого є захист прав і свобод людини і громадянина.

Кожна людина повинна мати можливість вільно обрати спосіб захисту своїх порушених прав. При цьому вона має бути впевнена в

тому, що держава гарантує рівну можливість для будь-якого, незалежно від віри, раси, місця проживання, віку і статі, скористатися цими способами захисту. В іншому випадку прагнення сучасної держави до демократії, законності, свободи, рівності, гуманізму, правової держави, виражене в конституційних нормах і принципах, залишиться лише намірами .

Список використаних джерел

1. Гришук О. В. Людська гідність у праві і філософські проблеми. К.: Атіка, 2007. 464 с
2. Джованні Піко Делла Мірандола. Промова про гідність людини // Всесвіт. 2013. № 11 – 12. С.38 – 63.
3. Дроздовський Д. Діалог. Повага. Гідність – концепції розвитку людства на II Міжнародному гуманітарному форумі в Баку // Всесвіт. 2013. № 1/2. С. 237-242.

Петровська Ірина Ігорівна,

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри конституційного, міжнародного
та адміністративного права навчально-
наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного
університету ім. В. Стефаника

(Iryna Petrovska,

candidate of law science, associate
professor of the department of
constitutional, international and
administrative law of the educational and
scientific law institute, Vasyl Stefanyk
Precarpathian national university)

**Загальна характеристика права на інформацію про
діяльність публічної адміністрації.**

**(General characteristics of the right to information about the
activities of public administration)**

Задля реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів кожна особа має право на інформацію. Це твердження передбачає можливість вільного одержання, поширення, використання, зберігання й захисту інформації. При цьому реалізація права на інформацію не має порушувати соціальні, громадські, політичні, духовні, економічні, екологічні та інші права і свободи, законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб. Правова основа даного твердження впливає з положень Конституції України [1] та статті 5 Закону України «Про інформацію» [2].

Інформація про діяльність публічної адміністрації в основному пов'язана з розумінням, які суб'єкти власне є публічною адміністрацією. В адміністративно-правовій науці публічну адміністрацію в основному пов'язують з виконавчою гілкою влади, проте, на нашу думку, публічною адміністрацією, будуть всі органи публічної влади, де є публічні службовці, а саме представники

органів державної влади та місцевого самоврядування. Публічне адміністрування (як діяльність публічної адміністрації) пов'язують також і з питаннями організації роботи, виборчого процесу органів державної влади та органів місцевого самоврядування, процедурою набуття спеціальних правових статусів публічних службовців.

Правовою основою права на інформацію про діяльність публічної адміністрації є Закон України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» [3]. Він регулює відносини щодо створення, одержання, збирання, використання, поширення і зберігання інформації про діяльність органів державної влади й органів місцевого самоврядування, задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб про роботу цих органів.

Отримувати інформацію про діяльність публічної адміністрації засоби масової інформації (ЗМІ) можуть від цих органів безпосередньо чи через їх інформаційні служби або бути зібрана працівниками засобів масової інформації [3]. До офіційної інформація органів державної влади та органів місцевого самоврядування відноситься офіційно задокументована інформація, яка створена в процесі діяльності цих органів, та яка доводиться до відома населення в порядку, встановленому Конституцією України [1], законами України «Про інформацію» [2] та «Про доступ до публічної інформації» [4], «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» [3].

Серед форм поширення інформації про діяльність публічної адміністрації, окрім інформування населення безпосередньо або через інформаційну службу (прес-службу / прес-секретаря), можна виділити офіційні друковані видання органів публічної влади, де публікуються нормативно-правові акти, рішення цих органів та інформація, обов'язковість опублікування якої передбачена

законодавством [3], а також обов'язкові Інтернет-сторінки (веб-сторінки) органів влади.

Діяльність публічної адміністрації згідно законодавства України має висвітлюватись в друкованих засобах масової інформації, державної, регіональної та місцевої сфери розповсюдження на умовах, визначених в договорах між цими органами та редакціями зазначених друкованих засобів масової інформації, а також телерадіокомпаніями. А на міжнародному рівні – через міжнародні видання, міжнародні телеканали мовлення тощо.

Щодо надання інформації про фізичну особу та її використання органами публічної влади, то відповідно до Закону України «Про інформацію» [2], кожна особа має право знайомитись із зібраною щодо неї інформацією в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях, якщо ці відомості не є державною або іншою захищеною законом таємницею, а загалом інформація про фізичну особу є персональним даними (відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована чи може бути конкретно ідентифікована). Також, на основі Рішення Конституційного Суду України № 5-зп/1997, можна зробити висновок, що тільки фізична особа, якої стосується конфіденційна інформація, має право вільно, на власний розсуд визначати порядок ознайомлення з нею інших осіб, держави та органів місцевого самоврядування, а також право на збереження її у таємниці, а сам перелік конфіденційної інформації про особу не є вичерпним, та і приналежність такої інформації до конфіденційної встановлюється в кожному конкретному випадку [6].

Публічний характер діяльності суб'єктів владних повноважень, так їх посадових осіб (публічних службовців) вимагає оприлюднення певної інформації для формування громадської думки про довіру до влади і підтримку її авторитету в суспільстві [6]. Щодо питання поширення інформації про сімейне життя особи, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, Конституційний Суд України враховує, що ця

інформація зазвичай стосується не лише такої особи, а й інших осіб, зокрема членів її сім'ї, яким Конституція України гарантує право на невтручання в їх особисте та сімейне життя, крім випадків, визначених законом. Звідси висновок – поширення даних про таких фізичних осіб – членів сім'ї, що можуть стати відомими у результаті поширення інформації про саму посадову особу, крім випадків, визначених законом, може призвести до порушення їх конституційних прав, зашкодити гідності, діловій репутації, честі тощо. Застереження щодо недопущення порушення конституційних прав членів сімей посадових осіб Конституційний Суд України висловив у Рішенні від 6 жовтня 2010 року № 21-рп/2010 [7].

Положення частини другої статті 32 Основного Закону України [1] передбачають вичерпні підстави можливого правомірного втручання в особисте та сімейне життя особи (в тому числі й тієї, яка займає посаду, пов'язану з функціями держави або органів місцевого самоврядування, та членів її сім'ї). Такими підставами є: згода особи на зберігання, збирання, використання і поширення конфіденційної інформації про неї, а також, у разі відсутності такої згоди, як виняток, - в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини [6].

На основі положень Конституції [1], в Україні заборонена цензура (частина третя статті 15 Конституції України). Під цензурою слід розуміти контроль з сторони публічної адміністрації за змістом та розповсюдженням інформації з метою захисту інформаційного простору, тобто прями чи опосередковані дії держави, спрямовані на обмеження або заборону поширення інформації, яку вона вважає шкідливою, не потрібною для суспільства (абзац третій підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення № 2-рп/2012) [8].

Таким чином, право особи на доступ до інформації, гарантоване статтею 34 Конституції України, не є абсолютним і може підлягати обмеженням. Такі обмеження мають бути винятками, які передбачені законом, переслідувати одну або декілька законних цілей і бути необхідними у демократичному суспільстві. У разі обмеження права

на доступ до інформації законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію вказаного права і не порушувати сутнісного змісту такого права (абзац 8 підпункту 2.2 п. 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України № 1-р(І)/2020) [9].

Отже, право на інформацію про діяльність публічної адміністрації для населення пов'язане з обов'язком публічних службовців інформувати про свою діяльність, надаючи офіційну інформацію відповідно до законодавства. При інформуванні населення про діяльність публічної влади потрібно враховувати особливості поширення інформації про фізичну особу – публічного службовця, що пов'язані з її діяльністю та захистом таємниці особистого життя членів її сім'ї – інформація про них є персональними даними і відноситься до конфіденційної, тобто не є публічною.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 14.12.2021)
- 2 Про інформацію: Закон України від 2.10.1992р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення 14.12.2021)
3. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України від 23.09.1997р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/539/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 14.12.2021)
4. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення 14.12.2021)

5. Право на інформацію. Конституційний Суд України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/431-pravo-na-informaciyu> (дата звернення 14.12.2021)

6. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України «Про інформацію» та статті 12 Закону України "Про прокуратуру" (справа К.Г.Устименка) від 30 жовтня 1997 року № 5-зп/1997. URL: № 5-зп/1997

7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень законів України «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» (справа про корупційні правопорушення та введення в дію антикорупційних законів) від 6 жовтня 2010 року № 21-рп/2010 URL: <https://ccu.gov.ua/docs/617> (дата звернення 15.12.2021)

8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012

9. Рішення Конституційного Суду України (Перший сенат) у справі за конституційною скаргою Плєскача В'ячеслава Юрійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень другого речення частини четвертої статті 42 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 22 січня 2020 року № 1-р(І)/2020

Розвадовський Володимир Іванович,
завідувач кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, доцент, кандидат юридичних наук, керівник центру дослідження конституційної юстиції Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника
(Volodymyr Rozvadovskyi,
candidate of law science, associate professor, head of the department of constitutional, international and administrative law of the educational and scientific law institute, Vasyl Stefanyk Precarpathian national university, head of the centre for the study of constitutional justice of Vasyl Stefanyk Precarpathian national university)

**Конституційна скарга як засіб реалізації міжнародних пактів
1966 р. у правовій системі України.
(Constitutional complaint as a means of implementing the
international pacts of 1966 in the legal system of Ukraine)**

In accordance with article 3, paragraph 3, of the International Covenant on Civil and Political Rights of 16 December 1966, each State party to the Covenant undertakes:

1) To ensure that every person whose rights and freedoms as set forth in the present Covenant have been violated shall be provided with an effective remedy, even if such violation has been committed by persons acting in an official capacity;

2) ensure that the right to legal protection for any person in need of such protection is established by the competent judicial, administrative or legislative authorities or any other competent body provided for by the

legal system of the state, and develop the possibilities of judicial protection;

3) ensure that the competent authorities apply remedies when they are provided [1].

The institution of a constitutional complaint was introduced in Ukraine within the framework of constitutional justice to implement this provision. That is why, according to Article 55 of the Law, a constitutional complaint is a written request to the Court to review the compliance of the Constitution of Ukraine (constitutionality) with the law of Ukraine (its individual provisions) used in the final court decision on the subject of the constitutional complaint [2].

The constitutional complaint shall state:

1) surname, name, patronymic (if any) of a citizen of Ukraine, foreigner or stateless person, address of registered residence of a person (for foreigner or stateless person - place of residence) or full name and location of legal entity persons, as well as the number of the means of communication, e-mail address, if any;

2) information on the authorized person acting on behalf of the subject of the right to a constitutional complaint;

3) a summary of the final court decision in which the relevant provisions of the law of Ukraine were applied;

4) a description of the course of consideration of the relevant case in the courts;

5) specific provisions of the law of Ukraine to be checked for compliance with the Constitution of Ukraine, and specific provisions of the Constitution of Ukraine for compliance with which the law of Ukraine is to be checked;

6) substantiation of allegations concerning the unconstitutionality of the law of Ukraine (its separate provisions) indicating which of the human rights guaranteed by the Constitution of Ukraine, in the opinion of the subject of the right to constitutional complaint, has been violated as a result of law;

7) information on the documents and materials referred to by the subject of the right to a constitutional complaint, with the provision of copies of these documents and materials;

8) list of documents and materials attached [2].

A copy of the final court decision in the case of the subject of the right to a constitutional complaint must be certified in the prescribed manner by the court that passed it. I would like to draw attention to the fact that according to Article 77 of the Law a complaint is considered admissible if no more than three months have elapsed from the date of entry into force of the final court decision applying the law of Ukraine (its separate provisions) [2].

According to Article 56 of the Law, the subject of the right to a constitutional complaint is a person who considers that the law of Ukraine (its separate provisions) applied in the final court decision in her case contradicts the Constitution of Ukraine [2].

According to Article 74 of the Law “On the Constitutional Court of Ukraine”, a constitutional complaint is submitted to the Court in the state language. Constitutional complaints are sent to the Constitutional Court by mail or sent directly to the Registry of the Court (hereinafter - the Registry) without collection of state duty [2].

Due to the fact that a significant number of petitions are submitted to the Constitutional Court of Ukraine (as well as to the constitutional courts of other countries) in violation of the Law, the Law and the Rules of Procedure of the Constitutional Court provide for their preliminary processing by the relevant Secretariat. Thus, Article 57 of the Law stipulates that preliminary examination of appeals to the Court is carried out by the Registry. If the constitutional complaint does not meet the requirements of the Law, the head of the Secretariat returns it to the subject of the constitutional complaint. The return of a constitutional complaint does not preclude re-appeal to the Court in compliance with the requirements of this Law [3].

One of the oldest histories of formation and development has the Austrian model of constitutional complaint, which covers the right of

individuals to appeal to the constitutional court all kinds of legal acts, actions or inaction of public authorities that violate their constitutional rights. T. A. Nikolaeva points out that such a complaint in the science of constitutional law is traditionally referred to as "constitutional" (although this definition is correct for any model of complaint to the constitutional court). It has the features of both abstract and concrete complaint in their classical (historical) sense, has a mixed nature. A feature of the Austrian model of constitutional complaint, which distinguishes it from other models of full individual complaint, including constitutional complaint in Germany, is the individual's ability to apply to the Austrian Constitutional Court not only on constitutionality but also legality of acts violating administrative rights guaranteed by constitutional law. Thus, in accordance with Part 1 of Art. 139 and Part 1 of Art. 140 of the Austrian Federal Constitutional Law ("Federal Constitution"), which entered into force on November 10, 1920 and is still in force with the following changes and additions³, the Austrian Constitutional Court hears cases of "illegality of decisions" and "unconstitutionality of laws" at the request of which claims that because of this illegality or unconstitutionality her rights are directly violated [3; p. 30-31].

An important feature of the Austrian model of constitutional complaint is its basis, which is formulated in the Federal Constitution and the Constitutional Court Act as a violation of "rights guaranteed by constitutional law" (Article 144 FCC, paragraph "K" of the Constitutional Court Act). Unlike most European countries, Austrian constitutional legislation does not specify the requirement to violate precisely those rights and freedoms provided by the Federal Constitution as a precondition for filing a constitutional complaint, nor does it specify a closed list. This is probably due to the fact that the Austrian FCC does not contain a separate section specifically devoted to human rights and freedoms. The latter are set out in separate laws, the key of which are: "The Basic Law of the State" On General Rights of Citizens of Kingdoms and Lands Presented in the Imperial Council "of December 21, 1867, which operates in part not contrary to the Federal Constitution, Law" On the Protection of

the Right to Housing ”of October 27, 1862, as well as the Federal Constitutional Law“ On the Protection of Personal Freedom ”of November 29, 1988 [4, p. 132].

References:

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text/
2. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.
3. Розвадовський В. І. Теоретико-правове дослідження процесуальних прав та обов'язків сторін у конституційному провадженні // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових праць. 2016. Випуск 42. С. 23-33.
4. Гультай М. Класичні моделі конституційної скарги на прикладі Австрії та Іспанії. URL: [Vksu_2012_2_22.pdf](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/Vksu_2012_2_22.pdf).

Саветчук Наталія Михайлівна,
викладач кафедри теорії та історії
держави і права навчально-наукового
юридичного інституту Прикарпат-
ського національного університету ім.
В. Стефаника.

(Natalia Savetchuk,
lecturer at the department of theory and
history of state and law of the educational
and scientific law institute of Vasyl
Stefanyk Precarpathian national
university)

**Особливості реалізації прав національних меншин в Україні.
(Peculiarities of realization of the rights of national minorities in
Ukraine)**

На даний час більшість країн світу є багатонаціональними за своїм складом, на їхніх територіях існують різні етнічні, релігійні та мовні меншини поряд із титульною нацією, а це вимагає від держав такого типу належного правового забезпечення прав даних спільнот. Такий гуманний підхід повинен забезпечувати цивілізоване співіснування і розвиток меншин поряд із більшістю населення країни та усувати будь-які загрози щодо втрати територіальної цілісності та національного суверенітету держави.

Захист прав меншин має давню історію. Проте тільки наприкінці ХІХ та початку ХХ століть людство прийшло до усвідомлення того, що у різних державах проживає досить велика кількість груп людей, які мають свої мовні, релігійні та етнічні особливості. Такі люди і потребують особливого захисту своїх прав. Першою міжнародною організацією, яка стала на захист прав таких меншин, була Ліга Націй. Саме ця організація ініціювала прийняття міжнародно-правових актів, що стосуються даного питання. Серед таких документів і були «Міжнародний пакт про громадянські та політичні

права», «Конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації», «Конвенція про права дитини» тощо.

Варто підкреслити, що поняття «національні меншини» на міжнародному рівні досліджується вже дуже багато років, але ще й досі не розроблено єдиного його розуміння, хоча дане поняття згадується в багатьох міжнародно-правових документах про захист прав національних меншин та у вітчизняних нормативно-правових документах. Зокрема, воно зазначено в ст. 27 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [8, с.65].

Слід зазначити, що в міжнародному праві термін «меншина» використовується для позначення груп осіб, які відрізняються від іншого населення держави за такими ознаками як: раса, етнічне походження (національність), релігія, культура, мова. Як зазначає В.В.Мицик, для правового регулювання і захисту прав таких осіб використовуються різні терміни, а саме: «національні», «расові», «етнічні», «мовні», «культурні», «релігійні» та просто «меншини»[4, с.155]. Проте категорії «національна меншина» та «етнічна меншина» у наукових юридичних джерелах використовуються як синонімічні.

У конституційному законодавстві зарубіжних країн можна спостерігати використання різної термінології: «національна меншина», «етнічна меншина», «національна або етнічна меншина», «етнічна спільнота», «культурна меншина», «культурна спільнота», «мовна меншина», «мовна група» тощо. У Конституції України використовується здебільшого категорія «національна меншина».

Термін «національна меншина» розглядають у контексті нашої держави як правову категорію. У юридичній науці на сьогодні існує багато різних визначень даного поняття. Досліджуючи дане питання, слід зупинитися на розумінні термінів «етнічна меншина» або ж «національна меншина». У юридичній енциклопедії зазначено, що національні меншини – це групи громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою [11, с.101]. Так,

О. Антонюк вважає, що «етнічна меншина» це самоусвідомлювальна група громадян держави, яка є кількісно меншою. Цій групі притаманні спільність походження й етнокультурні риси, які різняться від домінуючої етнічної спільноти, непанівне становище у суспільстві, колективна воля до виживання та прагнення до рівності з більшістю населення держави [1, с.49]. Н. Шипка зазначає, що під категорією «національна меншина» в Україні потрібно розуміти спільноту громадян України, які історично осіли на території країни та чисельність яких становить менше половини населення України, вони етнічно самоідентифікуються від більшості населення та відрізняються від інших громадян своїм етнічним походженням, зберігають та бажають розвивати свою самобутність і культуру, мову і релігію [10, с.93]. Отож, розглядаючи різні визначення поняття національної меншини, можна виділити їх спільні риси: це певні етнічні групи; проживають на території певної держави; є громадянами цієї держави; самоідентифікують себе як представники іншої нації тощо [6, с.56].

У практиці вітчизняного законодавства вперше поняття «національна меншина» було використано в законі «Про національні меншини в Україні». Так, у ст. 3 цього Закону визначено, що національна меншина це «група громадян України, яка не є українцями за національністю, виявляють почуття національної самоідентифікації та єдності між собою» [7].

До найбільших національних меншин України за статистичними даними належать росіяни, білоруси, кримські татари, угорці, румуни, поляки, євреї, вірмени та інші.

Права національних меншин сформульовані у ст. 27 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. Ця стаття визначає, що «у тих країнах, де існують етнічні, релігійні та мовні меншини, особам, які належать до цих меншин, не може бути відмовлено у праві разом з іншими членами тієї самої групи користуватися своєю культурою, сповідувати свою релігію та виконувати її обряди, а також користуватися рідною мовою» [5].

Етнічні меншини в Україні мають як загальний, так і спеціальний правовий статус, тобто представники меншин мають загальновизнані права людини та й спеціальні права, які відображають особливості правового статусу меншин у державі. До спеціальних прав меншин можна віднести такі: право на фізичне існування та право на повагу культурної самобутності меншин; заборона дискримінації осіб, що належать до меншин; право на вільне збереження та розвиток культурної самобутності. Саме останнє право включає свободу користування мовою меншин; право навчати дітей, які належать до меншин, їх рідною мовою; право меншин створювати навчальні заклади за власні кошти; право мати ім'я мовою тієї меншини, з якою громадянин себе ідентифікує; право створювати релігійні заклади; право створювати необхідні громадські фонди та громадські організації, включаючи право на культурну автономію тощо [3, с.98].

Україна докладает великі зусилля щодо захисту прав і сприяння всебічному розвитку нацменшин, що проживають на її території. Реалізація політичних, соціальних, економічних прав нацменшин України здійснюється на загальнодержавному, регіональному та територіальному рівнях. Громадяни України, які належать до національних меншин, можуть вільно обирати форми здійснення прав, що надаються їм чинним законодавством, і реалізувати їх або особисто, або ж через відповідні державні органи та громадські організації національно-культурного спрямування [9].

Проте, слід підкреслити, що на сьогодні в Україні потрібно підвищувати увагу з боку як центральних, так і місцевих органів влади до проблем захисту прав національних меншин, щоб попередити протистояння в суспільстві на етнополітичному, релігійному рівні та недопустити загострення міжетнічних відносин. Певні органи, які мають повноваження в даній сфері, повинні здійснювати моніторинг за дотриманням прав нацменшин в Україні, вживати відповідних заходів для формування у громадян толерантного ставлення до таких груп. Також на рівні

адміністративно-територіальних одиниць держави необхідно вживати дієві заходи для розвитку меншин, а саме: створювати інформаційні бази даних про національні меншини регіону; залучати їхніх представників у громадсько-політичне життя регіону; у місцевих бюджетах передбачати кошти на фінансування культурно-освітніх потреб нацменшин; забезпечувати розвиток засобів масової інформації громадських організацій національних меншин; підтримувати їх у проведенні культурно-просвітницьких заходів тощо [2, с.112-113].

Громадяни України, які належать до національних меншин, мають право у законному порядку вільно встановлювати і підтримувати зв'язки з особами своєї національності та їх громадськими об'єднаннями за межами України, одержувати від них допомогу для задоволення мовних, культурних потреб, брати участь у діяльності міжнародних неурядових організацій.

Отже, підсумовуючи викладене, варто зазначити, що наша держава закріплює і гарантує основні права національних меншин у чинному законодавстві, а також імплементує міжнародні стандарти щодо захисту їхніх прав. Проте, у даній сфері є дещо прогалини, деякі норми вітчизняного законодавства все ж таки ще залишаються декларативними і не передбачають створення дієвих механізмів забезпечення окремих прав національних меншин.

Список використаних джерел

1. Антонюк О. Формування етнополітики Української держави: історичні та теоретико-методологічні засади. К., 1999. 158 с.
2. Биков О.М. Конституційно-правовий статус національних меншин в Україні: монографія. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. 354 с.
3. Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Белов Д.М., Данканич М.М. Права людини. Ужгород, 2003. 192 с.
4. Мицик В. В. Міжнародно-правові засади й інституційні механізми захисту прав національних меншин: дис ... д-ра юрид.

наук: 12.00.11 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2005. 182 с.

5. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: Міжнародний документ від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

6. Мхітарян А.М. Щодо визначення поняття «національна меншина» у зарубіжних країнах. Правова держава. 2015. № 19. С.55-58

7. Про національні меншини в Україні: Закон України від 25.06.1992 № 2494-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2494-12#Text>

8. Ткаченко Є. В. Правовий захист прав етнічних та мовних меншин : навчальний посібник. Київ: ФОП Голембовська О.О., 2018. 315 с.

9. Федунь О.М., Папіш Н.І. Політико-правові аспекти захисту прав національних меншин в Україні. URL: <https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/72-98-1-SM.pdf>

10. Шипка Н. Національні меншини як суб'єкти етнополітичних відносин у державотворчих процесах в Україні кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/7913/1/17.pdf>

11. Юридична енциклопедія: в 6 т./ редкол. Ю.С. Шемшученко та ін. К.: Укр. енцикл. Т.4. 2002. 720 с.

Сворак Ірина Романівна,
студентка навчально-наукового
юридичного інституту Прикарпатського
національного університету ім. В.
Стефаника.

Науковий керівник: професор, доктор
юридичних наук **Книш В. В.**

(Iryna Svorak,
student of the educational and scientific law
institute, Vasyl Stefanyk Precarpathian
national university.

Scientific adviser: professor, doctor of law
Vitalii Knysh)

**Міжнародні інституції у сфері виконання міжнародних пактів
1966 року.**

**(International institutions in the sphere of implementation of
international pacts of 1966)**

The main legal basis for the work of the UN Human Rights Committee is the International Covenant on Civil and Political Rights of December 16, 1966.

The International Covenant on Civil and Political Rights is a pact of the United Nations, based on the Universal Declaration of Human Rights.

Adopted December 16, 1966, entered into force March 23, 1976. The Covenant is an international treaty and is binding on 167 member states as of April 2010. In addition to the member states, the pact has been signed by 7 other countries

The Universal Declaration of Human Rights for the first time established a list of political, socio-economic and cultural human rights. As this document took the form of a UN General Assembly resolution, it was of a recommendatory nature and could not be recognized as legally binding. That is why the General Assembly has instructed both the Human Rights Commission, through the Economic and Social Council, to develop

a single human rights pact covering a wide range of fundamental rights and freedoms.

On the basis of the Universal Declaration of Human Rights, the UN Commission on Human Rights developed the legally binding instruments proposed for adoption in 1966 – the International Covenant on Civil and Political Rights and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, which fully defined and human rights. Both documents entered into force in 1976 after ratification, as agreed, by 35 countries. The content of the covenants has enshrined different levels of binding nature of their provisions for member states.

The first recommendation for Ukraine from the UN Human Rights Committee was to raise awareness of law enforcement, judges and society as a whole about the provisions of the Covenant – to take greater account of these provisions in the police and courts. UHHRU experts pointed out that the study of the Covenant is still not part of the training program for police officers and judges, like other international legal acts.

The next recommendation of the UN Human Rights Committee is to create additional grounds for reviewing the decisions of the Supreme Court of Ukraine. In 2015, a relevant bill was registered, which proposed to recognize legally binding not only the decisions of international judicial institutions, but also international organizations. However, the bill was sent for revision, with the justification that the acts of international organizations are of a framework recommendatory nature.

According to human rights activists, the Committee's recommendation on the need to increase funding and human resources of the Supreme Council Commissioner for Human Rights has not been implemented; there is a weakening of this institution.

There are good reasons to doubt the legitimacy of the election of the Ombudsman, for various reasons. The rights of persons guaranteed by the present Covenant include:

- 1) The right to an effective remedy in the event of a violation of rights, even if the violation was committed by persons acting as officials (Article 2).

- 2) Equal rights for men and women to enjoy all civil and political rights (Article 3).
- 3) The right to life, pardon or commutation of sentence (Article 6).
- 4) Freedom from inhuman or degrading treatment or punishment (Article 7).
- 5) Freedom of thought, conscience and religion (Article 18).
- 6) The right to freedom of opinion and expression (Article 19).
- 7) Prohibition of propaganda of war or national, racial or religious hatred (Article 20).
- 8) The right to peaceful assembly (Article 21).
- 9) The right to freedom of association(Article 22).
- 10) The right to marry and the right to start a family (Article 23).
- 11) Children's rights (status of minors, nationality, registration and name) (Article 24).
- 12) The right to participate in the conduct of public affairs, the right to vote and be elected and admission to the civil service (Article 25).
- 13) The right to equality before the law and equal protection of the law (Article 26).
- 14) The right of persons belonging to ethnic, religious and linguistic minorities to use their culture, to profess their religion and to perform its rites, and to use their mother tongue (Article 27).

Столярчук Ігор Ярославович,

студент навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Науковий керівник: професор, доктор юридичних наук **Книш В. В.**

(Ihor Stoliarchuk,

student of the educational and scientific law institute, Vasyl Stefanyk Precarpathian national university.

Scientific adviser: professor, doctor of law **Vitalii Knysh)**

Проблеми конституційних реформ в Україні: теоретичний аспект.

(Problems of constitutional reforms in Ukraine: theoretical aspect)

У процесі конституційних реформ мали місце прорахунки Верховної Ради України при внесенні змін до Конституції України, перевищення повноважень Конституційним Судом України при винесенні рішення 30 вересня 2010 року та інші фактори. Погоджуюсь з позицією вчених та конституціоналістів, що президентсько-парламентська форма правління в Україні не привела до оптимального розподілу повноважень між гілками влади. Очевидним була виконавча влада, яку де-факто очолював Президент України, в той час як роль парламенту була доволі обмеженою. Тому постало питання врегулювання конституційних правовідносин в органах державної влади. Так, 24 грудня 2003 року Верховна Рада України попередньо схвалила проект закону «Про внесення змін до Конституції України», втім під час голосування 8 квітня 2004 року не набрав необхідної кількості голосів (для внесення змін до Конституції потрібно щонайменше голосів 2/3 складу народних депутатів України) і був знятий з розгляду.

В подальшому 26 травня було рішення про утворення робочої групи на чолі з Першим заступником Голови Верховної Ради України

А. Мартинюком для доопрацювання змін до Конституції, і в результаті 23 червня 2004 року в першому читанні було схвалено законопроект про внесення змін до Основного Закону. 2004 року відбувалися вибори глави держави. З наближенням виборів вся увага українців, в тому числі й органів державної влади, була прикута до виборчої кампанії. Пріоритетом стала боротьба за булаву. Але хто б міг тоді подумати, що саме вибори Президента України в 2004 році й стануть передумовою для повернення до конституційної реформи. Перегони у виборах супроводжувалися значними маніпуляціями, політтехнологіями, замахами, переслідуванням опозиції, спробами цензури ЗМІ. Боротьба була настільки запеклою, що поступово захопила все населення України.

Головними кандидатами в президенти були проукраїнський і прозахідний політик Віктор Андрійович Ющенко, та проросійський політик, на той момент Прем'єр-міністр України Віктор Федорович Янукович. Фальсифікації у 2-му турі на користь останнього спричинили масові протести та мітинги простих українців заради права вибору, захисту свого голосу та підтримку Ющенка. Україна стала поляризованою. Ситуація дійшла до того, що регіони, які підтримували Януковича, усвідомлюючи поразку свого кандидата, почали всупереч Конституції проголошувати так звані «автономії». За обставин, що склалися, повернув в порядок денний конституційний процес Президент України. В якості компромісу він запропонував, що підпише закон «Про особливості застосування закону України «Про вибори Президента України»», який мали на меті ухвалити народні депутати для запобігання фальсифікацій, лише за умови внесення змін до Конституції.

8 грудня 2004 року Верховна Рада України ухвалила закон в цілому про внесення змін до Конституції України. Змінювалися редакції статей 76, 78, 81-83, 85, 87, 89, 90, 93, 98, 112-115. Зокрема йшлося про збільшення строку повноважень Верховної Ради з 4 до 5 років, про виконання обов'язків Президента України вже не Прем'єр-міністром, а Головою ВРУ. Однак при прийнятті цих змін

парламентарі не врахували деякі важливі деталі в порядку змін до Основного закону:

1) висновок Конституційного Суду України. Початковий варіант проекту Закону про внесення змін до Конституції було схвалено висновком Конституційного Суду України. Але до прийняття рішення в цілому редакція законопроекту була істотно змінена, зокрема статті 78, 81, 85, 90. Таким чином народні депутати України порушили статтю 159 Конституції України від 28.06.1996 року. Тобто парламентарі не мали права вносити будь-які правки до законопроекту, а якщо й внесли, то мали направити на повторний розгляд Конституційному Суду. Однак цього зроблено не було, і депутати порушили статтю 159 Основного Закону;

2) згідно статті 154 Конституції України законопроект про внесення змін до Конституції України може бути поданий до Верховної Ради України Президентом України або не менш третиною складу народних депутатів Верховної Ради України. Та при розгляді цього питання я виявив, що внесли законопроект на розгляд лиш 4 народні депутати, чим порушили статтю 154 Конституції України. Дійсно, це є серйозним порушенням. І народні депутати України спробували встановити «запобіжник відкату» реформи.

Зміни до Конституції набули чинності 1 січня 2006 року. Верховна Рада України 4 серпня 2008 року внесла зміни до підпункту 1 пункту 3 Розділу IV Закону України «Про Конституційний Суд України». Вони полягали в тому, що орган конституційної юрисдикції не міг розглядати закони України про внесення змін до Конституції України, які вже набули чинності. Конституційний Суд не міг розглядати питання про відповідність Конституції України діючі норми Основного Закону. Це спрацювало, бо вже 5 лютого 2008 року КСУ відмовив у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 102 народних депутатів України щодо конституційності Закону України про внесення змін до Конституції України від 8.12.2004 року, посилаючись на Закон України «Про Конституційний Суд України». Тоді реформу вдалося

зберегти. Однак 26 червня 2008 року за поданням 47 народних депутатів України КСУ виніс рішення щодо неконституційності підпункту 1 пункту 3 Розділу IV Закону України «Про Конституційний Суд України». Конституційний Суд України не врахував, на мою думку, статтю 153 Конституції України, де вказано, що порядок організації і діяльності КСУ, порядок розгляду ним справ визначається законом. Тим не менше, «запобіжник» було усунуто.

30 вересня 2010 року за поданням 252 народних депутатів України КСУ визнає Закон про внесення змін до Конституції України від 8.12.2004 таким, що не відповідає Конституції. На підставі частини 2 статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 3.08.2010 року поклав на органи державної влади обов'язок щодо невідкладного виконання цього рішення стосовно приведення нормативно-правових актів у відповідність до Конституції України від 28.06.1996 року.

Проте Конституційний Суд перевищив свої повноваження, адже за статтею 150 Конституції України не передбачено, що КСУ може змінювати Основний Закон.

Таким чином, Україна знову стала президентсько-парламентською республікою. Тодішній президент Віктор Янукович став фактично головою виконавчої влади, у парламенті була пропрезидентська більшість, що призвело до узурпації влади в руках Януковича.

Це призвело до трагічних наслідків. У лютому 2014 року, в розпал Революції Гідності, коли за наказом президента було вбито до 100 мирних протестувальників, коли політична ситуація в нашій державі вийшла з-під контролю, Верховна Рада України задля врегулювання кризи і за вимогою народу України відновила дію окремих положень Конституції України 2004 року.

Однак Віктор Янукович відмовився від повернення до Конституції 2004. Тодішня опозиція знайшла з точки зору позитивного права неправовий, але з точки зору природного права ефективний вихід: спершу ухвалити постанову про відновлення

окремих положень Конституції 2004 року, яка б із ухваленням вже закону про внесення змін до Конституції втратила б чинність. На відміну від закону, постанова для набрання сили не потребує підпису Президента України. Після ухвалення постанови тоді виконуючий обов'язків Президента України знов замість Прем'єр-Міністра ставав Голова Верховної Ради України. І тоді після ухвалення закон про відновлення окремих положень Конституції 2004 року зміг підписати тодішній Голова Верховної Ради України Олександр Турчинов.

Парламентарі з точки зору позитивного права здійснили порушення, адже зміна Основного Закону без висновку Конституційного Суду, на одній сесії та ще й на певний термін за допомогою постанови прямо суперечить Конституції. Та з точки зору природного права, коли знищення будь-яких авторитарних ознак в Конституції вимагав народ України, з моральних засад та захисту прав і свобод це було життєво необхідне рішення.

Отже, зміни до Конституції приймалися стихійно, у вирі історичних потрясінь для нашої держави. На мою думку, варто було б чинну редакцію Конституції України винести на всеукраїнський референдум. І як тільки український народ це схвалить, то ніякий орган державної влади не зможе відмінити рівновагу в конституційних правовідносинах. До того ж, щоб вирішити питання щодо форми правління, я б пропонував у статті 5 Конституції України перед словом «республікою» додати слово «парламентсько-президентська».

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text/>
2. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>.
3. Рішення КСУ від 26.08.2008 у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності

Конституції положення підпункту 1 пункту 3 Розділу IV Закону України «Про Конституційний Суд України.

4. Рішення КСУ від 5.02.2008 про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 102 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8.12.2004.

5. Рішення КСУ від 3-092010 справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8.12.2004.

Цапів Софія Тарасівна,

магістр права навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Науковий керівник: доцент, кандидат юридичних наук **Грицан О. А.**

(Sofia Tsapiv,

master of law of the educational and scientific law institute, Vasyl Stefanyk Precarpathian national university.

Scientific adviser: candidate of law science, associate professor **Olga Grytsan)**

Право на свободу та особисту недоторканність. (The right to liberty and security of person)

Особиста недоторканність людини зазвичай тісно пов'язана з правом на свободу і є одним із основних особистих прав людини.

Стаття 29 Конституції України передбачає: «кожна особа має право на свободу та особисту недоторканність» [1]. Таке ж право закріплено міжнародним співтовариством у статті третій Загальної декларації прав людини (1948 р.), статті 9 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (1966 р.), статті 5 ЄКПЛ (1950 р.) та інших загальновизнаних міжнародних документах.

Право на свободу та особисту недоторканність є одним із фундаментальних прав людини. У справі «Медведев та інші проти Франції» (рішення ЄСПЛ від 29 березня 2010 року, § 76) Європейський суд з прав людини виокремив, що право на свободу та особисту недоторканність, за змістом Конвенції, має найважливіше значення у демократичному суспільстві.

Сутність права на свободу та особисту недоторканність зводиться до наступного:

- Людина по своїй природі є вільною. Обмеження даного права можливе лише як виключення, за умови дотримання певних гарантій, які доводять неможливість свавільного позбавлення особи права на свободу. Повний перелік таких виключень передбачений в статті 29 КУ та більш широким - статтею 5 ЄКПЛ.

- Обмеження прав і свобод у суспільному законодавстві не може бути ширшим передбачено статтею 5 ЄКПЛ (ч. 2 ст. 8 КПК).

Головним принципом охорони прав людини розглядається, як запобігання свавільному позбавленню свободи розглядається. Обмеження або позбавлення свободи особи повинно бути застосованим лише у разі, якщо інші запобіжні засоби будуть неадекватними [2, с.121].

При цьому важливо виходити з принципу презумпції свободи, який означає, що особа повинна залишатися на свободі до тих пір, доки працівники правоохоронних органів не доведуть необхідність її затримання або тримання під вартою. До ключових принципів, які гарантують забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, належать: 1) позбавлення свободи лише за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні кримінального правопорушення; 2) законність арешту та затримання; 3) необхідність роз'яснення кожному підозрюваному про причини арешту та сутність обвинувачення зрозумілою для нього мовою; 4) тримання під вартою лише на підставі рішення суду та право заарештованої особи на оскарження до суду законності свого затримання і арешту; 5) право на матеріальну компенсацію за незаконний арешт та затримання [3, с.84].

У статті 5 ЄКПЛ міститься перелік мінімальних стандартів, перша група яких міститься у підпунктах параграфу 1 визначає умови правомірності обмеження права на свободу; пункти 2, 3 і 4 передбачають процедурні гарантії для тих осіб, хто позбавлений свободи; у параграфі 5 гарантується право особи на відшкодування у випадку порушень, які передбачені попередніми пунктами прав.

Ключові принципи статті 5 ЄСПЛ та їх застосування на практиці отримують подальший розвиток у рішеннях, які надає Європейський суд з прав людини.

Зокрема, у рішенні по справі «Тимошенко проти України» (заява № 49872/11, § 262), Європейський суд ще раз наголосив на тому, що стаття 5 Конвенції втілює основоположне право людини, а саме - захист особи від свавільного втручання держави у її право на свободу.

Право людини, яку позбавлено свободи, на перевірку «законності» її взяття під варту передбачено в ч. 4 ст. 5 ЄКПЛ йдеться про те, що воно складається з двох основних аспектів і полягає у наступному: 1) можливість здійснення судового контролю має забезпечуватися невдовзі після взяття особи під варту і, в разі необхідності, з розумною періодичністю надалі; 2) таке провадження має здійснюватись з належною старанністю.

Також варто зауважити, що навіть під час вирішення питання про обрання запобіжного заходу має застосуватись принцип змагальності. У рішеннях «Солдатенко проти України» від 23.10.2008 р., «Дубовик проти України» від 15.10.2009 р. Суд визнав відсутність в Україні ефективних правових засобів, які б дали змогу реалізувати право потерпілого від незаконного арешту на відшкодування. Законодавство України містить гарантії, які покладають на слідчого суддю обов'язок контролю за тим, щоб позбавлення свободи не було свавільним у розумінні ст. 29 Конституції України та ст. 5 ЄКПЛ.

Зокрема, у рішенні в справі «Амюр проти Франції» від 25.06.1996 р. Суд вказав, що для визначення того, чи була особа позбавлена свободи у сенсі ст. 5 ЄКПЛ, слід враховувати такі критерії: вид, тривалість, наслідки і умови виконання заходу з позбавлення волі. Вирішуючи питання про обрання запобіжного заходу щодо особи, суди повинні виходити з принципу презумпції свободи. Цей принцип означає, що особа повинна залишатися на свободі до тих пір, доки працівники правоохоронних органів не доведуть необхідність її затримання або тримання під вартою. З

метою запобігання свавільному позбавленню особи свободи національні суди, вирішуючи питання щодо обрання або продовження запобіжного заходу, повинні належним чином вмотивувати таке рішення та дати оцінку, чому особі неможливо обрати інші, більш м'які запобіжні заходи (ст. 5 ЄКПЛ, ч. 3 ст. 176 КПК України, ч. 5 ст. 199 КПК України). Згідно з практикою суду, неналежне мотивування рішення про арешт особи є порушенням п. 3 ст. 5 ЄКПЛ.

Так, у рішенні «Галь проти України» від 16.04.2015 р. ЄСПЛ встановив ряд порушень ст. 5 Конвенції, здебільшого у зв'язку з тим, що рішення суду стосовно затримання або тримання заявника під вартою не містили належного обґрунтування та чітких строків застосування таких заходів, а також не забезпечили ретельний розгляд необхідності застосування відповідних заходів із врахуванням індивідуальних особливостей справи заявника.

Таким чином, зміст права на особисту недоторканість людини в літературі трактується по-різному. До прикладу в кримінально-процесуальній літературі недоторканність особистості зазвичай розкривається, як гарантія від безпідставних арештів і затримань.

Право на свободу та особисту недоторканність також має своє конституційне підкріплення. Право на особисту свободу означає відповідну міру можливого та юридично дозволеної поведінки громадянина розпоряджатися собою та своїми вчинками. Будь-які інші дії державних органів, посадових осіб чи окремих громадян, що обмежують особисту недоторканність людини, є порушенням відповідних прав, що тягне настання правових наслідків, у тому числі цивільно-правових та кримінальних.

Список використаних джерел

1. Конституція України Конституція України від 28.06.1996 р.
2. Погорілко В.Ф. Конституційне право України: Навч. Видання. Київ. Наукова думка, 2003. 733 с.

3. Погорілко В.Ф. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика (Нормативні документи та коментарі): Монографія. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України: А.С.К., 2003. 652 с.

Шкапій Ірина Любомирівна,

студентка навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Науковий керівник: доцент, кандидат юридичних наук **Грицан О. А.**

(Iryna Shkapiy,

student of the educational and scientific law institute, Vasyl Stefanyk Precarpathian national university.

Scientific adviser: candidate of law science, associate professor **Olga Grytsan)**

Право на освіту.

(The right to education)

Відповідно до ст.13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року [8] «Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на освіту. Зважаючи, що це право закріплене на міжнародному рівні, можна зробити висновок про його значущість для України та інших держав. Адже високий рівень освіченості населення є передумовою гідного життя кожної особи.

Багато науковців досліджували позитивні та негативні аспекти забезпечення права на освіту в державі. Так, Жеребило І.В. стверджує, що здобуття освіти залежить від її фінансування. Це пов'язано із тим, що в країні спостерігається нерівність дітей щодо доступу до освіти: знання у дітей, які проживають у сільських місцевостях, зазвичай є недостатніми. Переважно ці учні здобувають неповну середню освіту і рідко коли вступають до вищих навчальних закладів. Це перш за все пояснюється тим, що навчання у сільських школах не таке ефективне, аніж у міських, відсутністю гуртків, які б сприяли творчому розвитку учнів, а також неналежним забезпеченням шкіл сучасним обладнанням, наслідком чого є неможливість застосувати набуті знання на практиці[3,с.106].

Можна стверджувати, що це одна з причин, яка уповільнює темпи інтеграції в світовий інтелектуальний простір. Терезі О.С. звертала велику увагу щодо ролі школи, яка є одним з основних суб'єктів освіти. Школа дає не тільки знання, але вона ще й навчає формувати і висловлювати думку, виховує силу волі, духу і витривалості [9,с.119].

Проаналізувавши роботу Грезіної О.М. можна зазначити, що якісне реформування освітньої галузі насамперед потребує глобальних напрацювань у напрямі його практичного й законодавчого забезпечення[1,с.89]. Великим кроком до здійснення ефективної реформи освіти в Україні є прийняття закону України «Про освіту», який набрав чинності 28 вересня 2017 року. Серед основних принципів освітнього процесу, які встановлені у цьому законі, можна виділити такі: верховенство права; людиноцентризм; забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності; забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності; різноманітність освіти; цілісність і наступність системи освіти; інтеграція з ринком праці; нерозривний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, національними традиціями; гуманізм; демократизм; єдність навчання, виховання та розвитку; нетерпимість до проявів корупції та хабарництва; доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою (ст.6). Він покликаний максимально повно забезпечити реалізацію права кожної людини на освіту, для забезпечення збалансованого і системного підґрунтя реформування даної сфери. Такої ж позиції дотримується і Гуріна О.О., яка наголошує ще й на тому, що розвиток освіти залежить не тільки від законодавчого регулювання, але і від рівня визнання державою даного права [2, с.81]. Виходячи з того, що Україна проголошена як соціальна держава, відповідно до статті 1 Конституції України, то можемо зрозуміти, що одним з перших пріоритетів наша держава визначає людину як найвищу соціальну цінність. Це в свою чергу

означає орієнтацію на добробут в суспільстві, честь і гідність, вільний розвиток кожної особистості. Можна виділити основне із пріоритетних завдань такої держави як створення сукупності тих умов, які б змогли забезпечити високий рівень потреб громадян у сфері освіти.

Велику увагу питанню освіти приділяв Михайло Драгоманов, який зазначив, що «народові не досить однієї грамоти, йому потрібна освіта». Він став одним з перших, хто пробуджував самосвідомість українців, був засновником національної освіти, школи, просвіти дорослих, оборонцем жіночої освіти, першим організатором публічних читань, вистав, бібліотек і клубів. Неодноразово наголошував на тому, що освіта повинна здійснюватись за допомогою народної словесності, яка яскраво і правдиво відображає історію народу, його життя і побут, духовні прагнення. Необхідно розвивати розум і почуття дитини саме рідною мовою, бо «мова – це спосіб, яким люди розуміються, через котрий іде до людей освіта» [5,с.27].

Таким чином, право на освіту є одним з фундаментальних прав, оскільки можна сміливо сказати, що це рушійна сила еволюції нашого суспільства. Розглядаючи різні позиції авторів щодо порушеної теми, можна виділити поряд з позитивними і негативні аспекти розвитку освіти. Тому проблема вдосконалення цієї сфери є актуальною дотепер.

Вагомим напрямом, який би посприяв ефективності освіти, є орієнтація на зарубіжний досвід держав. Прикладом такої країни може бути Японія. Це держава, де рівень грамотності населення становить 99,9%, а обов'язковою є тільки початкова освіта. Це засвідчує, що результат освітньої реформи втілюється якнайкраще. Особливого значення слід надати забезпеченню навчального процесу обладнанням, комп'ютерною технікою, матеріалами, і, звичайно, кваліфікованому стимулюванню праці викладачів. Освіта повинна стати провідним національним пріоритетом, бо держава та нація без сучасної освітянської системи позбавлені майбутнього, нездатні до

відтворення культурних цінностей, забезпечення конкурентоспроможності на світовому ринку економічних та інтелектуальних ресурсів, відновлення і збереження демократичних інститутів. Також потрібно запровадити дієву систему діагностики якості освіти та системи тестів для визначення відповідності рівня освіти державним стандартам, яка б тільки посприяла підвищенню її ефективності. Потрібно приділити увагу проблемі щодо взаємодії ринку праці і освіти, яка є актуальною сьогодні. Оскільки партнерство між навчальними закладами, представниками бізнесу та державою перебуває на досить низькому рівні. Доцільно налагодити якісний соціально-економічний механізм взаємодії ринків праці й освітніх послуг, що з одного боку буде слугувати чинником економічного зростання, з іншого – створить всі необхідні матеріальні умови для людського розвитку, у тому числі для підвищення й поширення освіченості.

Отже, враховуючи вищесказане, право на освіту одне з основних прав, яке передбачене міжнародно-правовими актами, зокрема Міжнародним пактом про соціальні, економічні і культурні права, а також Конституцією, як Основним Законом держави. Це та складова суспільства, яка є тим елементом, який забезпечить розвиток кожної людини і суспільства загалом.

Список використаних джерел

1. Грезіна О. М. Забезпечення права на освіту: теоретико-правовий аналіз / О. М. Грезіна // Правове життя сучасної України : у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) Одеса, Гельветика, 2020. Т. 1. С. 89-91.

2. Гуріна О. О. Право на освіту та його реалізація як об'єкти теоретичних юридичних досліджень // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право. - 2010. - Вип. 9. - С. 78-83 . - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2010_9_13

3. Жеребило І.В. Проблеми розвитку освіти в Україні: фінансові аспекти-І.В. Жеребило. Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. 2018.- №4. С.105-110. Режим доступу: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/77033>

4. Конституція України від 28 червня 1996 р.

5. Мельничук О. Ф. Концепція права людини на освіту М. Драгоманова // Теорія і практика сучасної правотворчої та правозастосовної діяльності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. : у 3 т. (м. Харків, 09– 10 листопада 2012 р.). Харків : ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2012. Т. 1. С. 27–28. Режим доступу: <http://idpnan.org.ua/files/melnichuk-o.f.-konstitutsiyno-pravove-zabezpechennya-prava-na-osvitu-v-ukrayini-v-konteksti-evropeyskogo-dosvidu.pdf>

6. Мельничук О. Ф. Право на освіту в системі конституційних прав людини і громадянина // Правничий вісник Університету "КРОК". 2011. Вип. 8. С. 16-22. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvuk_2011_8_5

7. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права ООН від 16.12.1966 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042.

8. Селюков В. С. Право дитини на освіту: забезпечення реалізації можливостей та автономності. Право і Безпека. 2015. № 2. С. 38-45. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2015_2_10

9. Терзі О.С., Русін В.С. Реалізація права на освіту // Наука. Релігія. Суспільство. 2011. № 1. С. 118-121. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/85433>

**НАПРЯМ 5. ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ПОЛОЖЕНЬ МІЖНАРОДНИХ ПАКТІВ 1966 р. У
НАДЗВИЧАЙНИХ ОБСТАВИНАХ.
DIRECTION 5. FEATURES AND PROBLEMS OF
IMPLEMENTATION OF THE PROVISIONS OF THE
INTERNATIONAL PACTS OF 1966 IN EMERGENCY
CIRCUMSTANCES**

Сворак Степан Дмитрович,

доктор юридичних наук, доктор історичних наук, професор кафедри теорії та історії держави і права навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

(Stepan Svorak,

doctor of law science, doctor of historical science, professor of the department of theory and history of state and law of the educational-scientific law institute, Vasyl Stefanyk Precarpathian national university)

Гринюк Назар Володимирович,

магістр юридичного інституту Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, юридичний факультет Віденського університету, студент-магістр.

(Nazar Hryniuk, master's student at Law

Institute at Taras Shevchenko National

University of Kyiv, Kyiv, Ukraine,

master's student at law faculty at Vienna

University, Vienna, Austria)

**Порушення прав людини в Криму у світлі Міжнародного пакту
про громадянські та політичні права.**

(Violation of human rights in Crimea in light of International Covenant on Civil and Political Rights)

With the annexation of Crimean Peninsula in early 2014 not only did Ukraine lose a substantial part of its territory. It has also lost control over the granting of people rights due to the lack of public authority. It is the people who are the most precious thing in each country and for who every single country must fight for, in order to guarantee their rights and freedoms. Because nobody can take a look in the future and precisely say what will happen next. But the authority of Ukraine shall be granted and our country ought to defend each one, who needs its help, even in such circumstances of temporal occupation of Ukrainians territory by Russia.

A substantial role in defending and granting of people rights has the United Nations Human Rights Office of the High Commissioner (hereinafter – the OHCHR). Its annual reports contain a lot of structured information on violation of human right. Therefore, in this thesis, we would like to concentrate ourselves on real examples of violation of human rights under the International Covenant on Civil and Political Rights (hereinafter – the Covenant) in Crimea.

First category of violations refers to the administration of justice and fair trial rights. The most recent Annual Report states that International human rights law provides that all persons facing criminal charges are entitled to fair trial guarantees. Equality of arms is an inherent feature of a fair trial. Governments should ensure that all persons are immediately informed by the competent authority of their right to be assisted by a lawyer of their own choice upon arrest or detention or when charged with a criminal offence. All arrested, detained or imprisoned persons should be provided with adequate opportunities, time and facilities to be visited by and to communicate and consult with a lawyer, without delay, interception or censorship and in full confidentiality [1, p. 3].

In five cases documented by OHCHR (all concerning men), the police and the Federal Security Service of the Russian Federation refused requests by contracted lawyers to meet with their clients and denied them

access to their clients. During the time of the imprisonment the clients were made to give false testimony or self-incriminate which was later used against them proving they are guilty [1, p. 4].

The right to due process is also being violated by the Russian occupation authorities. At least 10 persons convicted almost exclusively based on anonymous witness testimony. Importantly, in these cases, judges limited the right of the defense to cross-examine such witnesses by disallowing most of the questions that could have impeached the witnesses' credibility. [1, p.4].

These violations are strictly forbidden not only under Ukrainian legislation, but also under international human rights law. In our opinion the Russian occupation authorities not only violated the article 9 “the right to liberty and security of a person” and article 14 “ All persons shall be equal before the courts and tribunals” [2, p. 6]. The actions of the said authorities can also be treated as infringement upon the right to a fair trial under the European human rights convention provided under article 6 [3, p. 6].

Another well-spread category of infringement upon the Covenant is the prohibition of torture and the rights to liberty and security of person. OHCHR continued to receive messages that torture and ill-treatment are being used to coerce victims either to self-incriminate or to provide incriminating information against third parties. The victims described beatings, threats of physical and sexual violence, and deprivation of sleep and food in cases in which nutrition at regular intervals was medically necessary [1, p.5].

According to international humanitarian law, protected persons accused of offences must be detained in the occupied territory and if convicted they must serve their sentences therein. The practice of transferring prisoners from Crimea to the Russian Federation continued, with at least new cases (all concerning men) verified during the reporting period. The actual number of such transfers remains unknown, as the Russian Federation does not disclose it [1, p. 6].

The Covenant also applies to the prohibition of false conscription. The OHCHR has ruled that the right to freedom of thought, conscience and religion entails the right to objection of military conscription based on religious belief, which are incompatible with military service [4, p. 8.4.]. The violations refer to the false conscription of Crimean residents holding Ukrainian citizenship and Jehovah's Witnesses, who requested to serve alternative civilian service [1, p. 12].

Another violation of international human right by Russian occupation authorities is the population transfers. This form of infringement is one of the most applicable in the case, because the Ukrainian citizens, which have not applied for the Russian passport are being severely discriminated. This situation leads to the fact, that the population has either to obtain a Russian citizenship or leave the Crimea because of the strong restrictions of their human rights. According to official statistics of the Russian Federation, the number of legal residents in Crimea without citizenship of the Russian Federation decreased by more than 22 per cent between 2019 and 2020 [1, p.12]. In the Report it is stated that Ukrainian citizens without citizenship of the Russian Federation or legal residency in Crimea are excluded from free health insurance and access to public hospitals, and are not entitled to own agricultural land, vote or be elected to public office, register a religious community or apply to hold a public assembly. Moreover, they are also not permitted to own land in the so-called "border areas" of Crimea [1, p. 13].

All the provided facts are based on testimonies and information provided by the victims or otherwise obtained from public sources. Nowadays it is impossible for the Mission of OHCHR to enter the Crimea due to the COVID-19 restrictions applied by Russia. Such access of the Mission could be vital not only in order to examine the current violations of human rights but also to prevent the worsening of the situation in the future.

Besides the violations under the Covenant, Occupation authorities also use own judicial system in order to punish the political identity of Ukrainian citizens. As of March 2019, approximately three quarters of the

Ukrainian political prisoners held in Russian custody were from Crimea, and nearly three quarters of those are Crimean Tatars [5, 28-53 p.].

Notwithstanding that there are examples of persecution against other ethnic and religious minorities in occupied Crimea – including followers of the Ukrainian Orthodox Church-Kyiv Patriarch, the Orthodox Church of Ukraine, and Jehovah’s Witnesses – the Muslim Crimean Tatars have yet suffered the most. Russian authorities have further persecuted and daunted individual Crimean Tatars through frequent armed raids of homes, mosques, religious centers, and other establishments as part of a repressive campaign against Islamic “extremism” prohibited by the state [5, 28-53 p.]. Therefore, the Crimean Tatars remain the most legitimate front against the annexation of Crimea within itself. Unlike other segments of Crimean population, the Crimean Tatars really remember which massacre violations of human rights the Russian state can undertake not only against individuals, but also against the whole Crimean Tatar people.

It is the purpose of this thesis to emphasize that the occupation of territories is not the only war fought between Russia and Ukraine. The most important part of the conflict situations are the people. Ukraine shall protect its people not only by means of weapon or propaganda, but also through effective use of international means of human rights protection. Provided that there are powerful international human rights institutions which could really reinforce the protection of human rights, it is still can be referred by some lawyers as ineffective, given look to the degree of implementation of the decisions of such international organisations. Nevertheless, Ukraine shall use each and every possibility to show its people that they are not left alone and that they can be sure, that their state helps them, not least through the influence of international human rights institutions.

Reference list

1. Annual report of the United Nations High Commissioner for Human Rights and reports of the Office of the High Commissioner and the

Secretary-General as of 27 May 2021 (mode of access - <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G21/113/64/PDF/G2111364.pdf?OpenElement>);

2. International Covenant on Civil and Political Rights of 16 December 1966 (mode of access - <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>);

3. European Convention on human rights as of 4 November 1950 (mode of access - https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf);

4. Yoon and Choi v. Republic of Korea (CCPR/C/88/D/1321-1322/2004), para. 8.4.

5. Russian-occupied Crimea and the state of exception: repression, persecution, and human rights violations. Eurasian Geography and Economics, Volume 60, 2019 - Issue 1: Ukraine after Five Years of Conflict (mode of access - <https://doi.org/10.1080/15387216.2019.1625279>).

Зінич Любомир Васильович,
кандидат юридичних наук, викладач
кафедри конституційного, міжна-
родного та адміністративного права
навчально-наукового юридичного
інституту Прикарпатського націона-
льного університету ім. В. Стефаника
(Liubomyr Zynych,
candidate of law science, lecturer of the
department of constitutional, international
and administrative law, educational and
scientific law institute, Vasyl Stefanyk
Precarpathian national university)

**Врегулювання міграційної кризи як засіб запобігання
збройному конфлікту.
(Resolving the migration crisis as a means of preventing armed
conflict)**

В умовах сучасної міграційної кризи суспільство починає відчувати на собі усі наслідки, міграційної кризи. Адже, хоча проблеми, пов'язані з міграцією накопичувалися протягом багатьох років. В багатьох країнах «третього світу» на фоні збройних конфліктів відзначається також глибока економічна криза, що супроводжується низьким рівнем ВВП, відсталою матеріально-технічною базою у промисловому секторі і екстенсивним сільським господарством, низьким рівнем заробітної плати, високим безробіттям й вимушеною неповною зайнятістю, поширенням бідності та значним рівнем майнового розшарування населення. Звісно, більшість показників соціально-економічного розвитку таких неблагополучних країн знаходяться далеко від європейських стандартів, що спонукає громадян до нелегальної міграції навіть ціною власного життя [1].

Причинами міграції є відсутність у значної кількості громадян можливостей для працевлаштування у себе на батьківщині;

економічна нестабільність, що спостерігається на території значної кількості країн Близького Сходу; висока ймовірність опинитися в епіцентрі воєнних дій; значне зубожіння; соціальна несправедливість, яка панує в східних країнах; бажання отримати гідну освіту; яку можна здобути в країнах Європи; природні катаклізми. Протиріччя між країнами ЄС щодо розселення мігрантів поглиблюють розкол в ЄС, відсутність солідарності задля прийняття спільних правил вирішення проблем з їх розселенням, що призводить до суттєво нерівномірного навантаження на міграційні служби окремих країн Європи.

Трансформація міграційних процесів у сучасному світі формує принципово новий актуальний контекст формування і реалізації міграційної політики, для якого суттєвими є домінування економічних мотивів міграції, зростання зовнішніх трудових міграцій, диверсифікація ареалів формування міграційних потоків і місць розміщення мігрантів, підвищення загальної міграційної мобільності населення, що спонукає до зростання етноконфесійного і соціокультурного різноманіття.

«Європейська міграційна криза» – це комплексна проблема, формування якої включає в себе декілька важливих компонентів, що характеризують міграційну кризу, а саме: - незаконний перетин кордону; - контрабанда; - ксенофобія; - значна тривалість міграційних проблем; - фінансова сторона проблеми; - доступ до якісного харчування; - відсутність оплачуваної роботи; - можливість отримати будь-яку освіту; - відсутність належного правового регулювання; - відсутність цілісної узгодженої стратегії протидії нелегальної міграції [2].

Враховуючи зазначене, країни Євросоюзу вдалися до заходів щодо відновлення прикордонного контролю (8 країн-членів ЄС), що не дозволяє повністю зупинити потік мігрантів, але забезпечить їх суворий облік і контроль, а це значно полегшить управління міграційним потоком та розподілом біженців для легального їх притулку в різних європейських країнах. Адже, брак належної

реєстрації і обліку біженців та не проведення дактилоскопії (зняття відбитків пальців) ускладнює процес надання медичної і соціальної допомоги нелегалам [3].

Отже, сьогодні постає питання скооперованих дій всіх країн членів для розробки ефективної міграційної політики, редагування документів які видаються протягом вже 20-ти років, таким чином щоб вони відповідали викликам сьогодення, об'єднання зусиль у боротьбі із радикальними ісламістами та захист населення від реальних та потенційних загроз, що несе із собою міграційна криза з якою сьогодні стикається Європейський Союз.

Список використаних джерел

1. Кількість біженців у світі, 2016]. Кількість біженців у світі досягла рекордної позначки, Тиждень.ua. – 2016. URL: <http://tyzhden.ua/News/167847> (дата звернення: 15.12.2021).

2. Костенко, В., 2015. Актуальні проблеми міграційної політики та підходи до їх вирішення на прикладі Європейського Союзу, Актуальні проблеми політики, вип. 54, с. 106–114..

3. Солодзько, А. Фітисова, А. Міграційна криза в ЄС: статистика та аналіз політики, CEDOS. [Online]. Доступно: <https://www.cedos.org.ua/uk/migration/mihratsiina-kryza-v-yes-statystyka-ta-analiz-polityky> (дата звернення: 15.12.2021)

Іванчук Марта Юріївна,

студентка навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника

Науковий керівник: викладач, кандидат юридичних наук **Зінич Л. В. (Marta Ivanchuk,**

student of the educational and scientific law institute, Vasyl Stefanyk Precarpathian national university.

Scientific adviser: candidate of law science, lecturer **Liubomyr Zynych)**

**Правова оцінка дій ООН та світової спільноти щодо врегулювання конфлікту між Україною та Росією.
(Legal assessment of the actions of the UN and the world community to resolve the conflict between Ukraine and Russia)**

Конфлікт на сході України став одним з найбільш кровопролитних в Європі з часу закінчення Другої світової війни. Війна на Донбасі, що триває вже п'ять років поспіль, завдала величезних людських, територіальних, фінансово-економічних втрат Україні. Це не є “кризою в Україні”, не “громадянським протистоянням”. Російська збройна інтервенція на Сході України, яка стала однією з причин гострої конфронтації на осі “Захід-Росія”, з одного боку, показала істинну природу та цілі імперської політики Кремля на світовій арені, а з іншого – виявила вразливості і слабкості західного світу. Нині в зоні конфлікту тривають епізодичні бойові дії, ситуація перебуває у фазі “ні війни, ні миру”, а динаміка геополітичних процесів, тенденції на окупованих територіях, результати переговорів у різних форматах обумовлюють складність пошуку шляхів і механізмів врегулювання конфлікту.

Російсько-український військовий конфлікт з 2014 року зазнав міжнародної реакції: політичної та правової оцінки, рішень

міжнародних організацій та політичних інститутів окремих країн, а також відповідні заходи міжнародної спільноти.

27 березня 2014 року Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію про «Територіальна цілісність України», яка стала основою всіх подальших міжнародно-правових документів з цих питань. Дана резолюція підтверджує окупацію Росією території Криму, а також заявляє про невизнання кримського «референдуму». Генеральна Асамблея ООН підтримала територіальну цілісність України, визнавши Крим і Севастополь її невід'ємними частинами. За відповідну резолюцію проголосували 100 країн-членів ООН зі 194. Проти проголосували 11 країн, 58 країн утрималися, решта не брала участі в голосуванні [1].

Резолюція Генеральної асамблеї ООН від 15 листопада 2016 року «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим і місті Севастополь (Україна)» підтверджує окупацію Росією території Криму і порушення Росією прав людей на території Криму. Вона засуджує серйозні порушення і зловживання відносно жителів Криму, а також закликає Росію дотримуватися своїх зобов'язань відповідно до міжнародного права і вимагає негайного звільнення українських громадян.

Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь, Україна» схвалена 16 грудня 2020 року констатує, що Росія не виконує міжнародні зобов'язання у сфері прав людини та міжнародного гуманітарного права, а також, що рівень дотримання прав людини в Криму після його окупації Росією значно знизився [2].

Проте резолюція Генеральної Асамблеї, на відміну від рішень Ради Безпеки ООН, має рекомендаційний характер і не є обов'язковою до виконання. На даний час відбулося понад сорок відповідних засідань РБ ООН у зв'язку з російсько-українським конфліктом, наявність права «вето» у РФ виявилось визначальним фактором у неспроможності Ради схвалити субстантивні рішення, які могли б сприяти припиненню російської агресії проти України. РБ

ООН змогла прийняти лише два рішення: резолюцію 2166 від 21 липня 2014 р. із засудженням збиття літака малайзійських авіаліній МН-17 та резолюцію 2202 від 17 лютого 2015 р. на підтримку «Комплексу заходів з імплементації Мінських домовленостей від 12 лютого 2015 р.». Разом з цим, через позицію Росії, яка застосувала право «вето», РБ ООН не схвалила такі важливі документи:

- проект резолюції S/2014/189 (березень 2014 р.), який мав на меті ще раз підтвердити суверенітет та територіальну цілісність України, а також визнати нелегітимним псевдореферендум в Автономній Республіці Крим;

- проект резолюції S/2015/562 (липень 2015 р.), у відповідності до якого створювався міжнародний кримінальний трибунал для розслідування авіакатастрофи літака МН-17 [3].

Також через позицію Росії також залишається невирішеним питання розгортання на звернення України операції ООН з підтримання миру на сході України.

Сьогодні Організація Об'єднаних Націй часто стає об'єктом критики через низку причин. Особливо це стосується питань безпеки, вирішення яких не є достатньо ефективним. Це характеризується тим, що постійні члени Ради безпеки ООН – Велика Британія, Китай, Франція, Росія та Сполучені Штати – мають право вето на будь-яке рішення. В результаті, більшість конфліктів, в які були залучені постійні члени Ради безпеки ООН, або не вирішуються, або неможливо ніяк відреагувати і Рада не може нічого зробити через політизацію цього процесу [4].

Як результат, ООН втратила можливість відіграти роль, для якої вона, власне, створювалася: для запобігання війн, агресії, окупації, також організація не зробила все можливе для того, щоб запобігти анексії Росією українського Криму в 2014 році.

Водночас зводити нанівець роль ООН не можна, адже резолюції, дискусії та декларації ООН є важливими для фіксування цієї історії, для міжнародного права, для країн-жертв агресії або анексії, оскільки

при зміні політичної реальності це дозволить апелювати до цих резолюцій в міжнародних судах – чинних чи майбутніх.

Список використаних джерел

1. Humanitarian Bulletin Ukraine [Електронний ресурс] // Issue 23.
– 1. – Режим доступу до ресурсу:
https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/ukraine_-_humanitarian_bulletin_issue_23_-_nov-dec_2017.pdf.
2. Діяльність України в Раді Безпеки ООН 2016-2017 рр. Постійне представництво України при ООН. – 2017. URL:
<https://ukraineun.org/ukraine-and-unsc/>.
3. Панченко Л. Є. НОВІТНІ ФОРМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ : дис. канд. юр. наук : 12.00.11 / Панченко Людмила Євгенівна – Київ, 2016. – 212 с.
4. Савчук Т. 75 років ООН: чи є організація все ще ефективною? І так, і ні. Тетяна Савчук. Радіо Свобода. – 2020. –URL:
<https://www.radiosvoboda.org/a/chy-ye-oon-efectyvnoyu/30906554.html>.
5. ВІЙНА НА ДОНБАСІ: РЕАЛІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ ВРЕГУЛЮВАННЯ [М. Пашков, К. Машовець, М. Гончар та ін.]. Центр Разумкова. – 2019. –URL:
https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Donbas.pdf.
6. Сідоренко С. Генасамблея ООН підтримала територіальну цілісність України. Сергій Сідоренко. Українська Правда. – 2014. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/03/27/7020541/>.

Стефунько Юлія Петрівна,
студентка навчально-наукового
юридичного інституту Прикарпат-
ського національного університету
ім. В. Стефаника.

Науковий керівник: професор,
доктор юридичних наук **Книш В. В.**
(Yuliya Stefunko,

student of the educational and
scientific law institute, Vasyl Stefanyk
Precarpathian national university.

Scientific adviser: professor, doctor
of law **Vitalii Knysh)**

Проблеми та перспективи вступу України до НАТО.
(Problems and prospects of Ukraine's accession to NATO)

At the current stage of formation and development of Ukrainian statehood, joining NATO may become the most discussed topic not only in Ukraine. Ukrainian politics is also the whole society. However, it can be said that the emphasis is mainly on external or public aspects. These are often far from explicit or indirect positive factors.

At the same time, there is a lack of discussion on NATO accession and future membership. That is why our goal is to reveal certain problems and conditions of Ukraine's accession to NATO.

First of all, it should be noted that NATO is an international organization established on April 4, 1949 for the collective defence of Western Europe and North America in accordance with the principles of Art. 51 of the Charter of the United Nations.

Under the Washington Treaty, each member state has additional obligations and benefits from participating in the collective security system. Article 5 states that an armed attack on one or more NATO members is considered an attack on all members, and in the event of such an attack, each of them assists the attacked party and immediately takes, individually or jointly with other Parties, such action as may be deemed

necessary, including the use of force, to restore and maintain security in the North Atlantic region.

However, when Viktor Yanukovich came to power in Ukraine in 2010, the Interdepartmental Commission for Ukraine's Preparations for NATO Accession and the National Centre for Euro-Atlantic Integration were liquidated. Only after the Revolution of Dignity, the annexation of Crimea and the beginning of the war in Donbass did the question of Ukraine's accession to NATO arise again.

At the NATO Summit in Brussels on 14 June 2021, the Allies reaffirmed the decision of the 2008 Bucharest Summit that Ukraine would become a member of NATO, but reforms are needed to obtain a membership action plan.

At a briefing after the summit, NATO Secretary General Jens Stoltenberg said that Russia would not influence Ukraine's decision to join NATO. As Jens Stoltenberg noted, each country chooses its own path. When Ukraine becomes a member of NATO, the decision is made by Ukraine itself and its 30 allies. Russia does not have the right to vote here.

After the summit, US President Joe Biden confirmed the possibility of Ukraine's accession to NATO, but said it was a long-term problem that needed to eradicate corruption. But this has not yet been done. Ukraine must build a democratic government, free from oligarchs.

Reforms needed to join NATO include military reforms, defence procurement and decentralization. National secrecy is also an important reform of the Allies. Ukraine needs a reform of the Security Service of Ukraine. We still use the system inherited from the Soviet Union. The United States uses electronic secret sharing networks with limited access. There is no such possibility in Ukraine. All NATO members have reformed electronic communication with headquarters.

In addition, NATO member states are looking forward to the reorganization of the Ukrainian Security Agency. It is a question of liquidation of the old system of SBU. The most useful reform now is the KGB structure. The Allies want it to be a modern counterintelligence service, not a law enforcement one.

Article 1 of the treaty also stipulates that the members of the alliance settle international disputes peacefully and act in this direction in accordance with the Charter of the United Nations. Ukraine has never resolved international disputes by military means. In this context, it is very important that although Russia has a full understanding of the invasion and annexation of Crimea by the East, the country has not yet declared martial law.

Ukraine and its Western partners relied on the Minsk Agreements as a mechanism for resolving the conflict in Donbas, which, of course, has been widely criticized for affecting the security situation in the ATO zone, which is fully in line with article agreement on the peaceful settlement of conflicts.

Article 1 of the Treaty also stipulates that Allies resolve international disputes peacefully and act in accordance with the UN Charter. Ukraine has never resolved international disputes by military means. In this context, it is very important that despite a full understanding of Russia's aggression in the East and the annexation of Crimea, martial law has not been declared in the country.

The reliance of Ukraine and its Western partners on the Minsk Agreements, as a mechanism for resolving the conflict in Donbas, which is widely criticized for their impact on the security situation in the ATO zone, is in line with Article 1 of the Treaty: a peaceful settlement of the conflict.

The invasion of the Russian Federation cannot be considered a legal obstacle to Ukraine's membership in the Alliance. The prospect of membership lies solely in the political sphere.

There are two ways for Ukraine to join NATO at the moment: 1) amending the UN Charter (which is very unlikely; almost impossible). 2) the creation of a separate NATO organization for Eastern Europe.

As confirmed by the Bucharest Summit Declaration, future accession to NATO is a natural and conscious choice for Ukraine.

However, 13 years have passed since the summit opened up Euro-Atlantic prospects for Ukraine, and Ukraine has not yet entered the next

(and final) phase of integration - an invitation to implement the NATO Members' Action Plan (MAP).

In addition, Ukraine's overall membership in the alliance in the future and the issue of inviting the implementation of the MAP, in particular, remain extremely toxic in the dialogue between Ukraine and NATO.

To some extent, Ukraine and the Alliance use two different languages to communicate: Ukraine is the language of integration and NATO is the language of partners. This is due to the fact that Ukraine mainly considers itself as a candidate country for membership, while NATO mainly considers Ukraine as a partner.

References:

1. NATO – Official text: Североатлантический договор, 04-Apr.
URL: https://www.nato.int/cps/ru/natohq/official_texts_17120.htm.

2. Україна – НАТО – Міністерство закордонних справ України.
URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/vidnosini-ukrayina-yes>.

Шепітчак Лілія Тарасівна,
магістр права навчально-наукового
юридичного інституту Прикарпат-
ського національного університету ім.
В. Стефаника.

Науковий керівник: професор,
доктор юридичних наук **Книш В. В.**

(Liliya Shepitchak,
master of laws of the educational and
scientific law institute, Vasyl Stefanyk
Precarpathian national university.

Scientific adviser: professor, doctor of
law **Vitalii Knysh)**

**Перспективи деокупації та реінтеграції тимчасово
окупованих територій України: міжнародно-правовий та
національний аспекти.**

**(Prospects for deoccupation and reintegration of the temporarily
occupied territories of Ukraine: international legal and national
aspects)**

The emergence of conflict between Russia and Ukraine was based on Russia's efforts to restore and expand control over part of the world; Ukraine's efforts under pressure from Russia to maintain and expand its independence; Weakness of state institutions of Ukraine. The precondition for the conflict was Russia's openly unfriendly policy towards Ukraine, which manifested itself in the form of propaganda.

At the same time, the development and aggravation of the Russian-Ukrainian conflict consists of the following stages: the occupation of the premises of the Supreme Council and the ARC government by the Russian special forces; creation of the "Donetsk People's Republic" and the "Lugansk People's Republic"; invasion of the territory of Donetsk and Lugansk regions by regular units of the Armed Forces of Russia.

At present, radical international legal ways of resolving the Russian-Ukrainian conflict have been formulated. It is determined that they are: the

scenario of "total war" (characterized by open military aggression on the part of Russia, intensified by the mobilization of Ukraine), the scenario of "cutting off" or "walls".

It should also be noted that the main forms of influence of foreign countries on the resolution of the Russian-Ukrainian conflict are: limiting Russia's participation in international organizations; introduction of targeted and sectoral sanctions against Russia by the world's leading countries; establishment of financial and economic restrictions for Russian enterprises, institutions and organizations; introduction of visa restrictions for Russian citizens.

The Organization for Security and Cooperation in Europe has played a key role in resolving the conflict between Russia and Ukraine. It adopted a number of decisions that identified the basis for cooperation between the OSCE and Ukraine in the field of state security and launched the activities of the Special Monitoring Mission on the territory of Ukraine, which is designed to facilitate dialogue between the two countries.

In order to ensure peace, international law and ensure the sovereignty of states as leading subjects of international law, it is also appropriate to define the concept of "deoccupation", which should be understood as a system of legal, organizational or military measures involving voluntary release or the state with the support of other subjects of international law with the subsequent application of international recovery and compensation procedures.

In the process of Russia's occupation of the Autonomous Republic of Crimea, there were violations of international law regarding the right of peoples to self-determination during the so-called referendum in March 2014, violation of international standards in recognizing the sovereignty of states as subjects of international law, and violation of referendum law Of Ukraine and legislation on the state border of Ukraine.

Attention should also be paid to the miscalculations of the Ukrainian authorities during the occupation. The main mistakes include insufficient control over the Armed Forces of Ukraine and law enforcement agencies stationed in the territory of the Autonomous Republic of Crimea, as well

as insufficient cooperation with international (especially law enforcement) forces in the first days of the occupation. In particular, an attempt could be made to organize joint military exercises off the coast of the Autonomous Republic of Crimea in the framework of Ukraine-NATO cooperation, etc.

It is also worth noting that Russia's opposition as occupier of Crimea has minimal effectiveness. It is reduced only to information counteraction and, in part, organizational counteraction (in terms of the use of diplomatic means in conjunction with international organizations and leading European countries). In our opinion, it is expedient to strengthen measures of international political and international economic influence on the Russian Federation as an occupier.

It should be understood that the mechanism of deoccupation of the temporarily occupied territories is a set of principles, forms, methods, tools used by relevant entities (public authorities, international law entities, civil society institutions, etc.) to successfully ensure deoccupation and further reintegration of the temporarily occupied territory of Ukraine.

The mechanism of deoccupation of the temporarily occupied territories of Ukraine can be differentiated into the following structural elements:

a) political forms and means of deoccupation of the temporarily occupied territories of Ukraine, which can be divided into foreign policy and domestic policy;

b) institutional and organizational forms and means of deoccupation of the temporarily occupied territories of Ukraine provide for the analysis of the effectiveness of the exercise of powers of public authorities of Ukraine to restore the territorial integrity of Ukraine;

c) socio-economic forms and means of deoccupation of the temporarily occupied territories of Ukraine provide for the revision of social, migration, demographic, investment, price, monetary, personnel, educational policy of the state;

d) legal forms and means of deoccupation of the temporarily occupied territories of Ukraine include analysis of law-making and law-

enforcement forms of deoccupation and reintegration, improvement of the existing legal framework in this area;

e) information and ideological forms and means of deoccupation of the temporarily occupied territories of Ukraine should ensure the development of information space in order to provide the international community with objective information about the situation in the temporarily occupied territory of Ukraine.

Яворський Богдан Михайлович,
магістр навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Науковий керівник: викладач, кандидат юридичних наук **Зінич Л. В. (Bohdan Yavorsky,**
student of the educational and scientific law institute, Vasyl Stefanyk Precarpathian national university.

Scientific adviser: candidate of law science, lecturer **Liubomyr Zynych)**

**Місія ООН щодо врегулювання збройного конфлікту між Україною та Росією.
(UN mission for the settlement of the armed conflict between Ukraine and Russia)**

З 20 лютого 2014 року Україна протидіє російській військовій агресії. У результаті ворожих дій Росії частина суверенної території України (Автономна Республіка Крим та м. Севастополь, окремі території Донецької та Луганської областей) (близько 44 000 квадратних км або 7% території України) перебуває під тимчасовою іноземною окупацією у порушення Статуту ООН.

Російська агресія проти України призвела до загибелі понад 13 000 людей та понад 30 000 поранених. Ця кількість також включає 298 пасажирів рейсу МН17, загиблих в результаті теракту 17 липня 2014 року, коли літак Малайзійських авіаліній був збитий з ракетної системи БУК, перекинutoї на окуповану територію Донбасу з РФ.

Понад 1,43 мільйона мешканців Криму та Донбасу є внутрішньо переміщеними особами після того, як їх змусили залишити свої домівки [1].

Міжнародний кримінальний суд (МКС) у листопаді 2016 року постановив, що війна на сході України – це «міжнародний збройний конфлікт між Україною та Російською Федерацією».

Критики говорять, що Росія заохочувала сепаратизм і підбурювала населення в значній частині України після того, як у лютому 2014 року тодішній президент Віктор Янукович втік із країни з огляду на масові протести, відомих як Майдан.

Протести спалахнули восени 2013 року, коли Янукович раптово відмовився від планів підписати угоду, що посилювала зв'язки України з Європейським союзом, і закликав до тіснішої економічної інтеграції з Росією [2].

Сильний голос Генеральної Асамблеї ООН також є важливим елементом міжнародного тиску, щоб змусити Росію виконувати Мінські домовленості та розпочати деокупацію української території. 27 березня 2014 року Генеральна Асамблея ООН схвалила резолюцію 68/262 «Територіальна цілісність України», підтвердивши свою прихильність суверенітету, політичній незалежності, єдності та територіальній цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів та відсутності будь-яких правових підстав для зміни статусу Автономної Республіки Крим та м.Севастополь. ГА ООН також закликала всі держави відмовитися і утримуватися від дій, спрямованих на часткове або повне руйнування національної єдності та територіальної цілісності України, включаючи будь-які спроби змінити кордони України шляхом загрози або використання сили чи інших незаконних засобів.

Цю позицію підтвердили і резолюції Генасамблеї ООН 71/205, 72/190, 73/263, 74/168, 75/192 "Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна", а також 73/194, 74/17 та 75/29 «Проблема мілітаризації Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, Україна, а також частин Чорного та Азовського морів». Крім того, ці резолюції однозначно кваліфікували Росію як державу-окупанта та закликали РФ негайно припинити тимчасову окупацію території України [1].

Підсумовуючи, варто зазначити, що у короткостроковій перспективі зусилля України мають бути зосереджені не стільки на врегулювання конфлікту на Донбасі, скільки на мінімізацію його негативних наслідків для нашої держави. Україні слід розуміти, що вирішення конфлікту на Донбасі на умовах Києва можливе лише у випадку внутрішньої консолідації української держави. Незалежно від конфлікту на Донбасі та анексії Криму, Україні необхідно передусім побудувати ефективну модель держави на 90% території, які контролюються урядом. Кінцева ціль такої політики полягає у формуванні України як території свободи, безпеки, верховенства права, добробуту, захисту приватної власності з мінімальним втручанням держави в усі сфери, за винятком оборони, зовнішньої політики, правопорядку й податків [3, с.32].

Для пошуку аргументованих відповідей на зазначені питання слід більш детально зупинитися на окремих історичних і сучасних аспектах миротворчості, особливостях конфлікту на Донбасі, а також спробувати спроектувати отримані висновки на реалії російсько-українського конфлікту та оцінити можливі варіанти, їх переваги та недоліки, визначити головні передумови успіху та ризики імовірної операції.

Список використаних джерел

1. Постійне представництво України при ООН у Нью-Йорку. URL: <https://ukraineun.org/ukraine-and-un/> (дата звернення: 12.12.2021).

2. 13 тисяч: офіційні офіційні дані щодо загиблих у війні на Донбасі. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29792144.html> (дата звернення: 12.12.2021).

3. Пропозиції до політики щодо врегулювання конфлікту на тимчасово непідконтрольних територіях на Сході України. Policy paper. С.55

Федорович Олександр Васильович,
студент навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника

Науковий керівник: професор, доктор юридичних наук **Книш В. В.**

(Olexandr Fedorovych,
student of educational and scientific law institute Vasyl Stefanyk Precarpathian national university,

Scientific adviser: professor, doctor of law **Vitalii Knysh)**

Stages of cooperation between Ukraine and NATO. (Етапи співробітництва України та НАТО)

It should be noted that on August 24, 1991, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Act of Independence of Ukraine, which confirms the fact of withdrawal from the USSR and the beginning of the former Soviet republic as an independent and sovereign state. This year was also the starting point for partnerships with European countries and the initial stage of cooperation with NATO.

On 15 March 1992, following an official invitation from NATO Secretary General Werner, Ukraine became a member of the North Atlantic Cooperation Council (НАСС) on the same day as all members of the Commonwealth of Independent States, an organization formed by the collapse of the Soviet Union. .

Ukraine also joined the Partnership for Peace program in 1994 and in accordance with its current legislation, Ukraine provided 1,291 servicemen, 10 aircraft, 6 helicopters, 2 ships and paramilitary civil defense units and two training grounds to participate in the program [1, p. 26].

The Republic of Ukraine was one of the founders of the Euro-Atlantic Partnership Council (ЕАРС), which replaced the RPAS in May

1997. The EAPC is an important mechanism for regular consultations on a wide range of political and pan-European and regional security issues. The EAPC allows Partner countries to participate in NATO's decision-making and decision-making processes that affect their interests. Ukraine is in favor of further strengthening the EAPC consultation and cooperation process, and considers the EAPC to be a body of ongoing dialogue between NATO and Partner countries [2].

In general, this stage is characterized by the establishment of Ukraine's initial international relations in the political arena. Relations with NATO are conducted only through the organizations and programs listed above. Cooperation is mostly formal, but it is this foundation that will eventually allow Ukraine to deepen its cooperation with the North Atlantic Organization.

On 1 June 1995, President Kuchma met with the Secretary General and expressed his country's desire to take NATO-Ukraine relations to the next level. Already on September 14, 1995, a special meeting of the North Atlantic Council in the format of "16 + 1" was held, which resulted in the approval of a joint statement of Ukraine and the press alliance, which announced the beginning of "expanded and deepened" [3].

Subsequent meetings were held at various levels in 1996 and 1997. A Ukrainian mission to NATO was set up, which included a military representative. Ukraine is also represented at the Partnership Coordination Center (RCC), located in Mons, Belgium.

During January-March 1996, a joint document was agreed between Ukraine and NATO - "Implementation of the expansion and deepening of relations between Ukraine and NATO". In April 1996, as part of the implementation of this document, the first scheduled meeting of the NATO-Ukraine Political Committee on the Architecture of European Security and Ukraine's Security as a State that has voluntarily renounced nuclear weapons took place. A special partnership for Ukraine meant expanding Ukraine's cooperation with NATO at all levels and in all dimensions - political, military, economic, environmental, scientific and technical, informational, etc. [4].

The relationship was further developed with the signing in 1997 of the Special Partnership Charter, which established the NATO-Ukraine Commission (NATO), which was to oversee the development of cooperation [5].

Thus, on March 20, the first round of talks with the Alliance on the formalization of Ukraine-NATO relations took place at NATO Headquarters in Brussels. Two rounds of expert talks with NATO on this issue took place in Brussels in April 1997. The next round of NATO-Ukraine talks on the draft document took place on 1 May during the visit of the then NATO Secretary General H. Solana to Kyiv, and on 29 May 1997 at a meeting of NATO Foreign Ministers in Sintra (Portugal). Solana and the Minister for Foreign Affairs of Ukraine H. Udovenko initialed the "Charter on a Special Partnership between NATO and Ukraine" [6].

Ukraine considers the consistency of its political course to develop a dynamic partnership with NATO to be a matter of principle. This is what the State Program of Ukraine's Cooperation with NATO for 2001-2004 (DPS-2004), approved by the Decree of the President of Ukraine of January 27, 2001, is aimed at.

DPS-2004 is a logical continuation of the first State Program, designed for 1998-2000, is the basis for the formation of the annual Work Plan for the implementation of the Charter and the Individual Partnership Program, a tool to ensure their full and quality implementation by relevant ministries of Ukraine. In addition to the traditional political, military-political and military spheres of cooperation, the State Tax Service of 2004 strengthened the emphasis of our cooperation on such new priorities as defense reform and non-military areas of cooperation (military-technical, civil emergency planning and disaster preparedness, science). and technology, military economics and defense industry conversion, standardization and compatibility of weapons systems, airspace use, etc.) [7].

On April 6, 2004, the Verkhovna Rada passed a law on the free access of NATO forces to Ukraine.

On June 15, 2004, the second version of the Military Doctrine of Ukraine, approved by Leonid Kuchma's decree, contained a provision on Ukraine's Euro-Atlantic integration policy, the ultimate goal of which was to join NATO. However, as early as July 15, 2004, following a meeting of the NATO-Ukraine Commission, President Kuchma issued a decree stating that NATO membership was no longer the country's goal. stability in Europe "

2004 was marked in the history of Ukraine as a year of political confrontation between the ruling power led by the second President Leonid Kuchma and its opposition led by Viktor Yushchenko. After a tough political campaign, scandals, the Orange Revolution and odious elections, the new president was the former chairman of the National Bank of Ukraine, the leader of the Orange Revolution, Viktor Yushchenko, Ukraine's first president with a clear pro-European stance. His election as president has intensified Ukraine's dialogue with the European Union and NATO.

On April 21, 2005, a meeting of the KUN at the level of Foreign Ministers was held in Vilnius, which resulted in the approval of the NATO-Ukraine Ukraine document "Deepening NATO-Ukraine Cooperation: Short-Term Measures". An agreement with the Alliance (in the form of an exchange of letters) on Ukraine's participation in NATO's anti-terrorist operation in the Mediterranean "Active Efforts" was also signed by the Minister for Foreign Affairs of Ukraine and the NATO Secretary General during the Vilnius KUN meeting [8].

At the same time, the President returns to the military doctrine of Ukraine the mention of the strategic goal of the state - "full membership in NATO and the European Union" - by adjusting the direction of cooperation with these organizations to more active development.

On October 14, 2005, the Cabinet of Ministers of Ukraine №1020 established the Government Committee on European and Euro-Atlantic Integration, which operates in accordance with the General Regulations on the Government Committee, taking into account the specifics of specific measures for European and Euro-Atlantic integration. to achieve the

criteria of Ukraine's membership in the EU and NATO), provided by the Cabinet of Ministers of 17.12.05 №1214 "on the peculiarities of the Government Committee on European and Euro-Atlantic Integration".

A major event took place on 18-20 October 2005, the first joint meeting of the National Security and Defense Council of Ukraine and the NATO North Atlantic Council in the history of Ukraine-NATO relations. On December 28, 2005, the President of Ukraine issued a Decree enacting the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of November 25, 2005 "On Urgent Measures to Further Develop Ukraine's Relations with the North Atlantic Treaty Organization (NATO)."

In pursuance of this legal act, decrees of the President of Ukraine "On the National Coordination System of Ukraine's Cooperation with the North Atlantic Treaty Organization" (№215 / 2006 of 13.03.06) and "On the Interdepartmental Commission for Ukraine's Preparation for NATO Accession" were developed and approved. (№429 / 2006 of 22 May 2006).

The situation is beginning to take off after the 2006 parliamentary elections. As a result, the Party of Regions won a majority of seats, with Viktor Yanukovich, a former opponent of the president, becoming the new prime minister.

In autumn 2006, Ukraine was expected to be involved in the next phase of relations with NATO, the NATO Membership Action Plan (MAP), but on 14 September 2006 the Prime Minister of Ukraine visited NATO Headquarters to attend a meeting of the Ukraine Commission. - NATO. The Head of the Ukrainian Government proposed to postpone Ukraine's accession to the MAP to a later period, justifying it by the need for additional time to increase the level of awareness of Ukrainian society about NATO [9].

These actions of the Prime Minister were fatal for joining NATO, because in combination with the parliamentary crisis of 2007 and the situation with the "Letter of Three", Ukraine proved to be a politically unstable republic, and these actions will delay the provision of MAP to our country to date .

The situation is becoming more complicated due to the fact that a third party also intervened in the negotiations - the Russian Federation categorically denied the possibility of providing a MAP to Ukraine and Georgia. The United States has failed to prove to its European partners the need for a MAP, and so the 2008 Bucharest Summit was a summit of missed opportunities for Ukraine. Despite the full support of the United States, representatives of Germany, France, Belgium, the Netherlands, Luxembourg, Italy, Spain, and Hungary refused to grant MAP to Ukraine, citing a lack of support for North Atlantic integration within Ukraine [10].

The situation in relations with the Alliance has only worsened with the coming to power of Viktor Yanukovich in Ukraine. On his initiative and support on July 1, 2010 the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Law of Ukraine "On the Principles of Domestic and Foreign Policy", which enshrined the so-called. "Non-aligned" status as the basis of foreign policy. The rejection of Euro-Atlantic integration was enshrined in law.

Ukraine's relations with NATO have not developed significantly before one of the most tragic events in the history of modern Ukraine - the Revolution of Dignity. The results of the Maidan are well known: on February 22, 2014, President Viktor Yanukovich, who fled to the Russian Federation, was removed in response to the removal of Russia in violation of the Budapest Memorandum, the Partnership for Peace and other international acts, with the help of its own military personnel. captured the Crimean peninsula – part of Ukraine. These developments provoke the resumption of relations between NATO and Ukraine.

The Russian occupation of Crimea and the invasion of the eastern territories of Ukraine have put our post-revolutionary state without a definite leader in an even more difficult position. In response to these events, the following problems with the country's military defense became apparent:

- lack of qualified personnel, most of the troops were volunteers;
- lack of necessary supplies of provisions, weapons and other equipment

Due to the critical situation, Ukraine's dialogue with the European Union, the United States and NATO is intensifying. This section outlines the main events of Ukraine's cooperation with NATO during the Russian-Ukrainian war.

On 27 February 2014, an emergency meeting of the NATO-Ukraine Commission at the level of Defense Ministers (NATO Headquarters, Brussels) was held, during which NATO reaffirmed its commitment to the provisions of the Charter on a Special Partnership with Ukraine, in particular development, territorial integrity and sovereignty of Ukraine. [16]

There are a number of meetings of the NATO-Ukraine Commissions and official meetings with the participation of the Minister of Foreign Affairs of Ukraine. These developments reinforce NATO's support for Ukraine and condemnation of Russia's actions, but support is largely formal in the form of promises of future cooperation and the Alliance's response to emergencies. A significant event this year was the NATO Welsh Summit on 4 September 2014.

The meeting was a defining event at the highest level against the background of Russia's military intervention in Ukraine. The event assessed Ukraine's role in maintaining Euro-Atlantic security, identified modalities for further Ukraine-NATO cooperation, and demonstrated Ukraine's active political and practical support for NATO and its member states in overcoming the current security crisis, developing the national defense and security sector. modernization of the Armed Forces of Ukraine in accordance with NATO standards.

As a result of the meeting, a Joint Statement of the NATO-Ukraine Commission at the level of Heads of State and Government was adopted, which reflects the most important political elements of the KUN summit: confirmation of Russia's military intervention in Ukraine and the fact official recognition that Russia's actions are deliberate and have serious consequences for the stability and security of the entire Euro-Atlantic area; recognition of Russia's support for militants in eastern Ukraine; unanimous support for the sovereignty and territorial integrity of Ukraine within its

internationally recognized borders and categorical non-recognition and condemnation of Russia's annexation of the Autonomous Republic of Crimea; call on the Russian Federation to stop supporting the militants, to withdraw its troops, to stop military activities along / across the border with Ukraine, to start a meaningful dialogue with the Ukrainian authorities. [8]

Also at the summit, Allies decided to launch significant new initiatives to increase NATO's capacity-building and capacity-building assistance to Ukraine's security and defense structures. Six Trust Fund projects have been launched, a mechanism that allows individual Allies and Partners to make financial contributions to specific projects on a voluntary basis. Gradually, all NATO member states joined these projects in one way or another.

The implementation of projects began in 2015 and continues to this day. Trust funds remain active and successfully perform their tasks.

Multinational naval exercises Sea Breeze and joint exercises of the SES of Ukraine and NATO are being held within the framework of the annual national program on cooperation between Ukraine and NATO for 2015. In the future, international military exercises will be held more often, which will help raise the military level of the Ukrainian military.

In 2015, the National Security Strategy of Ukraine was adopted, after which, in 2016, the Roadmap for Defense Reform - the Strategic Defense Bulletin was approved. Ukraine has stated its desire to reform its Armed Forces in line with NATO standards and to achieve their interoperability with Allied forces by 2020.

One of the primary tasks of the Comprehensive Assistance Program for Ukraine is to support the country in achieving its goals.

On 9 July 2016, a Comprehensive Assistance Package (CPA) for Ukraine was adopted at a meeting of the NATO-Ukraine Commission at the level of Heads of State and Government in Warsaw. The CPA provides support to Ukraine to better ensure its own security and to implement significant reforms in the security and defense sector. In July 2018, the NATO-Ukraine Commission at the level of Defense Ministers took note of

the second version of the CRC, which ensures better compliance of the provisions of this document with the objectives of reforms in Ukraine under the Annual National Program (ANP). This fact sheet reflects the current state of NATO assistance to Ukraine within the CRC.

And in June 2020, the Alliance approved granting Ukraine the status of a Partner with Enhanced Opportunities. This program was launched in 2014. It aims to support and deepen cooperation between NATO Allies and Partners to enhance the interoperability of their forces.

In conclusion, it is safe to say that the Russian-Ukrainian war has given a tremendous impetus to the development of NATO-Ukraine cooperation. Despite the political and economic problems of Ukraine, the restoration of our country's position in the Organization and the overall development of military and other industries in accordance with European standards are reliable indicators of the right vector of the Ukrainian state.

According to the results of the study we can draw the following conclusions:

1. The idea of creating a stable and influential MVO is still in its infancy, as most such organizations have not existed for a long time, but such organizations are currently the only option for protection against external military threats from more militarily developed countries and organizations.

2. NATO is an imperfect version of the IOM, but it is the only possible option for Ukraine, in order to preserve the territorial value and sovereignty of our state.

3. The Russian-Ukrainian war has become a catalyst for the development of cooperation between Ukraine and the advanced states of today, not only in the military, but also in scientific, economic and other non-military areas.

4. Deepening positive relations with all NATO members is one of the main directions of Ukraine's international policy with a view to further joining the Alliance.

References:

1. Співробітництво України з НАТО в рамках програми «Партнерство заради миру» (інформаційна довідка) // Наука і оборона. 1998. № 4. С. 26.

2. Розвиток відносин між НАТО і Україною (історія і хронологія взаємовідносин). URL: <http://ulrda.kr-admin.gov.ua/NOVYNY/Nato/relations.html>.

3. Спільна заява України і НАТО для преси від 14.09.1995 // Політика і час. 1995. № 10. С. 81 – 83.

4. Храбан І. А. Система європейської безпеки і напрями воєнно-політичної інтеграції України до її структур: Монографія. К.: Варта, 2005. 544 с

5. Відносини з Україною. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm.

11. Довідник НАТО. Brussels: Office of Information and Press, 2001. 608 р.

6. Указ Президента України Про Державну програму співробітництва України з Організацією Північноатлантичного Договору (НАТО) на 2001 – 2004 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/58/2001#Text>.

7. Етапи розвитку Комісії Україна-НАТО. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/komisiya-ukrayina-nato/etapi-rozvitku-komisiyi-ukrayina-nato>.

8. Дзвінчук Д. І. Північноатлантичний альянс: історія, функції, структура та відносини з Україною. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2012. 604 с.

9. Бухарестський саміт НАТО. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/0404Q/>.

ОБГОВОРЕННЯ ДОПОВІДЕЙ, ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ЗАСІДАННЯ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ.

За результатами обговорення виступів, доповідей та повідомлень учасників конференції було зроблено наступні висновки і узагальнення:

1. Прийняті у 1966 році Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права стали правовими фундаментами демократичних перетворень у сфері конституційно-правового регулювання правового статусу людини і громадянина, формування в нашій країні громадянського суспільства та становлення України як демократичної, правової, соціальної держави.

2. В Україні норми міжнародно-правових актів у сфері прав людини сприймаються як норми-принципи, стаючи при цьому частиною національного законодавства. Крім того, в Україні діє принцип пріоритету міжнародних договорів, визнаних державою в установленому законом порядку, а між приписами міжнародних договорів й Основного Закону відсутня конкуренція. Таким чином, міжнародне право сприймається не як щось чуже, нав'язане ззовні, а як природна і гармонійна складова національної правової системи й законодавства.

3. При оновленні Основного Закону держави та у Виборчому кодексі України слід враховувати положення Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, а тому законодавчо закріпити застереження про неможливість заборони призначення виборів, навіть у випадку пандемій чи локальних конфліктів, як це прийнято в окремих державах. Запровадження обмежувальних заходів є вимушеним кроком в умовах пандемії Covid-19. Чинне законодавство України створює загалом основу для функціонування режиму карантину, встановлені законодавством України обмеження щодо реалізації громадянами конституційних, зокрема, політичних прав, на

наш погляд, є достатньо вичерпними. Внесення інших, крім названої, змін до оновленої Конституції України чи інших нормативно-правових актів щодо розширення цих обмежень прав громадян за умов нинішнього рівня політизації суспільства, досягнутих демократичних завоювань, вважаємо, було б недоцільним.

4. Модельні закони є вагомим чинником, який сприяє конвергенції національних систем права. Імплементация норм модельних законів сприяє поглибленню глобалізаційних процесів, обміну між системами права найбільш ефективними правовими інститутами та правовими конструкціями.

5. Доцільно посилити відповідальність суб'єктів за невиконання чи неналежне виконання повноважень на всіх стадіях процесу реалізації прав людини в сучасній державі Україна, починаючи від виявлення правотворчого інтересу та його об'єктивації в нормативних актах і аж до безпосередньої реалізації таких прав. Адже, в ході аналізу програмних реформаційних документів і низки джерел права створених на їх виконання, з'ясувалося, що в них відсутні чіткі положення щодо повноважень відповідних суб'єктів й процедури притягнення їх до відповідальності. Ці та інші способи розв'язання проблемних питань мають бути спрямовані на вдосконалення механізму реалізації прав людини в сучасній державі Україна як цілісного процесу. А можливість досягнення якісного результату мало би забезпечуватися інноваційними засобами ІТ-технологій.

6. З урахуванням 8-ої періодичної доповіді перед Комітетом ООН з прав людини про виконання положень Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та її прилюдним заслуховуванням і обговоренням у Комітеті у жовтні-листопаді 2021 р. Українська держава засвідчила позитивні аспекти виконання Пакту, а більшість висловлених проблемних питань та рекомендацій Комітету вирішуються українською державною владою або є свідченням нерозуміння експертами міжнародної структури внутрішньополітичних особливостей українських реалій.

7. Для ефективного розвитку демократії в Україні передусім треба вирішити низку проблем історичного характеру. Лише за умови, що загальнодемократичні стандарти та цінності, у тому числі й ті, які є проголошеними у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 року, стануть цінностями більшості українського суспільства, демократія в Україні стане нездоланною реальністю. При цьому відповідальною має бути не тільки людина перед державою, а й держава не повинна порушувати прав особи.

8. Україна, успадкувавши від СРСР загальний підхід до розуміння і гарантування права на вільні збори, мітинги, демонстрації, протягом 30 років незалежності здійснила мало заходів для покращення ситуації, пов'язаної із використанням громадянами права на вільні зібрання. Одним із найгірших наслідків недостатньо твердого гарантування права на вільні зібрання, стали події Революції Гідності. Ця доповідь покликана не лише проаналізувати стан права на вільні збори, але й посприяти початку наукової та політичної дискусії щодо пошуку шляхів удосконалення механізму здійснення та захисту права на вільні зібрання. Для цього державі варто вирішити такі питання: удосконалення законодавства, зокрема Конституції. Впровадження міжнародних та європейських конструкцій, що чіткіше б розкривали зміст права на мирні збори. Додатковою гарантією стало б ухвалення спеціального закону; зміна напрямку судової практики розгляду справ; заміна карально-обмежувального характеру рішень на дозвільно-застережний; визначення покарань за порушення прав громадян на вільні збори; встановити права та обов'язки учасників мирних акцій; визначити правомірні заходи реагування органів влади та правопорядку у разі переростання мирного зібрання в загрозливий для життя та здоров'я людей, безпеки держави та громадського порядку захід. Зосередження уваги науковців та влади на вирішенні цих питань дозволить покращити правове визначення та гарантування здійснення права громадян на мирні зібрання. Це стане прогресивним кроком для подальшого розвитку демократії та громадянського суспільства в Україні.

9. На жаль, сьогодні не можна сказати, що Україна є соціальною державою, бо ця ідея реалізована лише в умовах сильної економіки. Реалізація прав і свобод особи на рівних засадах безпосередньо пов'язана з формуванням в Україні життєздатного громадянського суспільства, верховенства конституційного права в усіх сферах життя суспільства та держави, виваженою соціальною політикою, викоріненням корупції та забезпечення рівності перед законом. Суд, незважаючи на наявну майнову та соціальну нерівність. Важливою умовою розбудови соціальної державності в Україні, на мою думку, є створення реальної системи гарантій та досконалого механізму правових засобів реалізації та захисту прав і свобод людини з метою забезпечення фактичної реалізації свободи, соціальної справедливості, реалізації прав і свобод людини. рівність і мораль. Тому ефективне вирішення соціально-економічних програм в українському суспільстві можливе лише паралельно з процесом розбудови правової держави з усіма її ознаками, складовими та принципами, коли верховенство права стає верховенством права і не ототожнюється з верховенством закону.

10. В Україні на законодавчому рівні закріплено право людини на незалежне судочинство. Незалежне та справедливе судочинство як чинник загальних прав людини. Однак, вчинки суддів (корупція, хабарництво, аморальність тощо) визначають авторитет всієї судової гілки влади, що зумовлює необхідність ставати кращою з урахуванням загальнолюдських цінностей. Так як вчинки та слова судді є об'єктом публічної критики. Масове незадоволення українським судочинством через суцільну корупцію та аморальність спостерігається з боку громадян України так і міжнародним організаціями. Тобто, повагу суспільства до судової системи та окремого статусу судді підірвана або зовсім відсутня.

11. Право на працю є правом кожного, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно вибирає або на яку вільно погоджується. Закріплення його здійснюється як на міжнародному рівні, так і на національному. Відображення в

Конституції України права на працю підкреслило його важливість. Стоїть питання уніфікації визначення категорії «права на працю», адже воно різниться в Основному законі та в Кодексі законів про працю України. Крім того, є необхідність в оновленні законодавства. Аналізуючи вищезгадану інформацію було виявлено, що в конституціях зарубіжних країн законодавець нерідко вибирає саме категорію «право на працю» для закріплення правомочності громадян у сфері праці. Маємо проєкт Трудового кодексу та проєкт закону «Про працю». Ці акти є гранично різними. Якщо в першому закріплено право на працю та перелік прав працівника, який надалі допоможе ефективно реалізувати таке право, то в другому відсутня навіть згадка про право на працю. Лише віднаходимо окремі гарантії. Вважаю, що проєкт закону «Про працю» потребує перегляду і доопрацювання. Вищезгадані статистичні дані дають змогу задуматися над усіма цими проблемами і їх потрібно якнайшвидше вирішити.

12. Проблема подвійного громадянства в Україні актуальна внаслідок впливу як внутрішніх, так зовнішніх чинників. Активна еміграція працездатного населення, збройна агресія Російської Федерації, сепаратистські настрої національних меншин, все це створює значну загрозу національній безпеці та територіальній цілісності України. Вона потребує негайного правильного вирішення. На наш погляд, таким рішенням може бути лише запровадження оновленої законодавчої бази, щодо інституту подвійного громадянства, яка буде визначати коло осіб які матимуть право на набуття громадянства України або ж іншої держави як другого (діаспори, закордонні інвестори, науковці), визначатиме дієвий механізм покарань за зловживання таким правом, а також заборона державним службовцям перебувати на службі маючи інше громадянство, крім громадянства України.

13. У ході аналізу міжнародних та європейських мтандартів можна виділити наступні недоліки децентралізації влади, зокрема: 1) автономізація цілей; 2) реалізації одиночних амбіцій; 3) загроза

монополістичної позиції держави у окремих сферах; 4) дезінтеграція публічної діяльності; 5) укладення координації державного та місцевого рівнів. У той же час, адміністративна децентралізація, навпаки, полягає у виділенні та точному визначенні обсягу завдань, покладених на нижчі рівні, та оснащенні їх адміністративними інструментами, що дозволяють реалізувати доручені їм завдання. Факторами, що впливають на обсяг та форму адміністративної децентралізації, є насамперед територіальна система (єдині та складні держави) та прийнята модель місцевого самоврядування.

14. Свобода віросповідання як природне право людини – це можливість людини мати і сповідувати релігійні переконання, здобувати релігійну освіту, а також утримуватися від деяких несумісних дій щодо релігійних переконань людини. Тому законодавство України закріплює свободу кожного сповідувати релігію, яку особа вважає найбільш прийнятною і бажаною. Релігійна ситуація в Україні характеризується наявністю багатоконфесійності, що призводить до виникнення суперечностей між різними конфесіями. Досягнути єдності можливо тільки шляхом примирення за допомогою богословських і правових засобів, а також за допомогою милосердя та віротерпимості у взаєминах між представниками різних конфесій.

15. Інститут апеляції в Україні далекий від класичних континентально-правових уявлень: за чинним процесуальним законодавством нові докази можуть бути представлені тільки за дотримання низки умов, що суперечить природі апеляції. При цьому якщо в апеляційній скарзі наводяться нові докази, які не були надані суду першої інстанції, то в ній зазначається причина, з якої ці докази не були надані. Тобто в українській моделі реалізована концепція про додаткові матеріали – так звані квазідокази.

16. Існує дві школи вирішення юридичних колізій в Україні – аналітична та синтетична. Обидві знаходять місце у правозастосовчій діяльності України, а також мають недоліки та переваги. Законодавче закріплення аналітичного методу вирішення колізій, що неодноразово

знаходило своє місце у відповідних законопроєктах, на нашу думку, приведе до знецінення здорового глузду у правозастосовчій діяльності та виникнення ще більшої кількості нових колізій. Оптимальною могла б стати дворівнева модель вирішення колізій. В такому випадку норми спочатку піддавалися б формально-логічному аналізу, а далі детальному розгляду в їх взаємозв'язку з іншими нормами законодавства та такими принципами як верховенство права, демократизму, неможливості звуження існуючих прав і свобод та інших. Проте це питання потребує подальших наукових досліджень, адже поєднання таких методів на практиці є проблемним.

17. З метою гармонізації законодавства України з європейським правом необхідно визнати обов'язковими для України положення Європейської соціальної хартії (переглянутої) щодо права на соціальне забезпечення; потрібно здійснити аудит всієї системи діючих пільг, соціальних та компенсаційних виплат, в т. ч. переглянути перелік критеріїв та підстав, на основі яких громадянам надається право на соціальний захист з боку держави. Такий перелік повинен відповідати конституційним гарантіям та міжнародним зобов'язанням України щодо забезпечення та реалізації соціальних прав людини; загальна концепція реформування діючої в Україні системи соціального захисту та соціального забезпечення повинна полягати у зміні пріоритетів щодо форм соціального захисту: має відбутися поступовий перехід держави від переважання натуральних трансфертів (перш за все, пільг) до грошових трансфертів. Водночас частина пільг може бути трансформована у соціальні послуги або умовні грошові трансферти; в межах одного закону слід закріпити вичерпний перелік підстав та критеріїв, які дають право на соціальний захист з боку держави, а також характеристики всіх форм та видів соціального захисту, які держава гарантує різним соціальним групам та категоріям населення. Основою для формування такого переліку повинні бути конституційні гарантії соціальних прав людини, міжнародні зобов'язання України, а також законодавчо визначені пріоритети соціального розвитку держави; законодавство у

сфері соціального захисту та соціального забезпечення має узгоджуватися із бюджетним законодавством як у підходах і механізмах, так і в основних процедурах: запровадження нових форм і видів соціального захисту повинне здійснюватися разом із прийняттям рішень про необхідне фінансування, визначенням обсягу і джерел такого фінансування.

18. Розвиток сучасного органічного конституціоналізму в Україні характеризується внесенням змін до Конституції України, що в науці конституційного права України розглядається як реформування Основного Закону держави. Таке реформування спрямоване на покращення змісту Закону, де основна увага повинна приділятися насамперед захисту прав і свобод людини на конституційному рівні, яка в свою чергу визнається найбільшою соціальною цінністю конституційно-правової держави.

19. Механізм деокупації тимчасово окупованих територій України можна поділити на такі структурні елементи: а) політичні форми та засоби деокупації тимчасово окупованих територій України, які можна поділити на зовнішньополітичні та внутрішньополітичні; б) інституційно-організаційні форми та засоби деокупації тимчасово окупованих територій України передбачають аналіз ефективності здійснення органами державної влади України повноважень щодо відновлення територіальної цілісності України; в) соціально-економічні форми та засоби деокупації тимчасово окупованих територій України передбачають перегляд соціальної, міграційної, демографічної, інвестиційної, цінової, грошово-кредитної, кадрової, освітньої політики держави; г) правові форми та засоби деокупації тимчасово окупованих територій України включають аналіз правотворчих та правозастосовних форм деокупації та реінтеграції, удосконалення існуючої правової бази у цій сфері; д) інформаційно-ідеологічні форми та засоби деокупації тимчасово окупованих територій України мають забезпечувати розвиток інформаційного простору з метою надання міжнародній спільноті

об'єктивної інформації про ситуацію на тимчасово окупованій території України.

20. На даний момент, вступ в НАТО залишається єдиним варіантом для захисту нашої держави від російської агресії на даний момент. Отримавши статус країни-аспіранта в 2018 та згодом статус партнера з розширеними можливостями, Україна наближається до вступу до Альянсу. Проте питання про надання ПДЧ продовжує стояти гостро. Політика Росії в останній половині 2021 року дає ясно зрозуміти, що Російська Федерація буде докладати усіх зусиль щоб недопустити прийняття України до НАТО, саме тому, європейські держави, які зберігають нейтральну позицію, можуть завадити вступу до омріяного Альянсу. Також держави ЄС зважають на потенційну можливість відкритої конфронтації двох військових блоків – ОДКБ та Північноатлантичного Альянсу, що може стати причиною відкладення процедури прийняття на необмежений термін. Якщо всети мову про інші військові організації та блоки, то на даному етапі жодна організація, окрім НАТО, не буде поділяти позицію України та не буде володіти необхідним військовим ресурсом та політичним впливом для відвернення російської загрози. Певні шанси може мати організація, яка буде створена на основі Ініціативи «Бухарест-9» – напівформальної інституційної платформи для координування дій членів дев'яти держав – членів Альянсу, розташованих у Балто-Чорноморському регіоні (БЧР). Б-9 виникла у 2015 р. за ініціативи президентів Румунії та Польщі й сьогодні є інструментом «звіряння» позицій держав БЧР, зокрема з питань оборони та безпеки. Держави Б-9 мають узгоджену позицію щодо деструктивних дій Росії у регіоні, підтримуючи ідеї збільшення оборонних витрат держав – членів НАТО й політику «відкритих дверей». За умови долучення до даної організації України та США – дана організація може стати достойною альтернативою НАТО. Б-9 може перебувати як і в складі НАТО на правах окремого підрозділу, але керуватися основоположними документами Північноатлантичного альянсу.

DISCUSSION OF REPORTS, SUMMING UP OF THE ONLINE CONFERENCE MEETING

Following the discussion of speeches, reports and reports of the conference participants, the following conclusions and generalizations were made:

1. The International Covenant on Civil and Political Rights and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, adopted in 1966, became the legal foundations of democratic transformations in the field of constitutional and legal regulation of the legal status of man and citizen, formation of civil society in our country. Democratic, legal, social state.

2. In Ukraine, the norms of international legal acts in the field of human rights are perceived as norms-principles, while becoming part of national legislation. In addition, Ukraine has the principle of priority of international treaties recognized by the state in the manner prescribed by law, and there is no competition between the provisions of international treaties and the Basic Law. Thus, international law is perceived not as something foreign, imposed from outside, but as a natural and harmonious component of the national legal system and legislation.

3. The provisions of the International Covenant on Civil and Political Rights and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights should be taken into account when updating the Basic Law of the State and the Electoral Code of Ukraine. Conflicts, as is customary in some states. The introduction of restrictive measures is a necessary step in the context of the Covid-19 pandemic. The current legislation of Ukraine creates the basis for the functioning of the quarantine regime, the restrictions imposed by the legislation of Ukraine on the exercise of constitutional, in particular, political rights, in our opinion, are quite comprehensive. We believe that it would be inexpedient to make other amendments to the updated Constitution of Ukraine or other normative legal acts to expand these restrictions on the rights of citizens under the current level of politicization of society, achieved democratic gains.

4. Model laws are an important factor contributing to the convergence of national legal systems. The implementation of model law contributes to the deepening of globalization processes, the exchange between the legal systems of the most effective legal institutions and legal structures.

5. It is expedient to strengthen the responsibility of subjects for non-fulfillment or improper fulfillment of powers at all stages of the human rights process in the modern state of Ukraine, from identifying law-making interest and its objectification in regulations to the direct realization of such rights. After all, in the course of the analysis of the program reform documents and a number of sources of law created for their implementation, it became clear that they do not contain clear provisions on the powers of the relevant entities and the procedure for bringing them to justice. These and other ways of solving problems should be aimed at improving the mechanism of human rights in the modern state of Ukraine as a holistic process. And the ability to achieve a quality result should be provided by innovative means of IT technology.

6. Taking into account the 8th periodic report to the UN Human Rights Committee on the implementation of the International Covenant on Civil and Political Rights and its public hearing and discussion in the Committee in October-November 2021, the Ukrainian state acknowledged the positive aspects of the Covenant. The stated problematic issues and recommendations of the Committee are resolved by the Ukrainian state authorities or are evidence of the experts' misunderstanding of the international structure of the domestic political peculiarities of Ukrainian realities.

7. For the effective development of democracy in Ukraine, first of all, a number of historical problems must be solved. Only if universal democratic standards and values, including those proclaimed in the 1966 International Covenant on Civil and Political Rights, become the values of the majority of Ukrainian society will democracy in Ukraine become an insurmountable reality. At the same time, not only the person should be

responsible to the state, but also the state should not violate individual rights.

8. Ukraine inherited from the USSR a common approach to understanding and guaranteeing the right to free assembly, rallies, and demonstrations, and during the 30 years of independence has taken few steps to improve the situation of citizens' exercise of the right to free assembly. One of the worst consequences of the lack of a firm guarantee of the right to free assembly was the events of the Revolution of Dignity. This report is intended not only to analyze the state of the right to free assembly, but also to facilitate the beginning of scientific and political discussions on finding ways to improve the mechanism for exercising and protecting the right to free assembly. To do this, the state should address the following issues: improving legislation, including the Constitution. Introduction of international and European constructions that would more clearly reveal the content of the right to peaceful assembly. An additional guarantee would be the adoption of a special law; change of the direction of judicial practice of consideration of cases; replacement of punitive and restrictive nature of decisions with a permit and precautionary one; determination of penalties for violation of citizens' rights to free assembly; establish the rights and responsibilities of participants in peaceful rallies; to determine lawful measures of response of the authorities and law and order in case the peaceful assembly turns into a measure threatening the life and health of people, security of the state and public order. Focusing academics and the authorities on these issues will improve the legal definition and guarantee the exercise of citizens' right to peaceful assembly. This will be a progressive step for the further development of democracy and civil society in Ukraine.

9. Unfortunately, today it is impossible to say that Ukraine is a welfare state, because this idea is realized only in a strong economy. The realization of individual rights and freedoms on an equal footing is directly related to the formation of a viable civil society in Ukraine, the rule of constitutional law in all spheres of society and the state, balanced social policy, eradication of corruption and equality before the law. The court,

despite the existing property and social inequality. An important condition for building social statehood in Ukraine, in my opinion, is the creation of a real system of guarantees and a perfect mechanism of legal means of realization and protection of human rights and freedoms to ensure the actual realization of freedom, social justice, human rights and freedoms equality and morality. Therefore, the effective solution of socio-economic programs in Ukrainian society is possible only in parallel with the process of building the rule of law with all its features, components and principles, when the rule of law becomes the rule of law and is not identified with the rule of law.

10. In Ukraine, the human right to an independent judiciary is enshrined in law. Independent and fair judiciary as a factor of universal human rights. However, the actions of judges (corruption, bribery, immorality, etc.) determine the authority of the entire judiciary, which necessitates becoming better in the face of universal values. Because the actions and words of a judge are the object of public criticism. Mass dissatisfaction with the Ukrainian judiciary due to continuous corruption and immorality is observed by the citizens of Ukraine and international organizations. That is, public respect for the judiciary and the individual status of the judge is undermined or absent.

11. The right to work is the right of everyone, including the opportunity to earn a living by work which he freely chooses or freely agrees to. Its consolidation is carried out both at the international level and at the national level. The reflection of the right to work in the Constitution of Ukraine emphasized its importance. There is a question of unification of the definition of the category "right to work", because it differs in the Basic Law and the Labor Code of Ukraine. In addition, there is a need to update the legislation. Analyzing the above information, it was found that in the constitutions of foreign countries, the legislator often chooses the category of "right to work" to consolidate the competence of citizens in the field of labor. We have a draft Labor Code and a draft law "On Labor". These acts are extremely different. If the first enshrines the right to work and the list of rights of the employee, which will further help to effectively

exercise such a right, the second does not even mention the right to work. We only find some guarantees. I believe that the draft law "On Labor" needs to be revised and finalized. The above statistics provide an opportunity to reflect on all of these issues and need to be addressed as soon as possible.

12. The problem of dual citizenship in Ukraine is relevant due to the influence of both internal and external factors. Active emigration of the able-bodied population, armed aggression of the Russian Federation, separatist sentiments of national minorities, all this poses a significant threat to national security and territorial integrity of Ukraine. It needs an immediate solution. In our opinion, such a decision can only be the introduction of an updated legal framework for the institution of dual citizenship, which will determine the range of persons entitled to acquire citizenship of Ukraine or another state as another (diaspora, foreign investors, scientists), will determine an effective mechanism of punishment for abuse of such a right, as well as the prohibition of civil servants to be in the service having a citizenship other than the citizenship of Ukraine.

13. In the analysis of international and European standards, the following shortcomings of decentralization of power can be identified, in particular: 1) autonomy of goals; 2) realization of single ambitions; 3) the threat of a monopolistic position of the state in certain areas; 4) disintegration of public activity; 5) conclusion of coordination of state and local levels. At the same time, administrative decentralization, on the other hand, consists in identifying and accurately defining the scope of tasks assigned to lower levels and equipping them with administrative tools that allow them to carry out the tasks assigned to them. Factors influencing the scope and form of administrative decentralization are primarily the territorial system (single and complex states) and the adopted model of local self-government.

14. Freedom of religion as a natural human right is the ability of a person to have and profess religious beliefs, to receive religious education, and to refrain from certain incompatible actions regarding religious beliefs.

Therefore, the legislation of Ukraine enshrines the freedom of everyone to practice a religion that a person considers the most acceptable and desirable. The religious situation in Ukraine is characterized by the presence of multi-denominationalism, which leads to contradictions between different denominations. Achieving unity is possible only through reconciliation through theological and legal means, as well as through mercy and religious tolerance in relations between members of different faiths.

15. The institution of appeal in Ukraine is far from the classical continental legal notions: under current procedural law, new evidence can be presented only if a number of conditions are met, which is contrary to the nature of the appeal. In this case, if the appeal contains new evidence that was not provided to the court of first instance, it indicates the reason why this evidence was not provided. That is, the Ukrainian model implements the concept of additional materials - the so-called quasi-evidence.

16. There are two schools of legal conflict resolution in Ukraine - analytical and synthetic. Both have a place in the law enforcement activities of Ukraine, and also have disadvantages and advantages. In our opinion, the legislative consolidation of the analytical method of conflict resolution, which has repeatedly found its place in the relevant bills, will lead to the devaluation of common sense in law enforcement and the emergence of even more new conflicts. A two-tier conflict resolution model could be optimal. In this case, the rules would first be subjected to formal and logical analysis, and then considered in detail in their relationship with other laws and principles such as the rule of law, democracy, the impossibility of narrowing existing rights and freedoms and others. However, this issue requires further research, as the combination of such methods is problematic in practice.

17. In order to harmonize Ukrainian legislation with European law, the provisions of the European Social Charter (revised) on the right to social security must be made binding on Ukraine; it is necessary to audit the entire system of existing benefits, social and compensatory payments,

including reviewing the list of criteria and grounds on the basis of which citizens are entitled to social protection by the state. Such a list should be in line with Ukraine's constitutional guarantees and international obligations to ensure and implement social human rights; The general concept of reforming the current system of social protection and social security in Ukraine should be to change the priorities for forms of social protection: there should be a gradual transition of the state from the predominance of in-kind transfers (especially benefits) to cash transfers. At the same time, some of the benefits can be transformed into social services or conditional cash transfers; An exhaustive list of grounds and criteria that give the right to social protection by the state, as well as the characteristics of all forms and types of social protection that the state guarantees to various social groups and categories of the population should be established within one law. The basis for the formation of such a list should be the constitutional guarantees of social human rights, Ukraine's international obligations, as well as legally defined priorities of social development of the state; Legislation in the field of social protection and social security should be consistent with budget legislation both in approaches and mechanisms and in basic procedures: the introduction of new forms and types of social protection should be carried out together with decisions on necessary funding, determining the amount and sources of such funding.

18. The development of modern organic constitutionalism in Ukraine is characterized by amendments to the Constitution of Ukraine, which in the science of constitutional law of Ukraine is seen as a reform of the Basic Law of the state. Such reform is aimed at improving the content of the Law, where the main focus should be on protecting human rights and freedoms at the constitutional level, which in turn is recognized as the greatest social value of the constitutional state governed by the rule of law.

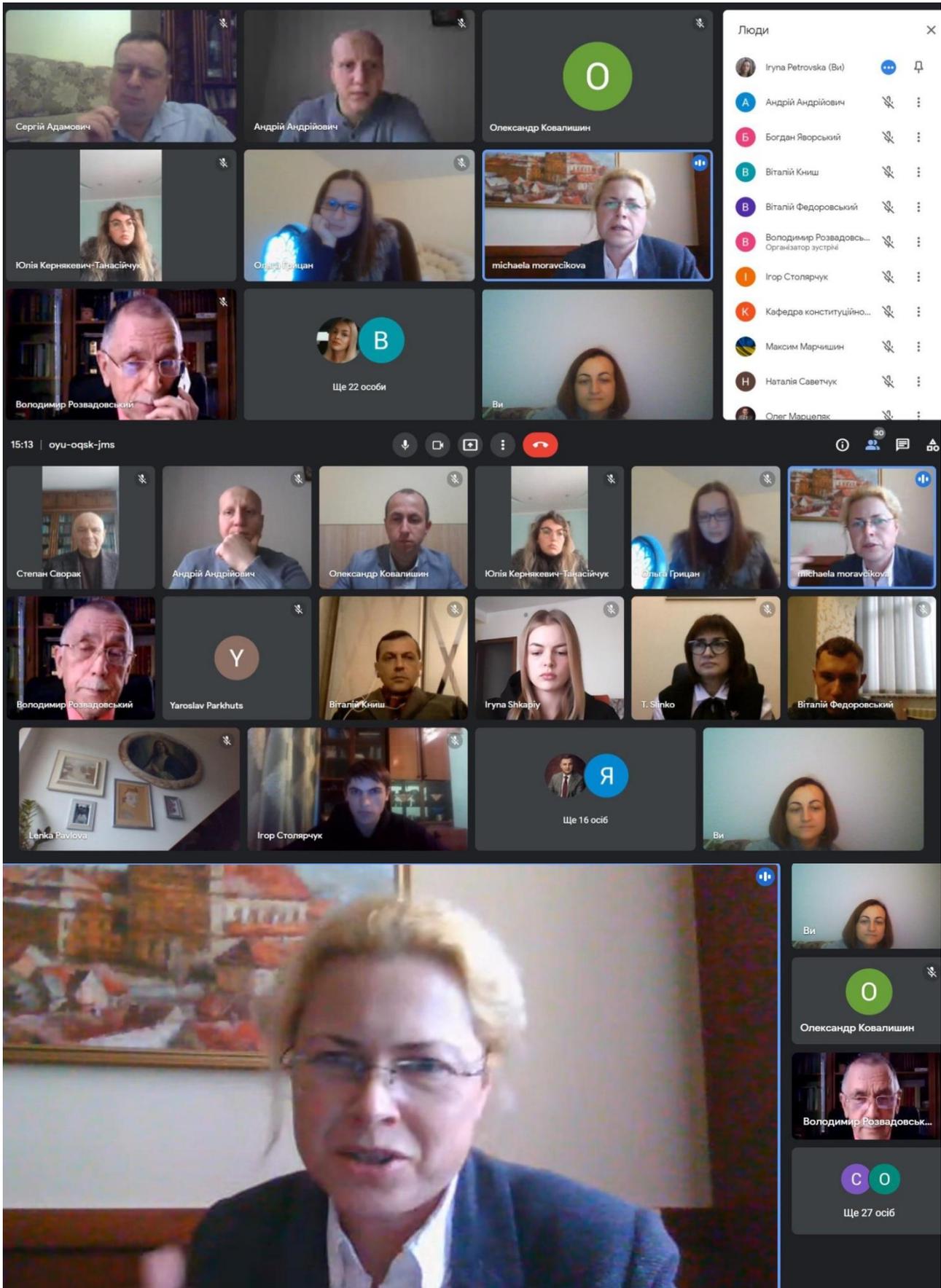
19. The mechanism of deoccupation of the temporarily occupied territories of Ukraine can be divided into the following structural elements: a) political forms and means of deoccupation of the temporarily occupied territories of Ukraine, which can be divided into foreign and domestic; b)

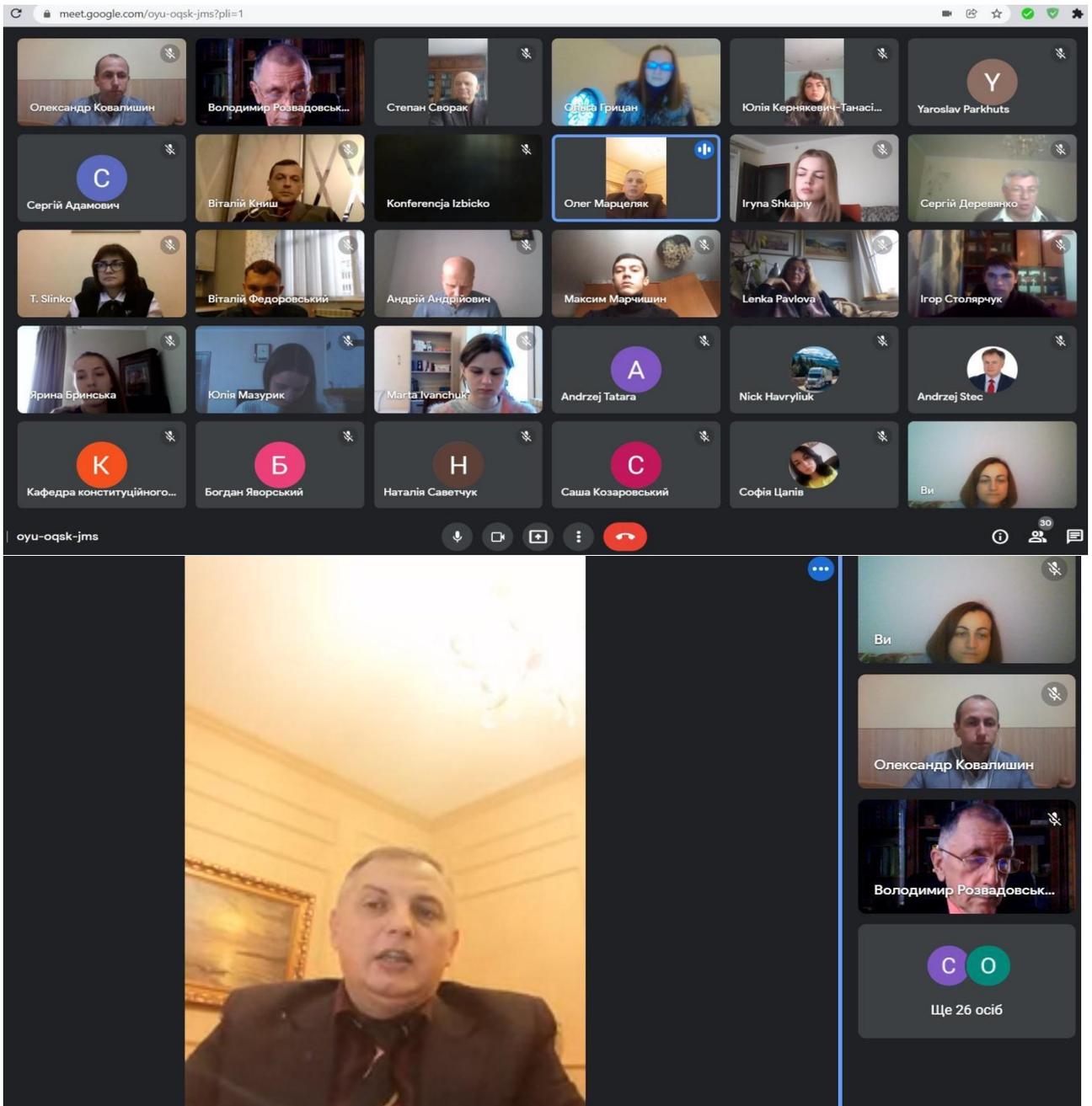
institutional and organizational forms and means of deoccupation of the temporarily occupied territories of Ukraine provide for the analysis of the effectiveness of the exercise by the state authorities of Ukraine of the powers to restore the territorial integrity of Ukraine; c) socio-economic forms and means of deoccupation of the temporarily occupied territories of Ukraine provide for the revision of social, migration, demographic, investment, price, monetary, personnel, educational policy of the state; d) legal forms and means of deoccupation of the temporarily occupied territories of Ukraine include analysis of law-making and law-enforcement forms of deoccupation and reintegration, improvement of the existing legal framework in this area; e) information and ideological forms and means of deoccupation of the temporarily occupied territories of Ukraine should ensure the development of information space in order to provide the international community with objective information about the situation in the temporarily occupied territory of Ukraine.

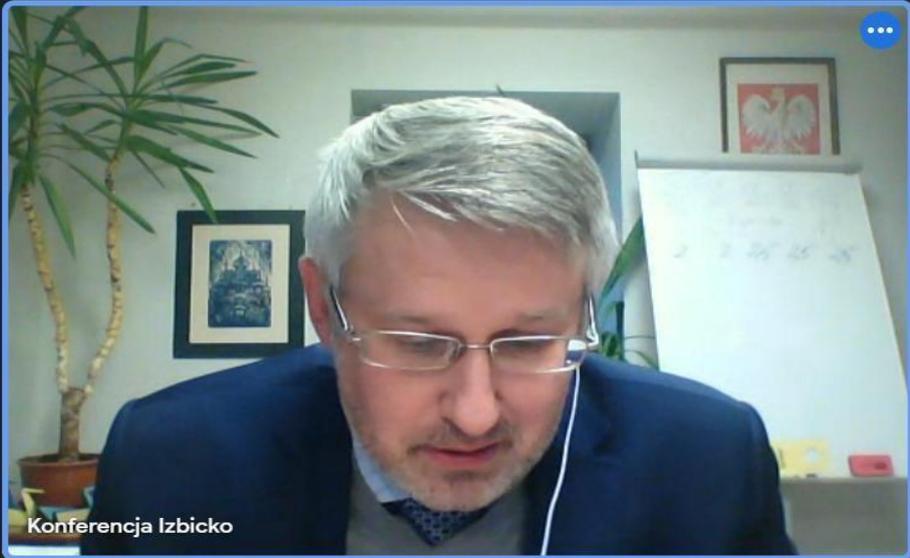
20. At the moment, joining NATO remains the only option to protect our country from Russian aggression at the moment. Having received the status of a graduate country in 2018 and later the status of a partner with enhanced opportunities, Ukraine is approaching accession to the Alliance. However, the issue of providing a MAP remains acute. Russia's policy in the last half of 2021 makes it clear that the Russian Federation will make every effort to prevent Ukraine's accession to NATO, which is why European states that maintain a neutral position may hinder accession to the dream Alliance. EU member states are also considering the potential for an open confrontation between two military blocs, the CSTO and the North Atlantic Alliance, which could lead to the postponement of the admission procedure indefinitely. If we talk about other military organizations and blocs, at this stage no organization other than NATO will share Ukraine's position and will not have the necessary military resources and political influence to avert the Russian threat. The organization, which will be based on the Bucharest-9 Initiative, a semi-formal institutional platform for coordinating the actions of nine Alliance members based in the Baltic-Black Sea region (BCR), may have some

chances. The B-9 states have a concerted stance on Russia's destructive actions in the region, supporting the ideas of increasing NATO member states' defense spending and open door policies. If Ukraine and the United States join this organization, this organization could become a worthy alternative to NATO. As in NATO, the B-9 may be a separate unit, but guided by the founding documents of the Alliance.

ДОДАТКИ. (ADDITION)

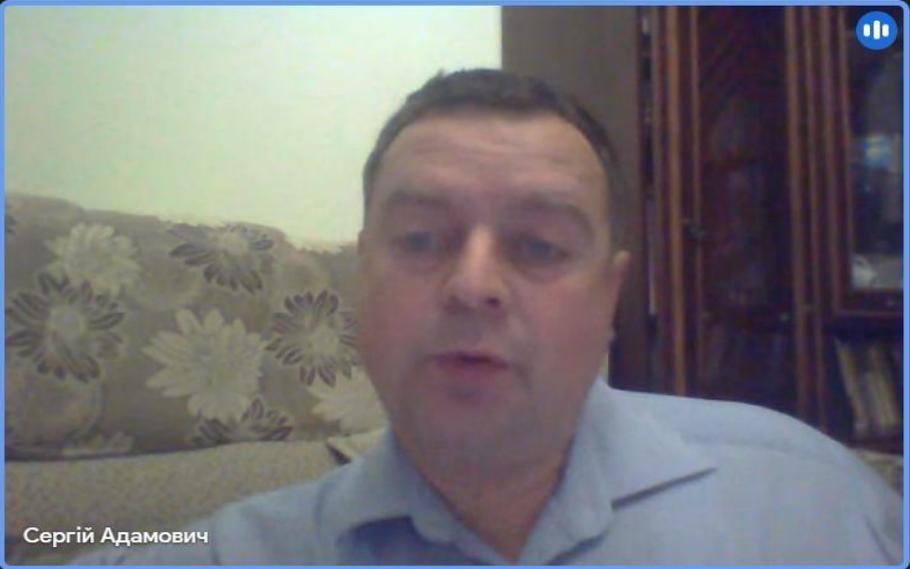




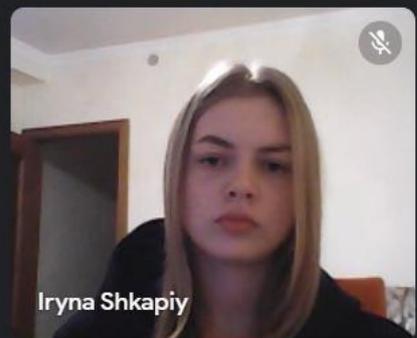


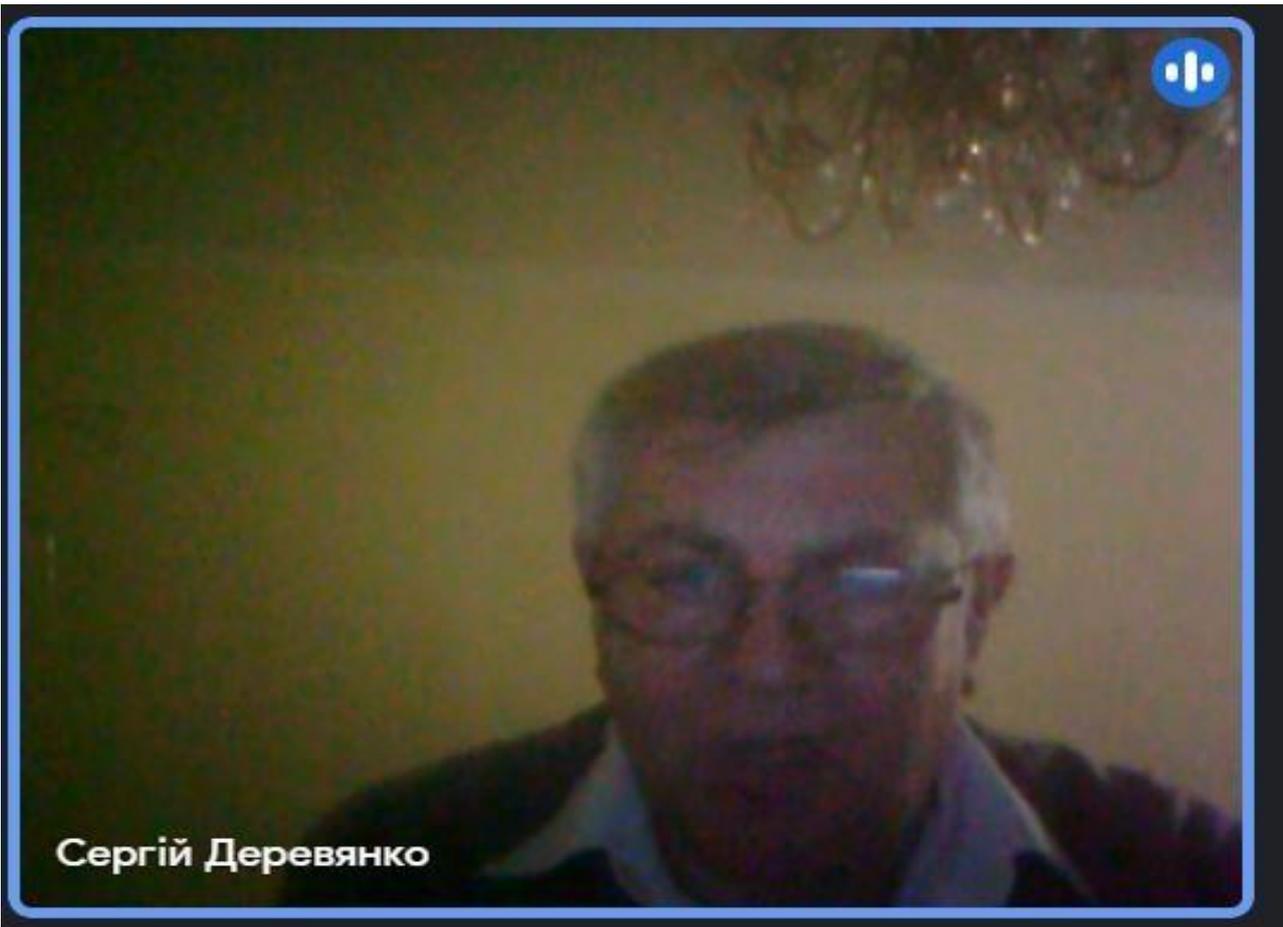
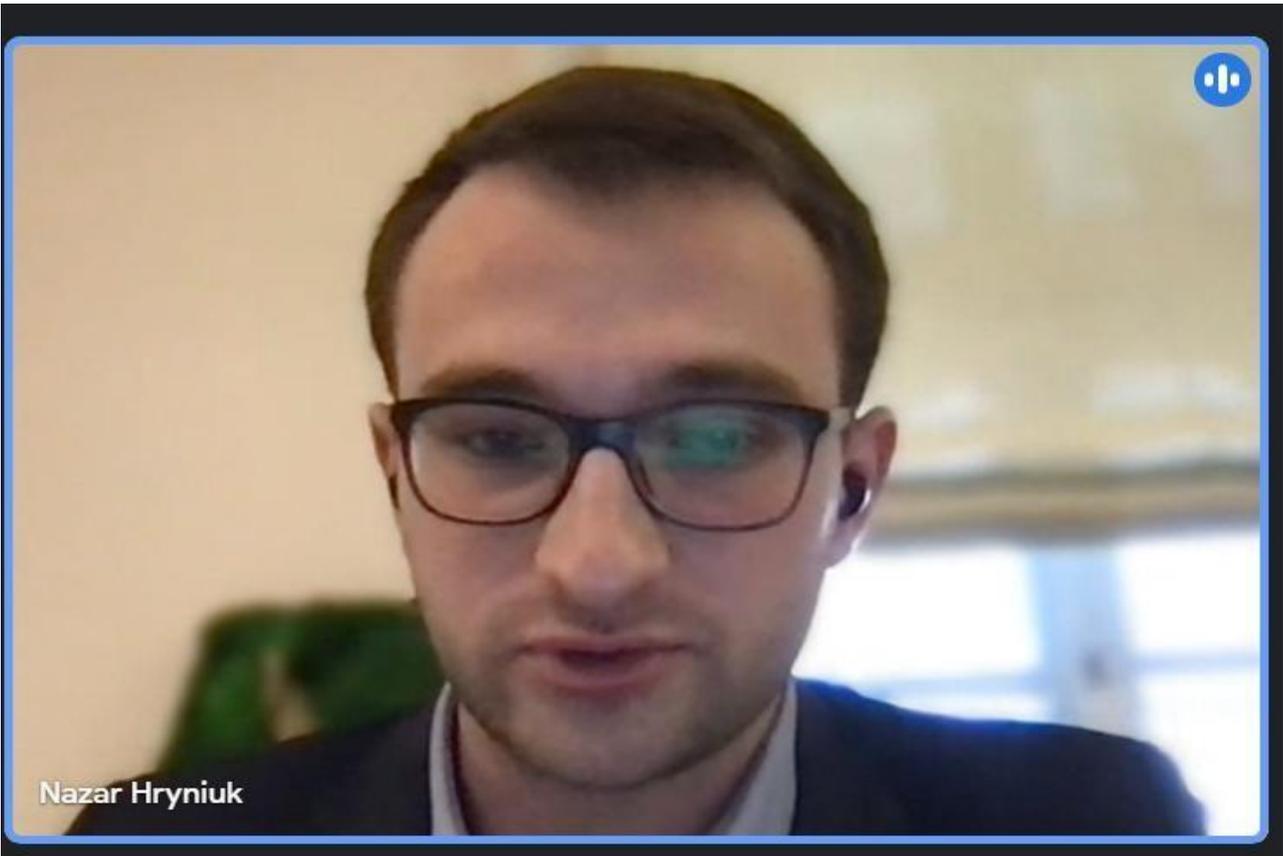
0 A
Ще 28 осіб

oyu-oqsk-jms



0 0
Ще 27 осіб





ЗМІСТ (CONTENT)

ВСТУПНЕ СЛОВО (INTRODUCTORY WORD).....	3
ПЕРЕДМОВА (від організаторів) (PREFACE (from the organizers).....	4
НАПРЯМ 1. ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИЙНЯТТЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ПАКТІВ З ПРАВ ЛЮДИНИ 1966 року (DIRECTION 1. FUNDAMENTAL PROBLEMS OF ADOPTION AND IMPLEMENTATION OF INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS PACTS OF 1966).....	8
<i>Дерев'янка С. М. (Serhiy Derevianko). Обмеження політичних прав громадян в умовах пандемії COVID-19: політико-правові підстави (Restrictions on the political rights of citizens in the context of the COVID-19 pandemic: political and legal grounds).....</i>	8
<i>Книш В. В. (Vitalii Knysh). Проблеми взаємодії вітчизняних та міжнародних інституцій у процесі реалізації Міжнародних пактів з прав людини 1966 р. (Problems of interaction between domestic and international institutions in the implementation of the Impact of the International Covenants on Human Rights in 1966).....</i>	17
<i>Ковалишин О. Р. (Olexandr Kovalyshyn). Вплив модельних правових актів на національне право (Influence of model legal acts on national law).....</i>	22
<i>Кучма Павел (Paweł Kuczma, Pavel Kuchma). Застосування Міжнародних пактів про права людини в Польщі (Stosowanie Międzynarodowych Paktów Praw Człowieka w Polsce, Application of International Covenants on Human Rights in Poland).....</i>	28
<i>Марцеляк О. В. (Oleh Martselyak). Вплив Міжнародних пактів з прав людини 1966 р. на сучасний конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні (The influence of the International covenants on human rights of 1966 on the modern constitutional and legal status of human and citizen in Ukraine).....</i>	35

Мельничук С. М. (Svitlana Melnychuk). Реалізація Міжнародних пактів з прав людини 1966 року в сучасних умовах: проблеми та перспективи (Implementation of the International Covenants of Human Rights of 1966 in modern conditions: problems and prospects).....39

Слінько Т. М. (Tetyana Slinko). Роль і місце міжнародних норм у сфері прав людини в законодавстві України (The role and place of international human rights norms in the legislation of Ukraine).....44

Федорончук А. В. (Andriy Fedoronchuk). Окремі проблеми реалізації прав людини і громадянина на сучасному етапі розвитку українського суспільства (Some problems of realization of human and citizen rights at the present stage of development of Ukrainian society)...51

Щербанюк О. В. (Oksana Shcherbanyuk). Європейська конвенція з прав людини як джерело тлумачення Конституції України (European convention of human rights as a source of interpretation of the Constitution of Ukraine).....56

НАПРЯМ 2. СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ПАКТУ ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ І ПОЛІТИЧНІ ПРАВА (DIRECTION 2. STATUS AND PROBLEMS OF IMPLEMENTATION OF THE INTERNATIONAL COVENANT ON CIVIL AND POLITICAL RIGHTS).....59

Саламоун Ленка, (Lenka Šalamoun, Salamoun Lenka). Міжнародний пакт про громадянські та політичні права з точки зору Чеської Республіки (International Covenant on Civil and Political Rights from the perspective of the Czech Republic).....59

Адамович С. В. (Serhiy Adamovych). Звітування Україною про виконання Міжнародного пакту про громадянські та політичні права на 133 сесії Комітету з прав людини ООН (11.10 – 5.11 2021 р.) (Reporting to Ukraine on the Implementation of the International Covenant on Civil and Political Rights at the 133rd Session of the UN Human Rights Committee (October 11 - November 5, 2021).....76

Кернякевич-Танасійчук Ю. В. (Yulia Kernyakevych-Tanasiychuk). Міжнародні стандарти поводження із засудженими, закріплені у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права (International Standards for the Treatment of Convicts, enshrined in the 1966 International Covenant on Civil and Political Rights).....83

Мергель М. Р. (Mykola Mergel). Смертна кара як вид покарання в контексті права на життя за Міжнародним пактом про громадянські та політичні права 1966 року (The Death Penalty as a Punishment in the Context of the Right to Life under the 1966 International Covenant on Civil and Political Rights).....86

Непуйвода Л. І. (Lyudmyla Nepuyvoda). Право на повагу до гідності: особливості реалізації в Україні статті 7 Міжнародного пакта про громадянські і політичні права (Right to Respect for Dignity: Peculiarities of Implementation in Ukraine of Article 7 of the International Covenant on Civil and Political Rights).....90

Панкевич І. М. (Ivan Pankevych). Проблеми реалізації виборчих прав громадян у контексті Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (Problems of realization of citizens voting rights in the context of the International covenant on civil and political rights).....96

Федоровський В. Ю. (Vitaliy Fedorovskyi). Право на мирні збори, мітинги, походи і демонстрації (The right to peaceful assembly, rallies, marches and demonstrations).....102

**НАПРЯМ 3. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ МІЖНАРОДНОГО ПАКТУ
ПРО ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ І КУЛЬТУРНІ ПРАВА .**

**(DIRECTION 3. CURRENT PROBLEMS OF
IMPLEMENTATION OF THE MAIN PROVISIONS OF THE
INTERNATIONAL PACT ON ECONOMIC, SOCIAL AND
CULTURAL RIGHTS).....110**

Анджей Татара (Andrzej Tatara). Редистрибуційна функція податку як елемент реалізації положень Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 р.

(Funkcja redystrybucyjna podatku jako element realizacji postanowień Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z 1966 r.).

(The tax redistribution function as an element of the implementation of the provisions of the International Covenant on economic, social and cultural rights of 1966).....110

Станіславшин Пьотр Станіслав (Piotr Stanisławiszyn). Детермінанти банкрутства підприємців та стандарти Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права 1966 року

(Uwarunkowania upadłości i restrukturyzacji przedsiębiorców a standardy Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z 1966 roku)

Determinants of bankruptcy and restructuring of entrepreneurs and the standards of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights of 1966).....118

Гнатківська О. В. (Olesya Gnatkivska). Стадії впровадження Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права (Stages of implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights).....126

Грицан О. А. (Olga Grytsan). Міжнародно-правові механізми охорони культурної спадщини (International legal mechanisms for the protection of cultural heritage).....130

Урбанський І. В. (Ivan Urbanskyi). Проблеми реалізації економічних прав громадян України, передбачених міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права (Problems of realization of economic rights of citizens of Ukraine provided by the international pact on economic, social and cultural rights).....136

НАПРЯМ 4. ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ПАКТІВ 1966 р. У ЧАСТИНІ ОКРЕМИХ ПРАВ ОСОБИ.

(DIRECTION 4. PROBLEMS OF IMPLEMENTATION OF INTERNATIONAL TREATIES OF 1966 IN PART OF INDIVIDUAL RIGHTS).....140

Албу А. А. (Andriy Albu). Проблеми захисту та реалізації прав та свобод людини і громадянина в Україні (Problems of protection and realization of human and citizen rights and freedoms in Ukraine).....140

Буркович О. І. (Oleksandr Burykovich). Право на незалежне судочинство як чинник загальних прав людини (The right to an independent judiciary as a factor in universal human rights).....145

Біла С. Р. (Sofiya Bila). Практично-прикладні аспекти діяльності прокуратури у сфері захисту неповнолітніх від насильства (Practical and applied aspects of the prosecutor's office in the field of protection of minors from violence).....150

Бринська Я. І. (Yaryna Brynska). Право на працю (The right to work)156

Гаврилюк М. П. (Mykola Gavrilyuk). Питання запровадження інституту подвійного громадянства в Україні (The issue of introducing the institution of dual citizenship in Ukraine).....163

Загурський О. Б. (Oleksandr Zagursky). Стратегічний розвиток громади в умовах децентралізації (Strategic development of the community in the context of decentralization).....169

Кіщук В. Є. (Vitalina Kishchuk). Право на віросповідання: питання реалізації в Україні (The right to religion: issues of implementation in Ukraine).....	174
Ковбас І. В. (Ihor Kovbas), Гавалешко Петро (Petro Gavaleshko). Правова природа апеляції та її значення для усунення судових помилок: зарубіжний досвід (Legal nature of appeal and its significance for resolving judicial errors: foreign experience)....	180
Козаровський О. І. (Olexander Kozarovskiy). Колізії у конституційному праві (Collisions in constitutional law).....	186
Мазурик Ю. Я. (Yuliya Mazuryk). Право на соціальний захист та соціальне забезпечення (The right to social protection and social security).....	193
Марчишин М. В. (Maksym Marchyshyn). Проблеми розвитку органічного конституціоналізму в Україні (Problems of development of organic constitutionalism in Ukraine).....	199
Пархуць Я. В. (Yaroslav Parkhuts). Право на людську гідність у системі прав і свобод людини і громадянина (The right to human dignity in the system of human and civil rights and freedoms).....	205
Петровська І. І. (Iryna Petrovska). Загальна характеристика права на інформацію про діяльність публічної адміністрації (General characteristics of the right to information about the activities of public administration).....	210
Розвадовський В. І. (Volodymyr Rozvadovskiy). Конституційна скарга як засіб реалізації міжнародних пактів 1966 р. у правовій системі України (Constitutional complaint as a means of implementing the international pacts of 1966 in the legal system of Ukraine).....	216
Саветчук Н. М. (Natalia Savetchuk). Особливості реалізації прав національних меншин в Україні (Peculiarities of realization of the rights of national minorities in Ukraine).....	221
Сворак І. Р. (Iryna Svorak). Міжнародні інституції у сфері виконання міжнародних пактів 1966 року (International institutions in the sphere of implementation of international pacts of 1966).....	227

<i>Столярчук І. Я. (Ihor Stoliarchuk).</i> Проблеми конституційних реформ в Україні: теоретичний аспект (Problems of constitutional reforms in Ukraine: theoretical aspect).....	230
<i>Цанів С. Т. (Sofia Tsapiv).</i> Право на свободу та особисту недоторканість (The right to liberty and security of person).....	236
<i>Шканий І. Л. (Iryna Shkapiy).</i> Право на освіту (The right to education).....	241

НАПРЯМ 5. ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ МІЖНАРОДНИХ ПАКТІВ 1966 р. У НАДЗВИЧАЙНИХ ОБСТАВИНАХ .

DIRECTION 5. FEATURES AND PROBLEMS OF IMPLEMENTATION OF THE PROVISIONS OF THE INTERNATIONAL PACTS OF 1966 IN EMERGENCY CIRCUMSTANCES.....	246
--	------------

<i>Сворак С. Д. (Stepan Svorak), Гринюк Н. В. (Nazar Hryniuk).</i> Порушення прав людини в Криму у світлі Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (Violation of human rights in Crimea in light of International Covenant on Civil and Political Rights).....	246
--	-----

<i>Зінич Л. В. (Liubomyr Zinych).</i> Врегулювання міграційної кризи як засіб запобігання збройному конфлікту (Resolving the migration crisis as a means of preventing armed conflict).....	252
---	-----

<i>Іванчук М. Ю. (Marta Ivanchuk).</i> Правова оцінка дій. ООН та світової спільноти щодо врегулювання конфлікту між Україною та Росією (Legal assessment of the actions of the UN and the world community to resolve the conflict between Ukraine and Russia).....	255
---	-----

<i>Стефунько Юлія Петрівна (Yuliya Stefunko).</i> Проблеми та перспективи вступу України до НАТО (Problems and prospects of Ukraine's accession to NATO).....	259
---	-----

Шепітчак Л. Т. (Liliya Shepitchak). Перспективи деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України: міжнародно-правовий та національний аспекти (Prospects for deoccupation and reintegration of the temporarily occupied territories of Ukraine: international legal and national aspects).....	263
Яворський Б. М. (Bohdan Yavorsky). Місія ООН щодо врегулювання збройного конфлікту між Україною та Росією (UN mission for the settlement of the armed conflict between Ukraine and Russia).....	267
Федорович О. В. (Olexandr Fedorovych). Stages of cooperation between Ukraine and NATO (Етапи співробітництва України та НАТО).....	270
ОБГОВОРЕННЯ ДОПОВІДЕЙ, ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ЗАСІДАННЯ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ (DISCUSSION OF REPORTS, SUMMING UP OF THE ONLINE CONFERENCE MEETING).....	280
ДОДАТКИ (ADDITION).....	298

Наукове видання

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ:

«Особливості прийняття та реалізації Міжнародних пактів з прав людини 1966 року: міжнародний та національний досвід»
(присвячена 55-ій річниці прийняття Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права)

Збірник матеріалів конференції
(м. Івано-Франківськ, 16 грудня 2021 року)

Упорядники: Розвадовський В. І., к.ю.н. доцент; Книш В. В, д.ю.н., професор

ISBN

Дизайн обкладинки – Грицан О. А.
В авторській редакції

Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Друк цифровий.
Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 18,75

Наклад 300 прим.

